Przewodnik województwo wielkopolskie – bez barier 70 tras turystycznych dla osób niepełnosprawnych

wersja dla niewidomych 2016

Autorzy
Stanisław Francuz
Marta Francuz
Marcin Francuz
Wiktor Francuz

Konsultacje: Patryk Miś

Przewodnik dedykujemy pamięci Dagmary Lachmann.
W-skerce, wspaniałej dziennikarce, globtroterce, która przemierzając szlaki turystyczne Polski i Świata, uczyła jak łamać bariery. „Odeszło dobro, wrażliwość, miłość i radość życia - wszystko to zebrane w drobnym, ludzkim ciele”.

Autorzy i przyjaciele

SPIS TREŚCI

Przewodnik województwo wielkopolskie– bez barier 70 tras turystycznych dla osób niepełnosprawnych

TRASA 1 Poznań
Trasa 1A Na Starym Mieście w Poznaniu (ok. 1,8 km *)
Trasa 1B Poznań - ze Starego Rynku na Ostrów Tumski (ok. 3 km *)
Trasa 1C Brama Poznania (ok. 0,2 km *)
Trasa 1D Wokół Jeziora Maltańskiego w Poznaniu (ok. 6,5 km **)
Trasa 1E Na Cytadelę w Poznaniu (ok. 4,5 km **)
Trasa 1F Od Starego Rynku do Dzielnicy Cesarskiej w Poznaniu (ok. 2,8 km *)
Trasa 1G Malta Festival wydarzenie cykliczne (ok. 2 km*)
Trasa 1H 11 listopada – Świętego Marcina (ok. 2 km*)

Trasa 2: Powiat chodzieski
Trasa 2A W sercu chodzieskiej Szwajcarii (ok. 1,4 km *)

Trasa 3: Powiat czarnkowsko-trzcianecki
Trasa 3A Z Mariny nad Notecią do Rynku w Czarnkowie (ok.1,7 km *)

Trasa 4 Powiat gnieźnieński
Trasa 4A Spacer po Trakcie królewskim w Gnieźnie (ok. 3,7 km *)
Trasa 4B Rezerwat na wyspie Lednica i Mały Skansen, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy (ok.1 km w tym prom*)
Trasa 4C Dziekanowice – Ostrów Lednicki, Wielkopolski Park Etnograficzny (ok. 1 km *)
Trasa 4D Lednickie Pole, Wspólnota LEDNICA 2000 (ok. 1,5 km *)
Trasa 4E Pałac Czerniejewo (ok.1,5 km *)

Trasa 5 Powiat gostyński
Trasa 5A Gostyń (ok.2,5 km *)
Trasa 5B Głogówko, Święta Góra (ok.0,5 km *)
Trasa 5C Pałac Rokosowo (ok.0,5 km *)

TRASA 6 Powiat grodziski
Trasa 6A Grodzisk Wielkopolski, Wokół Studni Św. Bernarda (ok. 2 km *)

Trasa 7 Powiat jarociński
Trasa 7A Jarocin To miasto brzmi! Spichlerz polskiego rocka (ok. 3,2 km *)

Trasa 8A Kalisz, najstarsze miasto Polski na Bursztynowym Szlaku (ok. 2,5 km*)
Trasa 8B Kalisz – Zawodzie (kościół i gród) (ok. 0,5 km*)

Trasa 9 Powiat kaliski
Trasa 9A Opatówek

Trasa 10 Powiat kępiński
Trasa 10A Kępno, miasto z historią (ok. 1.2 km *)

Trasa 11 Powiat kolski
Trasa 11A Koło, od Ratusza do ruin zamku (ok.1,4 km * lub 4,6 km z zamkiem)
Trasa 11B W kopalni Kłodawa (ok. 1 km**)

Trasa 12A Konin witaj (ok. 3,2 km *)

Trasa 13 Powiat koniński
Trasa 13A Ślesin, Nad Jeziorem Ślesińskim (ok. 2 km *)
Trasa 13B Licheń, po sanktuarium Maryjnym (ok. 2 km *)

Trasa 14 Powiat kościański
Trasa 14A Kościan, w sercu Wielkopolski (ok. 1,2 km lub 3,6 km *)
Trasa 14B Skansen Filmowy Soplicowo (ok. 0,7 km*)

Trasa 15 Powiat krotoszyński
Trasa 15A Krotoszyn, historia i współczesność (ok.2,1 km *)

Trasa 16A Leszno - rozwiń Skrzydła (ok. 3,2 km *)

Trasa 17 Powiat leszczyński
Trasa 17A Rydzyna - perła baroku (ok. 1,6 km *)

Trasa 18 Powiat międzychodzki
Trasa 18A Międzychód - miasto z pompą (1. Trasa - 2, 2 km lub 2. trasa - 3,9 km*)
Trasa 18B Sieraków, historia, konie i przyroda (ok. 3,1 km *)

Trasa 19 Powiat nowotomyski
Trasa 19A Nowy Tomyśl, spacer wiklinowym deptakiem (ok. 1 km *)
Trasa 19B Zbąszyń, miasto nad Jeziorem Błędno (ok. 2 km *)

Trasa 20 Powiat obornicki
Trasa 20A Oborniki, Paleta możliwości (ok. 2,5 km *)

Trasa 21 Powiat ostrowski
Trasa 21A Po Ostrowie Wielkopolskim (ok. 3,2 km *)
Trasa 21B Antonin, pałac i ogrody (ok. 1 km *)

Trasa 22 Powiat ostrzeszowski
Trasa 22A Wypocznij w Ostrzeszowie (ok. 1,7 km *)
Trasa 22B Grabów Nad Prosną, spływ kajakowy (ok. 1, 2, 3 dniowy ***)

Trasa 23 Powiat pilski
Trasa 23A Piła, od parku Staszica do parku na Wyspie (ok.3,6 km *)
Trasa 23B Spływ kajakowy rzeką Gwdą (ok.1, 2, 3, 4, 5 dni ***)

Trasa 24 Powiat pleszewski
Trasa 24A Pleszew, miasto otwarte (ok.1,1 km *)

Trasa 25 Powiat poznański
Trasa 25A Szreniawa, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie (ok. 0,6 km*)

Trasa 25B Z Kórnika do Bnina (ok. 5,5 km **)
Trasa 25C Pałac w Rogalinie (ok.1,2 km *)
Trasa 25D Letnisko Puszczykowo (ok. 7 km **)
Trasa 25E Wielkopolski Park Narodowy - Bliżej przyrody (od 7 - 25 km ***)
Trasa 25F Deli Park – Rosnówko; Poznaj przyrodę! Poczuj przygodę! (ok. 1 km *)
Trasa 25G Skansen Miniatur w Pobiedziskach, spacer po skansenie (ok. 0,5 km*)
Trasa 25H Gród w Pobiedziskach (ok. 0,5 km*)
Trasa 25I Park Orientacji Przestrzennej w Owińskach, spacer po parku (ok. 0,5 km*)

Trasa 26 Powiat rawicki
Trasa 26A Rawicz zawsze otwarty, lokacja na Surowym Korzeniu (ok. 1,6 km*)

Trasa 27 Powiat słupecki
Trasa 27A Na Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej w Lądzie (ok. 0,8 km*)

Trasa 28 Powiat szamotulski
Trasa 28A Szamotuły, historia i tradycje (ok. 3,2 km *)
Trasa 28B Wronki Cię zaskoczą (ok. 2,5 km *)

Trasa 29 Powiat średzki
Trasa 29A Środa Wielkopolska, miasto ludzi aktywnych (ok. 2 km *)

Trasa 30 Powiat śremski
Trasa 30A Po historycznym Śremie (ok. 4,5 km *)
Trasa 30B Dolsk - Pośród historii i przyrody (ok.1,8 km *)

Trasa 31 Powiat turecki
Trasa 31A Turek - miasto Mehoffera (ok. 1,6 km *)

Trasa 32 Powiat wągrowiecki
Trasa 32A Wągrowiec wyzwala energię (ok. 4,7 km *)

Trasa 33 Powiat wolsztyński
Trasa 33A Wolsztyn - Trasa miejska historyczna (ok. 3,4 km *)
Trasa 33B Wolsztyn - Ścieżka Przyrodnicza (ok. 5 km **)
Trasa 33C Wolsztyn - pełną parą - Parowozownia (ok. 0,4 km *)

Trasa 34 Powiat wrzesiński
Trasa 34A Września - Do Pomnika Dzieci Wrzesińskich (ok. 2,5 km *)

Trasa 35 Powiat złotowski
Trasa 35A Nad Jeziorem Miejskim w Złotowie. (ok. 3 km *)

Trasa 36A Szlak Powstania Wielkopolskiego - trasa samochodowa ***
Trasa 36B Wielka Pętla Wielkopolski - szlak wodny***
Trasa 36C Szlak Piastowski - trasa samochodowa ***

Strona Redakcyjna

W przewodniku zaprezentowano trasy o trzech stopniach trudności: gwiazdki są podane zarówno w spisie treści przy tytule trasy, jak i przy tytule opisu trasy.
* (jedna gwiazdka) trasa łatwa, nizinna, bez większych przeszkód, dostępna w 100% dla wózkowiczów;

** (dwie gwiazdki) trasa o pewnym stopniu trudności, niewielkie podjazdy, długość do 7 km, utrudnienia w postaci nierówności na drodze lub trasy wodne;
*** (trzy gwiazdki) trasa trudna, długa lub powyżej 7 km, o sporej ilości podjazdów (różne przeszkody na trasie, często wymagane wsparcie wózkowicza przez osoby trzecie), w tym trasy kajakowe, wodne wielodniowe;

Projekt współfinansowany ze środków PFRON będących w dyspozycji Samorządu Województwa Wielkopolskiego. Przedstawione treści wyrażają poglądy realizatora projektu i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Samorządu Województwa Wielkopolskiego.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
ul. Feliksa Nowowiejskiego 11, 61-731 Poznań, www.rops.poznan.pl, tel. 61 856 73 00

Autorzy: Stanisław Francuz, Marcin Francuz, Wiktor Francuz
Projekt i opracowanie graficzne: Andrzej Duliba
Konsultacje wersji dla niewidomych: Patryk Miś

Wydanie 1 2015
© Copyright by
Wydawca: INTERIOR Multimedia i wydawnictwa
www.interior.net.pl
na zlecenie
Stowarzyszenia Inicjatyw Obywatelskich PROGRES
www.progres.media.pl
ISBN: 978-83-930088-9-6

Szanowni Państwo,

z prawdziwą przyjemnością zapraszam do zapoznania się z propozycjami zawartymi w przewodniku „Województwo wielkopolskie – bez barier – 60 tras turystycznych dla niepełnosprawnych”. Wierzę, że to szczególne wydawnictwo, które mają Państwo przed sobą, będzie inspiracją do twórczego odkrywania wielu atrakcji naszego województwa.

Pragnę podkreślić otwartość Wielkopolski na wszystkich odwiedzających oraz na ich wymagania i potrzeby. Starając się wyjść naprzeciw oczekiwaniom naszych gości oddajemy do dyspozycji turystów przewodnik po województwie wielkopolskim, uwzględniający wymagania osób z niepełnosprawnością, w tym poruszających się na wózkach. Poprzez tę publikację chcemy zaprosić wszystkich do skorzystania z bogatej i różnorodnej oferty turystycznej, którą może poszczycić się region. Jestem przekonany, że przewodnik ułatwi planowanie pobytu, pomoże uzyskać dostęp do niezbędnych informacji, a także przyczyni się do włączenia jak największej grupy osób z niepełnosprawnością do aktywnego poznawania Wielkopolski.

Warto zauważyć, że wiele przeprowadzanych ostatnio w regionie inwestycji związanych z modernizacją najważniejszych zabytków sprawiło, że stały się one bardziej dostępne i przyjazne dla zwiedzających. Również nowo powstające obiekty oraz miejsca na szlakach turystycznych spełniają najwyższe standardy w tym zakresie. Jestem przekonany, że każdy z Państwa odnajdzie odpowiednią dla siebie formę spędzania wolnego czasu w naszym województwie.

Serdecznie zapraszam do Wielkopolski!

Z wyrazami szacunku,

Marek Woźniak
Marszałek Województwa Wielkopolskiego

Województwo wielkopolskie

leży w środkowo-zachodniej Polsce, na Pojezierzu Wielkopolskim i Nizinie Południowowielkopolskiej, w dorzeczu środkowej Warty. Województwo dzieli się na 4 miasta na prawach powiatu, 31 powiatów i 226 gmin. Ma powierzchnię 29 826,50 km², co stanowi 9,5% powierzchni Polski i zamieszkuje je 3,47 mln mieszkańców. Województwo wielkopolskie zajmuje w Polsce drugie miejsce pod względem powierzchni i trzecie pod względem liczby ludności.

Rzeźba terenu województwa wielkopolskiego, warunki geologiczne i glebowe zostały ukształtowane przez dwa zlodowacenia. W części północnej i środkowej przez zlodowacenie bałtyckie. Tu teren jest nizinny, występują licznie jeziora Pojezierza Pomorskiego, Poznańskiego i Gnieźnieńskiego. W części południowej przez zlodowacenie środkowopolskie. Tu występuje mniej urozmaicona rzeźba i brak jezior.

Region Wielkopolski leży w obrębie dorzecza Odry, przy czym 88% jego powierzchni odwadnia Warta i Noteć, a pozostałe Barycz, Krzycki Rów i Obra. Na pojezierzach w części północnej i środkowej regionu występuje ok. 800 jezior, a największym jest Jezioro Powidzkie (10,36 km²) wchodzące w skład Pojezierza Gnieźnieńskiego.

Wielkopolska znajduje się pod wpływem atlantyckich mas powietrza, co wpływa na łagodność klimatu. Im dalej na wschód tym bardziej zaznacza się kontynentalizm. Średnia roczna temperatura wynosi ok. +8,2 °C, ku północy spada do +7,6 °C, a na krańcach południowych i zachodnich osiąga +8,5 °C. Liczba dni w roku z pokrywą śnieżną dochodzi do 57.

Okres wegetacyjny należy do najdłuższych w Polsce. Na Nizinie Południowowielkopolskiej wynosi ok. 228 dni a na północy województwa zaczyna spadać do 216. Opady roczne wahają się od 500 do 550 mm. Region zmaga się z deficytem opadów, zwłaszcza we wschodniej części województwa (okolice Słupcy, Kazimierza Biskupiego, Kleczewa) gdzie spada czasem zaledwie 450 mm opadów w roku, co grozi stepowieniem krajobrazu.

Przyrodniczo woj. wielkopolskie posiada: 1 park narodowy (Wielkopolski Park Narodowy) oraz fragment Drawieńskiego Parku Narodowego, 13 parków krajobrazowych, w tym 3 transgraniczne: Park Lednicki, Sierakowski, Pszczewski, Przemęcki, Powidzki, Puszcza Zielonka, Rogaliński, Promno, im. gen. Dezyderego Chłapowskiego, Żerkowsko-Czeszewski, Nadwarciański, Dolina Baryczy, Nadgoplański Park Tysiąclecia. 96 rezerwatów przyrody, 32 obszary chronionego krajobrazu, 88 użytków ekologicznych, 48 obszarów wytypowanych do ochrony w Sieci Natura 2000 i 3601 pomników przyrody.

Głównymi surowcami Wielkopolski są węgiel brunatny, gaz ziemny, ropa naftowa i torf. Złoża węgla brunatnego eksploatuje się w okolicach Konina, Turku i Koła. Bardzo duże pokłady węgla brunatnego zostały odkryte w okolicach Kościana. Jednak nie są one eksploatowane ze względu na kosztowne przystosowanie terenów do budowy kopalni i konieczność przesiedlenia tysięcy ludzi. Sól kamienną wydobywa się w kopalni soli w Kłodawie (około 20% krajowej produkcji), a w Wapnie eksploatuje się złoża gipsu.

Wielkopolska usytuowana jest na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, wiodących z Berlina przez Poznań, Konin i Warszawę do Moskwy, oraz z Pragi przez Wrocław, Leszno, Poznań na wybrzeże Bałtyku. Rolnictwo jest tu na najwyższym poziomie, również ogrodnictwo i sadownictwo szczególnie w okolicach Poznania, Gniezna, Międzychodu i Kalisza. Poznań to także centrum wystawiennicze z Targami Poznańskimi

Wielkopolska to kolebka państwowości polskiej. Posiada najcenniejsze zabytki architektury począwszy od czasów piastowskich aż po współczesność. Najciekawsze i najstarsze zespoły architektury znajdują się w Poznaniu, Gnieźnie, Kaliszu. Na terenie wielkopolski znajduje się wiele zabytków archeologicznych (Ostrów Tumski w Poznaniu, Kalisz, Giecz, Ostrów Lednicki), wspaniałe obiekty sakralne (Gniezno, Poznań, Kalisz, Konin,

Gostyń, Ląd nad Wartą, Turek, Przemęt), zamki (Rokosowo, Rydzyna, Kórnik, zamek Cesarki w Poznaniu) i pałace (Rogalin, Śmiełów, Antonin, Pawłowice, Czerniejewo, Gołuchów, Wąsowo,) jak również liczne muzea w Gnieźnie (Muzeum Początków Państwa Polskiego, Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej), Poznaniu (Narodowe, Archeologiczne, Instrumentów Muzycznych), Puszczykowie (Muzeum Arkadego Fiedlera), Szreniawie (Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego), czy chociażby Skansen Pszczelarstwa w Swarzędzu.
Jezioro Malta w Poznaniu to miejsce wielu zawodów sportowych (kajakarstwo, wioślarstwo). Poznański tor saneczkowy i skocznia narciarska przyciąga miłośników sportów aktywnych. Fani jazdy konnej zapraszani są do stadnin w Sierakowie, Racocie, Golejewku.
W Pobiedziskach znajdziemy całą Wielkopolskę „w miniaturze" - kopie najsłynniejszych obiektów architektonicznych.
Zapraszamy do Wielkopolski i Poznania, gdzie codziennie na ratuszowej wieży kłaniają się „Poznańskie Koziołki", a „Świętomarcińskie Rogale" smakują najbardziej.

TRASA 1 Poznań - opis

Poznań położony jest w dolinie rzeki Warty, Bogdanki, Cybiny i Głównej. Znajduje się w środkowej części województwa wielkopolskiego. Poznań stanowi centralną część aglomeracji poznańskiej. Miasto graniczy z 11 gminami powiatu poznańskiego, w tym z dwoma miastami – Luboniem i Swarzędzem.
Ponad połowa obszaru Poznania znajduje się na terenach wysoczyznowych, położonych powyżej 80 m n.p.m., na wyższych terasach rzecznych oraz w obrębie rynien glacjalnych, a tylko 8% na terasie zalewowej doliny Warty. Najwyżej położonym punktem na terenie miasta jest Góra Moraska (154 m n.p.m.), a najniższej położonym obszarem jest dolina Warty (50 m n.p.m.). Większość powierzchni miasta pokryta jest warstwami utworów glacjalnych – moreny złożone z gliny i piasków polodowcowych.

Pierwsza nazwa miasta pojawiła się w kronice Thietmara z 970 r. gdzie wymieniona jest w tytule „episcopus Posnaniensis" tj. biskup poznański. W tej samej kronice w roku 1005 znajdujemy określenie „*ab urbe Posnani"* (z miasta Poznania). Miasto w formie *„Poznan"* notuje Gall Anonim w swojej Kronice polskiej w latach 1112–1116. Nazwa Poznań pojawia się w 1236 r. jako „Posnania" i w 1247 r. jako Poznania. Poza tym istnieją zapisy z 1146 i 1244 r. w formie „in Poznan".

Pierwsze ślady ludzi na terenie Poznania pochodzą z okresu około 8900–8000 roku p.n.e. Były to plemiona wędrownych myśliwych. Stałe osady powstały na przełomie V i IV tysiąclecia p.n.e. Około 2200 r. p.n.e. na tych ziemiach pojawiła się ludność indoeuropejska, z V w. n.e. pochodzą ślady osadnictwa słowiańskiego, zaś w VIII w. pojawili się tu Polanie. Z tego okresu pochodzi też prawdopodobnie gród na Ostrowie Tumskim, który stał się zaczątkiem dzisiejszego miasta. W X w. gród znalazł się pod panowaniem Piastów, którzy uczynili go jednym z ośrodków stołecznych w swoim państwie obok Gniezna, Giecza i Ostrowa Lednickiego.
Jest to jedno z hipotetycznych miejsc chrztu Mieszka I w 966 r. W 968 r. swą siedzibę umieścił tu Jordan, pierwszy biskup Polski. W czasach panowania Bolesława Chrobrego był to gród o bardzo ważnym znaczeniu militarnym. Pisze o tym Gall Anonim w swojej Kronice polskiej spisanej w latach 1112–1116. Funkcje stołeczne gród pełnił do 1038 r., gdy został – wraz z innymi miastami Wielkopolski i Śląska – spalony przez Brzetysława I.

Historycznie Poznań jako stolica Wielkopolski był jednym z miast królewskich Korony Królestwa Polskiego. Kolejny okres rozkwitu przypada na czas rozbicia dzielnicowego, gdy gród na Ostrowie Tumskim stał się stolicą wielkopolskiej linii Piastów. W 1231 r. Władysław Odonic lokował prawobrzeżną osadę targową Śródka na prawie niemieckim. Była to pierwsza w Wielkopolsce lokacja miejska. Synowie Odonica, książęta Przemysł I i Bolesław Pobożny, w 1253 r. dokonali drugiej lokacji miejskiej na lewym brzegu Warty na prawie magdeburskim. Prace kontynuował Przemysł II, który jako pierwszy władca został koronowany w Gnieźnie na króla Polski w 1295 r., a za siedzibę obrał lewobrzeżne nowe miasto Poznań. Jego rezydencją stał się zamek książęcy na Wzgórzu Przemysła.

Miasto posiadało prawo do czynnego uczestnictwa w wyborze króla. W poznańskiej katedrze znajduje się symboliczny grobowiec pierwszych władców Polski – Mieszka I oraz Bolesława I Chrobrego. Dziś na wyspie Ostrów Tumski mieści się siedziba Kurii Metropolitalnej.

Kolejny okres rozwoju w historii Poznania rozpoczął się w 1386 r. po wstąpieniu na tron Władysława II Jagiełły. Otwarcie szlaku łączącego Litwę z Polską i Europą oraz zamknięcie dla polskich towarów Gdańska przez Zakon Krzyżacki sprawiły, że Poznań stał się ważnym miejscem na szlakach handlowych.
Korzystne warunki rozwoju miasta przerwał w 1655 r. potop szwedzki. W krótkim okresie pokoju, który po nim nastąpił, Poznań usiłował się podnieść, ale kolejne konflikty zbrojne, jak wielka wojna północna, wojna o sukcesję polską, wojna siedmioletnia oraz konfederacja barska sprawiły, że miasto było wielokrotnie pustoszone. Za czasów Stanisława Augusta Poniatowskiego o miasto z wojskami pruskimi i rosyjskimi, (które opuściły je dopiero w 1775 r.) walczyli barzanie.
Kilka kolejnych lat to okres pomyślności, związany z działalnością Komisji Dobrego Porządku i reformami Sejmu Czteroletniego. Zostały one jednak zniweczone przez konfederację targowicką i II rozbiór Polski, w wyniku którego Poznań znalazł się pod panowaniem pruskim.

Władze pruskie dokonały integracji aglomeracji w jeden organizm miejski oraz stworzyły podstawy do rozbudowy Poznania w kierunku zachodnim. Klęska Prus i powstanie w 1806 r. uczyniły Poznań jednym z

głównych miast Księstwa Warszawskiego. Trwające wojny napoleońskie nie sprzyjały jednak rozwojowi miasta. Po klęsce Napoleona w wyniku ustaleń Kongresu Wiedeńskiego Poznań znalazł się od 1815 r. ponownie pod pruskim panowaniem, tym razem jako stolica Wielkiego Księstwa Poznańskiego.

W kolejnych latach Poznań stał się miastem frontowym Prus. W 1828 r. władze ustanowiły w mieście twierdzę, która miała chronić Prusy przed atakiem ze wschodu. Podjęcie decyzji o fortyfikacji Poznania ukierunkowało jego rozwój aż do końca XIX w., przez co Poznań stał się miastem peryferyjnym i ominęły go procesy intensywnej urbanizacji i industrializacji.

Wyrazem niezadowolenia społeczności polskiej było poparcie dla powstania listopadowego w 1830 r. oraz zrywy zbrojne z 1846 i 1848 r. W wyniku tego władze pruskie najpierw drastycznie ograniczyły autonomię a później w 1848 r. całkowicie ją zniosły. W latach 1822-1828 z fundacji hrabiego Edwarda Raczyńskiego powstała pierwsza publiczna biblioteka polska na ziemiach zaboru pruskiego. Następnie w latach 1838-1842 utworzona przez Polaków Spółka Akcyjna Bazar zbudowała hotel, który był centrum polskiego życia społeczno-kulturalnego w Poznaniu. Wobec braku wyższego szkolnictwa w mieście w 1857 r. polska elita powołała do życia Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk prowadzące badania naukowe między innymi nad historią Polski. W związku z ograniczeniami dotyczącymi wystawiania polskich sztuk w Teatrze Miejskim w 1875 r. po długoletnich staraniach wybudowany został (ze składek) Teatr Polski.

Kolejnym zrywem ludności polskiej i wyrazem chęcią powrotu ziem zaboru pruskiego do Rzeczpospolitej było Powstanie Wielkopolskie. Wybuchło ono 27 grudnia 1918 r. w Poznaniu, w czasie wizyty powracającego do Polski Ignacego Jana Paderewskiego, który (będąc w drodze do Warszawy) przybył do Poznania 26 grudnia. Tego dnia Paderewski wygłosił przemówienie do rodaków licznie zgromadzonych przed hotelem Bazar. 27 grudnia swoją paradę wojskową na Świętym Marcinie urządzili Niemcy – zrywano polskie i koalicyjne flagi, napadano na polskie instytucje po czym doszło do zamieszek, w wyniku których wywiązała się walka, podjęta następnie przez oddziały kierowane przez Polską Organizację Wojskową Zaboru Pruskiego. Powstańcy w krótkim czasie opanowali całą Prowincję Poznańską z wyjątkiem jej północnych i południowo-wschodnich obrzeży. Powstanie zakończyło się 16 lutego 1919 r. rozejmem w Trewirze, który rozszerzał na front powstańczy zasady rozejmu w Compiègne z 11 listopada 1918 r. kończącego I wojnę światową.

W trakcie II wojny światowej Poznań zostaje zamieniony w twierdzę. Walki o miasto toczone w styczniu i lutym 1945 r. przez nacierającą Armię Czerwoną wspomaganą oddziałami polskimi przynoszą mu wyzwolenie. Miasto legło w gruzach. Po wojnie rozpoczyna się okres zmian i odbudowy.

Dziś Poznań to miasto nowoczesne, z ogromnym dziedzictwem kulturowym i historycznym. Bogata historia przeplata się z nowoczesnością. To miejsce licznych wydarzeń kulturalnych i targowych. To wreszcie miasto uczelni wyższych i biznesu korzystającego z kapitału ludzkiego. Zapraszamy do Poznania - stolicy Wielkopolski. Informacja: Centrum Informacji Turystycznej****, Stary Rynek 59/60, 61-772 Poznań, tel. 61 852 61 56, it@cim.poznan.pl

Trasa 1A Na Starym Mieście w Poznaniu (ok. 1,8 km *)

Miasto Poznań na prawach powiatu liczy ok. 546,9 tys. mieszkańców, dojazd: samochód, autobus, kolej

Stary Rynek

został wytyczony ok. 1253 roku. Jest to centralne założenie miasta lokacyjnego. Długość wynosi około 141 m. Z każdego boku wychodzą trzy ulice, z czego dwie z narożników. W centralnej części rynku umieszczono Ratusz, Wagę, Sukiennice, kramy, ławy chlebowe, jatki, a później także Arsenał i Odwach. Jest to trzeci, co do wielkości, rynek w Polsce. Przez wiele lat stanowił on centrum komunikacyjne miasta, a do 1945 r. mieściła się tu siedziba władz miasta.

Część środkowa obejmuje: Ratusz, Domki Budnicze w Poznaniu, Wielkopolskie Muzeum Wojskowe (dawne sukiennice),Galerię Miejską Arsenał i fotoplastykon poznański, Wagę miejską i Odwach.

Ratusz

– Z pierwszego ratusza gotyckiego z przełomu XIII i XIV w. zachowały się tylko piwnice. Współczesny Ratusz pochodzi z 1560 r. W latach 1781-1784 po renowacji uzyskał obecny kształt. Jest dziełem tesyńskiego architekta z Lugano: Jana Baptysty di Quadro, wykonanym w stylu renesansu włoskiego. Di Quadro podwyższył budynek o jedną kondygnację, rozbudował w kierunku zachodnim, dodał attykę (zdobi ją poczet królów z dynastii Jagiellonów) i trzykondygnacyjną loggię. Później dodano nowy zegar oraz „urządzenie błazeńskie - koziołki". Wieżę zwieńczono klasycystycznym hełmem a na szczycie umieszczono orła o rozpiętości skrzydeł 2 m i wysokość 1,8 m. Obecny mechanizm koziołków pochodzi z końca XX w. a bodą się one codziennie o godzinie 12.00. Wnętrze ratusza zajmuje obecnie Muzeum Historii Miasta Poznania, będące oddziałem poznańskiego Muzeum Narodowego.

Domki Budnicze

- dawna nazwa: „budy śledziowe". To grupa trzy- i czterokondygnacyjnych wąskich kamieniczek pochodzących z pierwszej połowy XVI w. Należały one do nieco biedniejszych kupców handlujących w średniowieczu rybami,

świecami, pochodniami i solą. Na początku XVI wieku część budynków otrzymała murowane podcienia. Kamieniczki zostały zniszczone podczas II wojny światowej. Po wojnie zrekonstruowano podcienia, wykorzystując oryginalne, renesansowe detale.

Wielkopolskie Muzeum Wojskowe
- muzeum wojskowe zlokalizowane w Poznaniu na Starym Rynku, w obrębie bloku zabudowy śródrynkowej. Jest to modernistyczny budynek wystawowy zlokalizowany w ramach bloku śródrynkowego, przy ul. Jana Baptysty Quadro. Jest oddziałem Muzeum Narodowego w Poznaniu. Zbiory obejmują około 40.000 eksponatów. Kolekcja dzieli się na trzy działy: Dział Broni, Dział Mundurów i Znaków Wojskowych, Dział Dokumentacji Historycznej.

Galeria Miejska Arsenał w Poznaniu
– modernistyczna galeria sztuki w Poznaniu, instytucja kultury organizująca liczne wystawy indywidualne i zbiorowe artystów polskich i zagranicznych.

Waga miejska w Poznaniu
– jednopiętrowy budynek na Starym Rynku w Poznaniu, o bardzo wysokim, dwuspadowym dachu i prostych szczytach dzielonych lizenami. Obecny budynek wygląd zawdzięcza rekonstrukcji lat 1950 -1960, przeprowadzonej na podstawie zachowanych litografii. Dziś pełni on funkcję Urzędu Stanu Cywilnego.

Odwach w Poznaniu
– budynek powstał w XVIII w. Pierwszy drewniany budynek zastąpiono nowym, zbudowanym w latach1783-1787 wg projektu Jana Chrystiana Kamsetzera, w stylu klasycystycznym. Służył jako siedziba dla straży miejskiej i policji.

Legenda „O poznańskich koziołkach”:
Po wielkim pożarze ratusza mistrz Bartłomiej wykonał zegar na wieżę ratusza, który postanowiono odsłonić w obecności wojewody. Podczas przygotowań do uczty nieuważny kuchcik spalił sarnią pieczeń, a nie chcąc, aby błąd wyszedł na jaw, porwał na podmiejskiej łące dwa młode koziołki. Przy wejściu do ratusza koziołki wyrwały się i zaczęły wspinać się w górę po schodach, aż w końcu doszły na wieżę ratuszową. Bardzo przestraszone, zaczęły się trykać swoimi rogami. Rozbawiony wojewoda darował winę kuchcikowi, koziołkom życie, a mistrzowi Bartłomiejowi nakazał dołączyć do mechanizmu owo „urządzenie błazeńskie”.

Legenda „O Królu Kruków”
Pewnego dnia Bolko, syn trębacza z wieży ratuszowej, znalazł kruka z przestrzelonym skrzydłem. Chłopak ulitował się nad nim i wziął go do siebie, gdzie go pielęgnował. Pewnej nocy chłopca obudził karzełek w koronie i purpurowym płaszczu. Podziękował za okazaną dobroć i dał chłopcu małą złotą trąbkę, mówiąc, że ma jej użyć w razie niebezpieczeństwa. Po tych słowach zmienił się w kruka i odleciał. Kilka lat później, gdy Bolko zastąpił ojca, Poznań został zaatakowany przez wrogą armię. Młodzieniec przypomniał sobie wówczas o prezencie Króla Kruków. Gdy zaczął grać na horyzoncie pojawiło się olbrzymie stado kruków, które zaatakowały napastników zmuszając ich do ucieczki. Od tego czasu wszyscy następcy Bolka grają codziennie hejnał, taki sam, jak ten, którym niegdyś Bolko uratował Poznań.

Spacer po Poznaniu rozpoczynamy z pl. Bernardyńskiego (liczne miejsca parkingowe, w tym dla osób z grupy ON). Przy placu znajduje się kościół św. Franciszka Serafickiego. Kierujemy się przez plac targowy na skos do ul. Za Bramką. Po ok. 200 m dochodzimy do pl. Kolegiackiego i skręcamy w lewo. Na rogu znajdują się budynki Urzędu Miasta Poznań (dawne kolegium jezuickie z XVIII w.), a na placu mosiężne koziołki poznańskie. Poruszamy się ul. Gołębią ok.100 m i dochodzimy do parafii św. Marii Magdaleny i zarazem kolegiaty farnej (świątynia barokowa z lat 1651-1750, trójnawowa z transeptem i emporami nad nawami bocznymi, nakryta sklepieniem kolebkowym z lunetami, z niezwykle bogatym wystrojem). Tu skręcamy w prawo i idąc ul. Świętosławską przy Muzeum Archeologicznym (dawny pałac Górków) wchodzimy na poznański Stary Rynek. Proponujemy obejść Rynek wokół. Idąc na wprost w centralnej części Rynku, widzimy kamieniczki z podcieniami a na końcu ratusz. Przy ratuszu znajdują się pręgierz i fontanna Prozerpiny (pręgierz to późnogotycka kolumna, na głowicy której stoi postać kata w stroju rycerza z mieczem, wzniesiony w 1535 r.). Naprzeciwko ratusza w kamienicy nr 41/2 znajduje się Rogalowe Muzeum Poznania (w kameralnej atmosferze pokazy na żywo dla mieszkańców i turystów wypieku Rogali Świętomarcińskich).
Podążamy dalej, za ratuszem w lewo, na ul. Jana Baptysty Quadro. Tu stoi Studzienka Bamberki odsłonięta w 1915 r.(cokół zaprojektowany przez Stahla, a posąg z brązu jest dziełem Józefa Wackerle, któremu pozowała Jadwiga Gadziemska). Studzienka wykonana ku pamięci osadników przybył w okolice Poznania z Bambergu w XVIII w. Wychodzimy ul. Ratuszową na stronę północno zachodnią gdzie znajduje się fontanna Marsa. Na pierzei

północnej w kamienicy pod nr 91znajduje się Pałac Mielżyńskich. W XVI w. kamienica należała do Opalińskich, w XVIII w. do Radomickich, wreszcie w 1772 r. nabył ją ziemianin wielkopolski, Maksymilian Mielżyński.
Idziemy na południe w kierunku fontanny Neptuna. Po lewej Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, a za nim budynki Galerii Miejskiej Arsenał i Wielkopolskiego Muzeum Wojskowego. Po prawej kamienice mieszczańskie. W kamienicy pod nr 78 znajduje się pałac Działyńskich. Przy fontannie Neptuna skręcamy w lewo i po 100 m dochodzimy do fontanny Apolla. Po prawej stronie w kamienicy Stary Rynek 59/60 jest punkt informacji turystycznej. Przed punktem informacji znajduje się barokowa figura Jana Nepomucena z 1724 r. Stąd możemy wrócić na parking tą sama trasą lub rozpocząć kolejny spacer na Ostrów Tumski (trasa1B), Cytadelę (trasa 1E), nad Jezioro Maltańskie (trasa 1D) lub w okolicę Zamku Cesarskiego (trasa 1F). Polecamy także uliczki wokół Rynku (Kramarską, Woźną, Wodną, Kozią czy Franciszkańską).
Inne miejsca parkingowe to np. plac Wolności czy ul. Chwaliszewo.

Wydarzenia:

- Międzynarodowe Targi Poznańskie
- Międzynarodowy Halowy Turniej Piłkarski Lech Cup U-12
- Poznań Maraton
- Jesienny Poznański Rajd Pojazdów Zabytkowych
- Jarmark Świętojański
- Poznańskie Betlejem
- Festiwal Dobrego Smaku
- Imieniny Ulicy Święty Marcin
- Inscenizacja Bitwy o Poznań
- Kaziuki
- Dni Ułana
- Festyn Warkocz Magdaleny
- Święto Bambrów Poznańskich
- Obchody rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego
- Weekend z historią na Trakcie Królewsko-Cesarskim
- Orszak Trzech Króli
- Inny Festiwal
- INEA STADION - liczne Wydarzenia sportowe i kulturalne

Informacja: Centrum Informacji Turystycznej****, Stary Rynek 59/60, 61-772 Poznań, tel. 61 852 61 56, it@cim.poznan.pl

Pierzeja wschodnia Stary Rynek Poznań

- kamienica nr 37 - nazywana też „Czerwoną Kamienicą”, pierwotnie gotycka, w latach 1652–1654 przebudowana w stylu barokowym, pomalowana na kolor czerwony w 1880 r. przez Zbigniewa Radlauera otrzymała przydomek "Czerwonej", a apteka - "Czerwonej Apteki", podczas walk w 1945 spłonęła, odbudowana w latach 1950–1954;
- kamienica nr 38 - nazywana Kamienicą Dillowską (od nazwiska Jana Dilla, który był złotnikiem, rytownikiem i kupcem);
- kamienica nr 39, – wzmiankowana w 1507 r., zniszczona w 1945 r., odbudowana w stylu barokowym w latach 1950–1953 (na podstawie rycin z XIX w.);
- kamienica nr 40, – wzmiankowana około 1514 r., zachowały się jej gotyckie ściany zewnętrzne, podczas odbudowy odtworzono klasycystyczną elewację,
- kamienica nr 41 - barokowa z XVIII w., w piwnicy zachowało się gotyckie sklepienie, na parterze renesansowe sklepienie kolebkowe z lunetami, datowane na drugą połowę XVI w.;
- kamienica nr 42, – wzmiankowana w 1439 r., zachowała gotyckie mury zewnętrzne, w tym elewację od podwórza ozdobioną trzema ostrołukowymi blendami, oraz średniowieczny układ pomieszczeń, barokowa fasada pokryta jest sgraffito wykonanym w 1955 r.;
- kamienica nr 43, – zachowała gotyckie mury oraz pierwotny układ pomieszczeń, w sieni widoczny gotycki łuk, zaś na I piętrze (w jednej z izb) znajduje się późnogotyckie sklepienie żebrowe, klasycystyczna fasada powstała w XIX w., w jednej z izb znajduje się kasetonowy strop zdobiony płaskorzeźbami

przedstawiającymi kilka typów popiersi mężczyzn i kobiet ubranych w stroje z pogranicza włosko-austriackiego z XVI w.;

- kamienica nr 44, – wzmiankowana w XVI w., całkowicie zniszczona w 1945, odbudowana w 1955 w formie z końca XVIII w. (na podstawie fotografii);
- kamienica nr 45 zwana „Kamienicą Grodzkich", od Mikołaja Grodzkiego, który nabył ją pod koniec XV w. od kanonika kapituły poznańskiej oraz lekarza Wawrzyńca, pierwotnie gotycka przebudowana w dobie baroku,
- wnętrze zajmuje Muzeum Instrumentów Muzycznych (zbiory zwierają: księgozbiory biblioteczne, kasety magnetofonowe, kasety video, nuty-druki, płyty gramofonowe i kompaktowe, stare druki, plakaty o tematyce muzycznej);
- kamienica nr 46, – wzmiankowana w 1530 r., pierwotnie własność szlachecka Opalińskich, Czarnkowskich, Jana Jakuba Kluga – (nobilitowanego kupca, bankiera i przemysłowca), wnętrze zajmuje Muzeum Instrumentów Muzycznych;
- kamienica nr 47 zwana „Kamienicą Winklerowską", wnętrze zajmuje Muzeum Instrumentów Muzycznych;
- kamienica nr 48 nazywana „Kamienicą Goskiego" (od Kaspra Goskiego, właściciela w latach 1559–1573), do dziś przetrwały gotyckie mury oraz fasada od podwórza, pierwotny układ wnętrz, a na parterze renesansowy strop wykonany z profilowanych belek, jest to najstarszy znany murowany budynek lewobrzeżnego miasta po lokacji;
- kamienica nr 49, – po raz pierwszy wspomniana w 1514 r., odbudowana w stylu renesansowym w 1955 r.;
- kamienica nr 50 nazywana „Kamienicą pod Daszkiem" lub „Kamienicą doktora Mikana", odtworzona w stylu późnogotyckim na podstawie ryciny z 1841 r.;
- kamienica nr 51, – po wojennych zniszczeniach odbudowana według ryciny z 1841 r., jej najsławniejszym właścicielem był Filippo „Kallimach" Buonaccorsi, który otrzymał ją od Kazimierza Jagiellończyka po tym jak w 1487 r. spłonął jego dom w Krakowie;
- kamienica nr 52 zwana „Kamienicą Ridtowską", wspomniana w 1472 r., przeszła w ręce rodu Ridtów, kupców z Poznania i Gdańska, po wojennych zniszczeniach odbudowano ją w formie renesansowej, zdobiąc fasadę sgraffito przedstawiającym holk oraz herby Poznania, Gdańska, Torunia i Warszawy;

Pierzeja południowa Stary Rynek

- kamienica nr 53 – w XVI w. własność rodu Ridtów;
- kamienica nr 54 nazywana „Kamienicą Ungrowską" – w XV w. właścicielami był ród Wildów;
- kamienica nr 55 – z gotycką piwnicą, przebudowana na restaurację, odbudowana w formie barokowej;
- kamienica nr 56 nazywana „Kamienicą Złocistą", pierwsze zapiski są z 1480 r., obecnie pełni funkcję siedziby Stowarzyszenia Architektów Polskich;
- kamienica nr 57;
- kamienica nr 58 – pierwotnie gotycka, następnie wielokrotnie przebudowywana, do naszych czasów zachowały się średniowieczne piwnice i mury, zaś samą fasadę odbudowano na podstawie rysunków z 1866 r. w stylu rokokowym,
- kamienica nr 59 – z XV w. - obecnie na parterze znajduje się Centrum Informacji Turystycznej,
- kamienica nr 60 – w 1781 r. jej właścicielem został grecki handlarz winem Demetriusz Kałuba,
- kamienica nr 61 – jej właścicielem, począwszy od 1527 r., był kupiec i rajca miejski Jan Groff, budynek, przetrwał ostatnią wojnę bez większych zniszczeń i zachował swoją formę z przebudowy w 1863 r.;
- kamienica nr 62 – pierwsza wzmianka pochodzi z 1442 r.;
- kamienica nr 63;
- kamienica nr 64 – pierwszym znanym właścicielem był kupiec Jan Brand;
- kamienica nr 65;
- kamienica nr 66;
- kamienica nr 67 – w początku XX w. połączona z parcelą nr 68 w dom towarowy Kajetana Ignatowicza,
- kamienica nr 68 - wzmiankowana w 1467 r. i nazywana „Pałacem Garczyńskich" - od swojego XVIII-wiecznego właściciela Stefana Garczyńskiego, odbudowana w stylu barokowym;

Pierzeja zachodnia Stary Rynek

- kamienica nr 69 - parcela została zlikwidowana;
- kamienica nr 70 - nazywana „Kamienicą Rotowską” – nazwa pochodzi od Pawła Rota, który nabył parcelę w 1681 r. od poznańskich franciszkanów, obecny jej kształt powstał w 1906 r.;
- kamienica nr 71 – po zniszczeniach wojennych odbudowana w 1953 r. w stylu barokowym;
- kamienica nr 72 – pomiędzy 1603 a 1607 r. nabył ją autor pierwszej pracy z dziedziny pediatrii „De morbis puerorum ...”, Jan Hieronim Chrościejewski, kilkukrotny burmistrz Poznania, który wsławił się wydaniem statutu o bezpłatnym leczeniu ubogich;
- kamienica nr 73 – odbudowana w 1954 r. po zniszczeniach wojennych, (wówczas przywrócono jej formę zbliżoną do tej z przełomu XVII i XVIII w., od 2004 r. w jej wnętrzach znajduje się hotel i browar restauracyjny „Brovaria”.;
- kamienica nr 74 – w 1908 r. wyburzona wraz z kamienicą nr 73, na ich miejscu wzniesiono siedzibę Banku Przemysłowców, który od 1886 r. jako jedna z polskich instytucji życia gospodarczego brał udział w wojnie gospodarczej z zaborcą, od 2004 r. w jej wnętrzach znajduje się hotel i browar restauracyjny „Brovaria”;
- kamienica nr 75 nazywana „Apteką pod Lwem”, jedna z nielicznych, która nieuszkodzona przetrwała II wojnę światową, obecna eklektyczna fasada została zaprojektowana przez Teubnera w początkach XX w. , w 1804 r. jej właścicielem był aptekarz Tobin, twórca „Apteki pod Lwem”;
- kamienica nr 76;
- kamienica nr 77, – wzmiankowana w XV wieku, została przebudowana w początku XX w., po zniszczeniach wojennych została odbudowana w 1953 r. według wzorów z XVIII w. na siedzibę Wojewódzkiego Ośrodka Informacji Turystycznej;
- Pałac Działyńskich pod nr 78, z lat siedemdziesiątych XVIII w.;
- kamienica nr 79 – zbudowana przed 1505 r., po 1945 r. odbudowana w latach 1950–1955, do naszych czasów dotrwały gotyckie partie zewnętrznych murów, elewację zdobi sgraffito zawierające symbole nauki, oraz portrety Mikołaja Kopernika, Marii Skłodowskiej-Curie, Stanisława Staszica, Jana i Jędrzeja Śniadeckich;
- kamienica nr 80 – wyburzona w początkach XX w., na jej miejscu (oraz kamienic pod numerami 80 i 82)~~,~~ wzniesiono trzypiętrowy budynek mieszkalny, własność Józefa Kościelskiego, który spłonął w 1945 r., następnie na podstawie starych rycin odtworzono pierwotną zabudowę;
- kamienica nr 81- jw. na podstawie starych rycin odtworzono pierwotną zabudowę;
- kamienica nr 82 – jw. na podstawie starych rycin odtworzono pierwotną zabudowę;
- kamienica nr 83 – wielokrotnie przebudowywana, ocalała od zniszczenia w 1945 r., dziś można podziwiać gotyckie mury, renesansowy strop wykonany z profilowanych belek znajdujący się w przyziemiu oraz barokową fasadę;
- kamienica nr 84 – pierwotnie gotycka kamienica została w latach 1554–1558 przebudowana, uwagę zwraca barokowa fasada z połowy XVIII w., w 1959 r. elewację pokryło nowe sgraffito, przedstawiające G. B. di Quadro na koniu, obecnie budynek zajmuje oddział „Biblioteki Raczyńskich” – Muzeum Literackie Henryka Sienkiewicza.,

Pierzeja północna Stary Rynek

- kamienica nr 85 – w 1779 r. jej właścicielem został starosta koniński Jan Mycielski, a następnie jego syn Stanisław, w 1902 r. kamienicę przebudowano na dom towarowy, po 1945 r. powrócono do późnobarokowej formy;
- kamienica nr 86;
- kamienica nr 87 – znany jest opis kamienicy z 1772 r. mówiący o zdobieniach izby pierwszego piętra: „murkach z astryszkami malowanymi na kształt olęderski, z listwami w nich drewnianymi” oraz o suficie ze „sztukatorską robotą i malowanym”, w 1906 r. rozebrana i przebudowana wraz z sąsiednią kamienicą na dom towarowy, po zniszczeniach z 1945 r. odbudowana na podstawie litografii z XIX w., zegar słoneczny zdobiący szczyt zaprojektował Zbigniew Bednarowicz;
- kamienica nr 88 – odbudowana po zniszczeniach w 1945 r., na fryzie znajdującym się pod oknami drugiego piętra Julian Boss-Gosławski umieścił wizerunki Izabelli Wisłockiej, która zaprojektowała odbudowę większości kamienic tej pierzei rynku, oraz jej męża, Stanisława Wisłockiego, ówczesnego dyrektora Filharmonii Poznańskiej.,

- kamienica nr 89 – zbudowana jak gotycka, zniszczona przez pożar w 1536 r., po którym została odbudowana w stylu renesansowym, spłonęła ponownie w 1945 r., odbudowana została w latach 1950–1954 w oparciu o obraz Juliusza Knorra „Rynek poznański" w 1838 r.;
- kamienica nr 90 – zbudowana pierwotnie w stylu gotyckim, pomiędzy 1714 a 1735 r., przebudowana przez ówczesnego właściciela generała Stanisława Jabłonowskiego w stylu barokowym, obecnie budynek zajmuje poznański oddział PTTK;
- - Pałac Mielżyńskich pod nr 91, klasycystyczny budynek powstały w latach 1795-1798 w wyniku przebudowy zakupionej w 1772 przez Maksymiliana Mielżyńskiego, W 1806 r. miał tu swoją kwaterę Jan Henryk Dąbrowski i Józef Wybicki, pałac całkowicie zniszczony w 1945 r., odbudowany w stylu klasycystycznym w latach 1954-1957;
- kamienica nr 92 – fasada, wzorowana na francuskim stylu Ludwika XVI, podobnie jak układ wnętrz poza parterem, który pochodzi z początku XX w.;
- kamienica nr 94 – jej właścicielem w 1473 r. został burmistrz Jerzy Bok, który przekazał ją swojemu wnukowi Adamowi Bokowi;
- kamienica nr 95/96 – połączenia tych dwóch posesji dokonano w końcu XVIII w. i przebudowano w stylu klasycystycznym, przed połączeniem, kamienica pod nr 95 wzmiankowana była w 1503 r., o funkcji poczty przypomina tablica na ścianie kamienicy;
- kamienica nr 97 – wzmiankowana w XVI w., kamienica została przebudowywana w 1908 r., a w 1942 r. połączona w jeden budynek z kamienicami pod numerami 98, 99 i 100, po 1945 r. odbudowana jako osobny budynek na podstawie litografii W. Baeselera z połowy XIX w.;
- kamienica nr 98 – wzmiankowana w XV/XVI w., po 1945 r. odbudowana jako osobny budynek na podstawie litografii;
- kamienica nr 99 – wzmiankowana w XV/XVI w., po 1945 r. odbudowana jako osobny budynek na podstawie litografii;
- kamienica nr 100 – wzmiankowana w XV w. jako własność Jana Grodzkiego.

Trasa 1B Poznań - ze Starego Rynku na Ostrów Tumski (ok. 3 km *)

- Ostrów Tumski w Poznaniu – to jedyna pozostała w Poznaniu wyspa na Warcie. Otaczają ją dwa ramiona rzeki: szersze, zachodnie, które obecnie stanowi główny nurt Warty, oraz węższe, wschodnie, nazywane Cybiną. Z lądem Ostrów Tumski łączą mosty: Bolesława Chrobrego (z lewym brzegiem) i Mieszka I (z prawym brzegiem). Od 7 grudnia 2007 roku most biskupa Jordana, łączy wyspę ze Śródką. Od początku gród na Ostrowie Tumskim składał się z dwóch powiązanych z sobą części – leżącej na północ od dzisiejszej ulicy prymasa Stefana Wyszyńskiego, w miejscu, gdzie obecnie znajduje się katedra i inne budynki kościelne; oraz na południe od tej ulicy, w miejscu dzisiejszego Zagórza. Poznański Ostrów Tumski był jednym z dwóch głównych ośrodków władzy świeckiej i kościelnej w państwie Polan (drugim było Gniezno).
- **Bazylika Archikatedralna** św. Piotra i św. Pawła w Poznaniu zwana popularnie katedrą, jedna z najstarszych świątyń w Polsce (od 968 r.). Obecna gotycka katedra powstała w XIV-XV w. Wielokrotnie przebudowywana w różnych stylach architektonicznych; do 1945 r. barokowa z klasycystyczną fasadą, po II wojnie światowej odbudowana w stylu gotyckim, z zachowanymi reliktami wczesnoromańskimi i romańskimi w podziemnych kryptach. Duża część obecnego wyposażenia katedry trafiła do niej po wojnie z kościołów Dolnego Śląska, w tym gotycki ołtarz główny, pochodzący z Góry Śląskiej. Katedra położona na Ostrowie Tumskim jest miejscem pochówku pierwszych władców Polski i przypuszczalnym miejscem chrztu Mieszka I. W świątyni spoczywają także biskupi i arcybiskupi poznańscy. Katedra ma 72 m długości i 36 m szerokości. Obiekt szczególnie warty odwiedzenia ze względu na bogactwo wyposażenia i artefaktów religijnych z różnych czasów historycznych.
- **Kościół Najświętszej Marii Panny**, kościół sukursalny (pomocniczy) katedry, wzniesiony w XV w., najlepiej zachowana budowla gotycka w Poznaniu.
- **Brama Poznania** - Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego (patrz trasa 1C);
- **Rezerwat Archeologiczny** Genius Loci eksponujący pamiątki grodowe początków Poznania i państwa polskiego;

Z Rynku wychodzimy ul. Wodną i skręcamy w ul. Klasztorną. Dalej w prawo w ul. Wielką i po 200 m dalej prosto ul. Chwaliszewo do mostu Bolesława Chrobrego. Koniecznie trzeba przed mostem przejść na drugą stronę jezdni i w prawo na most. Za mostem podążamy ul. Wyszyńskiego i w lewo na Ostrów Tumski. Po lewej widzimy kościół NMP (in summo). Pod kościołem resztki palatium przypisywane Mieszkowi I. Na przeciwko kościoła toalety dostępne dla w-skersów (winda i podjazdy). Po prawej Kuria Metropolitalna a po lewej w głębi: Bazylika Archikatedralna św. św. Piotra i Pawła (dostępna dla wózkowiczów). Skręcamy w ul. J. Lubrańskiego a po 60 m w prawo: w ul. Księdza I. Posadzego. Po lewej mijamy Archiwum Archidiecezjalne i Rezerwat Archeologiczny „Genius Loci". Dalej w prawo w ul. Dziekańską i w lewo na most Jordana. Po lewej stronie „Brama Poznania" czyli „Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego" (polecamy dostępne dla osób na wózkach). Spacer kontynuujemy ul. Gdańską i w prawo w ul. Bydgoską ok. 100 m.
Po prawej dawny klasztor filipinów i kościół św. Małgorzaty. Skręcamy w prawo na Rynek Śródecki, a dalej kierujemy się prosto do Ostrówka. Stąd możemy wrócić do Rynku, lub kontynuować zwiedzanie: Brama Poznania (trasa 1C) i Jezioro Maltańskie (trasa 1D).
Informacja: Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, ul. Gdańska 2, 61-123 Poznań, tel. 61 647 76 29, www.bramapoznania.pl

Trasa 1C Brama Poznania (ok. 0,2 km *) Dojazd: samochód, autobus, tramwaj
Brama Poznania, czyli „Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego", to instytucja, która odwołując się do ponad tysiącletniej historii poznańskiej „Wyspy Katedralnej" odkrywa przed zwiedzającymi miejsce narodzin polskiej państwowości. Stanowi ona przykład nowatorskiego, nie tylko w skali miasta, ale i kraju, myślenia o muzealnictwie, architekturze, przestrzeni publicznej i życiu lokalnej społeczności. „Brama Poznania" nie jest tradycyjnym muzeum, lecz dynamiczną instytucją kultury, która wpisuje się w historyczną tkankę miasta. Stworzyła ona wokół siebie przestrzeń, która w naturalny sposób przyciąga ludzi, stając się miejscem twórczych działań, spotkań i wypoczynku.
„Brama Poznania" zlokalizowana jest w najstarszej części miasta, nad Cybiną na Ostrowie Tumskim i Śródce. Kompleks obiektów to nowo wybudowany budynek główny i zrewitalizowana Śluza Katedralna (pozostałość zachowanych na Ostrowie Tumskim umocnień z czasów pruskich). Łączy je symbolicznie kładka nad rzeką. Budynek główny przecięty jest w połowie szczeliną, która kadruje widok na najstarszą w Polsce katedrę. Zamysłem twórców Centrum było takie zaprezentowanie dziedzictwa Ostrowa Tumskiego i pierwszych świadectw polskiej państwowości, by zachęcić zwiedzających do bliższego przyjrzenia się wyspie i jej zabytkom. Ekspozycja „Bramy Poznania" to multimedialna i interaktywna opowieść, która przygotowuje odbiorcę do samodzielnego poszukiwania i interpretacji śladów przeszłości w realnej przestrzeni „Wyspy Katedralnej".
Obiekt w pełni dostępny i funkcjonalnie przystosowany dla w-skersów.
Informacja: Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, ul. Gdańska 2, 61-123 Poznań, tel. 61 647 76 29, www.bramapoznania.pl

Trasa 1D Wokół Jeziora Maltańskiego w Poznaniu (ok. 6,5 km **) Dojazd: samochód, autobus, tramwaj
Jezioro Maltańskie, zwane też Zbiornikiem Maltańskim to sztuczny zbiornik wodny położony w Poznaniu na prawym brzegu Warty. Powstał w 1952 r. w wyniku spiętrzenia Cybiny. Zbiornik zajmuje obszar 67,5 ha (zależy od stopnia spiętrzenia), zaś jego długość to około 2,2 km (obwód 5,6 km).Średnia głębokość to ok. 3,15 m, a maksymalna to ok. 5 m. W 1917 r. ogłoszono konkurs na wybudowanie w tym miejscu ośrodka sportowego dla młodzieży. Prace rozpoczęli Niemcy w trakcie II wojny światowej. Były one kontynuowane po wojnie. Powstałe w ten sposób Jezioro Maltańskie oddano uroczyście do użytku w 1952 r. Swoją nazwę jezioro wzięło od Zakonu Kawalerów Maltańskich. Wprowadzono ją urzędowo w 1974 r. Jezioro zajmuje grunty należące niegdyś do kościoła św. Jana Jerozolimskiego za murami, przy którym mieściła się komandoria tegoż zakonu. Obecnie jest intensywnie wykorzystywane do uprawiania sportów wodnych. Akwen przeszedł rewitalizację przed Mistrzostwami Świata w Kajakarstwie w Poznaniu w 1990 r.

Trasę można rozpocząć z Rynku
lub Ostrowa Tumskiego. My sugerujemy rozpocząć ją z parkingu przy ul. Wiankowej na wschodnim brzegu Jeziora Maltańskiego lub z parkingu przy ul. Jana Pawła II obok restauracji „Maltanka" (zachodni brzeg). Cały rejon Malty to zieleń i błękit wody. Teren z licznym ławkami i infrastrukturą do wypoczynku i rekreacji (bary, restauracje, WC). Spacer można rozpocząć zarówno od strony południowej, jak i północnej. Trasa doskonale przygotowana dla w-skersów (liczne podjazdy, asfaltowe ścieżki, skocznia narciarska).

Warto zobaczyć:
- kościół św. Jana Jerozolimskiego za Murami;
- Kolejkę Parkową Maltanka;
- Termy Maltańskie;

- Nowym Zoo;

Wydarzenia
- Mistrzostwa w Wioślarstwie (krajowe i międzynarodowe)
- Poznań Synchro Cup
- Mistrzostwa Szkół w Pływaniu

Informacja: Poznańskie Ośrodki Sportu i Rekreacji Oddział Malta, ul. Wiankowa 3, 61-131 Poznań
tel. 61 876 60 11, www.malta.poznan.pl
Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, ul. Gdańska 2, 61-123 Poznań, tel. 61 647 76 29, www.bramapoznania.pl

Trasa 1E Na Cytadelę w Poznaniu (ok. 4,5 km **) Dojazd: samochód, autobus, tramwaj
„Park Cytadela" to największy park Poznania o powierzchni ok. 100 ha, zbudowany w latach 1963-1970 na terenie dawnego Fortu Winiary. Nadano mu nazwę: „Park-Pomnik Braterstwa Broni i Przyjaźni Polsko-Radzieckiej" ale w 1992 r. zmieniono nazwę na „Park Cytadela". W 2008 r. park został uznany za pomnik historii. Trzy aleje parkowe to: al. Braterstwa Broni, al. Cytadelowców oraz al. Republik.
Na terenie parku znajdują się cmentarze: Cmentarz parafii św. Wojciecha, Cmentarz Garnizonowy, wojenny Cmentarz Bohaterów Radzieckich, wojenny Cmentarz Wspólnoty Brytyjskiej, Cmentarz Bohaterów Polskich oraz relikty dawnego cmentarza tzw. starogarnizonowego, niemieckiego Cmentarza Honorowego (Ehrenfriedhof) oraz tzw. Cmentarz Prawosławny. Na Cmentarzu Garnizonowym, liczącym ponad 1500 grobów, znajdują się mogiły wojskowych, wśród nich powstańców styczniowych, wielkopolskich, żołnierzy z lat 1918-1920, generałów, kawalerów Virtuti Militari. Są tutaj mogiły z pomnikami nagrobnymi jeńców rosyjskich i francuskich. Cmentarz Wspólnoty Brytyjskiej jest miejscem spoczynku m.in. 48 uczestników tzw. „Wielkiej Ucieczki", wśród nich Polaków. W ocalałych budowlach fortecznych mieszczą się dwa muzea: Muzeum Uzbrojenia i Muzeum Armii Poznań. Zachowane obiekty warte obejrzenia to Rawelin I, Reduta I, Brama Północna (Polna), Bastion II, Estakada Małej i Wielkiej Śluzy. Inne ciekawe obiekty to Pomnik Bohaterów, Amfiteatr, rosarium, zabytkowy dąb przy Cmentarzu Garnizonowym, Dzwon Pokoju i Przyjaźni Między Narodami, Młodzieżowy Dom Kultury "Harcówka", instalacja 112 rzeźb „Nierozpoznani" Magdaleny Abakanowicz, wykonana z okazji 750-lecia lokacji Poznania, Ziarno – Epitafium Życia, Żalki - rzeźby plenerowe, rzeźby innych twórców, m.in.: Michała Gąsienicy Szostaka, Jerzego Sobocińskiego, Józefa Murlewskiego, Juliana Boss-Gosławskiego.
Większość roślin ozdobnych wprowadzono w latach 60. XX w. podczas urządzania założeń parkowych.

Spacer możemy rozpocząć jako kontynuację trasy z Rynku lub z parkingu przy ul. Za Cytadelą (Młodzieżowy Dom Kultury nr 2 lub Gimnazjum nr 15). Rynek – Wroniecka – Małe Garbary – Święty Wojciech – Księcia Józefa (Pomnik Armii Poznań) – Aleja Niepodległości - Aleja Armii Poznań – Za Cytadelą. Powrót tą samą droga na parking.
Park Cytadela to zarówno miejsce pamięci jak i wielu wydarzeń plenerowych. To także miejsce wypoczynku i rekreacji dla zarówno mieszkańców Poznania jak i dla turystów.
Informacja: Centrum Informacji Turystycznej****, Stary Rynek 59/60, 61-772 Poznań, tel. 61 852 61 56, it@cim.poznan.pl

Trasa 1F Od Starego Rynku do Dzielnicy Cesarskiej w Poznaniu (ok. 2,8 km *) Dojazd: samochód, autobus, tramwaj
- **Zamek Królewski** w Poznaniu to dawna rezydencja królewska w Polsce wzniesiona przez Przemysła II. W 1493 r. wielki mistrz krzyżacki Hans von Tieffen złożył tu królowi Polski hołd lenny. Zamek został częściowo zniszczony w czasie wojny północnej, popadł w ruinę. Na zamku powstało prawdopodobnie polskie godło – w obecnej formie (biały orzeł na czerwonym tle). Zostało ono użyte po raz pierwszy w czasie panowania Przemysła II. Odbudowany w latach 2010-2013. Dziś mieści się tu Muzeum Sztuk Użytkowych.
- **Zamek Cesarski** w Poznaniu – najważniejsza budowla Dzielnicy Cesarskiej, wybudowana dla ostatniego cesarza niemieckiego i króla Prus Wilhelma II. Zamek został zaprojektowany przez Franza Schwechtena, jednak wiele elementów wprowadzono na życzenie samego Wilhelma II. Cesarz osobiście ustalał szczegółowy plan nowej rezydencji.
- Budowę rozpoczęto w 1905 r., a już pięć lat później, 21 sierpnia 1910 r., architekt osobiście wręczył klucze cesarzowi, podczas jego wizyty w Poznaniu. Zamek został wzniesiony na planie nieregularnego wieloboku w stylu neoromańskim, uważanym przez cesarza za najbardziej germański i reprezentujący świetność Świętego Cesarstwa.

- **Kościół św. Antoniego Padewskiego** i klasztor franciszkanów konwentualnych w Poznaniu położony jest u podnóża Góry Przemysła (Góry Zamkowej). Jest trójnawową bazyliką z transeptem. Nawa główna przykryta jest sklepieniem kolebkowym z lunetami, podczas gdy nawy boczne przykrywają sklepienia krzyżowe. We wnętrzu jest bogate zdobienie stiukowe oraz polichromie wykonane w latach 1702-1735 przez czeskiego franciszkanina Adama Swacha. Jego brat, Antoni Swach, wykonał ołtarz główny. Bogato złocony ołtarz główny zawiera obraz „Widzenie św. Antoniego", po bokach którego znajdują się rzeźby przedstawiające św. Augustyna i św. Franciszka z Asyżu.
- **Teatr Wielki im. Stanisława Moniuszki** w Poznaniu, zwany też „Operą Poznańską" w Poznaniu, położony jest przy ul. Fredry 9. Fasada budynku to w rzeczywistości olbrzymi portyk wzniesiony zgodnie z regułami architektury klasycznej starożytnego Rzymu. Monumentalne stopnie, po bokach rzeźby, a na szczycie schodów sześć jońskich kolumn, dźwigających trójkątny tympanon zwieńczony pegazem.
- **Uniwersytet im. Adama Mickiewicza** w Poznaniu (UAM) – powołany w 1919 r. państwowy uniwersytet z siedzibą w Poznaniu, sięgający korzeniami roku 1611. Jest trzecią co do wielkości i prestiżu uczelnią w Polsce
- **Okrąglak** w Poznaniu to były dom towarowy przy ul. Mielżyńskiego 14, na rogu ul. 27 Grudnia, zbudowany w latach 1948-1954 według projektu Marka Leykama. Jest to jedna z najlepszych realizacji modernistycznych w Polsce.

Spacer możemy rozpocząć z Rynku z pierzei zachodniej jako kontynuacja trasy 1A. Kierujemy się na ul. Franciszkańską. Po prawej Zamek Królewski (Muzeum Sztuk Użytkowych), a po lewej Kościół św. Antoniego Padewskiego i klasztor franciszkanów konwentualnych. Skręcamy w lewo i po 50 m widzimy Pomnik 15. Pułku Ułanów Poznańskich. Dalej idziemy w prawo w ul. Ignacego Jana Paderewskiego. Wchodzimy na pl. Wolności, gdzie znajduje się „fontanna Wolności". Po przeciwnej stronie placu budynek Arkadii, dawny teatr miejski, dziś siedziba m.in. Teatru Ósmego Dnia. Na pl. Wolności znajduje się także, Biblioteka Raczyńskich, Muzeum Narodowe i Hotel Bazar (centrum polskiego życia gospodarczego i kulturalnego Poznania pod zaborem pruskim, miejsce wybuchu Powstania Wielkopolskiego).
Podążamy dalej ul. 27 Grudnia do skrzyżowania z Gwarną, Fredry i Mielżyńskiego (na rogu „Okrąglak"). Skręcamy w Gwarną i po 100 m znów w prawo w ul. Św. Marcina. Mijamy ul. Kościuszki i po prawej dawny Zamek Cesarski (dziś Centrum Kultury Zamek). Wchodzimy na Skrzyżowanie al. Niepodległości z ul. Św. Marcina. Na skos po lewej Akademia Muzyczna im. Ignacego Jana Paderewskiego, na wprost Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przy gmachu ławeczka Heliodora Święcickiego, a przy al. Niepodległości na pl. Mickiewicza pomnik Ofiar Poznańskiego Czerwca 1956 i pomnik Adama Mickiewicza. Podążamy parkiem Mickiewicza a po drodze mijamy fontannę i Teatr Wielki im. Stanisława Moniuszki. Po przeciwnej stronie al. Niepodległości znajduje się Collegium Maius. U zbiegu ul. Wieniawskiego i al. Niepodległości jest pomnik Polskiego Państwa Podziemnego. Dochodzimy do ul. Libelta i skręcamy w prawo. Po 100 metrach mamy klasztor ojców dominikanów (wejście od ul. Kościuszki). Dalej ul. Libelta ok. 250 m do pl. Cyryla Ratajskiego. Następnie ul. 23 Lutego i Rynkową wchodzimy na Stary Rynek w Poznaniu.
Informacja: Centrum Informacji Miejskiej ul. Ratajczaka 44, Poznań tel. 61 851 96 45

Poznań
Trasa IG Malta Festival Poznań - wydarzenie cykliczne (1- 5km) przestrzeń miasta**

Początkowo był to **Międzynarodowy Festiwal Teatralny Malta.** Festiwal prezentuje międzynarodowy program teatralny, muzyczny, taneczny i filmowy. Odbywa się od 1991 r. w Poznaniu, na przełomie czerwca i lipca. Nazwa pochodzi od znajdującego się w Poznaniu Jeziora Maltańskiego. Malta Festival Poznań powstał w celu stworzenia w Polsce okazji do zaprezentowania teatrów plenerowych, offowych, eksperymentalnych. Z czasem formuła poszerzała się, obejmując także inne sfery sztuki. Od 2010 r. rdzeniem tematycznym festiwalu są tematy istotne dla zrozumienia współczesnego świata, zwłaszcza Europy – jej kultury, sytuacji społecznej i przyszłości. Na Malta Festival Poznań skalają się programy teatralne i taneczne, bogaty program muzyczny, jak i projekty w przestrzeni miejskiej Poznania oraz projekcje filmów i dyskusje.Festiwal Malta co roku przyciąga na swoje spektakle tysiące widzów.

Informacja: FUNDACJA MALTA, ul. Ratajczaka 44 (I piętro), 61-728 Poznań, tel. 61 62 31 866www.malta-festival.pl

Poznań

Trasa IH Dni Świętomarcińskie - 11 listopada

Imieniny Ulicy Święty Marcin organizuje od 1994 r. Centrum Kultury "Zamek" w Poznaniu. Święto Ulicy, przy której "Zamek" ma swoją siedzibę, odwołuje się do żywej tradycji świętomarcińskich rogali. Tradycja ta wywodzi się z czasów pogańskich, gdy podczas jesiennego święta składano bogom ofiary z wołów lub w zastępstwie – z ciasta zwijanego w wole rogi. Kościół przejął ten zwyczaj, łącząc go z postacią św. Marcina. Kształt ciasta interpretowano jako nawiązanie do podkowy, którą miał zgubić koń świętego.
Co roku 11 listopada, po mszy świętej, wyrusza barwny Korowód ze świętym Marcinem w stroju rzymskiego legionisty, który w otoczeniu szczudlarzy, muzyków, machin przemierza ulicę św. Marcina, kończąc przemarsz pod Centrum Kultury "Zamek". Tu na plenerowej scenie Prezydent Miasta Poznania przekazuje św. Marcinowi klucz do bram miasta, co jest sygnałem do rozpoczęcia świętowania. Aż do wieczora odbywają się różnorodne pokazy i występy, w których biorą udział mieszkańcy miasta i wielu gości, którzy ściągają do Poznania, aby wziąć udział w świętomarcińskiej zabawie,której finałem jest pokaz fajerwerków. Rzemieślnicy zrzeszeni w Cechu Cukierników i Piekarzy w Poznaniu sprzedają w dniu św. Marcina średnio 250 ton tego wyrobu, natomiast w skali rocznej sprzedaż wynosi 500 ton, co stanowi 2,5 miliona sztuk rogali.
Możliwość wypieku Rogali Świętomarcińskich jest największą chlubą poznańskich cukierni. Specjalny certyfikat Kapituły Poznańskiego Tradycyjnego Rogala Świętomarcińskiego, która powstała z inicjatywy Cechu Cukierników i Piekarzy w Poznaniu, Izby Rzemieślniczej i Urzędu Miasta Poznania, zobowiązuje cukierników do wypiekania rogali według tradycyjnej receptury i użycia składników najwyższej jakości – półfrancuskiego ciasta, białego maku, wanilii, mielonych daktyli lub fig, śmietany, rodzynek, masła i skórki pomarańczowej. Od kilku lat Unia Europejska także certyfikuje Rogale Marcińskie jako produkt regionalny Chronionym Oznaczeniem Geograficznym.

Informacja: CK ZAMEK, ul. Św. Marcin 80/82, 61-809 Poznań, tel. 61 64 65 200, www.zamek.poznan.pl

Trasa 2: Powiat chodzieski

Powiat położony w północnej części woj. wielkopolskiego. W skład powiatu wchodzą: gminy miejskie (Chodzież), gminy miejsko-wiejskie (Margonin, Szamocin), gminy wiejskie (Budzyń, Chodzież) i miasta: (Chodzież, Margonin, Szamocin). W powiecie przeważa gospodarka rolna. Powiat chodzieski jest jednym z najbardziej malowniczych rejonów Wielkopolski. Leży w dolinie Noteci, otoczony jest jeziorami i lasami obfitującymi w zwierzynę łowną. Przyjazne turystyce środowisko oraz urokliwy krajobraz sprzyjają aktywnemu i efektywnemu wypoczynkowi. Dla sympatyków aktywnego wypoczynku istnieje możliwość korzystania z turystycznych szlaków pieszych, rowerowych oraz sportów wodnych i jeździeckich.
Powiat chodzieski liczy ok 47.6 tys. mieszkańców
Informacje uzupełniające:
Starostwo Powiatowe, ul. Wiosny Ludów 1, 64-800 Chodzież, 67 282 72 61, www.powiat-chodzieski.pl

Chodzież
Trasa 2A W sercu chodzieskiej Szwajcarii (ok. 1,4 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej
Miasto Chodzież położone jest w północnej części woj. wielkopolskiego, w centralnej części Pradoliny Toruńsko Eberswaldzkiej, pomiędzy Pojezierzem Pomorskim a Pojezierzem Gnieźnieńskim, w otoczeniu lasów i jezior. Najstarsze ślady osadnictwa, jakie odnaleziono w Chodzieży, datuje się na około 2000 lat p.n.e. Z tego okresu pochodzi kurhan ziemny zlokalizowany przy dzisiejszej ulicy Słonecznej.
Ok. 1500 r. p.n.e. mikroregion chodzieski opanowała ludność kultury łużyckiej, której obecność utrzymywała się przez niemal dziesięć wieków. We wczesnym średniowieczu (VIII- XI w.) osada mieściła się na jednym ze stoków, na południowym brzegu Jeziora Miejskiego. Pierwsza wzmianka pisana o Chodzieży pochodzi z 1403 r. Nazwa „Chodzies" pojawia się w związku z imieniem plebana miejscowego kościoła parafialnego. Jednak początków osady, z której wywodzi się miasto należy szukać już co najmniej w XIII wieku. Wieś Chodzież rozwijała się na szlaku handlowym Gniezno–Ujście. Lokacja miasta na prawie magdeburskim odbyła się 3 marca 1434 r. Prawa miejskie miasto otrzymało z rąk króla Władysława Jagiełły. Pierwszymi właścicielami miasta byli Pałukowie, po nich Potuliccy, a od 1648 r. Grudzińscy herbu Grzymała (Grzymalici), który stał się pierwowzorem dla późniejszego

herbu Chodzieży. Grudzińscy byli właścicielami Chodzieży aż do połowy XIX wieku. Przełomem dla Chodzieży był rok 1656, kiedy na zaproszenie Grudzińskich w mieście osiedlili się niemieccy tkacze, przybywający ze spalonego wówczas Leszna. Ich domostwa stały się zaczątkiem „Nowego Miasta". W początkach XVIII w. do Chodzieży dotarła druga fala imigrantów, głównie sukienników. Zwarta zabudowa rzemieślnicza jaką rozwijali, utworzyła z czasem „przemysłowe" osiedle tkaczy. Rewolucja przemysłowa zaczęła się w Chodzieży w roku 1805, kiedy miejscowi sukiennicy sprowadzili z Berlina pierwszą maszynę do tkania i czesania sukna. Od roku 1855 rozwój Chodzieży był ściśle związany z produkcją ceramiczną. Proces rozwoju nabrał tempa w 1878 r. wraz z uruchomieniem linii kolejowej Poznań – Chodzież – Piła. 19 lat później otwarto w mieście fabrykę porcelany.

Warto zobaczyć:

- kościół parafialny św. Floriana, gotycki z I poł. XV w., przebudowany w 1668 r. z późnobarokowym wnętrzem z 1754 r.;
- dzwonnicę późno klasycystyczną z 1840 r.;
- pozostałości późnogotyckich murów z zamku z przełomu XV/XVI w.;
- domy tkaczy z XVIII i XIX w., drewniane o konstrukcji szkieletowej i murowanej;
- „Straszny Dwór" – dworek z przełomu XIX i XX wieku, obecnie zaadaptowany na hotel i restaurację;
- Sanatorium Przeciwgruźlicze neobarokowe z lat 20. XX w.

Wydarzenia:

- Międzynarodowe Chodzieskie Warsztaty Jazzowe „Cho – Jazz"
- Chodzieska Noc Kabaretowa

Spacer po mieście sugerujemy rozpocząć przy dworcu PKP na ul. Dworcowej. Kierujemy się na północ i w prawo w ul. Prymasa S. Wyszyńskiego. Następnie ok. 300 m i w lewo w ul. księdza Doktora T. Malepszego wchodzimy do parku im. księdza Ostrowskiego. Tu możemy wypocząć i obejść jeziorko. Kierujemy się na południe wąską ścieżką do ul. Kościelnej i wychodzimy na Rynek w Chodzieży. Stąd na pierzei zachodniej jest wejście na teren kościoła św. Floriana. Obchodzimy kościół i wychodzimy na ul. Kościelną przy Domach Tkaczy. Dalej prosto al. T Kościuszki do ronda i ul. Składową wracamy do ul. Dworcowej na parking.
Informacja: Urząd Miejski w Chodzieży, ul. Paderewskiego 2, 64-800 Chodzież, tel. 67 282 71 71, www.chodziez.pl

Trasa 3: Powiat czarnkowsko-trzcianecki

Powiat czarnkowsko-trzcianecki leży w północno-zachodniej części województwa wielkopolskiego, na pograniczu Pojezierza Wałeckiego oraz Kotliny Gorzowskiej. Na zachodzie graniczy z województwem lubuskim, a na północy z zachodniopomorskim. Siedzibą starostwa jest miasto Czarnków, a największym miastem jest Trzcianka. W skład powiatu wchodzą: gmina miejska Czarnków; gminy miejsko-wiejskie: Krzyż Wielkopolski, Trzcianka, Wieleń, gminy wiejskie: Czarnków, Drawsko, Lubasz, Połajewo; miasta: Czarnków, Krzyż Wielkopolski, Trzcianka, Wieleń. Powiat czarnkowsko-trzcianecki jest drugim pod względem powierzchni powiatem w województwie wielkopolskim oraz ósmym pod względem liczby ludności. Na terenie powiatu czarnkowsko-trzcianeckiego znajdują się: Drawieński Park Narodowy, Puszcza Drawska, Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy, Dolina Noteci, Puszcza Notecka oraz rezerwaty przyrody: Wilcze Błoto i Źródlisko Flinty. W okolicach Czarnkowa ciągnie się na kilka kilometrów morena czarnkowska, zwana „Szwajcarią Czarnkowską". Powiat żyje z turystyki rowerowej i wodnej. Liczne jeziora oraz rzeki, a także znajdujące się w Czarnkowie oraz Drawsku nad Notecią przystanie przyciągają fanów turystyki aktywnej. Powiat czarnkowsko-trzcianecki liczy ok. 47.6 tys. mieszkańców
Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Czarnkowie, ul. Rybaki 3, 64-700 Czarnków, tel. 67 253 01 60, www.czarnkowsko-trzcianecki.pl

Trasa 3A Z Mariny nad Notecią do Rynku w Czarnkowie (ok.1,7 km *) Dojazd: samochód, autobus
Czarnków jest siedzibą powiatu czarnkowsko-trzcianeckiego gminy miejskiej Czarnków oraz gminy wiejskiej Czarnków. Miasto położone jest nad rzeką Noteć, na skraju Puszczy Noteckiej, na wzgórzach morenowych. Często teren wokół miasta bywa nazywany „Szwajcarią Czarnkowską". Obejmuje Pojezierze Chodzieskie i część Kotliny Gorzowskiej - Dolinę Dolnej Noteci. Dominuje tu krajobraz młodoglacjalny równin i wzniesień morenowych. Atrakcyjne są wały moren spiętrzonych, które występują na krawędzi wysoczyzny morenowej nad Czarnkowem. Pierwsze wzmianki o Czarnkowie pochodzą z XII w. (kronika Galla Anonima) a miasto wymieniane jest w formie „*Carnkou",* miał w nim wówczas panować książę Gniewomir. W XIII w. owo miasto było siedzibą kasztelanii. W końcu XIII w. Czarnków został nadany przez księcia Władysława I Łokietka możnemu rodowi Nałęczów, którzy od nazwy miasta przyjęli nazwisko Czarnkowskich. Nałęczowie wznieśli tu zamek, a w miejscu dawnej osady targowej

nastąpiła lokacja miasta. Dziś Czarnków to ośrodek przemysłu drzewnego, spożywczego (browar produkujący piwo tradycyjne, mleczarnia), i metalowego (kuchenne meble stalowe, wyposażenie statków).

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta;
- kościół pw. św. Marii Magdaleny – późnogotycki kościół wybudowany ok. 1580, następnie
- rozbudowany w XVII-XVIII w.;
- ratusz z połowy XIX w. (plac Wolności);
- pomnik Janka z Czarnkowa znajdujący się na rynku;
- podświetlaną fontannę na rynku;
- skocznię narciarską w parku miejskim;
- punkt widokowy z bezpłatną lunetą;
- latem kompleks basenów z krystalicznie czystą, podgrzewaną wodą;
- przystań wodną – Marina Czarnków;
- klasycystyczny dworek przy ul. Rybaki 28 z 2. połowy XVIII w.;
- domy przy Rynku z połowy XIX w.;
- magazyny zbożowe z połowy XIX w.;
- neogotycki budynek starostwa z 1900 r.;
- budynek browaru z końca XIX w.

Wydarzenia:

- Dni Ziemi Czarnkowskiej
- Tur-Party – czarnkowski piknik motocyklow
- Sunrise Dance Party
- Święto Noteci
- Dzień Spieczonego Bliźniaka
- Urodzaj na dziewczynki z zapałkami

Trasę warto rozpocząć z Mariny nad Notecią w Czarnkowie (gdzie znajduje się parking i toalety) oraz rozciąga się widok na Noteć. Stąd ul. Rybaki przez rondo udajemy się do centrum ok. 450 m na pl. Wolności (toalety miejskie dostępne). Warto zatrzymać się na Rynku w Czarnkowie (pomnik skryby Janka z Czarnkowa i kościół pw. św. Marii Magdaleny). Dalej kierujemy się na ul. T. Kościuszki. To bardzo prestiżowa ulica Czarnkowa z historyczną zabudową mieszczańską. Po 200 m skręcamy w prawo, w ul. Kościelną, i po 100 m w ul. Zamkową. Idąc prosto ok. 300 m wyjdziemy na ul. Browarną i na czynny browar tradycyjnego piwa w Czarnkowie. Stąd skręcamy w prawo i już tylko 100 m do ronda, a dalej 200 m do parkingu przy Marinie.
Informacja: Urząd Miasta,64-700 Czarnków, Plac Wolności 6, tel. 67 255 28 02, www.czarnkow.pl

Trasa 4 Powiat gnieźnieński

Powiat gnieźnieński leży we wschodniej części województwa wielkopolskiego i zajmuje powierzchnię blisko 1254 km^2. Należy do największych powiatów w województwie, zarówno pod względem liczby ludności jak i powierzchni. W granicach administracyjnych powiatu leżą następujące gminy: gmina miejska: Gniezno; gminy miejsko-wiejskie: Czerniejewo, Kłecko, Trzemeszno, Witkowo; gminy wiejskie: Gniezno, Kiszkowo, Łubowo, Mieleszyn, Niechanowo; miasta: Gniezno, Czerniejewo, Kłecko, Trzemeszno i Witkowo.
Powiat gnieźnieński to miejsce gdzie historia początków Państwa Gnieźnieńskiego ściśle splata się z historią początków państwowości na ziemiach polskich (Gniezno, Lednica). Przez powiat przebiegają liczne szlaki turystyczne: Szlak Piastowski, Szlak Pałaców i Dworów Powiatu Gnieźnieńskiego. Liczne jeziora w części wschodniej, północnej i zachodniej sprzyjają turystyce kajakowej. Powiat gnieźnieński liczy ok. 145 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Gnieźnie, ul. Jana Pawła II 9/10, 62 – 200 Gniezno, tel. 61 424 07 13, www.powiat-gniezno.pl

Trasa 4A Spacer po Trakcie królewskim w Gnieźnie (ok. 3,7 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej
Geograficznie miasto leży na Nizinie Wielkopolskiej, na siedmiu wzgórzach (Lecha, św. Piotra, św. Wawrzyńca, św. Michała, Panieńskim, Krzyżackim i Żnińskim) pośród polodowcowych jezior (Pojezierze Gnieźnieńskie), otoczone

lasami mieszanymi. Gniezno to pierwsza stolica Polski, pierwsza metropolia kościelna i miasto św. Wojciecha. Jest siedzibą władz powiatu gnieźnieńskiego i gminy Gniezno oraz archidiecezji (arcybiskupów gnieźnieńskich i prymasów Polski). Było miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego. Pierwsze ślady osadnictwa na terenach Gniezna pochodzą sprzed 8–10 tys. lat. Od końca VIII do połowy X w. na Górze Lecha wznosił się otoczony fosą kamienny kurhan. Pierwszy gród w Gnieźnie został wzniesiony na Wzgórzu Lecha w latach 940–941. Rozbudowany i zmodernizowany w czasach Mieszka I, jako główny gród państwa Polan stał się siedzibą Piastów polskich. Mieszko I, po 966 r., zbudował kościół, w którym pochowano jego żonę Dobrawę, zaś na obszarze grodu wzniósł kamienny zamek z kaplicą. W X w. Gniezno stanowiło jeden z grodów stołecznych państwa Piastów, obok m.in. Ostrowa Lednickiego, Poznania i Giecza. Według legend nazwa miasta pochodzi od polskiego słowa „gniazdo" oraz „gnieździć się" i związana jest z legendą powstania państwa polskiego. Pierwsze wzmianki pochodzą z lat 1012 i 1018 od kronikarza Thietmara, a kolejne (z lat 1112 – 1116) od Galla Anonima.
W 1000 roku odbył się w Gnieźnie zjazd, w którym uczestniczył Bolesław I Chrobry i Otton III. Wtedy wybudowaną przez Mieszka I świątynię wyniesiono do rangi katedry. W 1025 r. w Gnieźnie miała miejsce koronacja Bolesława Chrobrego na króla Polski. W 1038 r. do Gniezna wtargnął książę czeski Brzetysław I, który spalił miasto, zamek i złupił katedrę. Na skutek zniszczeń Kazimierz Odnowiciel przeniósł stolicę do Krakowa. Pożar w 1192 r. zniszczył kamienny zamek na Wzgórzu Lecha. Lokacja miasta na prawie niemieckim nastąpiła prawdopodobnie przed 1239 r. W 1295 r. odbyła się w katedrze gnieźnieńskiej, po 219-letniej przerwie, koronacja króla Przemysła II. W 1300 r. w mieście koronował się Wacław II Czeski. Lokacyjnie miasto w XIII i XIV w. otaczały mury, a od wschodu fosa. Do miasta wiodły trzy bramy: Poznańska (Tumska), Toruńska i Pyzdrska. W 1331 r. miasto zrabowali i zniszczyli Krzyżacy, Odbudowę i rozwój gospodarczy miasto zawdzięcza Kazimierzowi Wielkiemu. Za panowania Władysława Jagiełły (1419 r.) dzięki staraniom Mikołaja Trąby, gnieźnieńskim arcybiskupom przyznano tytuł prymasa Polski oraz zastrzeżono dla nich purpurę kardynalską, dzięki czemu Gniezno umocniło swoją pozycję jako polska „stolica" chrześcijaństwa. Gniezno było drugim po Krakowie ośrodkiem polskiej kultury, szczególnie muzycznej. Od XV w. do upadku I Rzeczypospolitej Gniezno było siedzibą sądów szlacheckich.
W 1768 r. Gniezno stało się stolicą województwa. Po II rozbiorze Rzeczypospolitej znalazło się pod zaborem pruskim. W 1794 r. objęte było powstaniem kościuszkowskim. W tym czasie w Gnieźnie przebywał m.in. generał Jan Henryk Dąbrowski. Między 1807 a 1815 rokiem miasto leżało w granicach Księstwa Warszawskiego, a po Kongresie Wiedeńskim znalazło się w granicach Wielkiego Księstwa Poznańskiego wchodzącego w skład Prus. W latach 1918–1919 Gniezno było jednym z głównych ośrodków powstania wielkopolskiego. Po włączeniu miasta w 1919 r. do państwa polskiego przywrócono dawny herb z orłem w koronie. Okres II wojny światowej to proces germanizacji i wywózki ludności polskiej z miasta.
Miasto wyzwolone zostało 21 stycznia 1945 r. przez oddziały Armii Czerwonej. W 1966 r. w Gnieźnie miały miejsce uroczystości Tysiąclecia Chrztu Polski oraz państwa polskiego. W 1979 r. Gniezno odwiedził Jan Paweł II. W marcu 1994 r. Gniezno otrzymało tytuł „miasta Świętego Wojciecha" nadany przez Kongregację do spraw Kultu Bożego i Sakramentów. W czerwcu 1997 r. obchodzono milenium śmierci św. Wojciecha. W uroczystościach uczestniczył papież Jan Paweł II, prezydenci państw Europy Środkowej i Wschodniej oraz pielgrzymi z Polski i Świata. W 2000 r. obchodzono milenium Zjazdu Gnieźnieńskiego.

Warto zobaczyć:

- Katedrę Gnieźnieńską wraz ze Wzgórzem Lecha. W katedrze znajdują się Drzwi Gnieźnieńskie przedstawiające życiorys św. Wojciecha, Srebrny Relikwiarz tego świętego oraz dwa gotyckie portale. Ponadto nawa główna katedry otoczona jest czternastoma kaplicami, w których pochowano dawnych metropolitów gnieźnieńskich. W podziemiach katedry można zobaczyć m.in. najstarszy w Polsce napis nagrobkowy z ok. 1006 r.; odkryte podczas badań archeologicznych relikty budowli kamiennej z końca IX w.; a także fragmenty murów bazyliki Mieszka I.
- kolegiatę – zespół średniowiecznych budynków wraz z kościołem św. Jerzego oraz budynkiem Muzeum Archidiecezjalnego, w którym znajduje się m.in.: skarbiec katedralny (który obok jasnogórskiego i krakowskiego jest najbogatszym skarbcem katedralnym w Polsce) oraz Archiwa Archidiecezjalne;
- kościół Wniebowzięcia NMP i św. Antoniego, klasztor oo. franciszkanów ufundowany przez Przemysła II ok. 1270, z grobem bł. Jolenty. Klasztor wybudowany został w stylu gotyckim, wnętrze ma wystrój barokowy;
- kościół św. Jana Chrzciciela wraz z klasztorem bożogrobców;
- sąd rejonowy z 1870 r. wzniesiony na miejscu zburzonego decyzją władz zaborczych klasztoru klarysek,
- klasycystyczną Rezydencję Metropolitów Gnieźnieńskich i Prymasów Polski oraz Rezydencję sufraganów gnieźnieńskich z 1 połowy XIX w.;

- Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne z 1782 r.;
- kościół św. Trójcy – farny w stylu barokowym;
- fragmenty muru obronnego;
- kościół bł. Michała Kozala wraz ze szpitalem Dziekanka;
- koszary wojenne przy ul. Wrzesińskiej i J. Sobieskiego;
- dworzec kolejowy na Winiarach z lat 1887–1894;
- Stary Ratusz z 1830 r. wraz z Rynkiem;
- neogotycką pocztę z 1890 r.;
- neorenesansowy Urząd Miejski z 1899 r.;
- willę właściciela dawnej cukrowni z 1883 r.;
- budynek dawnej gminy żydowskiej w Gnieźnie (obecnie Szkoła Muzyczna) z 1880 r.;
- wieżę ciśnień z 1889 r.;
- dawny pałac rodziny Grabskich z końca XIX w. na Kustodii;
- pomnik Bolesława Chrobrego przy katedrze;
- pomnik Mieszka I, Bolesława Chrobrego i Muzeum Początków Państwa Polskiego;
- pomnik św. Wojciecha przy kościele garnizonowym;
- pomnik kard. Stefana Wyszyńskiego w katedrze;
- pomnik Jana Pawła II w kościele bł. Bogumiła;
- pomnik Powstańców Wielkopolskich 1918–1919 na cmentarzu św. Piotra i Pawła;
- pomnik Powstańców Wielkopolskich 1806 na cmentarzu św. Piotra i Pawła;
- pomnik Aleksandra Piotrowskiego - założyciela szpitala „Dziekanka", na terenie tego szpitala;
- pomnik Harcerzy Pomordowanych i Poległych za Ojczyznę - na skwerze im. Orląt Lwowskich;
- pomnik ku czci poległych w latach II wojny światowej - na terenie Parku im. T. Kościuszki;
- pomnik upamiętniający pielgrzymki Jana Pawła II do Gniezna na Placu Świętego Wojciecha.

Wydarzenia:

- „Festa Fatuorum" w Gnieźnie
- Turniej o Koronę Bolesława Chrobrego - Pierwszego Króla Polski - towarzyski turniej żużlowy
- Bieg Europejski
- Turniej tenisowy Firepower Cup
- Memoriał Mariana Grotowskiego
- Koronacja Królewska
- Akademia Gitary

Spacer po Gnieźnie warto rozpocząć z parkingu u zbiegu Trasy Zjazdu Gnieźnieńskiego i ul. Łaskiego (parking i WC). Kierujemy się przez Wzgórze Lecha na Bazylikę Prymasowską pw. św. Wojciecha (wejście do bazyliki od strony wzgórza, wejścia od strony ul. Łaskiego, ul. Tumskiej i ul. Św. Wojciecha mają schody).
Dalej podążamy ul. Św. Wojciecha ok. 100 m i w prawo przez skwer do kościoła Wniebowzięcia NMP. Idąc ulicą Rynek przecinamy ul. Franciszkańską i wychodzimy na Rynek w Gnieźnie. Rynek przecinamy na skos wychodząc na ul. Farną i docieramy do kościoła Świętej Trójcy. Obchodzimy kościół wokół i skręcamy - w lewo w ul. Św. Wawrzyńca, a po 100 m w prawo - w ul. Jeziorną. Tak docieramy nad Jezioro Jelonek. Przemierzamy zielone planty i kierujemy się początkowo na południe. Mając jezioro po prawej stronie idziemy trasą spacerową wokół ok. 500 m - do Parku Piastowskiego. Tu, przy ul. Kostrzewskiego, znajduje się Muzeum Początków Państwa Polskiego (obiekt w pełni dostępny dla w-skersów, WC). Po zwiedzeniu muzeum idziemy w prawo ul. Kostrzewskiego i dalej w prawo, wzdłuż jeziora parkiem lub ul. Poznańską, do ul. Łaskiego - na parking.
Informacja: Powiatowe Centrum Informacji Turystycznej***, Rynek 14, 62-200 Gniezno, tel. 61 428 41 00, info@szlakpiastowski.com.pl, Urząd Miejski, ul. Lecha 6, 62-200 Gniezno, www.gniezno.eu

Trasa 4B Rezerwat na wyspie Lednica i Mały Skansen, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy (ok.1 km w tym prom*)

Dojazd: samochód

W 1969 r. powołano do życia Muzeum Początków Państwa Polskiego, którego zadaniem jest ochrona substancji zabytkowej Ostrowa Lednickiego i jego otoczenia, prowadzenie badań archeologicznych i udostępnianie zabytków Ostrowa Lednickiego szerokiej publiczności.
Ostrów Lednicki jest wyspą położoną na Jeziorze Lednica, na której znajdował się jeden z najważniejszych grodów państwa pierwszych Piastów. Do dziś zachowały się m.in. relikty pozostałości drewniano - ziemnych wałów

obronnych, umocnień brzegowych oraz pozostałości mostów średniowiecznych umożliwiających komunikację z traktem lądowym do Poznania i Gniezna.
Na teren Ostrowa Lednickiego co pół godziny kursuje prom. Atrakcją tego miejsca są pozostałości rezydencji pałacowej zbudowanej w II poł. X w. przez Mieszka I, w której podejmowany był zapewne cesarz Otton III przez Bolesława Chrobrego w czasie pielgrzymki do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie w 1000 r. Od wschodu do pałacu przylega kaplica na planie krzyża greckiego z czterema filarami i pozostałościami basenów chrzcielnych. Po ich odkryciu postawiono hipotezę o chrzcie Mieszka I w tym miejscu oraz ulokowano tutaj siedzibę pierwszego polskiego biskupa Jordana.
W trakcie wykopalisk archeologicznych oraz badań podwodnych odnaleziono ogromne ilości artefaktów, które są obecnie prezentowane na wystawie: ,,Ostrów Lednicki".
Do najcenniejszych prezentowanych zabytków zaliczyć można: staurotekę (relikwiarz Drzewa Krzyża Świętego), liczne przedmioty ze złota, brązowe misy imitujące złote naczynia, ozdoby ze srebra, liczną biżuterię z kamieni półszlachetnych i szkła. Efektem podwodnych eksploracji jest jeden z największych zbiorów militariów w tej części Europy (ponad 300 egz.). Formy niektórych z nich wskazują na skandynawskie pochodzenie (miecze, groty, topory, kolczugi).
Wystawa znajduje się na terenie folwarku w Dziekanowicach i stanowi początek zwiedzania dla turystów udających się na Ostrów Lednicki.

Warto zwiedzić całe Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy – jest to jedno z największych muzeów na wolnym powietrzu w Polsce, na które składają się wystawy: archeologiczne, przyrodnicze oraz etnograficzne. Poszczególne części muzeum to: Wielkopolski Park Etnograficzny, Rezerwat Archeologiczny na Ostrowie Lednickim, Rezerwat Archeologiczny w Gieczu, Rezerwat Archeologiczny – Gród w Grzybowie oraz Punkt Etnograficzny w Rogierówku. Miejsca te znajdują się w promieniu kilkudziesięciu kilometrów od siebie.
Spacer rozpoczynamy od parkingu, nowej części muzealnej. Znajdują się tu kasy, wystawa i toalety. Stąd drogą utwardzoną idziemy w kierunku palisady. Po drodze mijamy budki z pamiątkami. Przekraczamy palisadę i po prawej mamy mini skansen z zabudową wiejską oraz rekonstrukcję palisady i bramy wjazdowej z czasów Piastów. Po lewej dojście do wiatraka (koźlak), a na wprost zejście do promu na wyspę. Po prawej stronie od promu jest smażalnia ryb i bar szybkiej obsługi. Płyniemy na wyspę Lednica. Po zejściu z promu widzimy tablicę informacyjną o przedstawionych obiektach na wyspie. Nieważne w którą stronę pójdziemy, gdyż trasa prowadzi wokół wysypy. Obejście wyspy to ok. 500 m.

Warto zobaczyć:

- pałac z kaplicą-baptysterium;
- kościół grodowy;
- wał obronny;
- umocnienia brzegowe;
- przyczółek mostu zachodniego;
- przyczółek mostu wschodniego;

Muzeum w całości przystosowane jest do przyjęcia w-skerów i osób niewidomych wraz z opiekunem.
Informacja: Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Instytucja Samorządu Województwa Wielkopolskiego Dziekanowice 32, 62–261 Lednogóra, tel: 61 427 50 10, www.lednica.pl, sekretariat@lednica.pl

Trasa 4C Dziekanowice – Ostrów Lednicki, Wielkopolski Park Etnograficzny (ok. 1 km *)

Park położony jest we wsi Dziekanowice, na południowo-wschodniej stronie Jeziora Lednica.
Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach to część Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy - miejsca odkrycia wczesnopiastowskiego grodu biskupiego, wzniesionego w X w. nad Jeziorem Lednickim. Badania archeologiczne wykazały, że są to pozostałości kamiennych budowli: pałacu, kaplicy, kościoła oraz wału obronnego, zbudowanych za panowania Mieszka 1. To tutaj prawdopodobnie pierwszy historyczny władca Polski przyjął chrzest. Z tego powodu Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy nosi także nazwę Pomnika Historii Narodu Polskiego. Wielkopolski Park Etnograficzny (jako oddział Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy) został oficjalnie otwarty 1 czerwca 1982 r. Obecna kolekcja zgromadzonych obiektów liczy dziś już 53 i stale się powiększa. Możemy zobaczyć tutaj obiekty architektoniczne przeniesione z różnych części Wielkopolski, m. in. z okolic Chodzieży, Gniezna, Kalisza, Krotoszyna, Leszna, Nowego Tomyśla, Poznania, Trzemeszna, Uniejowa i Witkowa.

W Dziekanowicach zobaczymy więc przykłady wszystkich konstrukcji architektonicznych stosowanych w Wielkopolsce: konstrukcje zrębową (wieńcową), sumikowo-latkową oraz szkieletową wypełnianą zarówno szachulcem – gliną i sieczką, jak i cegłą. To ostatnie rozwiązanie – konstrukcja szkieletowa wypełniona cegłą, jest popularnie określane jako mur pruski. Dziekanowice są miejscem, gdzie możemy zobaczyć przykłady wielkopolskich chałup podcieniowych.
W skład każdej zagrody wchodzą: chałupa, stodoła oraz niekiedy obora (dla bydła, z częścią przeznaczoną dla koni), chlew i kurnik. Zagroda jest w pełni wyposażona, dzięki czemu odzwierciedla warunki życia na wsi wielkopolskiej z przełomu XIX i XX w. Przy odtwarzaniu wyglądu wsi owalnicy (typowej wsi w tym regionie), nie zapomniano o centralnie usytuowanym kościele. W Dziekanowicach stanęła drewniana, barokowa świątynia z 1719 r., pochodząca ze wsi Wartkowice. Do dziś zachowało się jej wyposażanie, m.in. ambona i chrzcielnica oraz osiemnastowieczne polichromie.
Uwagę każdego odwiedzającego Wielkopolski Park Etnograficzny zwrócą zapewne trzy wiatraki ustawione na wzgórzu. Dwa z nich to wiatraki drewniane - tzw. partlak i koźlak, zbudowane w XIX w., trzeci wiatrak to murowany holender. Warto też zwrócić uwagę na najstarszy obiekt muzealny - ponad czterystuletnią chałupę z 1602 r. z miejscowości Zdrój.
Spacer rozpoczynamy z parkingu przy Muzeum. Muzeum położone jest w pięknej okolicy: wśród niewielkich wzgórz, nad Jeziorem Lednickim. Zwiedzanie, połączone ze spacerem, na pewno sprawi każdemu przyjemność. Wędrówka wiejskimi drogami, wzdłuż których na płotach suszą się gliniane garnki i dzbany to estetyczna uczta dla oczu. Zachwycają też przedmioty kryjące się we wnętrzach chałup: np. malowane w kwiatowe wzory drewniane skrzynie, służące do przechowywania ubrań. Muzeum z zewnątrz w pełni dostępne dla w-skersów a wewnątrz niektóre tylko obiekty ze względu na stopnie schodowe. Całość trasy do pokonania to ok. 1 km.
Informacja: Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Instytucja Samorządu Województwa Wielkopolskiego Dziekanowice 32, 62–261 Lednogóra, tel: 61 427 50 10, www.lednica.pl, sekretariat@lednica.pl

Trasa 4D Lednickie Pole, Wspólnota LEDNICA 2000 (ok. 1,5 km *)

Lednickie Pole położone jest na północno-zachodnim brzegu Jeziora Lednica w powiecie gnieźnieńskim. Papież Jan Paweł II zapoczątkował Spotkania Młodych LEDNICA 2000, błogosławił wszystkim działaniom o. Jana Góry OP. Kiedy żył, na każde Spotkanie przygotowywał swoje orędzie. Za nim tą drogą poszli kolejni papieże. Pola Lednickie to kilkadziesiąt hektarów łąki, na której co roku, w pierwszą sobotę czerwca, spotyka się prawie 100 000 ludzi w ramach Spotkania Młodych LEDNICA 2000. Tutaj jest Ośrodek im. Jana Pawła II, w którym odbywają się co tydzień rekolekcje. To tutaj, w Domu Jana Pawła II, zgromadzonych jest kilkadziesiąt pamiątek po Papieżu Polaku, takich jak odlew ręki, sutanna, szkaplerz, pióro i wiele innych. Miejsce to jest otwarte dla każdego.
Warto zobaczyć

- ośrodek Jana Pawła II;
- Bramę Ryba;
- kopię krzyża na Giewoncie;
- drogę krzyżową;
- głaz Jana Pawła II;
- Figurę Matki Bożej;
- Aleję Jana Pawła II;
- głaz Bogurodzicy;
- chrzcielnicę;
- kopię łodzi św. Piotra;
- głaz Chrztu Polski;
- Jezioro Lednica;
- dzwonnicę;

Informacja: Wspólnota LEDNICA 2000, Klasztor Ojców Dominikanów, ul. Kościuszki 99 Poznań, tel. 61 850 47 38, sekretariat@lednica2000.pl,

Trasa 4E Po pałacu i ogrodach Czerniejewo (ok. 1,5 km*)

Czerniejewo położone jest w odległości 15 km na południowy-zachód od Gniezna, 12 km na północny-zachód od Wrześni, 45 km na wschód od Poznania. Miasto leży w obrębie Wysoczyzny Gnieźnieńskiej na Równinie Wrzesińskiej. Główną atrakcją turystyczną Czerniejewa jest barokowo –klasycystyczny zespół pałacowy. Pałac został zbudowany dla gen J. Lipskiego, w II połowie XVIII w., Zespół obejmuje także oficyny, stajnie i wozownię.

Przy pałacu rozciąga się park o powierzchni 13 ha w stylu angielskim, z licznymi stawami i starym drzewostanem.Pałac w Czerniejewie to prawdziwie królewska rezydencja, jedna z najokazalszych w Wielkopolsce. Architektem był prawdopodobnie Ignacy Graff z Rydzyny. Pałac był dwukrotnie przebudowywany. Wnętrza zachowały w większości do dzisiaj wygląd nadany w czasie przebudowy z lat dziewięćdziesiątych XVIII w. Wtedy powstała m.in. Okrągła, wsparta na kolumnach sala terrena oraz reprezentacyjna, wysoka na dwie kondygnacje i nakryta spłaszczoną kopułą sala na piętrze. Te zmiany zmusiły ich autorów do wbudowania po stronie ogrodowej trójbocznego ryzalitu, czego dodatkowym efektem jest ożywienie monotonnej elewacji. Wewnątrz frontonu umieszczono herb Lipskich Grabie. W latach 1979-85 pałc został odrestaurowany. Dziś funkcjonuje jako hotel z eleganckimi apartamentami i muzeum wnętrz. Za pałacem rozciąga się piękny, 13—hektarowy park założony w XVIII wieku, który w XIX wieku został przeobrażony w krajobrazowy park angielski, z alejami lipowymi i grabowymi, stawami i bażantarnią. Zarząd nad obiektem sprawuje Ośrodek Usług Turystyczno-Łowieckich, który oprócz zwiedzania pałacu oferuje jazdę konną, przejazdy bryczką, ogniska, bankiety, imprezy plenerowe. Obiekt na zewnątrz i w parku dostępny dla w-skersów. Polecamy dodatkowo wybrać się z pałcu do centrum Czerniejewa ok. 800m w jedną stronę.

Informacja: Zespół Pałacowo-Parkowy, 62-250 Czerniejewo, ul. Gen. Lipskiego 5, tel. 61 876 84 05,czerniejewo@gts.com.pl

Trasa 5 Powiat gostyński

Powiat Gostyński położony jest w południowej części Wielkopolski i obejmuje gminy: Borek Wielkopolski, Gostyń, Krobia, Pogorzela, Poniec, gminy wiejskie: Pępowo, Piaski i miasta: Borek Wielkopolski, Gostyń, Krobia, Pogorzela, i Poniec. Powiat słynie z rolnictwa na wysokim poziomie i śmiałych inicjatyw biznesowych. Na bazie rodzimych produktów rolnych świetnie rozwija się przetwórstwo rolno-spożywcze.

Liczne zabytki, w tym kościoły i klasztory, przyciągają turystów. Najwspanialszą budowlą w powiecie jest usytuowana na malowniczym wzgórzu, zwanym „Świętą Górą", barokowa bazylika księży filipinów. Ta perła architektury zbudowana została na wzór kościoła Santa Maria della Salute w Wenecji.
Uwagę zwiedzających przyciągają liczne dwory i pałace. Obiekty w Zimnowodzie, zamek w Rokosowie, w którym funkcjonuje Ośrodek Integracji Europejskiej, czy pałace w Pępowie, Gębicach, Gogolewie i Szelejewie, wzbudzają uzasadniony zachwyt i są materialnym dowodem bogatej spuścizny ziemiańskiej na tych terenach. Godnym polecenia w powiecie są obszary chronione, rezerwaty, pomniki przyrody, w tym polodowcowe głazy narzutowe (przy drodze Jeżewo-Jawory, we wsi Czajkowo czy drogi Tworzymirki – Miranowo).
Powiat gostyński liczy ok. 76 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Gostyniu, ul. Wrocławska 256, 63-800 Gostyń, tel. 65 575 25 53, www.powiat.gostyn.pl

GOSTYŃ
Trasa 5A Z Gostynia do Bazyliki na Św. Górze (ok. 2km **)

Gostyń położone nad rzeką Kanią ok. 60 km na południe od Poznania. Miejscowość jako miasto pod nazwą Gostina wymieniono w łacińskim dokumencie wydanym w Zbąszyniu w 1278 r. sygnowanym przez księcia polskiego Przemysła II.
Pisane wzmianka o miejscowości Gostyń pochodzą z 1275r. W 1278 r. właściciel osady, Mikołaj Przedpełkowic z rodu Łodziów, otrzymał od króla Przemysła II zgodę na lokowanie na jej miejscu miasta. Miasto rozwijało się dzięki handlowi.
W latach 1793-1807 Gostyń należał do zaboru pruskiego, następnie do Księstwa Warszawskiego, a od 1815 r.do Wielkiego Księstwa Poznańskiego i Prowincji Poznańskiej.

Warto zobaczyć:

- bazylikę na Świętej Górze
- kościół pw. św. Małgorzaty, najstarszy zabytek Gostynia z końcu XIII w.,
- kościół pw. św. Ducha z 1907-1909 w stylu neorenesansowym jako świątynia protestancka,
- Ratusz Miejski z lat 1910-1912,
- siedzibę Starostwa Powiatowego i Urzędu Miejskiego z drugiej połowie XIX w.,
- pozostałości gródka rycerskiego na wschodnim skraju średniowiecznego miasta lokacyjnego.

Trasę warto rozpocząć na rynku w Gostyniu. Tu znajduje się Ratusz i pomnik na kolumnie. Pierzeją północną wychodzimy na ul. Kościelną . Po 50 m skręcamy w prawo a po dalszych 40 m skręcamy w lewo. Jesteśmy przy kościele św. Małgorzaty. Dalej podążamy ul. Lipową przy boiskach aż do linii kolejowej ok. 300m. Tu za linia kolejowa skręcamy w prawo następnie ul. Fabryczną, ul. Agrestową i Czereśniową docieramy do bazyliki na św. Górze. ZZ bazyliki polecamy wracać do rynku w Gostyniu tą samą drogą.

Głogówko

Trasa 5B Święta Góra (ok.0,5 km *)

Dojazd: samochód, autobus

Głogówko położone jest na południu wielkopolski, 70 km od Poznania, tuż koło Gostynia. Na jednym ze wzgórz wznosi się monumentalna bazylika z zespołem zabudowań klasztornych. Miejsce to nazywane jest „Świętą Górą". Chrześcijaństwo na teren dzisiejszej Wielkopolski przybyło wraz z benedyktynami, którzy w 1075 r. założyli opactwo w Lubiniu koło Gostynia. To oni zapoczątkowali w XI-XII w. kult maryjny na Świętej Górze. W XV w. na Świętej Górze zbudowana została drewniana kaplica, a w 1512 r. wzniesiono szachulcowy kościół pw. Nawiedzenia NMP. Obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, ofiarowany kościołowi w 1542 r., stał się głównym przedmiotem kultu i pielgrzymek.

W 1668 r. rozpoczęła działalność Kongregacja Oratorium. Wkrótce po tym zbudowany został drewniany klasztor. Obecny obiekt barokowy zbudowany został, na wzór bazyliki Santa Maria della Salute w Wenecji - w latach 1675-1698 według projektu włoskiego architekta Baltazara Longheny. Przy budowie współpracowali architekci włoscy m.in. Jan i Jerzy Catenazzi. Fundatorami kościoła była rodzina Konarzewskich. Kopułę z latarnią dobudowano w latach 1726-1728, a prace prowadzono pod kierunkiem Pompeo Ferrariego przy współpracy Jana Adama Stiera. Wnętrze kopuły w 1746 r. pokryto piękną polichromią autorstwa Jerzego Wilhelma Neunhertza. Również według projektu Ferrariego zbudowano w latach 1732-1736 budynki klasztorne. 17 grudnia 1970 r. Papież Paweł VI wyniósł kościół na Świętej Górze do godności Bazyliki Mniejszej. Obecnie kościół świętogórski znajduje się pod opieką Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri, czyli księży filipinów.

Warto zobaczyć:

- zespół klasztorny z bazyliką.

Wydarzenia:

- rekolekcje
- koncerty chórów
- liczne święta i wydarzenia liturgiczne

Informacja: Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri w Gostyniu, 63-800 Gostyń, Święta Góra - Głogówko 1, tel. 65 572 00 14, www.filipini.gostyn.pl

Trasa 5C Na zamku w Rokosowie – Ośrodku Integracji Europejskiej (0,5 km*)

Wieś Rokosowo należała do rodziny Rokossowskich herbu Glaubicz do ok. 1580 r. Potomkiem tego rodu był Konstanty Rokossowski, radziecki dowódca wojskowy, marszałek ZSRR, pełniący również funkcję marszałka Polski. Na początku XIX w. rezydencja była własnością Lipskich, którzy sprzedali wieś Mycielskim. W 1867 r. kupił Rokosowo ks. Adam Konstanty Czartoryski. Obiekt w wybudowany został w stylu neogotyku romantycznego dla Józefa Mycielskiego. Zaprojektował go Friedrich August Stüler w latach 1849-1854. Pałac został przebudowany ok. 1900 r. i odrestaurowany w latach 1984-1986. Charakterystyczne dla obiektu są narożnikowe, wieże, krenelaż i fosa wokół. Na szczycie środkowego ryzalitu umieszczony jest herb rodzinny – Dołęga. Pałac łączy trendy neogotyku angielskiego i tradycję XV-wiecznej rezydencji florenckiej. W Rokosowie, po raz pierwszy w Wielkopolsce zastosowano piętrową kaplicę, przykrytą sklepieniem krzyżowym. Po Mycielskim właścicielem pałacu został książę Adam Konstanty Czartoryski, a potem jego syn Zygmunt Czartoryski i wnuk Jan Roman Czartoryski (od 1930). Z tyłu pałacu znajduje się ogród zimowy a obecnie restauracja. Całość otacza park o powierzchni 3,2 ha. Obecnie zamek pełni rolę Ośrodka Integracji Europejskiej i należy do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego. Pałac w części dolnej dostępny dla osób niepełnosprawnych w tym na wózkach. Polecamy także na spacer po parku zamkowym.

Informacja: Ośrodek Integracji Europejskiej w Rokosowie, 63-805 Łęka Mała, tel. 65 573 11 56, www.rokosowo.pl

TRASA 6 Powiat grodziski

Powiat leży w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego. Siedzibą władz jest miasto Grodzisk Wielkopolski. W skład powiatu wchodzą: gminy miejsko-wiejskie: Grodzisk Wielkopolski, Rakoniewice, Wielichowo; gminy wiejskie: Granowo, Kamieniec; miasta: Grodzisk Wielkopolski, Rakoniewice, i Wielichowo. Powiat jest usytuowany w sąsiedztwie powiatów: kościańskiego, nowotomyskiego, poznańskiego i wolsztyńskiego. Głównymi drogami, przebiegającymi w granicach powiatu jest trasa nr 32 Poznań - Zielona Góra, droga nr 308 Leszno - Nowy Tomyśl (autostrada A2) oraz droga nr 312 z Grodziska Wielkopolskiego przez Wielichowo w kierunku Leszna. Powiat grodziski leży w zasięgu najmłodszego zlodowacenia - tzw. bałtyckiego. Przez jego teren biegnie pas nizin nadodrzańskich, będących częścią Pradoliny Warciańsko - Odrzańskiej. Powiat jest dość bogaty w zalesienia. W sumie lasy zajmują powierzchnię 15 039 ha. Dwa największe zbiorniki wodne, leżące w granicach powiatu grodziskiego, to Jezioro Strykowskie i otoczone lasami Jezioro Kuźnickie. Na terenie Powiatu można zobaczyć wiele dworków i pałaców. Większość z nich pochodzi z XIX lub początku XX w., a najwięcej rozlokowanych jest na obszarze gminy Kamieniec (zespół dworski w Ujeździe, Pałac w Cykowie, Pałac w Granówku czy Pałac w Wilkowie Polskim). Powiat grodziski liczy ok. 51 tys. mieszkańców.
Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Grodzisku Wielkopolskim, ul. Żwirki i Wigury 1A, 62 - 065 Grodzisk Wielkopolski, tel. 61 44 52 501, www.pgw.pl

Trasa 6A Grodzisk Wielkopolski, Wokół Studni Św. Bernarda (ok. 2 km *)

Dojazd: samochód, autobus, PKP

Grodzisk Wielkopolski położony jest 50 km na południowy zachód od Poznania, przy drodze krajowej nr 32 Poznań - Zielona Góra. Ślady osadnictwa sięgają okresu neolitu (4500-1800 p.n.e.). Historia Grodziska rozpoczyna się w XIII w. Najstarszym dokumentem, w którym została wymieniona osada jest przywilej Przemysła I z 1257 r. dla klasztoru cystersów w Paradyżu, zezwalający na lokowanie w dobrach klasztornych wsi na tak zwanym prawie niemieckim. Z zachowanych dokumentów wynika, że Grodzisk w XIII w. stanowił ośrodek większej własności ziemskiej. Lokacja miasta nastąpiła przed 1303 r. W XVI w. zagościła w mieście reformacja. Stanisław Ostroróg osiedlił tu braci czeskich i dzięki temu przybywali do Grodziska dysydenci z Czech i Europy Zachodniej. Osiedlali się rzemieślnicy (głównie płóciennicy oraz piwowarzy). Nie brakowało także uczonych i ludzi pióra. W latach 1579 – 1581 Melchior Nering wydawał w swej drukarni druki dysydenckie. Miasto stało się jednym z ważniejszych ośrodków myśli reformatorskiej w Wielkopolsce.
Sprzyjające warunki rozwojowe miasta, położenie na ważnym szlaku handlowym, oraz otwarcie właścicieli miasta na nowych osadników, spowodowało napływ ludności żydowskiej do Grodziska. Pierwsza wzmianka o Żydach w Grodzisku pochodzi z początku XVI w. Od 1626 r. Grodzisk należał do zamożnej rodziny wielkopolskiej – Opalińskich.
Grodzisk w historii zasłynął także z piwa. Produkcją tego trunku mieszkańcy miasta trudnili się już w wiekach średnich. Okresem przełomowym okazała się druga połowa XVI w. Ten okres świetności zapoczątkował pierwszy przywilej dla piwowarów i mielcarzy, który pochodził z 1601 r. Wyjątkowe walory smakowe produkowanego piwa oparte były na specjalnych recepturach ważonego trunku i na wodzie o bogatych walorach smakowych. Z końcem XVIII w. działało w mieście 53 piwowarów. Z grodziską wodą i piwem związana jest m.in. legenda o ojcu Bernardzie. Tradycyjne piwo grodziskie było jedynym w Polsce piwem tzw. fermentacji górnej, produkowanym na słodzie pszennym, specjalnie dymionym dymem dębowym lub bukowym.
W styczniu 1793 r. miasto wraz całą Wielkopolską znalazło się pod panowaniem pruskim.
W 1918 r. miasto zostało opanowane przez siły powstańcze bez walki. Mieszkańcy Grodziska odegrali ważną rolę na odcinku frontu zachodniego i południowo-zachodniego Powstania Wielkopolskiego.
Okres międzywojenny to szybki rozwój gospodarczy miasta. Do 1932 r. Grodzisk był siedzibą powiatu. Wtedy rozwinął się tu przemysł spożywczy, działały browary grodziskie, zakłady mięsne, mleczarnia i tartak. Okupacja hitlerowska to czas intensywnej germanizacji i wysiedleń.
27 stycznia 1945 r. po kilku dniach ciężkich walk, miasto zostało wyzwolone przez Armię Czerwoną.
Dziś Grodzisk Wielkopolski jest miastem o charakterze przemysłowym, ale także o wielu walorach kulturowych i historycznych.
W 2015 r. reaktywowany został browar w Grodzisku Wielkopolskim, tym samym znów można zakosztować legendarnego smaku. Piwo z Grodziska Wielkopolskiego to ponad 700 lat tradycji. Tak jak kiedyś, tak i teraz warzone na wodzie grodziskiej, grodziskich drożdżach, na 100% słodzie pszenicznym dymionym drewnem dębowym, według grodziskiej receptury.

Warto zobaczyć:

- kamienno ceglany kościół farny, manierystyczny, pw. św. Jadwigi z XV w.;
- kościół pobernardyński, barokowy pw. Najświętszego Imienia Jezus i Niepokalanego Poczęcia NMP z 1662 r., zawierający nagrobek z 1775 r., ostatniego z rodu Opalińskich – Wojciecha;
- drewniany kościół z 1663 r., pw. św. Ducha;
- kościół poewangelicki, neogotycki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, z 1905 r.;
- organistówka z 1685 r.;
- ratusz w Grodzisku Wielkopolskim z ok. 1835 r., (Stary Rynek);
- zabytkową studnię bł. Bernarda z XIX w., (Stary Rynek);
- neogotycki budynek Starostwa Powiatowego z 1905 r.;
- Sąd Rejonowy;
- kamieniczkę konstrukcji ryglowej z XVIII w.;
- eklektyczną willę Andrzejewskich z 1896 r.;
- Kamienicę Theodora Grunberga z 1861 r.;
- Dom Rzemiosła z 1891 r.;
- Muzeum Ziemi Grodziskiej (dawny Dwór Heyderów w parku miejskim);
- stadion Dyskoboli z zabytkową trybuną główną z 1925 r.

Wydarzenia:

- Grodziski Półmaraton „Słowaka" zaliczany do Grand Prix Wielkopolski
- Międzynarodowe Igrzyska Specjalne
- Grodziskie Piwobranie

Spacer po Grodzisku Wielkopolskim proponujemy zacząć z Rynku. Tu znajduje się ratusz, pomnik św. Bernarda i historyczna studnia. Kierujemy się na południe - na ul. Rakoniewicką. Po 150 m dochodzimy do stawu i terenów zielonych. Liczne ławeczki pozwalają na wypoczynek. Teren jest zadbany i przygotowany dla w-skersów. Polecamy obejść staw wokół (po drodze mijamy sztuczną zagrodę żubrów). Przechodzimy na północną stronę stawu, kierujemy się na ul. 27 Stycznia i wychodzimy przy budynku Muzeum Ziemi Grodziskiej (na zewnątrz stała ekspozycja broni pancernej i armat). Skręcamy w prawo, a po 10 m w lewo - w ul. Księdza Tuszyńskiego. Po 50 m widzimy kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej. Dalej ul. Księdza Tuszyńskiego docieramy do ronda, a po przeciwnej stronie widzimy kościół pobernardyński pw. Najświętszego Imienia Jezus i Niepokalanego Poczęcia NMP. Obok znajduje się Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem na kolumnie i Ławeczka księdza Czesława Tuszyńskiego. Stąd, idąc ul. 3 Maja, po ok. 200 m docieramy do ul. Krótkiej, skręcamy w prawo i po ok. 100 m do poewangelickiego kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa z 1905 r. Kościół położony jest na Placu Wolności, gdzie znajduje się figura Powstańca Wielkopolskiego. Stąd idziemy ok. 400 m najpiękniejszą ulicą Grodziska aż do Rynku i na parking. Po drodze widzimy niską zabudowę miejską i podziwiamy widoki na obiekty kulturowe miasta.

Informacja: Gminne Centrum Informacji Turystycznej, ul. Przemysłowa 7, 62-065 Grodzisk Wielkopolski, tel. 668 016 803,
Urząd Miejski w Grodzisku Wielkopolskim, ul. Rynek 1, 62-065 Grodzisk Wlkp, tel. 61 445 30 50
www.grodzisk.wlkp.pl

Trasa 7 Powiat jarociński

Powiat jarociński położony jest na południu środkowej części województwa wielkopolskiego. Od północy zamyka go rzeka Warta, od wschodu Prosna, przez środek przepływa Lutynia z jej dopływami: Lubieszką, Kotlinką i Lubianką, a na zachodzie Obra. Jego siedzibą jest miasto Jarocin. W skład powiatu wchodzą: gminy miejsko-wiejskie: Jarocin, Żerków; gminy wiejskie: Jaraczewo, Kotlin i miasta: Jarocin i Żerków.

Przeważająca część powiatu jarocińskiego leży na równinnym i mało zalesionym obszarze Wysoczyzny Kaliskiej, gdzie dominuje rolnicze wykorzystanie terenu. Najwyższe wzniesienia morenowe znajdują się w okolicach Żerkowa, z najwyższym wzniesieniem Łysą Górą (161 m.n.p.m.). 65 % powierzchni powiatu jarocińskiego to grunty orne użytkowane rolniczo. Lasy i tereny leśne powiatu zajmują łącznie 18,7 % powierzchni terytorium. Bardzo atrakcyjna jest płn. część powiatu, położona na Wale Żerkowskim (wys. do 161 m n.p.m.), który opada ku Pradolinie Warciańsko-Odrzańskiej. Objęta jest ona granicami Żerkowsko-Czeszewskiego Parku Krajobrazowego. Na Terenie powiatu ustanowiono obszary krajobrazu chronionego, park krajobrazowy, obszary

Natura 2000 oraz dokonano wpisu 94 obiektów do rejestru pomników przyrody. Pozostałości dziedzictwa kulturowego przyciągają turystów na ziemię jarocińską. Powiat jarociński liczy ok. 71,6 tys. mieszkańców Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Jarocinie, Al. Niepodległości 10-12, 63-200 Jarocin, tel. 62 747 24 31, www.powiat-jarocinski.pl

Trasa 7A Jarocin To miasto brzmi! Spichlerz polskiego rocka (ok. 3,2 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej

Jarocin leży na Nizinie Wielkopolsko - Kujawskiej, w obrębie Wysoczyzny Kaliskiej i u zbiegu dwóch rzek: Warty i Prosny. Przez gminę przebiegają drogi krajowe: nr 11 (Kołobrzeg – Piła – Poznań – Kluczbork – Bytom), nr 12 (Łęknica – Leszno – Kalisz – Radom – Dorohusk) oraz nr 15 (Ostróda – Toruń – Gniezno –Trzebnica – Wrocław). Ślady pierwszego osadnictwa, związane ze społeczeństwami myśliwskimi i pasterskimi, datuje się na neolit (4500–1800 p.n.e.). W ciągu kolejnych tysiącleci w okolicy pojawiło się kilka grup kultury łużyckiej, przeworskiej i rzymskiej. Za najwcześniejsze potwierdzenie istnienia osady przyjmuje się ostatnią ćwierć XIII w. W okresie XII i XIV w. odbywało się tu 8 jarmarków rocznie. O zamożności mieszkańców w XV w. świadczy liczba 23 studentów pobierających nauki w Krakowie. Jarocin podupadł po wojnach szwedzkich w XVII w. Ponowny rozwój przypada po wybudowaniu węzła kolejowego, na przełomie XIX i XX w. 27 grudnia 1918 r. wybuchło Powstanie Wielkopolskie. Powstańcy szybko opanowali pocztę i dworzec kolejowy, uniemożliwiając ewentualne transporty wojsk niemieckich. Jarocin został ostatecznie przejęty przez oddziały polskie 1 stycznia 1919 r.
Od lat 70. XX w. miasto stało się znane z festiwali muzyki młodzieżowej – Wielkopolskie Rytmy Młodych, Ogólnopolski Przegląd Muzyki Młodej Generacji, Festiwal Muzyków Rockowych.
15 lipca 2011 u zbiegu ulic Świętego Ducha i Wojska Polskiego odsłonięto pomnik glana, wykonany z żywic epoksydowych i posiadający wysokość ponad 2 m.
6 stycznia 2012 r. Jarocin nawiedziło trzęsienie ziemi o sile około 4 stopni w skali Richtera. Było to pierwsze odnotowane w tym regionie trzęsienie ziemi.

Warto zobaczyć:

- kościół parafialny pw. św. Marcina z 1610 r., (wieża z hełmem z XIX w., barokowe, rokokowe, klasycystyczne wyposażenie wnętrz z XVII w., na murze zegar słoneczny, przed kościołem dwa głazy narzutowe z wydrążonymi wnękami na kropielnice);
- ratusz z podcieniami wzniesiony w latach 1799–1804 (obecnie siedziba władz i Muzeum Regionalnego);
- neogotycki zespół pałacowo-parkowy Radolińskich z 1836–1850 r.;
- Skarbczyk w parku pałacowym, pozostałość średniowiecznego zamku, odbudowany przed 1894 r. (obecnie siedziba Muzeum Regionalnego);
- ruiny gotyckiego kościoła pw. św. Ducha z 1516 r. (od 1856 r. w ruinie);
- park krajobrazowy, założony w poł. XIX w. na terenach ogrodu zamkowego;
- kościół poewangelicki pw. św. Jerzego z 1843 r.;
- kościół parafialny Chrystusa Króla z 1930 r.;
- synagoga z 1841 r., za kościołem św. Jerzego od strony ul. Małej;
- Spichlerz Polskiego Rocka, ul. Poznańska 2, 63-200 Jarocin, tel. 698 166 598, www.spichlerzpolskiegorocka.pl.

Wydarzenia:

- Jarocin Festiwal
- Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne
- Akademia Gitary: festiwal

Spacer po Jarocinie rozpoczynamy sprzed dworca PKP (sporo miejsc parkingowych, ważny węzeł komunikacyjny). Ulicą Dworcową idziemy ok. 250 m do al. Niepodległości i skręcamy w prawo. Po ok. 300 m skręcamy w ul. T. Kościuszki i przechodzimy przez osiedle willowe z końca XIX i pocz. XX w. do kościoła parafialnego Chrystusa Króla. Skręcamy w lewo w ul. Paderewskiego, a następnie znów w lewo - w ul. Wrocławską i po ok. 150 m dochodzimy do Rynku. Po drodze mijamy kościół poewangelicki pw. św. Jerzego. Na Rynku znajduje się ratusz z podcieniami, a w nim Urząd Stanu Cywilnego i Muzeum Regionalne w Jarocinie. Obchodzimy ratusz i skręcamy w lewo - do kościoła parafialnego pw. św. Marcina. Dalej podążamy ul. Wyszyńskiego do al. Niepodległości i idąc w prawo obchodzimy zabudowania kościelne kierując się do ul. Poznańskiej. Po lewej stronie

znajduje się Spichlerz Polskiego Rocka. Nowoczesne muzeum multimedialne, prezentujące stałą ekspozycję, poświęconą ponad 50-letniej historii polskiej muzyki rockowej i ponad 40-letniej historii jarocińskich festiwali. Podążamy ul. Poznańską do skrzyżowania z ul. Św. Ducha i skręcamy w lewo. Po prawej pomnik glana. Po 150 m, po lewej stronie, widzimy ruiny gotyckiego kościoła pw. św. Ducha. Przechodzimy koło ruin i wchodzimy na teren parku w Jarocinie i sceny koncertowej. Po lewej widzimy staw z fontanną, a za nią „Skarbczyk". Idąc dalej ul. Zamkową dotrzemy do pałacu Radolińskich (obecnie Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia w Jarocinie). Mijamy pałac i dochodzimy do ul. Kasztanowej i skręcamy w lewo. Po 250 m docieramy do ul. Poznańskiej, a następnie przechodzimy przez przejście na drugą stronę i skręcamy w lewo - do al. Niepodległości. Aleją po ok. 400 m, dotrzemy do ul. Dworcowej. Tuż za pierwszym wiaduktem skręcamy w lewo - na parking.
Informacja: Punkt Informacji Turystycznej w Jarocinie** , Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Jarocin
Filia nr 1 - Czytelnia "Pod Ratuszem", Rynek - Ratusz, 63-200 Jarocin, tel. 62 747 30 63, turystyka@jarocin.pl

Trasa 8A Kalisz, najstarsze miasto Polski na Bursztynowym Szlaku (ok. 2,5 km*) Kalisz liczy ok. 102 tys. mieszkańców.

Kalisz (łac. Calisia) – miasto na prawach powiatu położone na Wysoczyźnie Kaliskiej, nad Prosną. To historyczna stolica Wielkopolski i drugie co do wielkości miasto regionu. Jest siedzibą powiatu kaliskiego i kurii diecezji kaliskiej. Najstarsze ślady działalności ludzkiej na terenie miasta i jego okolic sięgają mezolitu. Zasiedlenie w okresie wpływów rzymskich wynikało z położenia w znaczącym punkcie „Szlaku Bursztynowego", łączącego imperium rzymskie z wybrzeżem Bałtyku. O randze tego centrum osadniczego świadczy fakt, iż około połowy II w. n.e. Klaudiusz Ptolemeusz wymienił (w „Geografii") miejscowość „Calisia", identyfikowaną przez badaczy z Kaliszem. Zapis ten sprawił, że Kalisz szczyci się posiadaniem najstarszej metryki pisanej wśród miast polskich. Wczesnośredniowieczny gród na Zawodziu (IX/X-XIII w.) należał do największych piastowskich ośrodków grodowo-miejskich. Po 1233 r. książę śląski Henryk Brodaty przeniósł centrum osadnicze Kalisza na północ od Zawodzia, na nowe miejsce. Około 1257 r. Kalisz otrzymuje prawa miejskie od księcia Bolesława Pobożnego. Średniowieczny układ urbanistyczny przetrwał do dziś (centralny prostokątny rynek i wrzecionowaty układ dwóch ulic handlowych, przeciętych systemem przecznic). W mieście lokacyjnym wyodrębniona była dzielnica żydowska. W XIII w. społeczność żydowska zorganizowana była w gminę, jedną z najstarszych na ziemiach polskich. O jej znaczeniu świadczy tzw. Statut Kaliski nadany miejscowym Żydom przez Bolesława Pobożnego w 1264 r. Rozkwit miasta przypadł na XV i XVI w. Sprowadzenie jezuitów w 1583 r. oraz fundacja kolegium i kościoła dokonana przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Stanisława Karnkowskiego wywarły duży wpływ na architektoniczne i intelektualne oblicze miasta. Wojny i pożary w XVII i XVIII w. zahamowały rozwój Kalisza, zwłaszcza pożar z roku 1792, który strawił miasto w całości. W okresie rządów pruskich (1793-1806) rozebrano mury miejskie i wytyczono reprezentacyjną Aleję Luizy (obecnie Aleja Wolności). Założony został także park miejski. W 1801 r. stanął pierwszy drewniany teatr Wojciecha Bogusławskiego. Po upadku Księstwa Warszawskiego w 1815 r. Kalisz znalazł się w granicach Królestwa Polskiego. Jako jedno z większych miast kongresówki stanowił ważny ośrodek administracyjny, gospodarczy i kulturalny. W połowie XIX w. powstały tu monumentalne budowle klasycystyczne: Szkoła Wojewódzka, gmach Trybunału, pałac Gubernatorski, most Kamienny. Znaczące też były osiągnięcia miasta jako ośrodka intelektualnego. Z Kaliszem związani byli m.in. M. Konopnicka, A. Asnyk, W. Bogusławski, St. Szolc-Rogoziński i M. Dąbrowska. I Wojna Światowa odcisnęła na Kaliszu tragiczne piętno. W sierpniu 1914 r. wojska pruskie zburzyły i spaliły bezbronne miasto. Około 95% staromiejskiej zabudowy legło w gruzach. Prowadzona w latach 20-tych i 30-tych odbudowa była pierwszym takim przedsięwzięciem w skali kraju. Staromiejskie centrum odbudowano zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, zachowując układ przestrzenny, choć bez rekonstrukcji form historycznych budynków. Podczas II Wojny Światowej Kalisz wcielony został do tzw. Kraju Warty. Okupacja przyniosła represje i prześladowania. Lata powojenne zaznaczyły się rozbudową przemysłu, infrastruktury miejskiej oraz rozwojem społeczno-kulturalnym. Dziś Kalisz urzeka swym pięknem i magią historii. Przeszłość splata się tu z teraźniejszością, tworząc niepowtarzalny klimat.

Warto zobaczyć:

- Główny Rynek nawiązujący do tradycji renesansowej;
- ratusz z wysoką wieżą, (wzniesiony w mieście po raz trzeci);
- kamienicę z medalionami przedstawiająca płaskorzeźby czterech wybitnych postaci: A. Asnyka, M. Konopnickiej, S. Szolc-Rogozińskiego i M. Dąbrowskiej;
- zespół klasztorny oo. franciszkanów ufundowany w 1256 r. przez księcia Bolesława Pobożnego;
- katedrę pw. św. Mikołaja;
- fragmenty murów miejskich z basztą „Dorotka" z XV w.;

- późnorenesansowy kościół rektoralny pw. Nawiedzenia NMP z 1607 r. w pobernardyńskim zespole klasztornym, który w 1919 r. objęli jezuici;
- prawosławną cerkiew pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła;
- bazylikę kolegiacką Wniebowzięcia NMP - sanktuarium św. Józefa z Nazaretu;
- kompleks kolegium pojezuickiego z końca XVI w. przebudowane w XIX w. w stylu neoklasycystycznym, gmach urzędowy (od 1999 r. siedziba starostwa powiatowego);
- barokową świątynię pw. św. Wojciecha i św. Stanisława Biskupa;
- park miejski w stylu angielskim założony w 1798 r., usytuowany nad brzegiem Prosny wśród parkowej zieleni - teatr im. Wojciecha Bogusławskiego;
- dawny Trybunał z XIX wieku (sąd);
- most Kamienny (najstarszy w Kaliszu);
- klasztorny zespół poreformacki z kościołem pw. św. Rodziny z 1673 r.;
- Rogatkę Wrocławską z 1828 r.;
- trzy zabytkowe cmentarze wyznaniowe: ewangelicki sprzed 1689 r., rzymskokatolicki z 1807 r., prawosławny z 1786 r.;
- neogotycki kościoły pw. św. Gotarda oraz św. Michała Archanioła;
- rezerwat archeologiczny „Kaliski Gród Piastów”;
- drewniany kościół pw. św. Wojciecha na Zawodziu.

Wydarzenia:

- Dni Kalisza
- „Kaliskie Miodobranie”
- Letni Festiwal muzyczny
- Międzynarodowy Festiwal „Bursztynowy Szlak”
- „Akustycznie w Muzeum”

Spacer po Kaliszu proponujemy rozpocząć z ul. Babina lub ul. Parczewskiego. Pomiędzy ulicami są zielone planty, a na całej długości po obu stronach jezdni parkingi dla samochodów. Kierujemy się ul. Parczewskiego do północno-wschodniej części miasta. Po drodze (po prawej) widzimy pozostałości obwarowań miejskich. Skręcamy w prawo w ul. Szklarską i jesteśmy przy katedrze pw. św. Mikołaja. Spod katedry skręcamy w lewo i idziemy ul. Grodzką ok. 100 m obok liceum do ul. Zamkowej. Wychodzimy na pl. Jana Pawła II. Skręcamy na pl. Św. Józefa. Przed nami bazylika Wniebowzięcia NMP, Prokuratura i Starostwo Powiatowe, a na ul. Kolegialnej barokowa świątynia św. Wojciecha i św. Stanisława Biskupa. Z placu Św. Józefa kierujemy się pomiędzy bazyliką a starostwem na al. Walecznych i po 90 m skręcamy w lewo. Tu znajduje się po lewej stronie parking i cześć murów obronnych z Basztą „Dorotki”. Naprzeciwko baszty jest prawosławna cerkiew pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła. W zasadzie jesteśmy w Parku Miejskim. Spod cerkwi kierujemy się alejkami na południe. Jest tu sporo ciekawych miejsc do odpoczynku i dla miłośników przyrody. Park leży w widłach rzeki Prosny. Jest to najstarszy park w najstarszym mieście Polski. W 1798 r. zapadła decyzja o utworzeniu parku czyli tzw. dzikiego ogrodu w stylu angielskim.

Na powierzchni ponad 20 ha znajduje się ponad cztery tysiące cennych drzew, krzewów i krzewinek. Wiele z nich to pomniki przyrody. Kaliski park należy do nielicznych w kraju, gdzie występuje tak wiele, bo aż 159 odmian drzew i krzewów ozdobnych. W parku dominują klony, olchy, brzozy, dęby, kasztanowce, lipy, wiązy, buki, okazy miłorzębu chińskiego, tulipanowca amerykańskiego, gladezji trójcierniowej oraz jesiony amerykańskie, magnolie i orzechy. Z iglaków są tu sosny wejmutki, cyprysik nutkajski i daglezja sina. Jest też dąb czerwony, nazwany imieniem Adama Asnyka. W parku mamy dawne budynki: Domek Parkowego, chińską altankę, Zakład Wód Leczniczych zwany „Hydropatią". Jest tu posąg ogrodniczki, zwanej Florą i „Eurydyki tańczące": „Kapela" i „Kobieta".

Z parku wychodzimy przez mostek na Prośnie na ul. Częstochowską koło siedziby Kaliskiego Towarzystwa Wioślarskiego. Po lewej stronie znajduje się Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, dalej na południe od niego cmentarz żołnierzy radzieckich i Park im. Ignacego Paderewskiego. My kierujemy się w prawo na ul. Częstochowską i al. Wolności. Po 200 m po lewej mamy Sąd Okręgowy a my skręcamy za klasycystyczną willą w prawo - na most Trybunalski nad Prosną. Za mostem sugerujemy podążać w lewo ul. Kazimierzowską wzdłuż Prosny. Po prawej widzimy zespół klasztorny oo. franciszkanów. Naprzeciwko zastawki na Prośnie (regulują poziom wody w rzece na terenie miasta) jest wąski podjazd dla w-skersów i skrót na ul. Św. Stanisława (tu jest

wejście do kościoła). Idąc w prawo ul. św. Stanisława dochodzimy do Rynku. Obchodzimy Rynek wokół i po przekątnej ul. Kanonicką po 200 m docieramy na parking na ul. Parczewskiego.
Informacja: Centrum Informacji Turystycznej****, ul. Zamkowa, 62-800 Kalisz, tel. 62 598 27 31, www.cit.kalisz.pl

KALISZ – Zawodzie
Trasa 8B rezerwat archeologiczny „Kaliski Gród Piastów” **(ok. 05,km *)**
Na przestrzeni IX i X w. na Zawodziu, w pradolinie Prosny wzniesiono gród, otoczony wałem, zabezpieczony fosą. Powstanie grodu ożywiło rozwój istniejącej już osady rzemieślniczej z kościołem św. Wojciecha. Zespół obu osad z czasem stał się grodem kasztelańskim, gdzie krzyżowały się główne trakty. W 1155 za panowania Mieszka III Starego, pobudowano kamienną kolegiatę św. Pawła, a gród stał się jedną z głównych siedzib książęcych. Śmierć Mieszka III Starego zapoczątkowała początek walk o gród, który często zmieniał właścicieli. W 1233 książę śląski Henryk Brodaty, opanowując Wielkopolskę zdobył gród kaliski wykorzystując odsunięcie rzeki, a niszcząc go przypieczętował jego koniec na terenie Kalisza -Zawodzia.
W 2007 zrekonstruowano grodzisko, odtwarzając m.in. bramę wejściową z mostem, fragment dawnych umocnień obronnych, zabudowę mieszkalną a także część przyziemną romańskiej kolegiaty tworząc Rezerwat Archeologiczny Zawodzie.
Rezerwat Archeologiczny Zawodzie – rezerwat archeologiczny w Kaliszu, na Zawodziu - obsługiwany przez oddział Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej w Kaliszu. Dokumentuje historię badań archeologicznych prowadzonych na terenie wczesnośredniowiecznego grodu na Zawodziu.
Rezerwat archeologiczny jest w pełni przygotowany na przyjecie osób na wózkach. Znajdują się tu oznaczone miejsca parkingowe. Trasa łatwa ale czasami wymaga wsparcia.

Warto zobaczyć:
- drewniany kościół pw. św. Wojciecha na Zawodziu.
Informacja: Centrum Informacji Turystycznej**** ul. Zamkowa, 62-800 Kalisz, tel. 62 598 27 31, www.cit.kalisz.pl

Trasa 9 Powiat kaliski
Powiat Kaliski Ziemski usytuowany jest w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego. Leży w strefie wpływów trzech dużych ośrodków miejskich: Poznania, Łodzi i Wrocławia, z którymi posiada dobre połączenia komunikacyjne, kolejowe i autobusowe. W skład powiatu kaliskiego wchodzi 10 rolniczych gmin oraz miasto i gmina Stawiszyn. Powiat zajmuje powierzchnię 1160 km2. Około 70 % jego powierzchni to użytki rolne. Na terenie powiatu znajduje się także ponad 23 tys. hektarów lasów oraz największy w południowej Wielkopolsce sztuczny akwen wodny, zlokalizowany na przyujściowym odcinku rzeki Pokrzywnicy. Sieć komunikacyjna w powiecie kaliskim to w sumie 1500 kilometrów dróg gminnych, powiatowych, wojewódzkich i krajowych. Najważniejsze trasy przelotowe to: Bydgoszcz-Ostrów Wielkopolski i Poznań-Sieradz.
Najstarsze ślady osadnictwa na terenach obecnego powiatu kaliskiego i Kalisza pochodzą z około 8000 lat p.n.e. Od I do IV w. n.e. kupcy rzymscy podróżując Szlakiem Bursztynowym prowadzili tu handel, co było przyczyną dalszego rozwoju tutejszych społeczności. W X w., za panowania Piastów, ziemia kaliska stała się rdzennym terenem powstającego państwa polskiego. Powiat kaliski liczy ok. 82,6 tys. mieszkańców.
Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Kaliszu, 62-800 Kalisz, pl. Św. Józefa 5, tel: 62 501 42 00, www.powiat.kalisz.pl

Opatówek
Trasa 9A Od Muzeum Historii Przemysłu do parku (ok. 2 km*)
Trasa: Parking przy Muzeum Historii i Przemysłu ul. J. Poniatowskiego – pl. Wolności – ul. Kościelna (kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa – Park – ul Kaliska – pl. Wolności – Stawy przy rzece Trojanówka Cienia. Inny wariant to powrót przez ul. T Kościuszki.
Opatówek leży w powiecie kaliskim w krajobrazie Wzgórz Opatowsko-Malanowskich 7 km od Kalisza.
Od XIII w. Opatówek należał do arcybiskupów gnieźnieńskich, którzy wystawili tu drewniany dwór i kościół. W XVI w. Opatówek uzyskał prawa miejskie, a arcybiskup Bogoria Skotnicki wybudował tu murowany kościół i zamek. Od 1807 r. Opatówek i dobra stały się, z woli Napoleona I, własnością gen. Józefa Zajączka, późniejszego

namiestnika Królestwa Polskiego. W latach 1824-1826, sprowadzono do Opatówka saksońskiego przemysłowca Adolfa Gottlieb Fiedlera, który wybudował tu jedną z największych w Królestwie Polskim fabryk produkujących sukno. W 1870 r. miasto straciło prawa miejskie.

Warto zobaczyć:

- Muzeum Historii Przemysłu utworzone w 1981 r. w budynku dawnej fabryki Fiedlera,
- neogotycki kościół z klasycystyczną kaplica, z sarkofagiem gen. Zajączka,
- najstarszy w Europie żeliwny mostek w parku.

Wydarzenia:

- Targi Ogrodniczo-Rolnicze i Działkowe "Pamiętajcie o ogrodach"

Informacja: Urząd Gminy w Opatówku, pl. Wolności 14, 62-860 Opatówek, tel. 62 761 84 53, www.opatowek.pl

Trasa 10 Powiat kępiński

Powiat kępiński w całości leży w obrębie dorzecza Odry: przede wszystkim w obrębie zlewni Niesobu, uchodzącego do Prosny oraz w części południowo - wschodniej w obrębie zlewni Czarnej Widawy - dopływu Widawy. Pod względem geomorfologicznym powiat kępiński położony jest w obrębie Wysoczyzny Wieruszowskiej o rzeźbie terenu mało urozmaiconej oraz w części północno - zachodniej w obrębie Wzgórz Ostrzeszowskich, wznosząc się tu na wysokość około 200 m n.p.m. Najwyższe wzniesienie na terenie powiatu osiąga 242 m n.p.m. (gmina Bralin). Powiat kępiński położony jest na styku kilku krain geograficznych i wyróżnia się wyjątkowym bogactwem szaty roślinnej. Ponadto na terenie powiatu występują obszary prawnie chronione oraz wyróżniające się krajobrazowo strefy o zróżnicowanych ekosystemach.

Jedynym miastem powiatu jest Kępno, w którym mieszka ok. 15,5 tys. mieszkańców. Przez tę swoistą stolicę, przebiegają ważne szlaki komunikacyjne: Wrocław - Warszawa oraz Katowice - Poznań. Najbliższym większym ośrodkiem miejskim jest Ostrów Wlkp. (ok.50 km), Kalisz oraz Wrocław (ok. 80 km). Odległość od Poznania - stolicy województwa wielkopolskiego - wynosi ok. 180 km. Główna cześć gospodarki powiatu to rolnictwo. Liczne ścieżki rowerowe zachęcają do aktywnego zwiedzania najbliższych okolic. Transwielkopolska Trasa Rowerowa (TTR) przebiega południkowo łącząc najdalej wysunięte na północ i południe części województwa wielkopolskiego, w tym powiat kępiński.

Kościoły stanowią ważny element tożsamości kulturowej powiatu. Na szczególną uwagę zasługują drewniane kościółki. W powiecie kępińskim jest ich czternaście, z czego siedem z nich historycznie związanych jest z Wielkopolską (Baranów, Donaborów, Grębanin, Kierzno, Laski, Olszowa, Świba).

Pałace i dworki to niekwestionowane perełki powiatu kępińskiego. Dzisiaj jest ok. 30 obiektów o założeniach pałacowo-ogrodowych. Powiat kępiński liczy ok. 56,5 tys. mieszkańców.

Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Kępnie, ul. Kościuszki 5, 63-600 Kępno, tel. 62 782 89 00, www.powiatkepno.pl

Trasa 10A Kępno, miasto z historią (ok. 1.2 km *)

Dojazd: samochód, autobus, kolej

Kępno leży na Wysoczyźnie Wieruszowskiej, nad Niesobem, w zachodniej części ziemi wieluńskiej i jest najdalej na południe położonym miastem w województwie wielkopolskim. Miasto leży na pograniczu ze Śląskiem. Rozwojowi Kępna sprzyja położenie na przecięciu dwóch tranzytowych arterii drogowych: Warszawa - Łódź - Wrocław (droga nr 8) i Poznań - Katowice (droga nr 11). Dominują tu tereny równinne - do 200 m n.p.m.

Ślady osadnictwa sięgają epoki brązu. Świadczą o tym wykopaliska archeologiczne. Najwięcej starych przedmiotów odkryto na terenie prasłowiańskiego cmentarzyska na Górce Wiatrakowej (obecnie Osiedle 700-lecia) oraz w pradawnym grodzisku, tzw. Kopcu. Znaleziono tu fragmenty naczyń oraz pozostałości drewnianych domów. Znaleziska pochodzą z okresu średniowiecza. Miejscowość wymieniona jest w łacińskim dokumencie wydanym w Kępnie w 1282 r. przez króla polskiego Przemysła II. W 1283 r. Kępno wymieniane jest już jako miasto. W XIII i XIV w. występowała nazwa niemiecka „Langenfurt". Wskutek procesu polonizacji miasta nazwa niemiecka wyszła z użycia. Kępno było początkowo miastem królewskim. Własnością prywatną stało się w 1365 r., kiedy to król Kazimierz Wielki przekazał je w ręce Wierzbięty z Paniewic. W wyniku utraty rangi Kępno straciło prawa miejskie. Rozkwit Kępna nastąpił ponownie w XVII w. Na przełomie lat 1660 - 1661 znów otrzymało prawa miejskie. Wraz z nimi nadano mu także herb, w którym na niebieskim tle widnieje biały łabędź stojący na zielonej kępie.

W wyniku II rozbioru Polski miasto znalazło się na obszarze zaboru pruskiego. W 1807 r. weszło w skład departamentu kaliskiego Księstwa Warszawskiego, by po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. powrócić w granice Prus. Panowanie pruskie, a od 1871 r. niemieckie, przyniosło oprócz germanizacji także dynamiczny rozwój gospodarczy, przestrzenny i architektoniczny. W II poł. XIX w. w mieście powstały liczne budynki użyteczności

publicznej oraz nowoczesna infrastruktura techniczna. Po I wojnie światowej, wyniku Powstania Wielkopolskiego, 17 stycznia 1920 r. Kępno wróciło w granice państwa polskiego. Niemcy wkroczyli do Kępna 1 września 1939 r. Okupanci zrabowali między innymi dzwony kościelne. W dniu 21 stycznia 1945 r. do Kępna wkroczyła Armia Czerwona wyzwalając miasto. Od 1945 r. następuje rozwój Kępna. Powstają nowe budowle, szkoły i zakłady przemysłowe. Kępno dziś pełni rolę ośrodka regionalnego, wielofunkcyjnego, z funkcję mieszkaniową i przemysłową. Tu skupia się życie społeczne, polityczne, kulturalne oraz gospodarcze powiatu.
Miasto zachowało swój historyczny układ urbanistyczny, malownicze domy mieszczan, kościoły i synagogę, a także zrewitalizowany Rynek - jeden z największych w Wielkopolsce.

Warto zobaczyć:

- ratusz miejski z 1846 r.;
- synagogę, wybudowaną w latach 1815-1816;
- kościół ewangelicko-augsburski, parafialny z 1863 r.;
- kościół rzymskokatolicki pw. św. Marcina Biskupa z 1911 r.;
- dwupoziomowy dworzec kolejowy z krzyżowym usytuowaniem peronów;
- sąd rejonowy – budynek z 1835 r.;
- domy mieszczańskie z II poł. XVIII i XIX w.;
- zakład wodociągowy (stacja pomp i wieża ciśnień) z lat 1903-1904;
- cmentarzysko kultury łużyckiej – „Górka Wiatrakowa";
- grodzisko średniowieczne, tzw. „Kopiec".

Wydarzenia:

- Dni Kępna
- Festyn na Pożegnanie Lata – impreza powiatowa
- dożynki powiatowo gminne
- powiatowy konkurs piosenki

Spacer rozpoczynamy z ronda Solidarności. Jest tu spory parking, a naprzeciwko hotel. Kierujemy się przez przejścia po przekątnej przy hotelu na ul. Księdza Magnuszewskiego - deptakiem dla pieszych. Po 100 m wychodzimy na ul. Kościuszki. Po lewej widzimy Starostwo Powiatowe, a po prawej kościół rzymskokatolicki pw. św. Marcina Biskupa. Ulicą Kościuszki idziemy w prawo i obchodzimy kościół wokół, po czym skręcamy w prawo - w ul. Kościelną - a po 20 m w ul. Krótką i dochodzimy do Rynku (od strony południowo-zachodniej). Na Rynku znajduje się ratusz, a w nim Urząd Miasta i Gminy Kępno, obok Muzeum Ziemi Kępińskiej. Z Rynku wychodzimy ul. Warszawską i skręcamy w prawo - w ul. Starą, a po 100 m w lewo - w ul. Orzeszkowej. Na skrzyżowaniu z ul. Łazienkową stoi Synagoga z lat 1815-1816 (trwała ruina). Ul. Łazienkową i Strumykową docieramy do ul. Warszawskiej, skręcamy w prawo, a po 20 m w lewo - na ul. Broniewskiego. Tu, po prawej stronie, znajduje się kościół ewangelicko-augsburski. Za kościołem (a przed boiskami) skręcamy w ul. Zamkową. Idziemy dalej ok. 150 m - do ul. Staszica. Na wprost znajduje się budynek poczty, a my skręcamy w prawo, a po 10 m w lewo - przez plac zabaw do ul. Księdza Magnuszewskiego i na parking.
Informacja: Wydział Promocji, Informacji, Kultury i Sportu, Punkt Informacji Turystycznej
tel. 62 782 58 60, www.um.kepno.pl, promocja@um.kepno.pl

Trasa 11 Powiat kolski

Powiat kolski jest najdalej wysuniętym na południowy wschód powiatem województwa wielkopolskiego. Pod względem ukształtowania powierzchni powiat kolski to obszar nizinny. Na jego terenie znajdują się Kotlina Kolska, Wysoczyzna Kłodawska i Wysoczyzna Turecka (Nizina Południowo-Wielkopolska) oraz Pojezierze Kujawskie. Główną rzeką regionu jest Warta oraz jej dopływy Ner, Rgilewka i Kiełbaska oraz (na północy powiatu) Noteć. Na terenie powiatu znajdują się 4 jeziora. Obszary leśne zajmują około 12% powierzchni.
Przez teren powiatu przebiega transeuropejski korytarz transportowy Paryż – Poznań – Warszawa - Mińsk – Moskwa (magistrala kolejowa oraz trasa komunikacji samochodowej E-30). Natomiast Koło jest łącznikiem dróg wojewódzkich z Łodzią, Kaliszem oraz Włocławkiem.
W skład powiatu kolskiego wchodzi 11 gmin: gminy wiejskie: Babiak, Chodów, Grzegorzew, Kościelec, Koło, Osiek Mały i Olszówka; 3 gminy miejsko-wiejskie: Dąbie, Kłodawa i Przedecz oraz miasto Koło, siedziba władz powiatu.
Ze znanych i chronionych punktów archeologicznych należy wymienić przede wszystkim stację krzemienną w Zawadkach pod Kołem, kurhan niewiadomego pochodzenia w Ruszkowie i grodzisko stożkowe w Lubstówku. Z

zabytków architektonicznych najliczniejsze są kościoły i klasztory. Wpłynęła na to bliskość ośrodka kultowego chrześcijaństwa w Polsce, jakim było Gniezno. Powiat kolski liczy ok. 89 tys. mieszkańców.
Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Kole, ul. Sienkiewicza 21/23
62-600 Koło, tel. 63 26 17 836, www.starostwokolskie.pl

Trasa 11A Koło, od Ratusza do ruin zamku (ok.1,4 km * lub 4,6 km z zamkiem) Dojazd: samochód, autobus

Koło położone jest w Kotlinie Kolskiej, nad Wartą przy drodze krajowej nr 92 i linii kolejowej Poznań – Warszawa. Jest siedzibą powiatu kolskiego i Gminy Koło.
Koło to jeden z najstarszych ośrodków osadniczych. Było ściśle związane z dziejami państwa polskiego. Lokacji miasta dokonał w 1362 r. król Kazimierz Wielki. Za czasów tego władcy zbudowano również zamek, którego pozostałości zachowały się do dzisiaj. Od XV w. przez trzysta lat odbywały się w Kole sejmy szlachty wielkopolskiej. Spalone w 1622 r. przez lisowczyków i zniszczone w czasie potopu szwedzkiego przeżywało kryzys gospodarczy. Pod koniec XVIII w. zaczęło odbudowywać się po poprzednich klęskach. Z początkiem XIX w. Koło przekształciło się w prężny ośrodek sukienniczy, ceramiczny i handlowy. Było tu ponad 20 spichlerzy na zboże, które rzeką spławiano do Prus. Jeden z nich zachował się do dzisiaj nad brzegami Warty. Transport rzeczny służył także dostarczaniu surowców do fabryk porcelany i fajansu. Duże znaczenie miało zbudowanie w 1823 r. szosy łączącej Koło z Warszawą oraz Poznań z Kaliszem. W drugiej połowie XIX w. powstała fabryka wyrobów żelaznych i fabryka wyrobów wełnianych. Rozwinął się silnie handel drzewem.
Podejmowano rozliczne inicjatywy społeczne i kulturalne. Powstała pierwsza szkoła średnia tzw. realna, Ochotnicza Straż Pożarna, Towarzystwo Muzyczne, Teatr Miejski. Dalszy rozwój gospodarczy, urbanistyczny i kulturalny miasta nastąpił po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Miasto uzyskało połączenie kolejowe z Warszawą i Poznaniem oraz dworzec kolejowy w charakterystycznym stylu tzw. dworku polskiego. W czasie II Wojny Światowej niemieccy okupanci prowadzili eksterminację kolskich Żydów dokonywaną w pobliskim obozie zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem. Wobec ludności polskiej stosowano deportacje i represje.
W okresie Polski Ludowej powstało szereg nowych zakładów pracy m. in. zakłady wyrobów ściernych, zakłady wyrobów sanitarnych, zakłady mięsne, mleczarnia oraz osiedla mieszkaniowe. Również w latach 90 tych XX w. Koło odnotowuje nowe inwestycje.

Warto zobaczyć:

- zamek (ruiny) wybudowany za panowania króla Kazimierza Wielkiego przed 1362 r., to gotycka forteca, siedziba starostów kolskich, z której do naszych czasów dotrwały jedynie ruiny budowli (fragmenty zewnętrznych murów i baszta);
- kościół Podwyższenia Krzyża Świętego, gotycka fara z początku XIII w., zachowany do naszych czasów pochodzi z XV w. Konsekrowany w 1409 r., bogata polichromia wewnątrz i oryginalna gotycka ambona, późnorenesansowe sakramentarium z piaskowca oraz gotycka płyta nagrobna Jana z Garbowa;
- kościół i klasztor bernardynów z XV w. (klasztor ufundowano w 1456 r.), zniszczony wylewami Warty, odbudowany w II połowie XVIII w., późnobarokowy z bogatym rokokowym wyposażeniem m.in.: siedem ołtarzy, cztery konfesjonały, ambona, stalle zakonne;
- ratusz miejski z I połowy XVI w., pierwotnie gotycki, restaurowany w 1782 r. i gruntownie przebudowany w latach 1835–1837, to jednopiętrowy gmach klasycystyczny z czterokolumnowym portykiem w fasadzie wschodniej i ośmioboczną wieżą odbudowaną w 2003 r.;
- neogotycki kościół ewangelicko-augsburski, pw. Opatrzności Bożej z 1883 r., zniszczony w czasie II wojny światowej, w 2001 r. odbudowany i rekonsekrowany;
- przy kościele pastorówkę w stylu klasycystycznym (obecnie siedziba Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej);
- spichlerz drewniany, o konstrukcji sumikowo-łątkowej z XIX w.;
- kolskie bunkry;
- kaplicę Przemienienia Pańskiego na cmentarzu rzymskokatolickim z początku XX w.;
- dworzec kolejowy z lat 1925–1928 wraz z wieżą ciśnień;
- cmentarz rzymskokatolicki wzmiankowany w 1811 r.;
- cmentarz wojenny, na którym pochowani są polscy lotnicy z 1939 r. oraz żołnierze Armii Radzieckiej;
- cmentarz żydowski;
- cmentarz ewangelicki założony wraz z powstaniem kościoła ewangelickiego w Kole w 1882 r.;
- budynek Urzędu Miejskiego przy ul. Mickiewicza 12;
- willa – dawna siedziba Sejmiku Powiatowego przy ul. Mickiewicza.

Wydarzenia:

- Dni Koła
- Koło Bluesa
- Bieg Warciański
- Święto mleka – impreza powiatowa

Spacer po Kole warto rozpocząć z Rynku (liczne miejsca parkingowe). Po obejściu Rynku kierujemy się na północ na most na Warcie ul. Nowowarszawską. Tuż przed mostem jest szyld w prawo - do Muzeum Technik Ceramicznych. Za budynkiem muzeum jest polna ścieżka, która wałem poprowadzi nas nad Wartą. Idąc dalej zatoczymy łuk wokół wschodniej części miasta i dotrzemy do ul. Mickiewicza. Możemy skierować się do ronda w prawo i na rondzie św. Bogumiła skręcić w ul. Zamkową w prawo. Stąd już tylko ok. 1,5 km do ruin Zamku Królewskiego (w jedną stronę). Można się tam wybrać. Początkowo utwardzona ul. Zamkowa przechodzi w drogę gruntową. Ulicą Mickiewicza wracamy do Rynku po drodze mijając (po lewej stronie) zespół klasztorny bernardynów i Urząd Miejski. Po dalszych 100 m widzimy po prawej stronie gotycką kolską farę, a po kolejnych 100 m Rynek.
Informacje: Muzeum Technik Ceramicznych w Kole, ul. Kajki 44, 62-600 Koło, tel. 63 272 15 59

Kłodawa

Trasa 11B W kopalni Kłodawa (ok. 2,5 km***)

Kopalnia Soli Kłodawa to kopalnia głębinowa, aktualnie eksploatowane poziomy wydobywcze to 600 i 750 m pod powierzchnią ziemi. Produkuje naturalną sól kamienną o białej barwie oraz unikalnej barwie różowej, powstałej w okresie cechsztyńskim (tj. ponad 200 mln lat temu) z osadów soli morskiej. Sól wydobywana w Kłodawie znajduje zastosowanie jako sól kuchenna, sól dla przemysłu spożywczego, rolnictwa, przemysłu chemicznego, oraz do zimowego utrzymania dróg.
Trasa zwiedzania obejmuje prelekcję n/t historii powstania złóż kłodawskich oraz zastosowania soli, zjazd windą na poziom 600 m pod powierzchnią ziemi (zjazd windą z prędkością 6 m/s pozostawia człowiekowi niezapomniane wrażenia), przejście wyrobiskami korytarzowymi do podziemnej kaplicy św. Kingi - opiekunki górników solnych. Obejrzenie wyeksploatowanych komór solnych. Możliwość zobaczenia maszyn używanych w podziemnym górnictwie solnym i innych osobliwości górnictwa solnego. Kopalnia nie jest dostępna dla wózkowiczów i osób niedowidzących. Ze względu na to, że kopalnia jest dalej czynnym zakładem, to tylko osoby z grup ON sprawne ruchowo mogą zjechać na dół. Szczegółowe informacje na stronie www.sol-klodawa.com.pl/turystyka.

Informacja: Kopalnia Soli "KŁODAWA" S.A. Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego Kopalni Soli "KŁODAWA" S.A. tel. 63 273 33 04, www.sol-klodawa.com.pl.

Trasa 12A Konin witaj (ok. 3,2 km *)

Dojazd: samochód, autobus, kolej

Konin położony jest w centralnej Polsce nad rzeką Wartą. Na południe od Konina przebiega autostrada A2 łącząca Warszawę z Poznaniem. Przez Konin przebiega też magistrala kolejowa Berlin-Moskwa.
Konin był miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego. Pierwsza wzmianka o nim pochodzi z 1293 r. Początkowo był on osadą (na wyspie wśród rozlewisk Warty) strzegącą brodu, a następnie mostu na szlaku między Kaliszem a Kruszwicą. Miasto zostało zniszczone przez Krzyżaków w 1331 r., a następnie odbudowane na polecenie Kazimierza Wielkiego w latach 1333–1370 i otoczone murami. Było siedzibą powiatu sądowego, w którym odbywały się sądy szlacheckie. Miasto intensywnie rozwijało się w XV i XVI w. Natomiast wiek XVII przyniósł epidemie i serię pożarów. W czasie potopu szwedzkiego w 1655 r. miasto zostało złupione przez Szwedów. W wyniku II rozbioru Polski Konin znalazł się na obszarze zaboru pruskiego, a po 1807 r. w departamencie kaliskim Księstwa Warszawskiego. Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. Konin znalazł się w województwie kaliskim Królestwa Polskiego, a po 1837 r. w guberni kaliskiej. W latach 20. XIX w. powstało tu wiele nowych budynków. Rozebrano resztki zamku, a na jego miejscu powstała dzielnica żydowska. W czasie powstania styczniowego w 1863 r. w okolicy miało miejsce kilka potyczek i bitew. Koniec XIX w. to intensywny rozwój i powiększanie się miasta. Odzyskanie niepodległości w 1918 r. nie przyniosło oczekiwanej poprawy sytuacji gospodarczej. Nie było wodociągów i kanalizacji, a mieszkańcy boleśnie odczuli skutki kryzysów ekonomicznych z przełomu lat dwudziestych i trzydziestych. Ożywienie przyniosło miastu otwarcie linii kolejowej łączącej Poznań z Warszawą i budowa Kanału Ślesińskiego, łączącego Wartę z Jeziorem Gopło. W czasie II wojny światowej Konin znalazł się na obszarze ziem włączonych do III Rzeszy (w ramach tzw. Kraju Warty).

Po drugiej wojnie światowej, lata pięćdziesiąte i sześćdziesiąte przyniosły intensywny rozwój miasta. Przyrost ludności spowodował szybki rozwój przestrzenny Konina. Miasto wchłaniało kolejne podmiejskie wsie, coraz bardziej oddalone od historycznego centrum.
Dziś Konin pozostaje ważnym centrum administracyjnym będąc siedzibą powiatu grodzkiego oraz stolicą powiatu ziemskiego.

Warto zobaczyć:

- Rynek (dawniej zwany Dużym Rynkiem, Rynkiem Pierwszym, obecnie pl. Wolności), do 1796 r. na jego środku stał ratusz;
- gotycki kościół św. Bartłomieja, o układzie bazylikowym, trójnawowy z XIV w.;

1. od południowej strony kaplicę gotycką, w której znajduje się barokowe epitafium starosty konińskiego Krzysztofa Przyjemskiego;
2. kaplicę renesansową, w której znajdują się bogato intarsjowane stalle z ornamentami roślinnymi, ptakami i jednorożcami oraz barokowe epitafium Jana Zemełki;
3. w prezbiterium wczesnobarokowy nagrobek Stanisława Przyjemskiego, marszałka wielkiego koronnego, starosty konińskiego
4. polichromię wnętrza kościoła, wykonaną w latach 1904-10 przez Eligiusza Niewiadomskiego

- dzwonnicę kościoła św. Bartłomieja z 1878 r., ufundowaną przez koninianina Walentego
- Modrzejewskiego;
- monolityczny krzyż z piaskowca, wmurowany w ścianę zakrystii;
- Słup Drogowy z XII w. – najstarszy znak drogowy w Europie, poza granicami dawnego
- imperium rzymskiego, wskazujący połowę drogi z Kalisza do Kruszwicy;
- klasztor oo. reformatów (dziś oo. franciszkanów), wybudowany w 1733 r., na planie
- podkowy, z wirydarzem pośrodku;
- kościół św. Marii Magdaleny, wybudowany w 1727 r., barokowy, jednonawowy;
- klasycystyczny ratusz, wybudowany między 1796 a 1803 r.;
- Jatki Miejskie, wybudowane w stylu klasycystycznym w początku XIX w., ozdobione
- kolumnadą;
- synagogę, wybudowaną w stylu bizantyńskim w latach 1825-1829, (Miejska Bibliotkai Publiczna)
- żydowski „dom nauki", gmach dawnej szkoły talmudycznej z ok. poł. XIX w., rozbudowany w 1883 r.;
- kamienicę Jana Zemełki, wybudowaną w końcu XVI w., to pierwszy murowany budynek świecki w mieście;
- klasycystyczny gmach Starostwa Powiatowego, powstały w 1828 r.;
- klasycystyczną kamienicę (na narożniku pl. Wolności i ul. Zofii Urbanowskiej) ozdobioną pilastrami jońskimi oraz tympanonem z wieńcem i datą 1840 r., dawny zajazd
- klasycystyczną kamienicę z I połowy XIX w. zwaną „Grodzką", ornamentowaną pilastrami jońskimi oraz ozdobioną gankiem z dwustronnymi schodami;
- zespół kamienic staromiejskich, dwu – i trzykondygnacyjnych (rzadziej jednokondygnacyjnych) z XVIII/XIX w.;
- kościół ewangelicko-augsburski Świętego Ducha i jego plebanię z XIX w.;
- eklektyczny pałac willa E. Reymonda z 1880 r.;
- budynek dawnego gimnazjum żydowskiego z XIX w., obecnie Centrum
- Kształcenia Ustawicznego;
- dworek Zofii Urbanowskiej, pisarki, honorowej obywatelki miasta, z II poł. XIX w.;
- Park Miejski im. Fryderyka Chopina z początku XIX w., posiada liczne okazy starego drzewostanu, zwierzyniec, place zabaw dla dzieci;
- most Toruński;
- zajazd „Pod Jeleniem" z XVIII w.;
- Park Miejski im. Fryderyka Chopina z początku XIX w., posiada liczne okazy starego drzewostanu, zwierzyniec, place zabaw dla dzieci;
- dawną elektrownię miejską, wzniesioną w 1916 r.;
- most Toruński;
- wczesnobarokowy nagrobek Stanisława Przyjemskiego (zm. 1595 r.), marszałka koronnego, starosty konińskiego,
- barokowe epitafium Krzysztofa Przyjemskiego (zm. 1611 r.) z popiersiem zmarłego;
- w Żychlinie (przedmieście Konina) klasycystyczny z XIX w. kościół należący do najstarszej parafii kalwińskiej w Polsce, w nim lapidarium sztuki nagrobkowej z Wielkopolski.

Konin (Gosławice)

- gotycki zamek z 1418-1426 r., typu dwór obronny, obecnie siedziba Muzeum Okręgowego;
- skansen budownictwa wiejskiego w sąsiedztwie zamku – wiatraki, kuźnia, stodoły oraz zrekonstruowany dworek z XIX w. o konstrukcji szachulcowej;
- kościół św. Andrzeja Apostoła wzniesiony w I poł. XV w. z fundacji właściciela wsi Andrzeja Łaskarza, w stylu gotycko – renesansowym, zbudowany na planie krzyża greckiego;
- spichlerz zbudowany w stylu klasycystycznym z 1838 r. przez Hektora Kwileckiego, właściciela dóbr Gosławice.

Wydarzenia:

- Międzynarodowy Dziecięcy Festiwal Piosenki i Tańca w Koninie
- Jazz Festiwal „Jazzonalia"
- OKFA - Ogólnopolski Konkurs Filmów Niezależnych im. prof. Henryka Kluby
- Międzynarodowy Festiwal Bluesowy „Bluesonalia"
- Malta Festival Poznań na bis w Koninie
- „Transatlantyk Festival w Koninie"
- Ogólnopolski Festiwal Pianistyczny „Chopinowskie Interpretacje Młodych"
- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej „Muzyczne Przestrzenie"
- „Akademia Gitary Festiwal"
- Międzynarodowy Festiwal „Gospel nad Wartą"
- Międzynarodowy Festiwal Sztuki Ludowej
- Festiwal Kultur Miast Partnerskich
- Ogólnopolskie Targi Wierzby i Wikliny SALIX
- Wielkopolski Piknik Sołtysów
- Regaty Żeglarskie o Błękitną Wstęgę
- spływ kajakowy "Szlakiem śluz Wielkiej Pętli Wielkopolski"

Spacer po starej części Konina warto rozpocząć z ul. Wodnej i Krótkiej przy Zespole Szkół Centrum Kształcenia Ustawicznego im. S. Batorego (parkingi i WC). Z parkingu kierujemy się na pasaż nad Wartą. Możemy przed mostem zjechać w lewo i zawrócić pod most Wojska Polskiego. Jest to nowo oddany do użytku Bulwar Nadwarciański, miejsce wypoczynku i spacerów mieszkańców Konina. Polecamy kontynuować zwiedzanie wzdłuż Bulwaru i rzeki Warty przez ok. 500 m, po czym wjechać trasą dla w-skersów (podjazd na górę) na wał, który biegnie równolegle do ul. Zofii Urbanowskiej. Dalej kontynuujemy zwiedzanie ul. Nadrzeczną - ok. 100 m. Tu na lewo znajduje się wejście do parku miejskiego im. Fryderyka Chopina. W parku można odpocząć i zrelaksować się jednocześnie podziwiając kilka znajdujących się tam atrakcji.

Park im. Fryderyka Chopina

To niezwykłe miejsce w sercu konińskiej starówki. Latem drzewa dają schronienie licznym ptakom i zwierzętom, a odwiedzającym park odrobinę chłodu i cień. Dzieciom radość niosą place zabaw i zwierzyniec (mini zoo).
Park powstał na tzw. piaszczystych wydmach, na początku XIX w. z inicjatywy burmistrza miasta Jana Rucińskiego. W 1843 r. zagajnik w okolicy miasta staraniem miejscowych urzędników został zamieniony na park miejski. Wybudowana została altanka, kilka ławek, utworzono kilka ulic spacerowych i zalesiono dalsze piaski. W 1920 r. rozpoczęto planowe tworzenie parku na obszarze sześciu hektarów. Zbudowano muszlę koncertową i altankę modrzewiową. Około 1934 r. w parku na stałe zadomowiły się kolorowe krzewy: różaneczniki, hortensje, klony i wiele nasadzeń. W latach powojennych park przeszedł kilka gruntownych zmian m.in. zmieniono kształt stawu i wykonano wyspę, zagospodarowano ścieżkę edukacyjną „zielona klasa" i stworzono trasę rekreacyjną. Wykonano także plany i tablice informacyjne oraz zakupiono nowe zwierzęta do mini zoo.

Z parku wychodzimy na ul. T. Kościuszki i idziemy na wprost, ok. 450 m ul. A. Mickiewicza. Po drodze mijamy po prawej i lewej licea ogólnokształcące, dalej po lewej synagogę i docieramy na pl. Zamkowy. Na placu znajduje się trochę zieleni i fontanna. Podążamy na wprost ul. Kramową do ul. 3 Maja i skręcamy w prawo. Po 30 m po prawej widzimy ratusz miejski a dalej (po 120 m) gotycki kościół św. Bartłomieja, a przy nim romański słup drogowy (Słup Koniński). Warto pokonać jeszcze ok. 400 m - do ronda Ducha Świętego. Wychodzimy na wprost kościoła ewangelicko-augsburskiego pw. św. Ducha. W lewo, na ul. Reformackiej, za ok. 100 m (boczna Kolskiej) znajduje

się zakon franciszkanów i kościół pw. Marii Magdaleny. Do centrum wracamy ul. 3 Maja - ok. 600 m na pl. Wolności. Stąd już tylko 100 m na parking. Polecamy jednak wejść jeszcze na most i przejść na drugą stronę Warty. Widok na Bulwar Nadwarciański jest imponujący. Konin liczy ok. 76,9 tys. mieszkańców
Informacje: Centrum Informacji Turystycznej***, 62-510 Konin, ul. Dworcowa 2, tel. 63 246 32 48, www.turystyka.konin.pl, biuro@turystyka.konin.pl, www.konin-starowka.pl

Trasa 13 Powiat koniński

Powiat koniński położony jest we wschodniej części Wielkopolski. Zajmowany teren wchodzi w skład pasa nizin w obrębie Niziny Wielkopolskiej. W centralnej części powiatu rozpościera się szeroka dolina Warty. Na północ i południe od niej wznoszą się zróżnicowane obszary wysoczyzn (na północy urozmaicone przez 23 jeziora polodowcowe). Lasy zajmują ok. 15,9% powierzchni ogółem. Na terenie powiatu znajduje się 59 pomników przyrody. Do walorów przyrodniczo-krajobrazowych środowiska naturalnego powiatu zaliczyć należy także obszary chronione: dolinę rzeki Warty, kompleks leśny na południowy wschód od Konina, Puszczę Bieniaszewską oraz okolice Jeziora Gopło i jezior skulskich. Powiat ziemski koniński składa się z 14 gmin: gminy miejsko-wiejskie: Golina, Kleczew, Rychwał, Sompolno, Ślesin; gminy wiejskie: Grodziec, Kazimierz Biskupi, Kramsk, Krzymów, Rzgów, Skulsk, Stare Miasto, Wierzbinek, Wilczyn; miasta: Golina, Kleczew, Rychwał, Sompolno, Ślesin.
Dla Wielkopolski to powiat bardzo nietypowy. Gęsto zaludniony, z rozproszonym osadnictwem. Natura wyposażyła ten teren w zasoby tworząc ciekawą mieszankę: słabe i nieurodzajne gleby przeplatają się z bogatymi pokładami węgla brunatnego i licznymi naturalnymi jeziorami. Gospodarka powiatu, oraz całego subregionu konińskiego, opiera się obecnie na sektorze paliwowo-energetycznym, w efekcie czego Ziemia Konińska postrzegana jest przez pryzmat wyrobisk kopalni odkrywkowej i hałd pokopalnianych.
Powiat przecinają dwie główne drogi o znaczeniu krajowym i międzynarodowym: autostrada A2 i droga krajowa nr 25. Położenie geograficzne, czyste środowisko naturalne, ciąg jezior z kompleksami leśnymi, obiekty zabytkowe oraz obszary chronione, wpływają na to, iż jest to teren atrakcyjny dla rozwoju usług turystycznych.
Walory powiatu stanowią podstawę dla kształtowania się takich form turystyki kwalifikowanej jak: turystyka wodna (kajakarstwo, żeglarstwo, wioślarstwo, windsurfing, narty wodne), turystyka piesza, rowerowa i wędkarstwo.
Powiat koniński liczy ok. 128,8 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Koninie, 62-510 Konin, al. 1 Maja 9, tel. 63 240 32 00, www.powiat.konin.pl

Trasa 13A Ślesin, Nad Jeziorem Ślesińskim (ok. 2 km *)

Dojazd: samochód, autobus
Gmina Ślesin to malowniczy obszar, położony na dwóch pojezierzach. Zachodnia część gminy leży na Pojezierzu Gnieźnieńskim, wschodnia na Pojezierzu Kujawskim. Administracyjnie należy ona do województwa wielkopolskiego, do powiatu konińskiego. Siedzibą władz gminy jest miasto Ślesin, usytuowane przy drodze krajowej nr 25, na trasie Bydgoszcz - Kalisz.
Historia Ślesina sięga roku 1231, kiedy Książę Konrad Mazowiecki podarował wieś Szleszyno biskupom poznańskim. W roku 1358 król Kazimierz Wielki nadał wsi prawa miejskie. Przez kilka stuleci Ślesin należał do uposażenia biskupów poznańskich. W XVIII w. przeszedł w ręce prywatne. W roku 1870 zaborca, w ramach represji po Powstaniu Styczniowym, odebrał Ślesinowi prawa miejskie, których przywrócenie nastąpiło dopiero w 1921 r. Od XV wieku Ślesin leżał na ważnym trakcie handlowym, którego znaczenie podniosło przeniesienie stolicy z Krakowa do Warszawy. W Ślesinie również znajdowała się jedna z komór celnych dawnego powiatu konińskiego.

Warto zobaczyć:

- neogotycki kościół parafialny pw. św. Mikołaja z II połowy XIX w.;
- klasycystyczny łuk triumfalny na cześć Napoleona z 1812 r.;
- pomnik ku czci Polaków rozstrzelanych przez Niemców w 1939 r.,
- Jezioro Ślesińskie;
- Jezioro Mikorzyńskie;
- kanał Ślesiński;
- park w Ślesinie;
- park linowy;
- pomnik św. Rodziny;
- pomnik Napoleona;
- skatepark.

Wydarzenia:

- Regaty o Błękitną Wstęgę Ślesina (Dni Ślesina)
- Regaty o Puchar Wojewody Wielkopolskiego w Ślesinie
- Szanty na Wodzie w Ślesinie

Spacer po Ślesinie polecamy rozpocząć z pl. Wolności (w centrum Ślesina). Tu znajduje się pomnik Świętej Rodziny. Z pl. Wolności idziemy na północny wschód ok. 50 m na ul. Napoleona. Tu znajduje się symboliczny Łuk Triumfalny. Przecinamy ul. Napoleona i wchodzimy na ul. J. Czekalskiego, po czym wchodzimy do parku miejskiego i skręcamy w lewo. Po ok. 150 m docieramy do kościoła pw. Dobrego Pasterza i św. Mikołaja. Obok kościoła jest głaz pamiątkowy. Spod kościoła kierujemy się ścieżką na wschód - nad Jezioro Ślesińskie. Widok jest imponujący. Pięknie zagospodarowany bulwar, liczne ławeczki i dobrze utrzymana zieleń. Polecamy podjechać na przesmyk - kanał łączący Jezioro Mikorzyńskie i Jezioro Ślesińskie. Następnie trzeba wjechać na ul. Napoleona (DK 263). Skręcamy w lewo i przejeżdżamy na prawą stronę Jeziora Ślesińskiego. Tu znajdują się rozległe tereny zielone, marina i camping oraz ośrodki letniskowe. Teren doskonały do wypoczynku i rekreacji (park linowy). Można też skorzystać z kajaków, jachtów żaglowych i motorowodnych. Na parking wracamy ul. Napoleona, pod łukiem triumfalnym, ok. 400 m. Informacja: Urząd Miasta i Gminy w Ślesinie, ul. Kleczewska 15, 62-561 Ślesin, tel. 63 270 40 11, www.slesin.pl

Trasa 13B Licheń, po sanktuarium Maryjnym (ok. 2 km *)

Dojazd: samochód, autobus

Licheń Stary to wieś położona we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w powiecie konińskim, w gminie Ślesin, nad Jeziorem Licheńskim. Prawa miejskie miał w wiekach XV-XVII.

Od połowy XIX w. znajdujące się tutaj Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej Królowej Polski jest ośrodkiem pielgrzymkowym. Obecnie jest to jedno z większych sanktuariów maryjnych w Polsce (rocznie odwiedzane przez ok. 1,5 mln pielgrzymów i turystów), prowadzone przez księży marianów, przybyłych do tutejszej parafii w 1949 r. Historia sanktuarium wiąże się z małym obrazkiem Matki Bożej, który zawiesił w pobliskim lesie Tomasz Kłossowski - kowal z Izabelina. Obraz został przez niego umieszczony w kapliczce na sośnie w Lesie Grąblińskim, nieopodal Lichenia. Obrazek został namalowany prawdopodobnie pod koniec XVIII wieku, przez nieznanego malarza, na modrzewiowej deseczce. Malowidło przedstawia popiersie Najświętszej Maryi Panny spoglądającej w dół. Na piersi umieszczono rozpostartego orła białego w koronie. Około 1850 r. miejscowy pasterz – Mikołaj Sikatka – miał przed tym obrazem kilkakrotnie wizję Matki Bożej, która przekazała mu orędzie wzywające do modlitwy. Epidemia cholery i liczne uzdrowienia sprawiły, że władze kościelne, po zbadaniu tych wydarzeń, poleciły przenieść obraz do kościoła w Licheniu, co nastąpiło uroczyście 29 września 1852 r. Same objawienia oficjalnie nie zostały przez Kościół uznane. W 1949 r. parafię licheńską objęło Zgromadzenie Księży Marianów Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, zakon katolicki założony w 1673 roku przez Stanisława Papczyńskiego.

15 sierpnia 1967 r. prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński, w święto Wniebowzięcia Matki Bożej, przy udziale ordynariusza diecezji włocławskiej biskupa Antoniego Pawłowskiego oraz 150 tys. wiernych, dokonał aktu koronacji obrazu Matki Bożej Licheńskiej. Korona została przysłana przez papieża Pawła VI, który nadał obrazowi tytuł: „Maryja – Bolesna Królowa Polski". Obecnie obraz znajduje się w głównym ołtarzu nowej bazyliki.

W 2004, po dziesięciu latach prac, oddano do użytku monumentalną pięcionawową Bazylikę Najświętszej Maryi Panny Licheńskiej z centralną kopułą, według projektu architekt Barbary Bieleckiej z Gdyni. Jest to największa świątynia w Polsce, ósma w Europie i dwunasta na świecie: długość 120 m, szerokość 77 m (szerokość elewacji frontowej – 162 m), wysokość części centralnej 64,8 m (wysokość krzyża wieży – 141,5 m). Kubatura budowli wynosi ponad 300 tys. m³, powierzchnia 23 tys. m². Światło wpada do wnętrza przez tyle okien, ile jest dni w roku – 365, a wejść do środka można przez tyle drzwi, ile rok ma tygodni – 52. Do kościoła prowadzą 33 stopnie - nawiązujące do lat życia Jezusa Chrystusa na ziemi. Na placu przed bazyliką może zgromadzić się ok. 250 tys. wiernych. Świątynia zbudowana jest na planie krzyża. Składa się z części głównej, dzwonnicy, wieży oraz trzech okazałych portyków. Nad portykiem głównym góruje Królowa Archaniołów z Dzieciątkiem, której towarzyszy sześć postaci anielskich. Portyk wschodni poświęcony jest czterem Ewangelistom. Portyk zachodni zdobi okazała Pieta. W dzwonnicy (mierzącej 68 m) umieszczono dzwon „Maryja Bogurodzica" ważący prawie 15 ton. Jest to największy dzwon w Polsce i trzeci pod względem wielkości w Europie. Widoczna z daleka kopuła bazyliki ma 25 m średnicy i 45 m wysokości. W Sanktuarium są także największe w kraju organy. Mają one 157 głosów i ok. 20 tys. piszczałek. Instrument, pod względem wielkości, jest trzeci w Europie i trzynasty na świecie. Zgodnie z zamysłem architektonicznym bazylika przypomina falujący złoty łan zboża. Przejawia się to w dekoracji roślinnej placu przed świątynią oraz w architekturze samej świątyni.

Bazylikę konsekrowano 12 czerwca 2004 r. Na szczycie 141 metrowej wieży znajdują się dwa tarasy widokowe – górny (na wysokości 130 m) i dolny (na wysokości 120 m), z których rozciąga się widok przy dobrej pogodzie na odległość nawet do 30 km od Lichenia. Na wieżę można się dostać pieszo dzięki 762 stopniom oraz windą osobową na 27 piętro.

Warto zobaczyć:

- Sanktuarium Matki Boskiej Licheńskiej;
- Golgotę;
- kościół pw. św. Doroty;
- kapliczkę z granitowym krzyżem, prawdopodobnie z XII w., z którym wiąże się legenda o komesie Piotrze, który w 1151 r., w połowie drogi między Kaliszem a Kruszwicą, postawił słup kamienny, znajdujący się w Koninie;
- drogę krzyżową w lesie grąblińskim oraz dwie kapliczki;
- ogrody.

Teren Lichenia jest w pełni przygotowany do przyjęcia osób niepełnosprawnych, w tym w-skersów.
Liczne parkingi i toalety oraz punkty informacji służą pielgrzymom i turystom. Wyznaczanie trasy mija się z celem, gdyż jest to zależne od miejsca zatrzymania i parkowania. Całość obiektu skupia się pomiędzy ul. Kasztanową, ul. Kardynała S. Wyszyńskiego i ul. Toruńską. Miejsca kultu religijnego są pomiędzy bazyliką a kościołem pw. Św. Doroty. Informacja: Sanktuarium Matki Bożej Licheńskiej, Klasztorna 4, 62-563 Licheń Stary/k. Konina, tel. 63 270 81 63, 63 270 81 42, www.lichen.pl, lichen@lichen.pl

Trasa 14 Powiat kościański

Powiat położny jest na południe od Poznania, przy drodze krajowej nr 5 i głównym szlaku kolejowym ze Śląska na wybrzeże. Powiat kościański jest usytuowany w dolinie rzeki Obry, na Równinie Kościańskiej i Pojezierzu Krzywińskim. Dzisiejszy powiat kościański zajmuje obszar ponad 722 km^2 i obejmuje: miasto Kościan, gminę Kościan, miasto i gminę Czempiń, miasto i gminę Krzywiń oraz miasto i gminę Śmigiel.
Pierwsze wzmianki o Powiecie Kościańskim pochodzą z 1397 r. Utworzony w drugiej połowie XIV w. Powiat kościański obejmował, z wyjątkiem Ziemi Wschowskiej, całą południowo - zachodnią część Wielkopolski. Na czele powiatu stał starosta. Pierwszym znanym starostą kościańskim był Jan z Rydzyny i Czerniny k. Góry Śląskiej (1409-1410). Do czasu najazdu szwedzkiego w połowie XVII w., Kościan (stolica powiatu), był sławnym na całą Rzeczpospolitą ośrodkiem handlu i rzemiosła. W okresie zaborów Kościan i Powiat Kościański znalazły się pod pruskim panowaniem. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. w pierwszym okresie nie zmieniono granic administracyjnych powiatu. Podstawę gospodarki powiatu kościańskiego stanowi rolnictwo, usługi i budownictwo. Obszary leśne zajmują około 14% powierzchni. Walory przyrodniczo-krajobrazowe regionu, a także jego bogactwo historyczne, liczne zabytki sakralne i pałacowo dworskie stanowią dobrą podstawę dla rozwoju turystyki. Na obszarze powiatu kościańskiego znajduje się Park Krajobrazowy im. Gen. D. Chłapowskiego powołany w celu ochrony krajobrazu kulturowego i rolniczego, z dobrze zachowaną siecią zadrzewień śródpolnych, wprowadzonych na tym terenie w latach 20. XIX w. przez generała Dezyderego Chłapowskiego.
Powiat kościański liczy ok 79 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Kościanie, al. Kościuszki 22, 64-000 Kościan, tel. 65 512 17 85, www.powiatkoscian.pl.

Trasa 14A Kościan, w sercu Wielkopolski (ok. 1,2 km lub 3,6 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej
Kościan położony jest nad rzeką Obrą 50 km na południowy zachód od Poznania. Pierwsze wzmianki pochodzą z XIII w. - w tym czasie Kościan był osadą targową, określaną jako „Antiqua Civitas" i „Sthare Myastho". Osada leżała początkowo w okolicach dzisiejszego placu Wolności, a później – ze względów bezpieczeństwa – przeniesiono ją na wyspę w widłach Obry. Prawa miejskie, nadane w II połowie XIII w., potwierdził w 1400 r. król Władysław Jagiełło. Od roku 1332 mówi się o Kościanie jako o mieście królewskim. W 1400 r. rozpoczął się okres świetności miasta, zakończony potopem szwedzkim w 1655 r. W XIV w. Kościan stał się siedzibą rozległego powiatu. Warowne miasto stało się silnym ośrodkiem rzemieślniczym - m.in. produkcji sukna. Najazd szwedzki przyczynił się walnie do upadku Kościana. Miasto zostało złupione, zburzone i spalone. Kolejnych zniszczeń dokonały wojny w XVII i XVIII w. Od 1793 r. miasto znalazło się pod panowaniem pruskim. W 1856 r. wybudowano linię kolejową Poznań – Wrocław. Przyczyniło się to do rozwoju przemysłu w mieście, (w szczególności tytoniowego oraz przetwórstwa buraków cukrowych). W 1918 r. mieszkańcy aktywnie włączyli się w Powstanie

Wielkopolskie, dzięki czemu miasto stało się częścią II Rzeczpospolitej. Okres międzywojenny to czas prosperity miasta. Lata II wojny światowej to egzekucje, wysiedlenia, wywózki do obozów koncentracyjnych i konfiskaty mienia. W styczniu 1945 r. miasto zostało wyzwolone przez Armię Czerwoną. Po II wojnie światowej następuje dynamiczny rozwój miasta. Podstawą dobrobytu regionu jest przemysł cukrowniczy, tytoniowy, spożywczy oraz chemiczny. Historia pozostawiła tutaj bogate dziedzictwo kulturowe, którym dziś szczycą się mieszkańcy i które chętnie oglądają turyści.

Warto zobaczyć:

- ratusz z XIX w.;
- pozostałości murów miejskich z XIV – XVI w.;
- kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, dawna fara miejska, gotycka z XIV w., z cennymi ołtarzami;
- kaplicę pw. Pana Jezusa z 1666 r.;
- kościół pw. Świętego Ducha z II poł. XIV w.;
- kamienice z XVIII – XIX w.;
- zespół dawnego klasztoru bernardynów wzniesiony w latach 1605-1611;
- wiatrak Koźlak z 1714 r.;
- budynek poczty z 1838 r.;
- willę starosty;
- Starostwo Powiatowe z końca XIX w.;
- kaplicę pw. NMP Anielskiej;
- park miejski im. Kajetana Morawskiego;
- kościańskie planty;
- secesyjną ulicę ks. Józefa Surzyńskiego;
- dworzec kolejowy z 1856 r.;
- modernistyczne osiedla: Jagiellońskie, Gen. W. Sikorskiego, Piastowskie, Konstytucji 3 Maja;
- modernistyczny kościół pw. Alberta Chmielowskiego;
- pomniki: Floriana Marciniaka, ks. Józefa Surzyńskiego, św. Jana Nepomucena;
- plac Wolności;
- krytą pływalnię;
- grotę solną;
- wieżę ciśnień;
- Orliki i sale sportowe.

Wydarzenia:

- Międzynarodowy Kościański Półmaraton - zaliczany do Grand Prix Wielkopolski
- Gra miejska powstańcza „Kryptonim Wolność”
- „Dni Kościana”
- „Motopiknik”

Spacer po Kościanie proponujemy rozpocząć z Rynku. W centralnej części znajduje się ratusz, a w północno wschodniej liczne parkingi. My kierujemy się na południowy wschód - do kościoła parafialnego Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (fara miejska). Obchodzimy farę i z tyłu absydy, wąskim łącznikiem, wychodzimy na ul. Księdza Prymasa Wyszyńskiego, gdzie skręcamy w prawo. Po ok. 15 m, mając po prawej stronie mur plebanii, skręcamy w lewo - w wąską ścieżkę pomiędzy budynki i po 25 m jesteśmy nad Kanałem Kościańskim, na Wałach Żegockiego. Skręcamy w prawo (i mając kanał po lewej) idziemy ok. 500 m po wale (to dawne miejsce murów obronnych miasta). Miejsce szczególnie piękne wiosną i latem. Po drodze przecinamy ul. Wrocławską, Strzelecką, aż dochodzimy na tył Sądu Rejonowego i kaplicy pw. Pana Jezusa. Po lewej mamy kanał Kościański i dwa mostki prowadzące na drugi brzeg. My skręcamy w prawo - na ul. Podwale i mając ogrody sądowe i kościelne po prawej, a kanał po lewej, dochodzimy do ul. Marszałka Piłsudskiego przy moście. Skręcając w lewo i idąc ok. 250 m moglibyśmy odwiedzić kościół Świętego Ducha. Dalej, po 900 m, jest dawna wieża ciśnień z centrum rekreacyjnym. Po drugiej stronie ul. Poznańskiej, przy ul. Kruczkowskiego, znajduje się wiatrak (dawny koźlak). My sprzed mostu wracamy w prawo - na ul. Rzemieślniczą i dochodzimy od frontu do kaplicy pw. Pana Jezusa. Wchodzimy na pl. Niezłomnych (z pomnikiem Jana Pawła II i budynkiem Sądu Rejonowego). Jest tu też głaz narzutowy poświęcony pamięci ofiar II wojny światowej i harcerzy, którzy oddali życie za ojczyznę. Z placu ul.

Sądową wracamy ok. 50 m na Rynek. Informacja: Muzeum Regionalne w Kościanie, Ratusz, ul. Rynek 1, 64-000 Kościan, tel. 65 512 29 34, www.muzeum.koscian.pl

Trasa 14B Skansen Filmowy Soplicowo (ok. 0,7 km*) Dojazd: samochód, autobus
Soplicowo położone jest we wsi Cichowo, nad Jeziorem Cichowo, pomiędzy Śremem a Gostyniem.
Skansen Filmowy Soplicowo to kompleks turystyczno-pobytowy, który zapoczątkowała rekonstrukcja scenografii z filmu „Pan Tadeusz". Podczas uroczystego otwarcia gościli tu reżyser Andrzej Wajda, scenograf Alan Starski, aktorzy Grażyna Szapołowska, Alicja Bachleda - Curuś, Marek Kondrat oraz producent Lew Rywin.
Oryginalne budowle filmowe: lamus, wozownia, stajnia, stodoła, kurnik i spichlerz odbudowano, aby spełniały funkcje kulturalne i turystyczne. Dopełnieniem filmowej scenografii stał się - otwarty w 2011 r. - Dwór Sopliców. Filmowy folwark, wraz z przyległym sadem i terenami zielonymi wokół „Dworu Sopliców" i Pensjonatu „Gerwazy", stanowią niesamowite miejsce zarówno na niedzielny spacer jak i na organizację wyjątkowych spotkań rodzinnych i firmowych. To tylko 100 m od malowniczo położonego jeziora. Są to 3 ha ogrodzonego terenu z mediami, tuż obok parking na ok. 300 samochodów. Stajnia, stodoła, spichlerz, kurnik, wozownia i lamus udostępnione są do zwiedzania jako dekoracja zewnętrzna - przenoszą turystów na „mickiewiczowską wieś". Wybrane budynki folwarczne zapewniają także niesamowity klimat podczas biesiad oraz uczt w staropolskim stylu. W niedzielne popołudnia (a w sezonie letnim codziennie - poza poniedziałkami) zapraszamy na smaczne obiady, przygotowane według tradycyjnych receptur, do Gospody „Stajnia", w której razem może biesiadować nawet 70 osób. Natomiast folwarczna „Stodoła" podczas staropolskich hulanek i koncertów mieści do 250 osób.

Warto zobaczyć:

- „Dwór Sopliców";
- pensjonat „Gerwazy";
- sady;
- folwark, stajnię, spichlerz;
- zwierzyniec.

Ze względu na nieduży obszar Soplicowa turyści i w-skersi sami sobie doskonale poradzą ze zwiedzeniem obiektu i wypoczynkiem, a gospodarze chętnie oprowadzą i ugoszczą. Informacja: Soplicowo Filmowe Marek Pinkowski, Osiedle Soplicowo 5; Cichowo, 64-010 Krzywiń, tel. 65 517 71 77, www.soplicowo.eu, soplicowo1@wp.pl

Trasa 15 Powiat krotoszyński

Powiat położony jest w południowej części województwa wielkopolskiego, przy granicy z Dolnym Śląskiem. Krzyżują się tu szlaki komunikacyjne: Jarocin – Wrocław (DK nr 15) i Łódź – Zielona Góra (DK nr 36). W skład powiatu wchodzi sześć gmin i miast: Krotoszyn, Koźmin Wielkopolski, Kobylin, Zduny, Rozdrażew i Sulmierzyce. Gospodarka Powiatu Krotoszyńskiego ma charakter rolno - przemysłowy z nowoczesnymi, dobrze rozwiniętymi gospodarstwami (hodowla bydła i trzody chlewnej), przedsiębiorstwami przemysłu spożywczego - mleczarskimi i nasiennymi. Dobrze rozwiniętemu rolnictwu i przetwórstwu spożywczemu towarzyszy przemysł wielu branż: odzieżowej, mechanicznej, ceramiki budowlanej oraz przetwórstwa drewna. Powiat Krotoszyński ma dobrze rozwiniętą infrastrukturę z nowoczesną siecią telekomunikacyjną, systemem dróg, siecią gazową i siecią wodno-kanalizacyjną. Powiat Krotoszyński to miejsce wielu ciekawych wydarzeń artystycznych i sportowych o randze ogólnopolskiej i międzynarodowej. Niepowtarzalny klimat Ziemi Krotoszyńskiej tworzy urok jej miast i wsi - architektura naznaczona historią i tradycją - otoczona pięknymi lasami, z niezwykłymi okazami przyrody. Liczne szlaki piesze i rowerowe są podstawą turystyki aktywnej. Powiat krotoszyński liczy ok. 78 tys. mieszkańców
Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Krotoszynie ul. 56 Pułku Piechoty Wlkp. 10. 63-700 Krotoszyn tel. 62 725 42 56 www.powiat-krotoszyn.pl.

Trasa 15A Krotoszyn, historia i współczesność (ok.2,1 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej
Krotoszyn położony jest w południowo-zachodniej części Wysoczyzny Kaliskiej (Koźmińskiej), ok. 25 km na zachód od Ostrowa Wielkopolskiego. Początki miasta sięgają początków XV w. W 1415 r. Wierzbięta Krotoski (lub Krotoszyński), rycerz z wielkopolskiego rodu Łodziów, na mocy przywileju Władysława Jagiełły lokował Krotoszyn na prawie magdeburskim w miejscu dzisiejszego śródmieścia. Pomimo faktu, iż miasto było niszczone kilkakrotnie przez pożary (1453 r., 1638 r., 1774 r.) i wojny (potop szwedzki, wojna północna), było odbudowywane i rozwijało się pomyślnie. W 1793 r. Krotoszyn znalazł się w zaborze pruskim. W 1819 r. miasto nabył książę bawarski Thurn-Taxis. Wiek XIX i początek XX to okres uprzemysławiania Krotoszyna, ale także przyspieszonego rozwoju

rzemiosła (kuśnierstwo, garbarstwo, szewstwo), szkolnictwa (gimnazjum, seminarium nauczycielskie), spółdzielczości (polska kasa pożyczkowa, Bank Ludowy, Towarzystwo Rolnicze, Towarzystwo Pszczelarzy) i rolnictwa. W latach międzywojennych nastąpiło zahamowanie rozwoju miasta. Okupacja hitlerowska trwała w mieście od 3 września 1939 r. do 23 stycznia 1945 r. W okresie powojennym nastąpił szybki okres industrializacji i rozwoju miasta.

Warto zobaczyć:

- historyczny układ urbanistyczny miasta, XIV/XV-XIX w.;
- ratusz miejski w Rynku, zbudowany w 1689 r. obecnie neorenesansowy, trzykondygnacyjny z mansardami i niewielkimi wieżyczkami;
- kościół farny św. Jana Chrzciciela, późnogotycki, wybudowany w latach 1592-1597 z fundacji kasztelana poznańskiego Jana Rozdrażewskiego dla braci czeskich, od 1601 roku katolicki, trójnawowy, o układzie bazylikowym;
- kościół św. Fabiana i św. Sebastiana zwany kościołem św. Rocha z 1572 r., zbudowany (jako szpitalny) na planie krzyża greckiego, drewniany, z kopułą, kryty gontem, restaurowany w XIX w., we wnętrzu krzyż procesyjny z XIX w.;
- barokowy zespół klasztorny trynitarzy z 1733 r., kasata zakonu w 1819 r., obecnie Muzeum Regionalne;
- kościół św. ap. Piotra i Pawła, późnobarokowy, wybudowany w latach 1766-1772 według projektu K.M. Frantza, jednonawowy, ambona w kształcie łodzi z żaglem i sieciami, wyposażenie wnętrza barokowe;
- barokowy pałac Rozdrażewskich i Gałeckich, z późnoklasycystyczną fasadą, obecnie szkoła, zachowana sala na I piętrze z podcieniami, polichromowany strop dawnej sali balowej;
- park pałacowy, założony w 1685 r. jako ogród włoski, później przekształcony na park krajobrazowy (ok. 1819 r.), zawiera okazy drzew egzotycznych, a obecnie jest to Park Miejski;
- zespół kościelny poewangelicki, z lat 1788-1790, w tym kościół św. Andrzeja Boboli, klasycystyczny; rozwiązanie architektoniczne - centralne na rzucie koła, dawna pastorówka i dom kantora;
- drewniany kościół fil. pw. św. Marii Magdaleny z 1755 r., Stary Krotoszyn;
- zespół budynków starostwa przy ul. Kołłątaja 7, z pocz. XX w., składający się ze starostwa, obecnie Urząd Miejski,
- liczne domy z VIII, XIX i XX w.,
- dworek z przełomu XVIII/XIX, ul. Zamkowy Folwark;
- klasycystyczny arsenał z 1823 r.;
- cmentarz a na nim obelisk powstańców wielkopolskich oraz żołnierzy 56 Pułku Piechoty Wielkopolskiej i 2 Pułku Strzelców Wielkopolskich, grób pułkownika W. J. Tyczyńskiego, dowódcy 56 Pułku Piechoty w latach 1932-1939,

Wydarzenia:

- Festiwal Aktywnych Sąsiadów – KrotoFEST,
- WIĘC WIEC,
- Bieg Krotosa,
- Międzynarodowy Festiwal Wratislavia Cantans,
- Międzynarodowy Festiwal Artystów Ulicznych BuskerBus,
- Akcja Miasto - Święto Ulicy

Spacer po Krotoszynie sugerujemy rozpocząć z Małego Rynku (liczne miejsca parkingowe), otoczonego niską zabudową mieszczańską . Na jego środku znajduje się pomnik św. Floriana. Stąd udajemy się w prawo - na pl. Jana Pawła II. Przechodzimy pomiędzy klasycyzującą kamienicą po prawej, a Muzeum Regionalnym i kościołem późnobarokowym świętych apostołów Piotra i Pawła (należącym dawniej do zakonu trynitarzy) po lewej. Po 60 m przecinamy ul. Piastowską i wchodzimy do Parku Miejskiego (park pałacowy Gałeckich). Polecamy podejść do pałacu (ok. 200 m) i przed nim skręcić w prawo. Alejką parkową wychodzimy na ul. Popiełuszki mijając po prawej szkołę podstawową. Na wprost znajduje się kościół św. Andrzeja Boboli. Wracamy do pałacu Gałeckich i na ul. Piastowską tą samą drogą. Wychodząc z parku skręcamy w ul. Piastowską w prawo i po 250 m. docieramy do fary św. Jana Chrzciciela. Łagodny podjazd dla w-skersów znajduje się od ul. Polnej za absydą. Spod kościoła, ul. Farną, docieramy do Rynku. Tu znajduje się neorenesansowy ratusz miejski i liczne miejsca parkingowe. My kierujemy się na północ - na ul. Koźmińską (jakieś 250 m i w prawo). Jest tu jeden z dwóch drewnianych kościołów - kościół św. Fabiana i św. Sebastiana (zwany też kościołem św. Rocha) z 1572 r. Zbudowany został jako kościół szpitalny, na planie krzyża greckiego.

Wracamy tą samą droga do Rynku, następnie w prawo - na Mały Rynek i na parking. Informacja: Urząd Miejski w Krotoszynie, ul. Kołłątaja 7, 63-700 Krotoszyn, tel. 62 725 42 01, www.krotoszyn.pl.

Trasa 16A Leszno - rozwiń Skrzydła (ok. 3,2 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej, Miasto Leszno liczy ok. 64,6 tys. mieszkańców.
Leszno położone jest w zachodniej części Polski, pomiędzy dwoma dużymi centrami gospodarczymi: - Poznaniem i Wrocławiem. Pierwsze wzmianki o nim pochodzą z 1393 r. Wówczas osada Leszczno stanowiła własność Stefana z Karnina, który posiadał pieczęć herbu Wieniawa. Ród Wieniawitów przybrał od osady nazwisko Leszczyńscy. Miasto od początku znane było ze swej tolerancji dla różnowierców, z gospodarności, rozwoju oświaty, rzemiosła, a także patriotycznych zrywów mieszkańców. Osiedlenie braci czeskich w 1516 r. oraz sprowadzenie tkaczy śląskich do miasta spowodowało szybki rozwój Leszna. Prawa miejskie Leszno uzyskało w 1547 r. W 1626 r. bracia czescy utworzyli tu szkołę wyższą, z tego też roku pochodzi zachowana synagoga, a ok. 1633 powstała tu również parafia ewangelicka (luterańska). Od XVII w. Leszno było stolicą prowincji braci czeskich. W latach 1636-1639 nastąpiło powiększenie miasta, otoczono je nowymi fortyfikacjami ziemno-bastionowymi. Cztery Bramy (północna Kościańska, wschodnia Osiecka, zachodnia Święciechowska i południowa Rydzyńska) łączyły miasto z przedmieściami. Przywilej Zygmunta III Wazy w 1631 r. zrównał w prawach Leszno z największymi miastami Polski. Leszno zostało spalone przez wojska hetmana Czarnieckiego.
W 1815 r., na mocy Kongresu Wiedeńskiego, Leszno weszło w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego.
W okresie międzywojennym miasto było ważnym węzłem komunikacyjnym Rozwinął się tu handel i przemysł: maszynowy, spożywczy, chemiczny i włókienniczy. Leszno odgrywało wówczas ważną rolę w życiu gospodarczym Polski. Po wybuchu II wojny światowej Leszno ponownie stało się częścią Rzeszy i zostało włączone do Kraju Warty. 31 stycznia 1945 r. Leszno wyzwoliła Armia Czerwona. Po zakończeniu wojny nastąpiła rozbudowa i przebudowa miasta. Powstało lotnisko szybowcowe w Strzyżewicach (jedno z największych w Europie). Wybudowano nowe osiedla, drogi, halę widowiskową i pływalnię.

Warto zobaczyć:

- pałac Sułkowskich z II połowy XVIII w., w obecnej formie barokowy;
- dzielnicę żydowską, utworzoną w 1626 r. (mieściła się wewnątrz wałów, w północno-zachodniej części miasta, w pobliżu rezydencji jego właścicieli – Leszczyńskich);
- barokową synagogę z XVIII w. (z dobudowanym, w duchu wiedeńskiej secesji, w 1905 r. masywem wieżowym), obecnie pełni funkcję galerii sztuki Muzeum Okręgowego w Lesznie,
- dom H. Tinta – (przy ul. Wałowej 13) - to wysoka, 5-kondygnacyjna kamienica z początku XX w. dla żydowskiego kupca Heymanna Tinta,
- barokowy dom nauki z poł. XVIII w., przy ul. Średniej 4, najstarszy (obok synagogi) zabytek w obrębie pierwotnej dzielnicy żydowskiej, dawniej służył jako szkoła Talmudu;
- Rynek z zabudową z XVII - XX w.;
- ratusz barokowo-klasycystyczny, zaliczany do najpiękniejszych w Polsce, którego wschodnią ścianę zdobią kartusze z herbami właścicieli miasta;
- bazylikę mniejszą pw. św. Mikołaja z 1656 r., odbudowaną po pożarze po 1680 r. i wyposażoną w XVIII w., która uchodzi za najwybitniejszą realizację architekta rodu Leszczyńskich, jest rodowym mauzoleum Leszczyńskich;
- dom Leo Baecka – (przy ul. Chrobrego 34), to XIX-wieczna kamienica, w której urodził się znany żydowski filozof XX w.;
- kościół św. Jana Chrzciciela – wybudowany w latach 1652-54 przez braci czeskich;
- dawne Gimnazjum (budynek powstał wg projektu Catenazziego ok. 1714 r. w miejscu wcześniejszej siedziby gimnazjum braci czeskich), po przeciwnej stronie placu kościelnego znajduje się tzw. dom dzwonnika z XVIII w.,
- pomnik Jana Amosa Komeńskiego odsłonięty w 1898 r., pierwotnie postawiony przed kościołem św. Jana,
- szpital św. Jerzego założony w 1688 r. i utrzymywany przez gminę luterańską,
- kościół św. Krzyża - obecna budowla z przełomu XVIII/XIX w. jest czwartą budowlą wzniesioną w tym miejscu,
- lapidarium rzeźby nagrobnej (utworzone w latach 1956-1960 z części nagrobków i obelisków przeniesionych ze zlikwidowanych cmentarzy protestanckich), którego płyty pochodzą z XVII-XIX w. i

upamiętniają zmarłych mieszczan i członków ich rodzin: duchownych, kupców, rzemieślników różnych specjalności,
- Muzeum Okręgowe w Lesznie mieści się w XVIII-wiecznej pastorówce kościoła św. Krzyża i gromadzi zbiory dokumentujące historię miasta, kulturę ludową regionu oraz malarstwo,
- wiatraki.

Wydarzenia:
- Międzynarodowe Halowe Zawody Konne w Skokach przez Przeszkody
- Piknik Szybowcowy
- Jarmark „Szlifowanie Bruku"
- Turniej żużlowy im. Alfreda Smoczyka

Spacer po Lesznie proponujemy rozpocząć z dworca PKP w Lesznie (parkingi i WC). Ulicą Dworcową kierujemy się na południe (ok. 300 m) i skręcamy w lewo - przez tory - w ul. Słowiańską. Idziemy nią ok. 250 m i skręcamy w prawo. Tu też mamy ok. 200 m do przebycia, a następnie skręcamy w lewo - na pl. Jana Metziga (liczne parkingi). Znajduje się tu kościół św. Krzyża i lapidarium rzeźby nagrobnej. Mijamy kościół i z placu wchodzimy w prawo - na ul. Szkolną, a po 60 m skręcamy w lewo w ul. Kościelną. Po 120 m, po prawej stronie widzimy bazylikę św. Mikołaja, a dalej przed nami Rynek w Lesznie z ratuszem miejskim. Przemierzamy Rynek (liczne kamieniczki mieszczańskie, restauracje, kawiarnie i bary zapraszają). Z Rynku wychodzimy północno-zachodnim skrzydłem w ul. G. Narutowicza. Po 150 m po lewej stronie, widzimy synagogę, a po dalszych 100 m docieramy do parku i stawów przy pałacu Sułkowskich. Pałac znajduje się po prawej stronie. Należy skręcić w prawo w ul. Ofiar Katynia i na pl. T. Kościuszki w lewo. Dziś w pałacu znajduje się Oddział Urzędu Wojewódzkiego, Areszt Śledczy i NFZ. Warto na chwilę zatrzymać się nad wodą, w dawnym parku pałacowym. Do Rynku wracamy tą samą drogą (ul. G Narutowicza). Polecamy obejść Rynek wokół, gdyż zwłaszcza wiosną, latem i wczesną jesienią jest tu pięknie. Z Rynku wychodzimy ul. Słowiańską. To południowo zachodnia pierzeja. Ulica Słowiańska na 150 metrach od Rynku do al. Z. Krasińskiego jest prestiżową promenadą Leszna. Ulicą Słowiańską dotrzemy po 500 m do ul. Dworcowej i parkingu. Informacja Turystyczna* * *, ul. Słowiańska 24, 64-100 Leszno, tel. 65 529 81 91, infotur@leszno.pl.

Trasa 17 Powiat leszczyński

Powiat leszczyński położony jest w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego i obejmuje obszar o powierzchni 806 km^2. Według podziału fizyczno-geograficznego powiat położony jest w makroregionie Pojezierze Leszczyńskie (mezoregion Pojezierze Krzywińskie) oraz w makroregionie Nizina Południowowielkopolska (mezoregion Wysoczyzna Leszczyńska). Położenie powiatu względem europejskich powiązań komunikacyjnych jest znakomite, ponieważ znajduje się na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych w układzie wschód – zachód i północ – południe. Przez region leszczyński przebiegają najważniejsze drogi krajowe i międzynarodowe DK 12 i DK 5, a w przyszłości S 5. Mocną stroną regionu jest korzystne położenie geograficzne w stosunku do dużych aglomeracji: Poznania (ok. 80 km) i Wrocławia (ok. 100 km) oraz stolic europejskich: Warszawy, Berlina i Pragi jest ok. 300 km. W skład powiatu wchodzą: gminy miejsko-wiejskie: Osieczna, Rydzyna; gminy wiejskie: Krzemieniewo, Lipno, Święciechowa, Wijewo, Włoszakowice i miasta: Osieczna, Rydzyna. Gospodarka powiatu ma charakter rolniczo-przemysłowy, użytki rolne zajmują ok. 62% jego powierzchni. Bogaty w jeziora i lasy oraz w liczne zabytki historii teren powiatu leszczyńskiego jest atrakcyjny turystycznie. Powiat leszczyński liczy ok. 54,2 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Lesznie, Plac Kościuszki 4, 64-100 Leszno, tel. 65 529 68 00, www.powiat-leszczynski.pl.

Trasa 17A Rydzyna - perła baroku (ok. 1,6 km *)

Dojazd: samochód, autobus

Rydzyna położona jest w południowo - zachodniej części powiatu leszczyńskiego, 5 km na południowy-wschód od Leszna. Cały rejon ma charakter zdecydowanie rolniczy. Rydzyna słynie z najpiękniejszego w Wielkopolsce barokowego zamku z lat 1685-95, wybudowanego dla wojewody Rafała Leszczyńskiego. Ten potężny wielkopolski magnat pragnął w Rydzynie stworzyć centrum swoich dóbr na miarę innych rezydencji w Polsce. Zamek zaprojektował architekt królewski Szymon Belotti. Przy budowie wykorzystano fragmenty murów średniowiecznego założenia. Na zlecenie następnego właściciela, Aleksandra Józefa Sułkowskiego, malowidła na sklepieniu sali balowej wykonał śląski malarz Jerzy Wilhelm Neunhertz. W 1945 r. wnętrza pałacu zostały całkowicie wypalone i dzisiejszy stan jest ich rekonstrukcją. Zamek, otoczony parkiem krajobrazowym, połączono osiowo z barokowym miasteczkiem. To założenie urbanistyczne jest niezmienione od czasów panowania rodów Leszczyńskich i

Sułkowskich. Stanisław Leszczyński (późniejszy król Polski) spędził tu dzieciństwo i młodość. Atmosfera Rydzyny i kontakty z artystami wywarły znaczący wpływ na późniejszą postawę Stanisława Leszczyńskiego. To w Rydzynie i Lesznie późniejszy król Polski nauczył się jak być mecenasem kultury i sztuki.

Warto zobaczyć:

- zamek w Rydzynie – barokowa rezydencja Leszczyńskich wzniesiona w latach 1682-1695 na miejscu zamku z XV w.,
- układ urbanistyczny miasta – zrealizowany w latach 1738-1762 według projektu K. M. Frantza, oparty na promienisto-osiowym układzie ulic wychodzących z rynku;
- Rynek zabudowany barokowymi i neobarokowymi kamienicami szczytowymi i kalenicowymi;
- ratusz z 1752 r. z drewnianą wieżą;
- wotywną kolumnę św. Trójcy – rokokową rzeźbę wykonaną przez Andrzeja Schmidta w latach 1760-1761, upamiętniająca epidemię dżumy, która dotknęła Rydzynę w 1709 r.;
- późnobarokowy kościół św. Stanisława zbudowany w latach 1746-1751 według projektu K.M. Frantza, w środku znajdują się rokokowe organy z połowy XVIII w.;
- dawny kościół ewangelicki (pierwotnie pw. św. Jakuba), zbudowany w latach 1779-1783 według projektu I. Graffa, późnobarokowy, dziś zaadaptowany na salę koncertową;
- drewniany wiatrak „Józef", typu koźlak, zbudowany w drugiej połowie XVIII w., dziś ma status Muzeum Rolnictwa i Młynarstwa w Rydzynie.

Wydarzenia:

- Ogólnopolski Rajd Pojazdów Zabytkowych SIMP
- koncerty muzyki klasycznej na zamku
- sympozja

Spacer po barokowej Rydzynie warto rozpocząć z parkingu przy ul. Kasztanowej (naprzeciwko zamku). Przechodzimy nad fosą przez most i zmierzamy na zamek. Dla w-skersów dostępny jest tylko parter.
Zamek możemy obejść wokół (sugerujemy od prawej strony). Dalej kierujemy się na tyły zamku i przez mostek do części ogrodowej. To dość spory park otoczony fosą. Z parku podążamy w stronę północną, przez mostek, do części oficyn zamkowych. Wchodzimy pomiędzy budynki oficyn od strony fontanny na ul. Sułkowskiego i obchodzimy budynek znajdujący się po prawej stronie. Za budynkiem znajdują się liczne parkingi, a dalej barokowy kościół przypałacowy pw. św. Stanisława i budynek plebanii. Przechodzimy przez teren przykościelny i wychodzimy na ul. Kościelną. Idziemy dalej 50 m prosto i w lewo - w ul. Wolności, do Rynku. To jeden z piękniejszych Rynków w Polsce. Mała perła baroku. Na Rynku stoi kolumna wotywna św. Trójcy, a na pierzei zachodniej znajduje się ratusz. Wokół stoją liczne kamienice barokowe. Ulicą Zamkową wracamy na parking.
Informacja: Urząd Miasta i Gminy Rydzyna, ul. Rynek 1, 64-130 Rydzyna, tel. 65 538 84 34, www.rydzyna.pl

Trasa 18 Powiat międzychodzki

Powiat położony jest na zachodzie Wielkopolski, nad Wartą. Obejmuje swym zasięgiem 4 gminy: Międzychód, Sieraków, Kwilcz i Chrzypsko Wielkie. Powiat leży w południowej części Puszczy Noteckiej. Jego powierzchnia jest w 45% porośnięta borami sosnowymi. Charakterystyczną cechą, która wyróżnia powiat na mapie turystycznej Wielkopolski, jest ponad 100 jezior w mocno pofałdowanym, polodowcowym krajobrazie Pojezierza Międzychodzko - Sierakowskiego. Można tu znaleźć jeziora o ponad 300 - hektarowej powierzchni i głębokie do 45 m. Krajobraz jest pod ochroną, a duży jego obszar zajmuje Sierakowski Park Krajobrazowy i Pszczewski Park Krajobrazowy. „Kraina 100 Jezior" – to wymarzone miejsce dla wędkarzy i amatorów sportów wodnych, grzybobrania i jazdy konnej. Zapraszają nas nie tylko ośrodki wypoczynkowe (nad jeziorami w Sierakowie, Mierzynie koło Międzychodu oraz w Chrzypsku, Łężeczkach, Prusimiu czy Dormowie), ale również Stado Ogierów w Sierakowie i puszczańskie leśniczówki. Profesjonalna baza turystyczna o wysokim standardzie to zachęta dla odwiedzenia tego pięknego zakątka Wielkopolski. Warto też odwiedzić Muzeum - Zamku Opalińskich w Sierakowie, Muzeum Regionalne w Międzychodzie oraz Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Chalinie czy też Centrum Edukacji Przyrodniczej i Regionalnej w Mniszkach. Tereny powiatu to ziemia sławnych ludzi: Sieraków należał do Opalińskich, Międzychód do Unrugów, a Kwilcz to rodowe miejsce Kwileckich. Powiat międzychodzki liczy ok. 37,2 tys. mieszkańców.
Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Międzychodzie, ul.17 stycznia 14, 364-400 Międzychód, tel. 95 74 88 11, www.powiat-miedzychodzki.pl.

Trasa 18A Międzychód - miasto z pompą (1. Trasa - 2, 2 km lub 2. trasa - 3,9 km*) Dojazd: samochód, autobus, kolej

Miasto i Gmina Międzychód leży nad Wartą, przy zachodniej granicy województwa wielkopolskiego, na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich nr 182 i nr 160. Wyjątkowym bogactwem ziemi międzychodzkiej są jeziora. Ponadto na terenie gminy Międzychód znajdują się bogate złoża ropy naftowej i gazu ziemnego.

Lokowane przed 1400 r. przez Grzymalitów miasto powstało na przesmyku między Wartą a jeziorem. Obronny charakter tego miejsce zaświadcza kilka wczesnośredniowiecznych grodzisk. Brak jednak jakichkolwiek wzmianek o murach miejskich i innych umocnieniach. Już od XIV w. istniał tu zamek szlachecki. Miasto rozwinęło się z osady targowej położonej na szlaku handlowym z zachodu na wschód. Prawdopodobnie już w XIII/XIV w. wykształcił się kwadratowy Rynek, gdzie szlak się rozwidlał i schodził. Na wschodnim krańcu pierwotnego placu targowego zbudowano kościół, a następnie ratusz (w jego sąsiedztwie). Mimo kilku pożarów zachował się średniowieczny wrzecionowaty układ urbanistyczny najstarszej części miasta. W wyniku II rozbioru Rzeczypospolitej w 1793 r., miasto przeszło w posiadanie Prus. W XIX w. postrzegano Międzychód jako miasto trzech wyznań: katolicyzmu, protestantyzmu i judaizmu. Na mocy traktatu wersalskiego Międzychód ponownie znalazł się w granicach Polski, stanowiąc w latach 1920-1939 najdalej wysunięte na zachód miasto II Rzeczypospolitej (granica z Rzeszą Niemiecką przebiegała ok. 4 km na zachód od miasta).

Piękne krajobrazy przyciągają turystów i wędkarzy. Na terenach należących do Międzychodu od 2001 trwają prace nad wydobyciem ropy naftowej oraz gazu. Pierwsze próbne odwierty (Sowia Góra, Lubiatów) zakończyły się pomyślnie.

Warto zobaczyć:

- wrzecionowaty układ przestrzenny starego miasta;
- kościół pw. Męczeństwa św. Jana Chrzciciela z XVI w.;
- płytę nagrobną Krzysztofa Unruha z XVII w. w kościele pw. Niepokalanego Serca Maryi;
- poewangelicki kościół pw. Niepokalanego Serca Maryi;
- przykościelny zabytkowy cmentarz z barokowymi płytami nagrobkowymi z XVIII w. (przy kościele pw. Niepokalanego Serca Maryi;
- „Laufpompę" - głębinową studnię artezyjską w centrum miasta ujętą w ozdobną żeliwną pompę z 1912 r.;
- Muzeum Regionalne;
- domy „szczytowe" wzdłuż ulicy Rynkowej.

Wydarzenia:

- Wielkie Smażenie Powideł
- Święto Podgrzybka
- Rajd Stu Jezior
- Dni Międzychodu
- „Uzależnia mnie tylko Sport"

Trasę po Międzychodzie warto rozpocząć z parkingu przy Wałach Jana Kazimierza i ul. Mostowej. W tej trasie połączymy historię z rekreacją i przyrodą. Naprzeciwko parkingu płynie Warta i jest stanica nadrzeczna z wiatą i ławeczkami. My, ul. Mostową, kierujemy się na ul. 17 Stycznia i w lewo do Rynku. Na środku placu stoi fontanna z figurą Rybaka z siecią. Podążamy prosto ok. 100 m - do kościoła pw. Męczeństwa św. Jana Chrzciciela (z XVI w). Za kościołem zawracamy w prawo, w ul. Kilińskiego, i następnie w lewo - w ul. Garncarską. Po 50 m jesteśmy na ul. Czynu 600-lecia i na pasażu nad Jeziorem Miejskim. Tu mamy 2 warianty:

1. Wariant krótszy - skręcamy w prawo, wzdłuż jeziora, do półwyspu przy ul. Wyspiańskiego. Następnie ul. Wyspiańskiego do ul. Marszałka J. Piłsudskiego i w prawo, podążamy zielonym pasażem wśród alei drzew ok. 350 m do kościoła pw. Niepokalanego Serca Maryi (po prawej stronie). Spod kościoła idziemy ul. Kościelną ok. 50 m i skręcamy w prawo pomiędzy budynkami do Parku O. Tietza i nad jezioro. Polecamy podejść ok. 150 m, do miejsca, w którym pasaż nadjeziorny schodzi się z ul. Czynu 600-lecia i skręcić w drugą lub trzecią wąską uliczkę (tzw. gaski) prowadzącą do Rynku. Rynek przecinamy na skos w lewo i po 50 m skręcamy w prawo, w ul. Mostową. Stąd już tylko krok na parking przy Warcie.
2. Wariant dłuższy - skręcamy w lewo i idziemy wokół jeziora cały czas trzymając się ścieżki nadbrzeżnej. Po drodze mijamy Hotel „Neptun" z plażą. Trasa widokowo piękna. Dodatkowo realizujemy ok. 1,7 km i dochodzimy do półwyspu przy ul. Wyspiańskiego. Tu kontynuujemy wariant 1.

Informacja: Gmina Międzychód, ul. Marszałka Piłsudskiego 2, 64-400 Międzychód, 95 748 81 00, www.miedzychod.pl.

Trasa 18B Sieraków, historia, konie i przyroda (ok. 3,1 km *) Dojazd: samochód, autobus
Sieraków położony jest nad Wartą, na skraju Puszczy Noteckiej, na pograniczu Kotliny Gorzowskiej i Pojezierza Poznańskiego, pomiędzy Jeziorem Jaroszewskim i Jeziorem Lutomskim. Większa część miasta położona jest na lewym brzegu Warty, dzielnica Piaski znajduje się na prawym brzegu.
Badania wskazują na istnienie osady już w epoce brązu. Pierwsze zapiski o istnieniu grodu przy brodzie Warty pochodzą z 1251 r. Gród założono na szlaku handlowym prowadzącym z Poznania przez Drezdenko do Szczecina. Prawa miejskie Sieraków otrzymał od Kazimierza Wielkiego przed 1388 r.
Miasto było prywatną własnością rodziny Nałęczów, która przyjęła nazwisko Sierakowskich w 1416 r. W 1450 r. właścicielem miasta został wojewoda poznański Łukasz I Górka. W 1591 r. rodzina Górków odsprzedała miasto Piotrowi Opalińskiemu. Okres rządów Opalińskich to okres rozwoju i świetności miasta. Jako wiano miasto trafiło do Ludwika XV króla Francji. W 1752 r. Sieraków kupił minister króla Augusta III, Henryk Brühl. Po II rozbiorze Polski miasto przeszło pod panowanie pruskie. Pożar w 1817 r. zniszczył miasto. Podczas powstania wielkopolskiego, w 1918 r., w mieście został uformowany oddział, który wspólnie z powstańcami z Pniew i Szamotuł wyrzucił z Sierakowa administrację pruską, a następnie wziął udział w walkach pod Kolnem i Zatomiem. W 1920 r. Sieraków ponownie wszedł w skład państwa polskiego.
Dziś Sieraków to miejscowość wypoczynkowa, będąca turystycznym zapleczem stolicy województwa - Poznania. Latem turyści przyjeżdżają nad jeziora, jesienią na grzyby, zimą i wiosną na szlaki turystyczne, przez cały rok do ośrodka jazdy konnej, na wypoczynek i na konferencje.

Warto zobaczyć:

- historyczny układ urbanistyczny z okresu XV–XX w.;
- zespół klasztorny bernardynów;
- kościół parafialny NMP Niepokalanie Poczętej zwany Perłą Sierakowa, zbudowany w latach 1624-1639 z barokowym wnętrzem;
- kościół ewangelicki o konstrukcji szachulcowej wzniesiono w latach 1783-1985,
- synagogę z końca XIX w.;
- pozostałość Zamku Opalińskich (w podziemiach kościoła pobernardyńskiego sarkofagi z prochami rodu Opalińskich);
- dziesięcioprzęsłowy most biegnący przez Wartę powstały w latach 1908-1909, będący jedną z najstarszych konstrukcji betonowych w Wielkopolsce;
- Sierakowski Park Krajobrazowy;
- Pojezierze Międzychodzko–Sierakowskie;
- Puszczę Notecką;
- zespół zabudowań stada ogierów z I poł. XIX/XX w.;
- dawny szpital św. Ducha a obecnie dom mieszkalny.

Wiele osób kojarzy Sieraków przede wszystkim z końmi. Od 180 lat działa tu Stado Ogierów prowadzące hodowle koni rasy wielkopolskiej i koników polskich. Co roku odwiedzają Stado tysiące turystów chcących skorzystać z uroków przejażdżki bryczką, jazdy wierzchem, czy uczestniczyć w jesiennych biegach św. Huberta.

Zwiedzając stadninę trzeba zobaczyć:

- *dom kierownika (tzw. pałac) z 1850 r.;*
- *park w stylu angielskim z licznymi pomnikami przyrody;*
- *główny dziedziniec 200 letnimi dębami i płytą wystawową do prezentacji koni;*
- *obelisk odsłonięty w 1979 z okazji 150-lecia Stada najstarszego na ziemiach polskich;*
- *tablicę z okazji 100-lecia istnienia stada;*
- *tablice upamiętniające czterech zasłużonych dyrektorów stada;*
- *główne stajnie, najstarsze koszary dotychczas czynne w Polsce zbudowano w XVII i XVIII w. (obecnie zabytek); powozownie;*
- *hipodrom gdzie od XIX odbywały się wyścigi ogierów, a później zawody z kilku dyscyplin jeździeckich;*
- *zabytkowa ujeżdżalnia (35 x 16 m);*
- *50 powozów, w tym 10 zabytkowych w powozowni.*

Wydarzenia:

- Noc Kupały
- Dni Ziemi Sierakowskiej
- Czempionat Użytkowy Koni Memoriał Dyr. J. Kowalskiego
- TARPANIADA – Stadnina Ogierów Sieraków
- Triathlon Sieraków
  Maraton Puszczy Noteckiej
  Cross Sierakowski

Spacer po Sierakowie rozpoczynamy w centrum na pl. Powstańców Wielkopolskich. To duży przestrzenny plac z pomnikiem. Z placu wychodzimy na ul. Poznańską (to wyjście z pierzei południowo wschodniej). Po 150 m, po prawej stronie, widzimy kościół pw. NMP Niepokalanie Poczętej. Z kościoła cofamy się troszeczkę i skręcamy w lewo - w ul. Kowalską, a po 100 m w prawo - w ul. I. Daszyńskiego. Zamiast wejść na plac skręcamy w ul. Chrobrego i po 100 m w ul. Sokolą. Tu, po prawej stronie, znajduje się dawna synagoga. Kontynuujemy trasę prosto ul. Sokolą i w prawo na ul. 8 Stycznia. Wracamy na pl. Powstańców Wielkopolskich~~, a~~ i idziemy dalej ul. Zamkową. Tam naprzeciwko Warty znajdują się pozostałości Zamku Opalińskich (dziś muzeum). Idziemy dalej prosto, do Stadniny Ogierów Sieraków (koniecznie trzeba zwiedzić). Do centrum na Rynek wracamy tą samą ul. Zamkową. Dla żądnych wypoczynku i ciszy polecamy wybrać się na drugi brzeg Warty przez most przęsłowy. Z mostu rozpościera się piękny widok na płynącą Wartę oraz na zlokalizowane na prawym brzegu rzeki nowoczesne nabrzeże z promenadą spacerową.
Informacja: Muzeum Zamek Opalińskich, ul. Stadnina 3A, Sieraków, tel. 61 295 23 92,
Przedsiębiorstwo Rolniczo-Hodowlane "Gałopol" Sp. z o.o. Gałowo, Stado Ogierów Sieraków
ul. Stadnina 14, 64-410 Sieraków, tel. 61 29 52 511, www.stadoogierow.eu

Trasa 19 Powiat nowotomyski

Powiat Nowotomyski to rozwinięty gospodarczo region w zachodniej Wielkopolsce, obejmujący swym obszarem 1012 km². Powiat nowotomyski tworzą gminy: Kuślin, Lwówek, Miedzichowo, Nowy Tomyśl, Opalenica i Zbąszyń. Siedzibą starostwa jest Nowy Tomyśl. Przez powiat przebiegają dwa międzynarodowe węzły komunikacyjne Europy Środkowej – kolejowy oraz drogowy. Linia kolejowa Paryż – Berlin – Warszawa – Moskwa oraz autostrada A2 (E30), łącząca Berlin z Moskwą. Powiat charakteryzuje się walorami turystycznymi i krajobrazowymi.
Liczne szlaki piesze i rowerowe oraz gospodarstwa agroturystyczne oferują gościom atrakcyjny wypoczynek wśród lasów i jezior. Na terenie powiatu odbywają się liczne imprezy kulturalne, m.in. Jarmark Chmielo-Wikliniarski w Nowym Tomyślu, czy Święto Chleba w Lwówku. Powiat nowotomyski jest znany z uprawy chmielu i wikliny, które zależą od uwarunkowań przyrodniczych i historycznych. W Nowym Tomyślu istnieje Muzeum Wikliniarstwa i Chmielarstwa, w którym można podziwiać wielowiekowy dorobek w tej dziedzinie. Nowotomyski chmiel stał się w drugiej połowie XIX w. znany w całej Europie i stanowił źródło utrzymania oraz dobrobytu mieszkańców.
W powiecie nowotomyskim są również liczne pomniki przyrody. W czterech rezerwatach przyrody: („Urbanowo”, „Wielki Las”, Rezerwat na Jeziorze Zgierzynieckim im. Bolesława Papi i „Glińskie Góry”) obserwować można rzadkie okazy fauny i flory. Powiat nowotomyski liczy ok. 74,5 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Nowym Tomyślu, ul. Poznańska 33, 64-300 Nowy Tomyśl, tel. 61 44 26 700, www.powiatnowotomyski.pl.

Trasa 19A Nowy Tomyśl, spacer wiklinowym deptakiem (ok. 1 km *)

Dojazd: samochód, autobus, kolej
Nowy Tomyśl położony jest nad rzeką Szarką - dopływem Obry na Pojezierzu Poznańskim. Miasto leży na osi Warszawa - Poznań - Berlin. Przez gminę przebiega autostrada A2 oraz międzynarodowa linia kolejowa E 20. Pierwsze ślady osadnictwa pochodzą sprzed 11 tys. lat. Początki Nowego Tomyśla sięgają XIII w. Od średniowiecza znana była wieś Tomyśl, położona pośród wielkich kompleksów leśnych. W XVIII w. okolice Tomyśla zaczęli zagospodarowywać osadnicy olęderscy, sprowadzani przez właścicieli tych ziem.
Prawa miejskie i nazwę „Nowy Tomyśl” nadał miastu Stanisław August Poniatowski 8 kwietnia 1786 r. Już kilka lat po lokacji miasto włączono do zaboru pruskiego. Podczas wojen napoleońskich Nowy Tomyśl znalazł się w granicach Księstwa Warszawskiego, a w 1815 r. znów wrócił we władanie pruskie. Pod koniec XIX w. było to jedyne miasto w Wielkopolsce bez kościoła katolickiego. Powstańcy wielkopolscy opanowali Nowy Tomyśl 3 stycznia 1919 r. Powrót miasta do Polski usankcjonował traktat wersalski z 28 czerwca 1919 r. Podczas II wojny światowej obszar ten był terenem silnej germanizacji, a mieszkańców polskiego pochodzenia wywożono na roboty do Niemiec. Walki o miasto zakończyły się jego wyzwoleniem 27 stycznia 1945 r.

Uprawą wikliny *na terenie ziemi nowotomyskiej zajmowano się już przed rozbiorami Polski. Od czasów napoleońskich rozpoczęto jej planową uprawę. Do popularyzacji wikliniarstwa w okolicach Nowego Tomyśla przyczynili się właściciel Trzciela - Ernest Hoedt, który w 1885 r. sprowadził z Ameryki Północnej kilka odmian tamtejszej wikliny. Z dawnego zagłębia wiklinowego nastawionego na pozyskiwanie surowca, Nowy Tomyśl przerodził się w ośrodek wzornictwa przemysłowego i artystycznego wikliny. W znacznej mierze przyczyniły się do tego organizowane od 1970 roku „Plenery Wikliniarskie". Wyhodowana przez miejscowych producentów wiklina wykorzystywana jest przez firmy plecionkarskie do produkcji galanterii i oryginalnych mebli. Od 2000 r., dzięki współpracy plecionkarzy i wikliniarzy, w Nowym Tomyślu powstają wiklinowe formy zdobiące miejską przestrzeń. W sierpniu 2000 r. grupa plecionkarzy-zapaleńców wykonała kosz gigant. Do jego wykonania zużyto 8 ton wikliny. Imponujące rozmiary (długość 17,29 m, szerokość 9,46 m, wysokość 7,71 m) dały mu miejsce w Księdze Rekordów Guinnessa. W sierpniu 2006 r. nowotomyscy plecionkarze zmierzyli się z własnym rekordem i wypletli kolejny, jeszcze większy kosz (o wymiarach: długość 19,8 m, szerokość 9,53 m i wysokość 8,98 m), który zajął miejsce dotychczasowego rekordzisty na pl. Niepodległości. Kosze zapoczątkowały serię kolejnych plecionkarskich inicjatyw służących miastu. Od 2001 roku w Nowym Tomyślu organizowane są „Pikniki z Wikliną", podczas których miejski krajobraz wzbogaca się o kolejne wiklinowe formy zdobiące miasto. Od 2004 r. ul. Mickiewicza nazywana jest powszechnie „wiklinowym deptakiem". Są tu wiklinowe parasole chroniące przed słońcem, wiklinowe gazony, wiklinowe dekoracje elewacji i wiklinowe markizy oraz wiklinowa postać. Szlak pieszy „Spacer wiklinowym deptakiem" w 2005 r. zajął I miejsce w kategorii „turystyka piesza" w konkursie zorganizowanym przez Wielkopolską Organizację Turystyczną na „Najlepszy obiekt turystyki aktywnej w Wielkopolsce".*

Warto zobaczyć:

- ratusz z 1879 r., obecnie siedziba sądu;
- kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (pierwotnie ewangelicki z 1780 r., założony na planie krzyża greckiego);
- budynek poczty z 1884 r. przy ul. Piłsudskiego;
- młyn z 1885 r. przy ul. Zbąszyńskiej.
- kościół Najświętszej Maryi Panny Nieustającej Pomocy z 1895 r.;
- kamienice z II połowy XIX i początków XX w.

Wydarzenia:

- Jarmark CHMIELO-WIKLINIARSKI

Spacer po Nowym Tomyślu proponujemy rozpocząć z pl. Niepodległości (parking). Na placu znajdują się obszerne planty, fontanna, historyczna pompa wodna. W centralnej części stoi dawny ratusz (dziś Sąd Rejonowy), a obok niego największy kosz wiklinowy. Z placu wychodzimy ul. Mickiewicza przy południowo - wschodniej pierzei. Ulica przeznaczona jest tylko dla pieszych i leży na tzw. wiklinowym deptaku. Z ul. Mickiewicza wchodzimy na pl. F. Chopina i skręcamy w prawo. Tu znajduje się kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa. W narożniku południowo – wschodnim, przy wejściu na stadion, znajdują się toalety miejskie. Z pl. Chopina wychodzimy na ul. Marszałka J. Piłsudskiego i po 20 m skręcamy od razu w prawo, w ścieżkę - łącznik dla pieszych. Przecinamy ul. Asnyka i Tuwima i docieramy do ul. Norwida. Tu znajduje się (po lewej stronie) plac zabaw i muszla koncertowa opleciona wikliną oraz Nowotomyski Ośrodek Kultury. Dalej podążamy między budynkiem ośrodka kultury a budynkiem banku do ul. Tysiąclecia i skręcamy w prawo - do pl. Niepodległości, na parking. Tuż przy wejściu na pl. Niepodległości, po lewej stronie, w kamienicy pod nr 10, jest Gminy Ośrodek Informacji. Bardziej wytrwałym polecamy podjechać ok. 1,7 km do Parku Kultury i Wypoczynku. Na ul. Olchowej znajduje się Muzeum Wikliniarstwa i Chmielarstwa (parter obu budynków muzeum jest dostępny dla w-skersów). Obok na ul. Topolowej znajduje się ZOO w Nowym Tomyślu. Informacja: Gminny Ośrodek Informacji, pl. Niepodległości 10, 64-300 Nowy Tomyśl, tel. 61 44 23 806, goi@nowytomysl.pl

Trasa 19B Zbąszyń, miasto nad Jeziorem Błędno (ok. 2 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej Zbąszyń położony jest nad Jeziorem Błędno i rzeką Obrą. Ośrodek wypoczynkowy i sportów wodnych. W mieście znajduje się Muzeum Ziemi Zbąszyńskiej i Regionu Kozła. Muzeum gromadzi zabytki związane z historią Zbąszynia i okolic oraz z etnografią i kulturą ludową. Najstarszy przekaz o Zbąszyniu pochodzi z 1231 r. Prawa miejskie Zbąszyń otrzymał już przed 1311 r. Do końca XIV w. Zbąszyń był własnością książęcą i królewską. W XV w. król Władysław Jagiełło, podarował miasto wojewodzie mazowieckiemu Janowi Głowaczowi, którego rodzina przyjęła nazwisko Zbąskich. W pierwszej połowie XV w. Zbąszyń, będący we władaniu Abrahama Zbąskiego, stał

się ośrodkiem husytyzmu w Wielkopolsce. Od 1613 r. Zbąszyń jest własnością rodu Ciświckich, którzy dokończyli budowę potężnej twierdzy, której pozostałości zachowały się do dziś w parku miejskim. W 1700 r. miasto przeszło na własność rodu Garczyńskich. W 1793 r., po II rozbiorze Polski, Zbąszyń został wcielony do Prus. W połowie XIX w. miasto niszczą pożary i powodzie. W 1870 r. powstał tu ważny węzeł kolejowy. W 1918 r. podczas Powstania Wielkopolskiego o miasto toczyły się zaciekłe walki. Zbąszyń wrócił w granice Polski w 1920 r.
W październiku 1938 r. Niemcy brutalnie wypędzili do Polski ok. 17 tysięcy Żydów nieposiadających obywatelstwa niemieckiego, z czego ok. 7 tysięcy zostało internowanych w Zbąszyniu. O świcie, 1 września 1939 r., po krwawych walkach, Wehrmacht zajął zbąszyńską stację PKP i miasto, które później odbili Polacy (jedynie na kilka godzin). 27 stycznia 1945 r. w Zbąszyniu zakończyła się okupacja niemiecka.
Dziś miasto Zbąszyń jest centrum rekreacyjno wypoczynkowym z możliwością uprawiania turystyki aktywnej: pieszej, wodnej i rowerowej.

Warto zobaczyć:

- pozostałości zamku, bastiony ziemne typu „palazzo in fortezza";
- wieżę z bramą z XVI-XVII w.;
- dwuwieżowy kościół barokowy pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (dawna kolegiata) z XVIII w.,;
- na rynku wytyczony został zarys dawnego ratusza miejskiego;
- reprezentacyjny gmach Dworca PKP;
- kozioł weselny, instrument używany do dziś (muzeum).

Proponujemy:

- spływ kajakowy rzeką Obrą - Szlakiem Karola Wojtyły;
- rejs po Jeziorze Błędno zbąszyńską łodzią spacerową „Błędna".

Wydarzenia:

- Grand Prix WLKP w Półmaratonach
- Bieg Zbąskich
- Międzynarodowy Festiwal Artystyczny Experyment
- Rajd Samochodów Zabytkowych Szlakiem Zbąszyńskiego Kozła
- Międzynarodowy Turniej Unihokeja - Polish Cup

Spacer rozpoczynamy z Rynku (liczne parkingi). Na Rynku mieści się Muzeum Ziemi Zbąszyńskiej i regionu Kozła (Kozioł, to rodzaj instrumentu regionalnego produkowanego i używanego do dziś). Naprzeciwko Rynku przy ul. Senatorskiej i kościelnej, znajduje się dwuwieżowy kościół barokowy (dawna kolegiata). Skręcamy w prawo (w ul. Senatorską) a po 200 m, przed mostkiem, w lewo. Idziemy prosto do boiska sportowego i przed nim skręcamy w prawo - na mostek. Tu rozpoczynają się pozostałości zamku, bastiony ziemne typu „palazzo in fortezza"**,** a dalej stoi wieża z bramą wjazdową z XVI-XVII w. Przechodzimy przez bramę na ul. Basztową i idziemy nią ok. 200 m, do ul. Wypoczynkowej. Pokonujemy ok. 150 m i skręcamy w prawo - na promenadę nadjeziorną. To wyłączony z ruchu odcinek przeznaczony do spacerów i rekreacji. Malowniczo położona trasa rowerowa łącząca Zbąszyń z sąsiednią gminą Zbąszynek, umożliwia aktywny wypoczynek w malowniczej okolicy należącej do obszaru NATURA 2000. Rozpoczynając wycieczkę na plaży miejskiej w Zbąszyniu możemy dojechać do miejscowości Nądnia, następnie, przekraczając granicę gminy Zbąszyń, do miejscowości Chlastawa, gdzie znajduje się zabytkowy kościół drewniany. To ok. 6 km w jedną stronę. Przy promenadzie znajdują się ośrodki wodne, plaża miejska, skatepark, bary, restauracje i toalety. Jest możliwość rejsu statkiem, na kajakach i jachtach. Do Rynku, na parking, wracamy ulicami: Promenadą, Wypoczynkową i Senatorską ok. 700 m. Informacja: Urząd Miejski w Zbąszyniu, ul. Porucznika Żwirki 1, 64 - 360 Zbąszyń, tel. 68 386 60 09, www.zbaszyn.pl

Trasa 20 Powiat obornicki

Położony jest na północ od aglomeracji poznańskiej, w jej bezpośrednim sąsiedztwie, nad rzekami: Wartą, Wełną i Flintą. Siedzibą powiatu są Oborniki. Powiat obornicki obejmuje trzy jednostki: gminę miejsko-wiejską Oborniki, gminę miejsko-wiejską Rogoźno i gminę wiejską Ryczywół. Powiat obornicki to węzeł drogowy i kolejowy. Położony jest wzdłuż drogi krajowej Poznań – Koszalin (DK 11) i linii kolejowej łączącej stolicę Wielkopolski z Pomorzem Środkowym. Najbardziej rozwiniętymi dziedzinami gospodarki są: przemysł drzewny, meblowy oraz metalowy. Ponadto rozwinięte jest przetwórstwo płodów rolnych i mięsno-wędliniarskie. Powiat posiada również rozwinięte usługi w zakresie rolnictwa, budownictwa, transportu, handlu hurtowego i detalicznego oraz usług.

Przez powiat przebiegają szlaki piesze, rowerowe i konne oraz dwa szlaki wodne. Region obfituje w rzeki, jeziora, lasy, rezerwaty i pomniki przyrody oraz cenne zabytki architektury. Bazę turystyczną stanowią gospodarstwa agroturystyczne, ośrodki wypoczynkowe i noclegowe oraz liczne obiekty gastronomiczne. Istnieje możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego, jazdy konnej oraz zwiedzania muzeum w Jaraczu i w Rogoźnie.
Grunty leśne zajmują 31% powierzchni całkowitej powiatu, a o jego walorach krajoznawczych świadczy obecność siedmiu jezior (Rogozińskie, Prusieckie, Boguniewskie, Budziszewskie, Nienawiszcz, Czarne, Małe), siedmiu rezerwatów przyrody (Buczyna, Promenada, Wełna, Słonawy, Dołęga, Chlebowo, Dolina Kończaka) oraz siedmiu rzek (Warta, Wełna, Mała Wełna, Kończak, Flinta, Sama oraz Samica). Ponad 300 pomników przyrody oraz liczne osobliwości stanowią dodatkową atrakcję przyrodniczą. Historycznie powiat obornicki to "opola", miejsce najstarszych jednostek administracyjnych państwa polskiego – dwóch kasztelanii: zapomnianej dzisiaj Kasztelani Radzimskiej i Kasztelani Rogozińskiej. Oba miasta powiatu (Oborniki i Rogoźno) były w całej historii Polski zawsze miastami królewskimi. Najcenniejsze zabytki to kościoły w Objezierzu i Rogoźnie. Powiat obornicki liczy ok. 59,2 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Obornikach, ul. 11 Listopada 2a, 64 - 600 Oborniki, tel. 61 29 73 100, www.powiatobornicki.pl.

Trasa 20A Oborniki, Paleta możliwości (ok. 2,5 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej
Oborniki położone są nad Wartą, u ujścia do niej rzeki Wełny. Kolebką miejscowości był zamek. Data lokacji miasta nie jest znana, ale przypuszcza się, że miało to miejsce przed rokiem 1272, kiedy to z inicjatywy księcia Bolesława Pobożnego I i jego żony Jolenty, węgierskiej księżniczki (późniejszej błogosławionej), założono w Obornikach klasztor franciszkanów. Miasto odwiedzał król Łokietek i Władysław Jagiełło. Średniowieczny układu urbanistyczny Obornik, z rynkiem i odchodzącymi od niego ulicami został zachowany do dziś. Oborniki cieszyły się przychylnością Władysława Jagiełły, który wielokrotnie w nich przebywał i nadał miastu wiele przywilejów. W XIV i XVI w. zbudowano tu murowany zamek starościński i trzy kościoły, z tego – farny, zachował się do dziś. Zamek obornicki, ze znaczną częścią miasta, został zniszczony podczas potopu szwedzkiego latach 1655–1660.
W XIX w. miasto rozwijało się powoli gospodarczo. W 1879 r. Oborniki zyskały połączenie kolejowe z Poznaniem i Piłą. Na przełomie XIX i XX w. wzniesiony został neogotycki kościół (przy ul. Lipowej), który został oddany dla powstałego tu zboru ewangelickiego. 4 stycznia 1919 r. miasto zostało oswobodzone w wyniku działań zbrojnych. 8 września 1939 r. Oborniki zostały zajęte przez wojska niemieckie. Miasto zostało wyzwolone przez Armię Czerwoną 25 stycznia 1945 r.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta;
- rynek wytyczony w XIII w., z zabudową z XIX–XX w.;
- kościół parafialny pw. Najświętszej Maryi Panny Wniebowziętej, gotycki z przełomu XV/XVI w., przebudowany w 1814 r.;
- kościół Świętego Krzyża, szachulcowy z 1766 r.;
- kościół pw. św. Józefa Oblubieńca NMP z 1901 r., początkowo ewangelicki, w 1945 r. przekazany katolikom;
- skrzydło dawnego klasztoru franciszkanów z 1768 r., po pożarze w 1993 r. w ruinie;
- cmentarzysko ciałopalne ludności kultury łużyckiej (1000/950 – 500 r. p.n.e.);
- kamienice klasycystyczne i secesyjne z XIX i początku XX w., z ciekawą dekoracją elewacji frontowych i częściowo zachowanymi attykami;
- obelisk Bohaterów II Wojny Światowej;
- rezerwat ichtiologiczny „Słonawy" obejmuje odcinek rzeki Wełny o długości około 1 km na terenie Obornik,
- trzy ścieżki edukacyjne, wytyczone przez Nadleśnictwo Oborniki: 1.Ścieżka dydaktyczna „Dolina Wełny", 2. Ścieżka dydaktyczna „Dębowy las", 3. Ścieżka przyrodnicza „Dolina Kończaka".

Wydarzenia:

- doroczny spływ kajakowy rzeką Wełną

Spacer po Obornikach zaczynamy w Rynku. Jest to duży plac z licznymi miejscami do parkowania. Na Rynku znajduje się pomnik Jana Pawła II i historyczna pompa wodna. Stąd - ul. Marszałka J. Piłsudskiego - wychodzimy z Rynku w kierunku północnym. Po lewej stronie mijamy gotycki kościół parafialny pw. Najświętszej Maryi Panny Wniebowziętej. Na końcu ul. Piłsudskiego stoi ciekawy budynek poczty. Skręcamy w prawo za pocztą w ul. A. Mickiewicza i po 200 m dochodzimy do kościoła pw. św. Józefa Oblubieńca NMP z 1901 r. Stąd podążamy ul.

Lipową do ul. Piłsudskiego i wracamy do Rynku. Polecamy przejść dalej prosto - na ul. Armii Poznań - na most stalowo drewniany. Z tego miejsca jest widok na dolinę Warty. Po lewej stronie stoi drugi most na Warcie - obsługujący trasę DK 11. My z mostu wracamy do Rynku na parking. Bardziej wytrwałym i pasjonatom polecamy wybrać się z Rynku ul. Czarnkowską (zachodnia pierzeja) przez most nad rzeką Wełną do kościoła Świętego Krzyża (ok. 400 m). To kościół barokowy z 1766 r. o konstrukcji szachulcowej. Wracamy do Rynku tą samą drogą.
Informacja: Urząd Miejski w Obornikach, ul. Marsz. J. Piłsudskiego 76, 64-600 Oborniki, tel. 61 65 59 100, www.oborniki.pl.

Trasa 21 Powiat ostrowski

Powiat ostrowski leży w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego i graniczy z woj. dolnośląskim. Powiat ostrowski tworzy 8 jednostek administracyjnych: miasto Ostrów Wielkopolski (gmina miejska), Nowe Skalmierzyce, Odolanów, Raszków (gminy miejsko-wiejskie), Ostrów Wielkopolski, Przygodzice, Sieroszewice i Sośnie (gminy wiejskie). Użytki rolne zajmują 61% powierzchni, lasy natomiast prawie 28%. Powiat ma charakter rolniczo-przemysłowy, a dominujący w strukturze gospodarki jest przemysł rolno-spożywczy. Teren powiatu ma doskonale rozwiniętą infrastrukturę: wodociągową, telefoniczną, gazową i oczyszczania ścieków. Przez powiat ostrowski przebiegają szlaki komunikacyjne - drogi krajowe Wrocław – Bydgoszcz i Katowice – Poznań oraz szlaki kolejowe Katowice – Poznań, Wrocław – Łódź – Warszawa.
Interesująco wyglądają perspektywy rozwoju turystyki, zwłaszcza w oparciu o tereny leśne objęte ochroną w licznych rezerwatach przyrody. Powiat ostrowski bogaty jest w pomniki przyrody. Wśród najciekawszych odnajdujemy Dęby Antonińskie, aleję dębową w Raduchowie, aleję brzozową przy trasie Ołobok-Wielowieś, zabytkowe założenia parkowe np. parki okalające malownicze pałace, dwory w Mojej Woli, Antoninie, Lewkowie, Sobótce, Górznie i Gutowie. Miłośników przyrody zachwyci rozległa panorama Pradoliny Baryczy, bogate kompleksy leśne, zagospodarowane i zadbane akweny, stawy przygodzickie i milickie (będące rajem dla ptactwa wodnego). Powiat ostrowski liczy ok. 161 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Ostrowie Wielkopolskim, Aleja Powstańców Wielkopolskich 16, 63-400 Ostrów Wielkopolski, tel. 62 73 78 400, www.powiat-ostrowski.pl.

Trasa 21A Po Ostrowie Wielkopolskim (ok. 3,2 km *)

Dojazd: samochód, autobus, kolej

Ostrów Wielkopolski położony jest nad rzeką Ołobok, na Wysoczyźnie Kaliskiej. Miasto jest znaczącym węzłem komunikacyjny w kraju. Pierwsza linia kolejowa powstała tu w 1875 r. i prowadziła z Poznania przez Kluczbork na Górny Śląsk. W niepodległej Polsce kolej ostrowska zyskała na znaczeniu, znajdując się na głównym szlaku z Warszawy do Wrocławia. Nazwa „Ostrów Wielkopolski" pochodzi od staropolskiego słowa „ostrów" czyli „wyspa" i przymiotnika „wielkopolski". Jako miasto zostało wymienione w 1404 r. Do XVIII w. Ostrów nie rozwijał się, stanowiąc głównie ośrodek uprawy roli. Klęski żywiołowe i epidemie spowodowały dominację pobliskich Sulmierzyc, Odolanowa i Raszkowa. Z powodu chęci ograniczenia opłat podatkowych mieszczanie zrezygnowali z praw miejskich. Za sprawą prywatnego właściciela Ostrowa (w osobie Jana Przebendowskiego) ośrodek otrzymał ponownie prawa miejskie w 1714 r., dzięki którym szybko zaczął się rozwijać handel i rzemiosło. W wyniku II rozbioru Polski w 1793 r. miasto przeszło pod władanie pruskie. W latach 1807–1815 znajdowało się w granicach Księstwa Warszawskiego. Po Kongresie Wiedeńskim Ostrów ponownie wrócił w granice Prus. Miasto zostało wyzwolone 31 stycznia 1918 r. i weszło w skład państwa polskiego. W okresie II wojny światowej i okupacji Ostrów był istotnym ośrodkiem konspiracji. W dniu 25 stycznia 1945 r. żołnierze radzieccy 1 Frontu Ukraińskiego i oddziały Polskiej Ochotniczej Obrony Miasta wyzwoliły Ostrów. Obecnie miasto jest ważnym ośrodkiem przemysłowym (m.in. naprawy taboru kolejowego) i węzłem kolejowym.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny pochodzący z początku XVIII w., z zabudową z II poł. XIX w. i z I połowy XX w. (secesja, modernizm);
- ratusz (zaprojektowany w 1828 r. przez Johanna Heinricha Häberlina), przebudowywany w latach 1862 i 1948 r., gdzie dziś mieści się Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego oraz restauracja;
- kościół rzymskokatolicki NMP Królowej Polski, dawny ewangelicki wzniesiony w latach 1777-1778 o konstrukcji szachulcowej z barokowym wnętrzem i dwiema kondygnacjami drewnianych empor, z 1855 r. oraz murowaną, neoromańską wieżą;
- neoromańską konkatedrę św. Stanisława Biskupa Męczennika; - modernistyczny kościół pw. św. Antoniego Padewskiegoz lat 1938 – 1947,
- synagogę w stylu neomauretańskim z lat 1857-1860 na obszarze dawnej dzielnicy żydowskiej,

- „Stary” cmentarz, jeden z najstarszych czynnych cmentarzy w Polsce,
- zespół kamienic z XIX i XX w. reprezentujących różne formy eklektyzmu i historyzmu, secesję oraz modernizm,
- stół pierwszego burmistrza Stefana Rowińskiego w Rynku, projektu artystki Agnieszki Lisiak „Skórka”;
- pomnik ks. kardynała Mieczysława Halki- Ledóchowskiego Prymasa Polski (plac przy konkatedrze);
- Zespół witrażowy znajdujący w dawnym Gimnazjum Męskim (obecnie I Liceum Ogólnokształcące), powstał w II poł. lat 80. XIX w. we wrocławskiej pracowni Edwarda Franka, witraże przedstawiają alegorie Pracy, Wiedzy i Sztuki;
- Park Miejski pomiędzy ulicami Piłsudskiego i aleją Powstańców Wielkopolskich, położony w centrum miasta, z amfiteatrem (liczne alejki piesze i rowerowe, staw z fontannami, miejsce koncertów plenerowych i festynów m. in. Festynu Miejskiego majOSTaszki).

Wydarzenia:

- Festyn Miejski majOSTaszki
- Konfrontacje Chopinowskie
- Święto Miasta - Muzeum Jazz Festiwal
- Bieg Republiki Ostrowskiej
- Ostrowski ICEMAT Półmaraton zaliczany do Grand Prix Wielkopolski
- Łańcuch Herbowy miasta Ostrowa Wlkp. – tradycyjny turniej żużlowy o ponad 60. letniej tradycji

Spacer po Ostrowie Wielkopolskim proponujemy rozpocząć przy kościele pw. św. Antoniego Padewskiego. Od ul. Raszkowskiej jest wjazd na parking. Stąd ok. 500 m ul. Raszkowską kierujemy się na południowy wschód - do Rynku. Po drodze, po prawej stronie, widzimy Ostrowskie Centrum Kultury i synagogę. W centralnej części Rynku znajdują się ratusz i stół pierwszego burmistrza Stefana Rowińskiego (przy skrzydle południowo wschodnim ratusza). Z Rynku warto udać się na północ (ok. 150 m ul. Królowej Jadwigi) - do kościoła NMP Królowej Polski. Stąd wracamy do Rynku i kierujemy się na ul. Kościelną. Po ok. 200 m, po lewej stronie widzimy sąd, a po prawej konkatedrę św. Stanisława Biskupa Męczennika. Podążamy dalej ok. 100 m i skręcamy w prawo - do Parku Miejskiego. W części południowej jest jeziorko i toalety. Jest to doskonałe miejsce do chwilowego odpoczynku. Z parku wychodzimy w części południowej (koło jeziorka) i skręcamy w prawo w ul. Księdza Jana Kompałły. Polecamy przejść na lewą stronę i podążać ścieżką po plantach. Po drodze mijamy po lewej stronie budynek ZUS i po 250 m docieramy do Starego cmentarza (historyczna nekropolia). Z cmentarza wychodzimy na zbieg ul. Wrocławskiej i Chopina (północno wschodni narożnik) i podążamy ul. Wrocławską ok. 350 m do Rynku, a następnie ul. Raszkowską (ok. 500 m) na parking przy kościele. Informacja: Punkt Informacji Turystycznej ul. Starotargowa 5, 63-400 Ostrów Wielkopolski , tel. 62 736 28 17, info@turystyka.iostrow.com, www.turystyka.iostrow.com.

Trasa 21B Antonin, pałac i ogrody (ok. 1 km *)

Dojazd: samochód, autobus

Antonin to wieś w gminie Przygodzice, leżąca około 17 km na południe od Ostrowa Wielkopolskiego. Leżąc na skraju Parku Krajobrazowego Doliny Baryczy, oferując kąpieliska i domki kempingowe, pełni on rolę ośrodka turystycznego. Przy pałacu zaczyna się teren rezerwatu przyrodniczego „Wydymacz". Początkowo był on znany jako „Szperek”, a od XIX w. jako „Antonin” (na cześć Antoniego Radziwiłła). W Antoninie urodzili się: Władysław Wawrzyniak - dowódca I Pułku Piechoty Polskiej (Republika Ostrowska) oraz Frontu Południowego Powstania Wielkopolskiego oraz Krystian Niełacny, lekarz, działacz społeczny, regionalista.

Warto zobaczyć:

- pałac myśliwski zbudowany w latach 1822–1824 przez Karla Friedricha Schinkla (dla księcia Antoniego Radziwiłła);
- zespół ogrodowy przy pałacu;
- kościół Matki Boskiej Ostrobramskiej (projektu Johanna Häberlina ucznia Karla Friedricha Schinkla), wybudowany w latach 1835-1838 jako kaplica grobowa Radziwiłłów, w stylu neoromańskim, we wnętrzu przyozdobiony wspartymi na czterech marmurowych kolumnach trzema łukami z białego marmuru, bogato ornamentowanymi dekoracją w stylu bizantyjskim, które zostały sprowadzone z Włoch;
- dwie późnogotyckie rzeźby św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty (pochodzące z początku XVI w.)
- wykonane z gipsu popiersie zmarłej w 1834 r. Elizy Radziwiłłówny.

Wydarzenia:

- Ogólnopolski Rajd Jesień Chopinowska

Spacer po założeniach pałacowo-ogrodowych w Antoninie polecamy rozpocząć z pałacowego parkingu. Jadąc z Ostrowa Wielkopolskiego parking mamy po prawej stronie (naprzeciwko jeziorka). Stąd - alejką - udajemy się do pałacu. Tu jest do pokonania kilka stopni, ale obsługa jest chętna do pomocy. W pałacu znajduje się restauracja. Polecamy zobaczyć bogato zdobione wnętrza. W latach 1827 i 1829 gościem A. Radziwiłła był Fryderyk Chopin. Tu powstał utwór Polonez C-dur op.3 na fortepian i wiolonczelę. Na pamiątkę pobytu F. Chopina organizowane są różne koncerty i festiwale muzyczne, z których najważniejszy jest "Chopin w Barwach Jesieni".
Koniecznie trzeba spędzić kilka chwil w części ogrodowej. Z pałacu możemy udać się nad jezioro. Wychodzimy na główną drogę (Ostrów Wielkopolski - Oleśnica DK 11, 25) i skręcamy w prawo. W odległości 450 m (po lewej stronie) jest parking, restauracja i ośrodek sportów wodnych z plażą. Informacja: Pałac Myśliwski Książąt Radziwiłłów, Antonin, ul. Pałacowa 1, 63-421 Przygodzice, tel. 62 734 83 00, www.palacantonin.pl, recepcja@palacantonin.pl

Trasa 22 Powiat ostrzeszowski

Powiat leży w pasie Wzgórz Ostrzeszowskich i Wału Trzebickiego. Od zachodniej granicy powiatu (poprzez gminy Kobyla Góra, Ostrzeszów i Mikstat) rozciąga się pasmo wzniesień o wysokościach bezwzględnych przekraczających 200 m n.p.m. Wyznacza ono zasięg zlodowacenia środkowopolskiego i południową granicę Wielkopolski. Wzgórza Ostrzeszowskie stanowią wschodnią – najokazalszą - część Wału Trzebnickiego, a ich kulminację – Kobylą Górę (o wysokości 284 m n.p.m.) – uznaje się za najwyższy punkt Wielkopolski. Wschodnia część powiatu wchodzi w skład tzw. Kotliny Grabowskiej leżącej na Nizinie Południowo-Wielkopolskiej, z charakterystyczną Doliną Prosny. Z kolei południe powiatu – (gmina Doruchów) jest fragmentem subregionu – Wysoczyzny Wieruszowskiej. Pod względem hydrograficznym obszar powiatu należy do dorzecza górnej Baryczy oraz dorzecza Prosny, tylko jego niewielki (południowy) skraj należy do dorzecza Widawy. Przez teren powiatu przebiega linia kolejowa Poznań – Katowice. W skład powiatu wchodzą: gminy miejsko-wiejskie: Grabów nad Prosną, Mikstat, Ostrzeszów; gminy wiejskie: Czajków, Doruchów, Kobyla Góra, Kraszewice oraz miasta: Grabów nad Prosną, Mikstat, Ostrzeszów. Na terenie powiatu ostrzeszowskiego znajdują się rezerwaty przyrodnicze, krajobrazowe i geologiczne. Na tych obszarach ptaki mają swoje stanowiska lęgowe i żerowiska. Żyje tu wiele gatunków drobnych ssaków, płazów i gadów oraz setki gatunków owadów. Inne ciekawostki przyrodnicze to najpiękniejsza paproć – (długosz królewski, pachnący storczyk podkolan), pierwiosnka, marzanka wonna, bobrek, miodunka, rosiczka okrągłolistna, wełnianka, bagno zwyczajne. Bogactwo flory przyciąga wiele gatunków zwierząt (z jeleniem europejskim na czele). Pozostałościami bogatej historii tych ziem są liczne pałace, kościoły i pomniki. Powiat ostrzeszowski liczy ok. 55,5 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Ostrzeszowie, ul Zamkowa 31, 63-500 Ostrzeszów, tel. 62 732-00-40, www.powiatostrzeszowski.pl

Trasa 22A Wypocznij w Ostrzeszowie (ok. 1,7 km *)

Dojazd: samochód, autobus,
Ostrzeszów położony jest w południowej części Wielkopolski, na pograniczu Niziny Wielkopolskiej i Niziny Śląskiej. Naturalną granicą tych nizin jest Wał Trzebnicki, w skład którego wchodzą Wzgórza Ostrzeszowskie.

Ponad połowę obszaru gminy pokrywają wzgórza morenowe. Na wzgórzach, wśród lasów i łąk, liczne malownicze źródła dają początek licznym strumieniom. Wśród zbiorników wodnych dominują sztuczne stawy, powstałe w wyniku gospodarczej działalności człowieka. Rejon Wzgórz Ostrzeszowskich charakteryzuje się zróżnicowaną rzeźbą terenu pochodzenia polodowcowego. Najwyższym wzniesieniem na terenie gminy, jest wzgórze „Bałczyna" o wysokości 278 m. n.p.m.(na szczycie stoi stół a na nim zegar słoneczny, ławeczki i pomnik z krzyżem). Pomnik postawiony został z inicjatywy harcerzy 9 maja 1970 r. Poświęcony jest (jak głosi napis na tablicy) „Wrześniowym obrońcom 1939 i zdobywcom Berlina 9.05.1945 r."
Pierwsze wzmianki o Ostrzeszowie pochodzą z 1283 r. Było to miasto królewskie położone na szlaku handlowym Wrocław - Kalisz - Toruń. Ostrzeszów został założony jako gród o charakterze obronnym na granicy ze Śląskiem. Prawa miejskie otrzymał w latach 1261 -1283. W XIV w. wzniesiono tu zamek i otoczono miasto murami. W XVI-XVIII w. Ostrzeszów było starostwem grodowym, siedzibą powiatu, a w okresie od końca XIV w. do rozbiorów - także miejscem zbierania się sądów szlacheckich (ziemskich i grodzkich). W 1656 r. Szwedzi spalili ówczesny drewniany klasztor Bernardynów. Nie udało się im jednak zdobyć zamku w całości, gdyż obrońcy wysadzili go w powietrze. W latach 1793-1806 i 1815-1918 Ostrzeszów był pod panowaniem pruskim. 1 września 1939 r.

wkroczyły do Ostrzeszowa wojska niemieckie. Rozpoczął się terror, zsyłki do obozów, wysiedlenia i rozstrzeliwanie ludności polskiej. 21 stycznia 1945 r. Ostrzeszów wyzwoliła Armia Czerwona (I Front Ukraiński). Dzisiejszy Ostrzeszów liczy ok. 15 tys. mieszkańców i staje się znaczącym ośrodkiem przemysłu motoryzacyjnego, metalowego, ceramicznego, meblowego, centrum usług budowlano - montażowych, przetwórstwa spożywczego a także rzemiosła o wielowiekowej tradycji.

Warto zobaczyć:

- pięciokondygnacyjną basztę Kazimierzowską (24 m wieża wzniesiona z cegły na planie kwadratu) oraz pozostałości po zamku kazimierzowskim z I poł. XIV w.;
- klasycystyczny ratusz z 1840 r., - obecnie Muzeum Regionalne im. Władysława Golusa;
- pobernardyński kościół i klasztor Sióstr Nazaretanek w Ostrzeszowie z połowy XVII w., muzeum przyklasztorne
- kościół filialny pw. św. Mikołaja (drewniana budowla o konstrukcji zrębowej została wzniesiona w 1758 r.);
- kościół farny pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej z XIV w.,
- kościół pw. Chrystusa Króla,
- kościół św. Wawrzyńca z 1820 r.

Wydarzenia:

- Cross Ostrzeszowski
- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Wiedeńskiej
- Dni Ziemi Ostrzeszowskiej
- Ogólnopolski Festiwal Pasztetników i Potraw z Gęsi

Spacer po Ostrzeszowie sugerujemy rozpocząć ze skrzyżowania ul. Sikorskiego i ul. Wąskiej (duży parking). Kierujemy się po łuku w lewo - na ul. Farną. Po 100 m (po prawej stronie) mamy kościół pw. NMP Wniebowziętej. Skręcając w prawo w ul. Kolejową i św. Mikołaja moglibyśmy dojść do drewnianego kościółka pw. Św. Mikołaja (ok. 350 m). My skręcamy jednak w lewo - do Rynku. Centralnym punktem Ostrzeszowa jest nieduży, ale malowniczy, rynek czworoboczny (o 7 wlotach ulicznych). Pośrodku placu stoi ratusz, a w nim znajduje się siedziba Muzeum Regionalnego oraz Urząd Stanu Cywilnego. Z Rynku idziemy wyjściem północnym - na ul. Powstańców Wielkopolskich i skręcamy w lewo - w ul. Zamkową. Po naszej prawej stronie stoi Baszta Kazimierzowska, z punktem widokowym i kawiarnią. Idziemy ul. Zamkową ok. 300 m. Po drodze (po prawej stronie) mijamy kościół pw. Chrystusa Króla, a po lewej Park Miejski, a dalej znajduje się Urząd Miasta i Starostwo Powiatowe w Ostrzeszowie. Skręcamy w ul. 21 Stycznia, następnie idziemy ul. Piastowską. Mając park po lewej stronie, a szkołę po prawej, podążamy do pl. Borek (ok. 350 m). Dalej kierujemy się ul. Piekary do ul. Zamkowej i następnie ul. Powstańców Wielkopolskich przez Rynek i dalej ul. Generała W. Sikorskiego - do parkingu (na ul. Wąską).
Informacja: Urząd Miasta i Gminy, ul. Zamkowa 31, Ostrzeszów tel. 62 732 06 00, www.wypocznijwostrzeszowie.pl

Trasa 22B Grabów Nad Prosną, spływ kajakowy (ok. 1, 2, 3 dniowy *)** Dojazd: samochód, autobus
Grabów nad Prosną leży w Kotlinie Grabowskiej, będącej Pradoliną Prosny (należącej do Niziny Środkowo-Warciańskiej), położonej na pograniczu Wielkopolski i Śląska. Miasto Grabów leży na wschodnim skraju Wzgórz Ostrzeszowskich - części Wału Trzebnickiego, nad rzeką Prosną. Krzyżują się tu drogi wojewódzkie: 447 (Antonin-Grabów - Kraszewice); 449 (Ostrzeszów - Grabów - Błaszki), i 450 (Kalisz - Grabów - Wieruszów).
Grabów nad Prosną to miasto z bogatą historią i tradycją. We wczesnym średniowieczu była to wieś królewska, następnie gród i osada handlowa na Pogrodziu. Pierwsza udokumentowana wzmianka o Grabowie (jako wsi królewskiej położonej nad Prosną) pochodzi z 1264 r. Jej dzierżawcą był wówczas wojewoda poznański Beniamin Zaremba. O zamku w Grabowie czytamy w dokumentach z 1366 r. Zapis nazwy „Grabów" – na oznaczenie zarówno osady, jak i zamku – pochodzi z 1391 r. Nazwa miasta wzięła się prawdopodobnie od jego położenia w grabowym lesie nad rzeką Prosną. 20 sierpnia 1416 r. w Wiślicy, na prośbę ówczesnego dziedzica (Marcina z Kalinowy Zaremby), kasztelana sieradzkiego, król Władysław Jagiełło nadał osadzie Grabów przywilej lokacyjny oparty na prawie magdeburskim, które dawało miastu spore możliwości samorządowe, oparte nie na zwyczajach (jak dotychczas), lecz urzędowych podstawach.
Warto zobaczyć:

- barokowy kościół pofranciszkański z 1642 r., główny ołtarz rokokowy (z lat 1751-1752) oraz sześć bocznych ołtarzy (z połowy XVIII w.) z barokowymi obrazami;
- klasztor pofranciszkański, barokowy (wzniesiony po 1642 r.) - obecnie biblioteka i Izba Pamiątek;
- barokowy kościół z lat 1622-1684, o układzie bazylikowym, trzynawowy,
- neogotycki kościół ewangelicki z 1887 r. (opuszczony, elementy wyposażenia zdemontowane);
- dawny dwór z XVIII/XIX w. (masywny, murowany budynek z wieżyczką pośrodku dachu, obecnie Urząd Miasta);
- zespół stacji kolejowej z 1910 r. (używana przez Kolej Drezynową „Grabowska Toczka");
- grodzisko na lewym brzegu Prosny (miejsce dawnego zamku);
- krzyż Pawła Brylińskiego;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Prosny i Kotlina Grabowska;
- Park Miejski (stare założenie parkowe - drzewa pomnikowe).

Trasa kajakowa rzeką Prosną jest jedną z najpiękniejszych tras widokowych, momentami i mającą znamiona rzeki górskiej. Sporo tu meandrów, zakoli i starorzeczy. Prosna niestety jest rzeką niedocenianą z punktu widzenia turystycznego. Jej meandrujące koryto (zwłaszcza na odcinku od Grabowa nad Prosną do Kalisza) kryje ogromne walory naturalnego piękna. Z poziomu tafli wody, płynąc kajakiem, można podziwiać piękno natury i doznać niezapomnianych wrażeń. Ogromnym walorem rzeki Prosny jest jej usytuowanie. Jest ona raczej bezpieczna i spokojna, lecz w żaden sposób nie należy jej lekceważyć. Woda jest żywiołem. Każda osoba niepełnosprawna ma obowiązek pływać kajakiem pod opieką opiekuna.
Całkowita długość trasy wynosi ok. 150 km i musi być podzielona na odcinki.

Propozycja tras:
- Grabów - Kania = czas spływu od 2.5 do 3 godzin (odległość około 12 km),
- Grabów - Przystajnia = od 4 - 5 godzin (odległość około 19 km),
- Kania - Wielowieś = 3.5 - 4 godzin (odległość około 15 km),
- Przystajnia - Wielowieś = 2 godziny (około 7 km),
- Wielowieś - Ołobok (Sławin) = 2.5 do 3 godziny (około 10km),
- Grabów - Wielowieś = 6-7 godzin (około 26 km),
- Grabów - Sławin = 10 godzin (około 36 km).

Informacja: PUH MOHIKAN Łukasz Ławrynowicz, ul. Ceglana 44, Wielowieś, 63-405 Sieroszewice, tel. 501 080 348, prosna@kajakimohikan.pl; Zbigniew Muzalewski, ul. Warszawska 64/1a, 62-800 Kalisz, tel. 503 042 307, www.kajakiprosna.pl, kajakiprosna@wp.pl.

Trasa 23 Powiat pilski

Powiat pilski położony jest w północnej części województwa wielkopolskiego.
Południową granicę powiatu wytycza rzeka Noteć, płynąca szeroką doliną, której krawędź stanowią wzgórza morenowe. Powiat zajmuje powierzchnię 1268 km^2. Należy do niego 9 gmin: jedna miejska – Piła; cztery miejsko-wiejskie: Łobżenica, Ujście, Wyrzysk i Wysoka oraz cztery wiejskie: Białośliwie, Kaczory, Miasteczko Krajeńskie i Szydłowo. Powiat obejmuje jeden z najpiękniejszych obszarów północnej Wielkopolski. Spotkać tu można wiele czystych jezior, urokliwe rzeki, wspaniałe lasy i niezwykłą Dolinę Noteci. Wśród tych krajobrazów wznoszą się miasta i wsie, które szczycą się bogatą historią. Tysiąc lat temu dolina Noteci była naturalną granicą dzielącą terytoria słowiańskich plemion – (Polan i Pomorzan). Wzdłuż rzeki istniała linia grodów warownych: Santok, Drezdenko, Wieleń, Czarnków, Ujście i Nakło. Pomorze zostało przyłączone do Polski za Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Powiat pilski szczyci się nowoczesnym przemysłem i dobrym rolnictwem. Ukształtowanie terenu, lasy i liczne jeziora sprzyjają uprawianiu turystyki aktywnej. Powiat pilski liczy ok.138,1 tys. mieszkańców
Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Pile, al. Niepodległości 33/35, 64-820 Piła, tel. 67 21 09 310, www.powiat.pila.pl

Trasa 20A Piła, od parku Staszica do parku na Wyspie (ok.3,6 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej
Piła położona jest w Dolinie Gwdy (nad rzeką Gwdą - 11 km powyżej jej ujścia do Noteci), na pograniczu: Pojezierza Wałeckiego, Wysoczyzny Krajeńskiej i Doliny Noteci. Piła wyrosła ze starej osady handlowej położonej wśród lasów nad rzeką Gwdą. Prawa miejskie otrzymała w XV w., zostało to potwierdzone w 1513 r. przez króla

Zygmunta Starego. W latach 1626 i 1834 była nawiedzana przez wielkie pożary, a w 1655 r. i I poł. XVIII w. zajęta i zniszczona przez wojska szwedzkie. Od początku XVII w. do początku XIX w. stanowiła liczący się ośrodek sukiennictwa, a od końca XVIII w. - jedwabnictwa. W 1755 r. w Pile urodził się Stanisław Staszic. Ten zasłużony przedstawiciel oświecenia (ksiądz, pisarz, mąż stanu i filozof), zasłynął jako geolog - twórca geologicznej mapy Polski. Był inicjatorem budowy kopalni węgla kamiennego na Górnym Śląsku. W czasie II wojny światowej miasto Piła stało się miejscem ewakuacji ludności niemieckiej z bombardowanych przez aliantów przemysłowych okręgów Rzeszy. Na początku 1945 r. Piła została ogłoszona miastem - twierdzą, wchodząc w skład umocnień Wału Pomorskiego. W wyniku ciężkich walk, Piła legła w gruzach. Była to ostatnia straszliwa klęska w dziejach miasta. Odbudowa, początkowo powolna, na szerszą skalę prowadzona była od lat 60-tych XX w. Dziś jest to dynamicznie rozwijające się miasto, dla ludzi w każdym wieku. Tereny rekreacyjne miasta stanowią doskonałe miejsce wypoczynku i relaksu.

Tereny zielone zajmują około 60% powierzchni Piły. W granicach miasta znajduje się 8 jezior naturalnych i jeden zbiornik sztuczny (Zalew Koszycki). Największym jeziorem jest Jezioro Płotki o krystalicznie czystej wodzie. Na jego terenie znajduje się podwodny park dinozaurów. Pasjonaci nurkowania mogą skorzystać z znajdującej się tam bazy, która organizuje również nurkowanie dla osób niepełnosprawnych. Pilskie Parki w tym ponad 100-letni Park Miejski im. Stanisława Staszica oraz Park na Wyspie są miejscem spotkań, koncertów czy aktywnego wypoczynku i cieszą się zainteresowaniem wśród mieszkańców miasta i turystów. Piłę można również zwiedzać z perspektywy rzeki. W okresie letnim po Gwdzie pływa tramwaj wodny – Gordalina. Piła to także idealne miejsce dla miłośników przyrody. Wśród najbardziej istotnych rezerwatów i obszarów chronionych wymienić należy: rezerwat krajobrazowy „Kuźnik", rezerwat przyrody „Nietoperze w Starym Browarze", Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Noteci", obszar specjalnej ochrony ptaków (OSO) „Puszcza nad Gwdą", specjalny obszar ochrony siedlisk (SOO) „Ostoja Pilska", specjalny obszar ochrony siedlisk (SOO) „Dolina Noteci".

Warto zobaczyć:

- dom, w którym urodził się Stanisław Staszic, z ok. połowy XVIII w., zbudowany z muru pruskiego, obecnie Muzeum Stanisława Staszica;
- dawny arsenał Landwehry z lat 1843-1844;
- kasyno oficerskie z ok. 1914 r. (obecnie Wojskowa Agencja Mieszkaniowa);
- zespół budynków przy pl. Staszica (z lat 1926-1930) - modernistyczny gmach władz dawnej rejencji pilskiej (obecnie Szkoła Policji);
- dawny teatr odbudowany w 1960 r., obecnie Regionalne Centrum Kultury - Fabryka Emocji
- konsystorz ewangelicki i urząd finansowy (obecnie budynki firmy Exalo Drilling S.A.);
- neogotycki budynek seminarium nauczycielskiego z lat 1902-1904;
- modernistyczny budynek gimnazjum im. von Steina z 1931 r.;
- fragment budynku dawnej poczty z lat 1893-1895 - w stylu neorenesansu niemieckiego;
- dworzec kolejowy z lat 1870-1873, przebudowany w 1876 r., odnowiony w latach 2014-2015,
- Parowozownia Piła wybudowana w latach 1870-1874 - zwana Okrąglakiem,
- klasycystyczny budynek loży masońskiej z połowy XIX w. (obecnie Wyższa Szkoła Gospodarki, najstarszy zachowany budynek w mieście);
- neogotycki instytut głuchoniemych z ok. 1870 r., (obecnie fragment Szkoły Podstawowej nr 5);
- Nowy Dom Strzelecki z 1896, o konstrukcji z muru pruskiego;
- budynek z 1928 r., w którym w latach 1928-1934 mieścił się konsulat polski,
- budynek z ok. 1875 r., w którym w latach 1934-1939 mieścił się konsulat polski, (obecnie znajduje się tutaj Muzeum Okręgowe z pamiątkową tablicą upamiętniającą siedzibę konsulatu polskiego);
- kasyno oficerskie z końca XIX w., (obecnie Invest Bank);
- na wschodnich obrzeżach miasta schrony bojowe z lat 1939-1944, fragment umocnień Wału Pomorskiego,
- kamienice z przełomu XIX i XX w. (m.in. przy ul. 14 Lutego, Ludowej, Roosevelta, Bydgoskiej, 11 Listopada, Buczka, Okrzei, Kilińskiego, Kolbego, Popiełuszki),
- na przedmieściu Motylewo kilka chałup wiejskich z XIX w.

Wydarzenia:

- Międzynarodowy Półmaraton Philips'a
- Ogólnopolski Festiwal Teatrów Rodzinnych „Teatr – pasja rodzinna"
- Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny „Bukowińskie Spotkania"
- Teatry Światła

- Festiwal „Blues Express”
- „Music Festival & Master Class”
- Parkowe spotkania
- Ogólnopolski Turniej Tańca „Rytm ulicy”
- Krajowa Wystawa Miasto Ogród/Agrotargi
- „Pilska Masa Krytyczna Kajakarzy”
- Regaty „Smoczych Łodzi”
- Regaty Żeglarskie w klasie Optimist - o Puchar Grodu Staszica

Spacer po Pile rozpoczynamy z ul. Dzieci Polskich przy restauracji i parkingu nieopodal wejścia do Parku Miejskiego im. S. Staszica. Polecamy przespacerować się po parku. To piękne i zadbane miejsce - szczególnie wskazane do wypoczynku. W parku znajduje się żelazna altana z 1904 roku, usytuowana nad parkowym stawem. Uroku miejscu dodają mostki z kutymi poręczami, pergole oraz przepływające potoki i nowa fontanna. Z parku wychodzimy na ul. Dzieci Polskich i skręcamy w prawo. Przecinamy al. Wojska Polskiego i idziemy dalej ul. S. Okrzei - aż do ul. W. Sikorskiego, a następnie skręcamy w lewo (ok. 300 m). Po 100 m skręcamy w ul. Św. Jana Bosko i po dalszych 100 m jesteśmy przy kościele pw. Świętej Rodziny. Obchodzimy kościół i wychodzimy na ul. J. Kilińskiego, gdzie skręcamy w lewo. Po 200 m dochodzimy do ul. Bohaterów Stalingradu i skręcamy w prawo - na pl. Zwycięstwa. Znajduje się tu pomnik Jana Pawła II i pomnik 1000-lecia Państwa Polskiego. Stąd idziemy dalej prosto, przecinamy al. Piastów i - koło Hotelu Gromada wchodzimy na ul. M. Konopnickiej. Dalej prosto, po czym skręcamy w lewo na ul. 11 Listopada. Przed mostem na Gwdzie proponujemy zejść w prawo na Bulwar Chattelerault i podążać ok. 250 m wzdłuż rzeki (do kolejnej kładki nad Gwdą). Przechodzimy most i za mostem skręcamy znów na Bulwar Chattelerault w lewo. Po 300 m po prawej stronie mamy kościół pw. św. Stanisława Kostki. Przechodzimy przez teren kościoła i wychodzimy na ul. Browarną. Tu skręcamy w lewo i po 100 m jesteśmy przy domu S. Staszica (muzeum). Kontynuujemy spacer idąc dalej prosto ul. Browarną. Przecinamy ul. 11 Listopada i po prawej mijamy w pierwszej willi Muzeum Okręgowe im. Stanisław Staszica, obok bank i sklep. Dochodzimy do al. Jana Pawła II i ronda. Przecinamy aleję na pasach i skręcamy w prawo (ok. 50 m), po czym w lewo na most (przed mostem po lewej stronie restauracja). Kierujemy się do Parku na Wyspie. To kolejne miejsce rekreacji i wypoczynku.
Wyspę opuszczamy północno zachodnim mostem i skręcamy w lewo, pomiędzy budynkami Starostwa Powiatowego i wychodzimy na al. Niepodległości. Tu skręcamy w lewo, a po 70 m w prawo - w ul. Księdza Jerzego Popiełuszki , która przechodzi w ul. Dzieci Polskich i wiedzie na parkingu.

Informacja: Informacja Turystyczna - Regionalne Centrum Kultury – Fabryka Emocji*, Plac Staszica 1, 64-920 Piła, tel. 67 210 50 04, fax 67 210 50 02, sekretariat@rck.pila.pl.

Rzeka Gwda

Trasa 23B Spływ kajakowy rzeką Gwdą (ok.1, 2, 3, 4, 5 dni *) Długość szlaku:** 136 km, Średni spadek: 0,8 ‰, Średni przepływ: 27,2 m^3/s

Rzeka Gwda to prawy, największy, dopływ Noteci, płynący na pograniczu Pojezierza Wałeckiego i Pojezierza Krajeńskiego w Dolinie Gwdy. Spływy kajakowe Gwdą można rozpocząć nad Jeziorem Studnica w Drężnie, gdzie kajaki woduje się przy stanicy harcerskiej. Szlak Gwdy jest pełen niespodzianek i uroku. Podczas spływów kajakowych Gwdą, spotkać się możemy z ogromną różnorodnością krajobrazu i przyrody – pola i łąki równiny sandrowej, bór sosnowy z piętrzącymi się nad wodą zalesionymi wzgórzami, często fantazyjne kształty linii brzegowej, skarpy, liczne odnogi rzeczne. Strefa lasów towarzysząca rzece nazywana jest Puszczą nad Gwdą. Żyje tu dorodna zwierzyna, m.in. dziki, sarny, jelenie i bobry. Występują tu również głuszce, żurawie i czaple, a z ryb rzadkie głowacice, pstrągi i lipienie. Na szlaku Gwdy są odcinki z szybkim nurtem, jak i rozlewiska, czy duże i małe jeziora (Jez. Wielimie mimo, że płytkie dość niebezpieczne ze względu na wysokie fale w dni wietrzne). Prawdziwą przygodą jest pokonywanie długich i licznych bystrzy na przełomie za Płytnicą. Płynąc kajakiem Gwdą napotykamy na ziemne zapory małych elektrowni wodnych i zbiorników retencyjnych. Czynią one ten malowniczy i atrakcyjny szlak nieco uciążliwym, gdyż stojąca przed zaporami woda zmusza do większego wysiłku i przenoszenia kajaków. Na całej długości rzeki jest 13 stałych przenosek, m.in.: "Podgaje" w Podgajach, "Jastrowie" w Jastrowiu, "Ptusza" w Ptuszy, "Tarnowski Młyn" w Tarnówce, "Dobrzyca" w Dobrzycy, "Koszyce" w Pile - Koszycach.

Środkowy odcinek pradoliny posiekany jest dopływami, które również są atrakcyjnymi szlakami kajakowymi. Należą do nich: Czernica z Białą, Szczyra, Debrzynka, Płytnica, Rurzyca, Piława z Dobrzycą i Głomia. Proponowane odcinki dzienne:

- 1 etap: Drężno – Spore 14 km
- 2 etap: Spore – Gołębiewo 22 km
- 3 etap: Gołębiewo – Lędyczek 20 km
- 4 etap: Lędyczek – Zapora Jastrowska 17 km
- 5 etap: Zapora Jastrowska – Krępsko 25 km
- 6 etap: Krępsko – Piła 20 km
- 7 etap: Piła – Ujście 18 km

Informacja: „Kajaczki" Marek Krzemiński, 64-930 Krępsko, przy trasie Piła-Koszalin, tel. 790 220 914, www.kajaczki.com, Krzysztof Stadnik, ul. Bydgoska 28/3 64-920 Piła, tel: 508 285 883, www.kajaczki.pila.pl, kajaczki.pila@vp.pl

Trasa 24 Powiat pleszewski

Powiat położony jest w południowo-wschodniej części Województwa Wielkopolskiego na Wysoczyźnie Kaliskiej, która swą rzeźbę terenu zawdzięcza działaniu lądolodu, którego pozostałością są liczne głazy narzutowe (np. w lesie k. Gołuchowa). Powiat obejmuje: Miasto i Gminę Pleszew, Miasto i Gminę Dobrzyca oraz gminy: Chocz, Czermin, Gizałki, Gołuchów. Główną rzeką przepływającą przez Powiat jest rzeka Prosna, której dolina rozgranicza Wysoczyznę Leszczyńską i bardziej wyniesioną Wysoczyznę Kaliską. Południowo-zachodnią część Powiatu przecina rzeka Lutynia (będąca lewym dopływem Warty). Zalesienie Powiatu Pleszewskiego wynosi ok 19% powierzchni użytkowej. Na południowy wschód od doliny Prosny, w Kotlinie Pyzderskiej, na jałowych i wydmowych piaskach terasy środkowej, występują bory sosnowe. Oprócz sosny występuje tutaj: świerk, dąb, olsza, jesion, grab i inne drzewa liściaste. Najciekawszym pod względem florystycznym jest las położony na południe od Taczanowa, w którym można spotkać szereg roślin chronionych: kosaciec syberyjski, lilia złotogłów, rosiczka okrągłolistna, wawrzynek wilczełyko itp. Krajobraz uzupełniają parki dworskie, z których najpiękniejsze znajdują się w Gołuchowie i Dobrzycy. Ogółem na terenie Powiatu znajdują się 73 pomniki przyrody.
Gospodarka powiatu oparta jest na rolnictwie i przetwórstwie rolnospożywczym. Powiat pleszewski liczy ok. 63,3 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Pleszewie, ul. Poznańska 79, 63-300 Pleszew, tel. 62 74 29 652, www.powiatpleszewski.pl

Trasa 24A Pleszew, miasto otwarte (ok.1,1 km *)

Dojazd: samochód, autobus

Pleszew położony jest na Wysoczyźnie Kaliskiej pomiędzy Jarocinem a Kaliszem. Najstarsze ślady bytności ludzi w okolicach Pleszewa pochodzą z ok. 8300 r. p.n.e. i są udokumentowane archeologicznie, natomiast początki stałych osad sięgają IX w. p.n.e. Świadczą o tym liczne stanowiska archeologiczne na terenie miasta i w jego okolicy. Pleszew po raz pierwszy został wymieniony jako miasto w dyplomie księcia Przemysła II z 2 X 1283 r., w którym „civitas Plessow" poddano jurysdykcji kaliskiej. Było to miasto prywatne, a pierwszym jego właścicielem był odnotowany w 1395 r. kasztelan ksiąski Filip z Cielczy. Przywilej króla Jana Olbrachta z 1493 r. zezwalał na cotygodniowe targi oraz na dwa jarmarki w roku: na św. Floriana i św. Jana Chrzciciela. Na początku XVI w. w mieście działały cechy i liczni rzemieślnicy. W okresie reformacji miasto było ośrodkiem protestantyzmu. W 1793 r. w wyniku II rozbioru Polski Pleszew znalazł się w zaborze pruskim. Wybuch pożaru 9 czerwca 1806 r. zniszczył 2/3 miasta - w tym kościół i ratusz. W 1807 r. Pleszew znalazł się w departamencie kaliskim Księstwa Warszawskiego. Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. znów powrócił pod zabór pruski. Druga połowa XIX w. to rozwój gospodarczy Pleszewa. Pleszewianie aktywnie uczestniczyli w Powstaniu Wielkopolskim. W październiku 1939 r. pojawiła się tu organizacja Związku Walki Zbrojnej (później Armii Krajowej). Pleszew został wyzwolony 24 I 1945 r. w wyniku ofensywy Armii Czerwonej. W 1983 r. obchodzono uroczystość 700-lecia Pleszewa. Z tej okazji zakończono kilka inwestycji, uruchomiono komunikację miejską, otwarto muzeum.

Warto zobaczyć:

- Rynek z tzw. turbinowym układem wychodzących ulic i zabytkową, przeważnie dwupiętrową zabudową mieszkalną z XIX w.;
- ratusz z 1835 r., kryty naczółkowym dachem;
- kościół Ścięcia św. Jana z 1816 r.;
- kościół św. Floriana (z prezbiterium gotyckim z XV/XVI w., nawa drewniana z 1745 r., barokowe wyposażenie wnętrza, dwie rzeźby późnogotyckie);
- ewangelicko-augsburski kościół Zbawiciela z połowy XIX w.;
- liczne miejsca martyrologii.

Wydarzenia:

- Street Soccer Pleszew
- Rajd Pojazdów Zabytkowych
- Red Smoke Festival
- Korona Wielkopolski w Nordic Walking i Biegach Przełajowych
- Bieg Przemysława w ramach Wielkopolskiej Ligi Biegowej

Spacer po Pleszewie sugerujemy rozpocząć z pl. Kościelnego (miejsca parkingowe). Stąd do Rynku już tylko „krok". W ratuszu mieści się Urząd Miejski (WC). Dalej podążamy ul. Poznańską ok. 300 m i skręcamy w lewo w ul. Bogusza. Po 150 m docieramy do Parku Miejskiego. Park Miejski ukształtowany został wg projektu Ignacego Piątkowskiego w latach 1934 – 1935, w miejscu ogrodu użytkowego zwanego „zamkowym" lub „miejskim". Obecnie zajmuje powierzchnię 2,36 ha. Prawdopodobnie tu stał średniowieczny, drewniany dwór dziedziców Pleszewa, a między XVI w. a XVIII w. ich murowany zamek. W parku jest staw z wysepką, plac zabaw i kilka rzeźb). Z parku wychodzimy na ul. Ogrodową i skręcamy w lewo (przy szkole). Po chwili docieramy na pl. Kościuszki, tam skręcamy w prawo, ulicą Zamkową docieramy do Rynku. Stąd (po przekątnej) pozostało 100 m do parkingu przy pl. Kościelnym. Informacja: Urząd Miasta i Gminy Pleszew, ul. Rynek 1, 63-300 Pleszew, tel. 62 742 83 00, www.pleszew.pl

Gołuchów

Trasa 24B po zamku i ogrodach w Gołuchowie (ok. 1,5 km*)

Gołuchów to mała wioska leżąca w powiecie pleszewskim nad sztucznym Jeziorem Gołuchowskim.

Znaleziska archeologiczne w Gołuchowie i okolicach świadczą, że teren zasiedlony był już w okresie brązu. Powstałe w okresie wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza zabytki wskazują, że obszar ten był zamieszkały nieprzerwanie od 2500 lat. Przebiegał tędy szlak handlowy z Poznania przez Kalisz, Sieradz do Małopolski. W XIII w. liczne wsie tego regionu, w tym także Gołuchów, należały do rodu Toporczyków, właścicieli Gołuchowa.

W XIII w. ufundowano w Gołuchowie kościół. W 1408 r. majątek przeszedł, na trzy stulecia, we władanie rodu Wieniawitów. W 1507 r. wieś przeszła w ręce Leszczyńskich herbu Wieniawa. Rafał Leszczyński wzniósł tu około 1560 r. renesansowy dwór obronny, który następnie przebudowany z ostał w dwuskrzydłowy zamek, założony wokół dziedzińca z arkadowym krużgankiem. Na początku XVII w. dwór został rozbudowany. Jednak po 1695 r. nastąpił upadek tej rezydencji magnackiej. Po sprzedaży zamek przechodził w różne ręce, aż 1853 r., gdy dobra gołuchowskie zakupił Tytus Działyński z Kórnika z przeznaczeniem dla swego syna Jana. Od roku 1856 porządkowano park i prowadzono przygotowania do odbudowy zrujnowanego zamku. Rozpoczęte przez Jana Działyńskiego prace doprowadziła do końca jego żona, Izabela z Czartoryskich Działyńska. W pomieszczeniach zamku, przebudowanego w latach 1872-1885, urządzono muzeum dzieł sztuki. Do 1939 roku było to jedno z największych prywatnych muzeów w Europie. Wokół zamku rozciąga się park, który powstał w II poł. XIX w. wg koncepcji Jana Działyńskiego. Zamysły hrabiego przez kilkadziesiąt lat realizował Adam Kubaszewski. Gołuchów był własnością Czartoryskich do II wojny światowej. W czasie wojny zbiory muzealne zostały wywiezione, a zabytkowy kościół, znajdujący się w pobliżu wejścia do parku, zburzono. W 1951 r. zamek został przejęty przez Muzeum Narodowe w Poznaniu i do dziś funkcjonuje jako jego oddział.

Zabytki Gołuchowa należą do bardziej znanych i najlepiej zachowanych założeń rezydencjalnych w Polsce. Dzieje tej rezydencji, związanej ze znakomitymi rodami Leszczyńskich, Działyńskich, a w końcu Czartoryskich, wpisane zostały do historii i kultury polskiej.

Trasa Spacerowa obejmuje część zamkową na parterze oraz park przypałacowy, a także kawiarnię muzealną i dawny folwark a dziś Ośrodek Kultury Leśnej

Informacja: Zamek w Gołuchowie ul. Działyńskich 1, 63-322 Gołuchów tel. 62 761 50 94,

Dobrzyca
Trasa 24C od Rynku do pałacu Gorzeńskich i wokół parku. (ok. 1,5 km*) trasa łatwa

Dobrzyca położona jest na Wysoczyźnie Kaliskiej na zachód od Pleszewa nad rzeczką Potoka, przy drodze Pleszew – Koźmin, 17 km od Jarocina.

Zespół pałacowo-parkowy w Dobrzycy to barokowo-klasycystycznej pałac z cechami stylu romantycznego. Budynek składa się z dwóch nierównej wielkości skrzydeł na planie litery „L", z czterokolumnowym portykiem toskańskim, ozdobionym cytatem z Horacego. W niemal wszystkich wnętrzach znajduje się bogata i wysokiej klasy artystycznej dekoracja malarska. Płaszczyzny ścian większości pomieszczeń pokrywają iluzjonistyczne malowane imitacje podziałów architektonicznych oraz dekoracji sztukatorskiej i płaskorzeźbionej, a w westybulu dolnym i jadalni również boniowanej. Szczególne wrażenie wywołują ozdobione pejzażami iluzjonistycznymi sale: balowa, egipska i pejzażowa oraz salonik groteskowy, pokryty bogatą polichromią wzorowaną na rafaelowskich dekoracjach loggii watykańskich. Spośród pomieszczeń wyróżnia się dekoracja salonu ze sztukaterią autorstwa Michała Ceptowskiego Uwagę zwraca również dekorująca jedną ze ścian płaskorzeźba przedstawiająca Porwanie Sabinek – kopia szesnastowiecznego dzieła Giambologny.

Park, usytuowany u zbiegu dwóch nurtów rzeczki Potoki (dopływ Lutyni), powstał z pałacem. Był jednym z pierwszych w Wielkopolsce parków krajobrazowych. Założony w miejsce dawnego ogrodu włoskiego. Park miał charakter ogrodu angielskiego z wczesnymi cechami ogrodu romantycznego. Romantycznych cech nadawały mu sztuczne ruiny i grota. W II poł. XIX w. umieszczono nad stawem rzeźbę ogrodową, tak zwaną Babę z kamienia lub Babę Jagę.
Obecnie powierzchnia parku obejmuje 10,5 ha i ok. 40 gatunków roślin, wśród których znajduje się 31 pomników przyrody. Do najważniejszych okazów należy ogromny platan, jeden z największych w Europie (ponad 10 m obwodu pnia), pochodzący z ok. 1735 r. W parku rośnie paklon – najstarsze drzewo tego gatunku w Polsce. Współczesny wygląd i kompozycja jest dziełem hrabiego Zygmunta Czarneckiego i współczesnych konserwatorów. Na początku XIX w. park miał całkowicie inny kształt i rozplanowanie. Z okien pałacu rozpościera się widok na poszczególne pawilony mieszczące się na terenie posiadłości takie jak budynek Fermy, Panteon, Glorietę (monopter) na wyspie, naśladującą angielskie pawilony wielkich ówczesnych realizacji ogrodowych.
Poza Panteonem można znaleźć inne elementy architektury ogrodowej. Jest to sztuczna wyspa na jednym ze stawów z ośmiokolumnowym monopterem, na którą można się dostać przechodząc rzymskim mostkiem. W skład kompleksu wchodzą również domek ogrodnika, oficyna przykryta tzw. dachem krakowskim (kolankowym), stajnie i inne zabudowania gospodarcze. Nieodłącznym elementem parku jest tajemnicza ślimacza lub mysia górka. Całość założenia parkowego otoczona została kanałami odgradzającymi park od grobli, którą Gorzeński przeprowadził nowe połączenie komunikacyjne z miasteczkiem. Pałacowy park jest też miejscem, gdzie przechowywane są obecnie dwa ocalałe kamienie nagrobne – macewy z dawnego cmentarza żydowskiego w Dobrzycy i stanowią dziś jedyne świadectwo pobytu ludności żydowskiej w mieście.

Warto zobaczyć:

- klasycystyczny pałac Gorzeńskich, położony w niewielkiej odległości od Rynku, w rozległym parku utrzymanym w stylu angielskim, aktualnie muzeum,
- kościół parafialny pw. św. Tekli, przy Rynku, drewniany, zbudowany przez cieślę Antoniego Wilczerowicza w 1778 r., powiększony w 1834 r., z rokokowym wyposażeniem dłuta Franciszka Eytnera, a w ołtarzu obrazy Augustyna Kierblewskiego z lat 1780–1782 i Gaetano Lapisa z 1756 r.,
- kościół poewangelicki, późnoklasycystyczny z lat 30. XIX w.,
- dawny zajazd pocztowy z końca XVIII w. z sienią przejazdową w Rynku,
- Ratusz Miejski z przełomu lat 20. i 30. XX w.,
- byłą parafię ewangelicką a obecnie dom mieszkalny przy ul. Pleszewskiej 1.

Trasę wart rozpocząć z rynku (miejsca parkingowe). Plac jest w kształcie trójkąta, zwężający się na południe. Przy Rynku znajduje się ratuszu a w nim Urząd Miasta i Gminy Dobrzyca. Po przeciwnej stronie drewniany kościół św. Tekli. Stąd kierujemy się na południe na ul. Pleszewską i skręcamy w lewo. Poruszamy się prawą stroną przy ceglanym murze, który oddziela nas od części parkowej pałacu Gorzeńskich (dziś Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy). Po ok. 100 m po prawej stronie mamy bramę główną prowadzącą do pałacu. Tuż za bramą po lewej stronie wita nas wielki platan. Dziś pomnik przyrody z 1735 r. o obwodzie 10m. Dalej po prawej stronie mamy

pałac. Na terenie parku mamy 4 stawy, na wyspie przy pałacu monopter, w głębi Panteon, Oranżerię i zaplecza gospodarcze (dziś hotelik i siedziba administracji muzeum).Pałac jest po wcześniejszym zgłoszeniu jest udostępniony dla w-skowiczów (pomagają wnieść wózek na parter (tu tez jest WC). Park z pozostałymi elementami jest dostępny bez ograniczeń.

Informacja: Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespół Pałacowo- Parkowy, Tel. 62 74 13 039 wew. 32 www.dobrzyca-muzeum.pl

Trasa 22 Powiat poznański

Powiat poznański tworzy 17 gmin otaczających miasto Poznań pierścieniem o szerokości około 25 km. Jest to największy powiat w województwie wielkopolskim. Obszar powiatu poznańskiego pokryty jest stosunkowo gęstą siecią dróg kolejowych i drogowych, o dużym znaczeniu dla transportu pasażerskiego i towarowego. Szlaki: Poznań - Berlin, Gdynia, Warszawa, Katowice, Kraków, Wrocław mają znaczenie międzynarodowe. Powiat ma charakter rolniczo – usługowo - przemysłowy. Przebiegają tędy trasy turystyczne: Szlak Piastowski, Szlak Romański, Trasa Kórnicka oraz Wielkopolska Droga św. Jakuba. Wokół stolicy Wielkopolski wytyczono tzw. „Pierścień Rowerowy Dookoła Poznania" połączony z centrum miasta siedmioma szlakami dojazdowymi, które prowadzą m.in. przez Wielkopolski Park Narodowy, Puszczę Zielonka i Park Krajobrazowy „Promno". Ośrodki wypoczynkowe zlokalizowane nad jeziorami (m.in. nad Jeziorem Bnińskim, Dymaczewskim, Kołatkowskim czy Kamińskim) zapraszają miłośników turystyki konnej i aktywnej. Powiat poznański liczy ok 355,8 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Poznaniu, ul. Jackowskiego 18, 60-509 Poznań, tel. 61 8410 500, www.powiat.poznan.pl.

Trasa 25A Szreniawa, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie (ok. 0,6 km*)

Dojazd: samochód, autobus

Szreniawa położona jest na skraju Wielkopolskiego Parku Narodowego. Ciekawą opcją jest dojazd rowerem, wózkiem lub Handbikiem z Poznania. Oczywiście odradzamy podróż jednośladem wzdłuż ruchliwej krajowej DK5 - znacznie przyjemniej jest dojechać z Poznania np. przez Puszczykowo i lasy WPN. W parku rowerem wolno się przemieszczać wszystkimi szlakami oraz drogami publicznymi, leśnymi i polnymi.
Jadąc z Poznania drogą nr 5 (E 261) skręcamy w ul. Dworcową. Po 300 m po lewej stronie jest duży parking. Wejście do muzeum znajduje się naprzeciwko. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych odrodziła się idea utworzenia muzeum rolnictwa. W 1959 r. Ministerstwo Rolnictwa podjęło uchwałę o utworzeniu Muzeum Rolnictwa o zasięgu krajowym, którego głównym celem miała być dydaktyka. W 1960 r. prof. Witold Pruski (późniejszy przewodniczący Rady Naukowej Muzeum Rolnictwa w Szreniawie) sformułował założenia nowej instytucji. W 1963 r. stwierdzono, że siedziba muzeum znajdować się będzie w Szreniawie – miejscowości przylegającej do Wielkopolskiego Parku Narodowego i należącej do Kombinatu PGR w Konarzewie. Otwarcie placówki nastąpiło 29 sierpnia 1964 r. Dnia 2 kwietnia 1975 r. muzeum otrzymało status muzeum narodowego. Muzeum stara się obecnie połączyć w swojej ofercie wartości edukacyjne i rekreacyjne. W tym celu podejmuje działania, które skupiają się na „ożywianiu" obiektów oraz osadzaniu ich w naturalnym kontekście. Zwiedzający dopiero wtedy w pełni zrozumie, czym jest dany obiekt, kiedy „przemówi on do niego" w konkretnym zastosowaniu. Temu służy interaktywność ekspozycji oraz pokazy muzealne, które niewątpliwie pogłębiają atrakcyjność przekazu. Pierwsze próby interaktywnego upowszechniania zbiorów poczyniono we wrześniu 2000 r. Na terenie podwórza folwarcznego w Szreniawie przeprowadzono interaktywne pokazy prezentujące techniki omłotów, czyszczenia i przemiału ziarna.
W ostatnich latach przeprowadzono rewitalizację i adaptację (do celów muzealnych) zabytkowego założenia pałacowo-folwarcznego w Szreniawie oddając do dyspozycji zwiedzających nowe wystawy stałe. W latach 2008-2010 przeprowadzono rewaloryzację Pałacu w Szreniawie, a w latach 2009-2011 rewaloryzację historycznego założenia parkowego. Zbiory w Muzeum obejmują: narzędzia i maszyny rolnicze, gleboznawstwo, melioracje i torfiarstwo, chów i hodowlę zwierząt (m.in. owadów użytkowych), przetwórstwo, transport, sztukę ludową, rzemiosło wiejskie i inne. W związku z tym, że muzeum ma wiele wystaw tematycznych, warto przy kasie pobrać plan zwiedzania obiektów i poszczególnych części. Muzeum w plenerze dostępne w całości dla w-skersów i częściowo w obiektach wewnątrz. Informacja: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Tel. 61 810 76 29, www.muzeum-szreniawa.pl, imprezy.widz@muzeum-szreniawa.pl.

Trasa 25B Z Kórnika do Bnina (ok. 5,5 km **)

Dojazd: samochód, autobus

Kórnik leży w środkowej części Wielkopolski, na Pojezierzu Wielkopolskim. Od północy gmina sąsiaduje z miastem Poznań (20 km), od zachodu z gminami: Mosina i Brodnica, od południa z gminami: Śrem i Zaniemyśl, a od wschodu z gminami: Środa Wielkopolska oraz Kleszczewo. Granica gminy ma długość 91,5 km i tylko na niewielkim obszarze przebiega naturalnie - korytem Warty oraz mniejszych rzek (tj. Średzkiej Strugi oraz Kopli). Kórnik w średniowieczu położony był na jednym z ważniejszych szlaków komunikacyjnych (z Poznania na Śląsk). Miasto stało się ważnym węzłem komunikacyjnym. Gmina Kórnik obfituje w liczne relikty zamierzchłej przeszłości. Badania wykopaliskowe prowadzone w różnych punktach wykazały, że w okolicach jezior, przez kilkadziesiąt stuleci, intensywnie rozwijało się osadnictwo. Najstarsze ślady pobytu człowieka na tych terenach pochodzą z V tysiąclecia p.n.e. Do rozkwitu osadnictwa doszło około 1300 r. p.n.e. w związku z rozwojem kultury łużyckiej. Na początku epoki żelaza, na Półwyspie Szyja (Jez. Bnińskie), powstała jedna z większych osad obronnych w Wielkopolsce. W następnych wiekach liczba osad i zamieszkującej w nich ludności zwiększała się. W połowie X w. istniały osady w: Biernatkach, Błażejewie, Bninie i Kórniku. Za panowania Mieszka I na Półwyspie Szyja założono obronny gród i podgrodzie. W XIII w., na terenach obecnego Bnina zaczęły powstawać zalążki miasta – już od 1232 r. mówi się o kasztelanach bnińskich i rodzie Łodziów. Około 1390 r. Władysław Jagiełło nadał sąsiedniemu Bninowi prawa miejskie, a ok. 1450 r. nastąpiła lokacja Kórnika na prawie magdeburskim. W 1676 r. majątek kórnicki został kupiony przez Działyńskich, którzy władali nim przez dwa stulecia. W tym okresie nastąpił rozkwit rezydencji, miasta oraz okolicznych wiosek. Od 1793 r. Wielkopolska należała do zaboru pruskiego. W dwudziestoleciu międzywojennym Kórnik i Bnin zamieszkane były przez ludność polską, niemiecką i żydowską. II wojna światowa oszczędziła miasto i założenia pałacowe. Współcześnie miasto Kórnik jest atrakcyjnym miejscem dla turystów i inwestorów.

Warto zobaczyć:

- Zamek w Kórniku z okresu średniowiecza, do dziś zachowały się stare mury i piwnice obiektu, w XVI w. zamek rozbudowano, a w XVIII w. przebudowano na barokowy pałac, dziś muzeum;
- ratusz zbudowany w stylu neobarokowym w XIX w., na mansardowym dachu wieżyczka zwieńczona hełmem z iglicą;
- Rynek z XV-wiecznym układem ulic (kamienice otaczające rynek pochodzą z XVIII i XIX w.);
- budynek starej poczty z XVIII w.;
- kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych, gotycki z neogotycką fasadą wzniesiony ok. 1437 r., murowany z cegły, otoczony murem z dwiema dzwonnicami;
- barokowe oficyny z połowy XVIII w.;
- „Ucho Igielne" – dawne przejście do nieistniejącej już bożnicy żydowskiej, gdzie znajdują się macewy ze zlikwidowanego cmentarza żydowskiego;
- Prowent – zespół zabudowań folwarcznych położony ok. 300 m na południe od zamku. Budynki, powstałe w XVIII i XIX w., zgrupowane są przy czworobocznym dziedzińcu. W jednej z oficyn w 1923 r. urodziła się noblistka Wisława Szymborska;
- ratusz w Bninie zbudowany z poł. XVIII w. w stylu barokowym, piętrowy, na planie prostokąta, dach mansardowy z wysoką wieżą zakończoną iglicą z herbem Działyńskich „Ogończyk";
- kościół rzymskokatolicki pw. św. Wojciecha w Bninie – wzniesiony w 1827 r. (dawniej ewangelicki), wewnątrz m.in. gotycka ośmioboczna chrzcielnica z piaskowca z drugiej poł. XV w.;
- Biblioteka Kórnicka w zamku założona w 1828 r.;
- Arboretum zamkowe liczące ok. 3 tys. gatunków i odmian drzew i krzewów, będące jednym z największych w Europie Środkowej parków dendrologicznych, wiele z okazów ma dzisiaj 130-180 lat, a najstarsze drzewa to ok. 300-letnie lipy drobnolistne, początkowo ogród włoski z XVIII w. Teofila z Działyńskich przekształciła na park w stylu francuskim, początki Arboretum to wiek XIX, kolekcjonowanie drzew i krzewów zainicjował Tytus Działyński, przy okazji przebudowy zamku powiększył park i urządził go w stylu angielskim, nadając mu charakter parku krajobrazowego, zgromadzono imponującą kolekcję gatunków drzew i krzewów, szczególnie iglastych, arboretum jest częścią Instytutu Dendrologii Polskiej Akademii Nauk, w jednej z najstarszych budowli parkowych znajduje się Muzeum Dendrologiczne.
- jeziora kórnickie (Jezioro Kórnickie, Jezioro Bnińskie, Jezioro Skrzyneckie Duże) atrakcyjne dla wędkarzy i uprawiających sporty wodne (kąpieliska i wypożyczalnie sprzętu wodnego - Tawerna pod Żaglami),

Wydarzenia:

- Królewski Bal Kurkowy
- Gminny Przegląd Kolęd i Pastorałek

- Pro Sinfonika

Trasę turystyczną w Kórniku warto rozpocząć z placu Niepodległości przy ratuszu. Tu znajduje się Urząd Miejski a za ratuszem 50 m na wschód kościół pw. Wszystkich Świętych . Spod kościoła wracamy na ul. Zamkową (wychodzącą z pl. Niepodległości) i skręcamy w lewo. Mając po prawej i lewej oficyny zamkowe, po 250 m docieramy do Zamku w Kórniku (po lewej stronie). Prowadzą do niego schody i wskazana jest pomoc opiekuna przy w-skersach. Dostępny jest tylko parter Zamku. Polecamy zwiedzić park i Arboretum przypałacowe (doskonale oznaczone i opisane na tablicach informacyjnych).
Po zwiedzeniu zamku i ogrodów z Arboretum polecamy wybrać się na wycieczkę do Bnina (ok. 1,8 km w jedną stronę). To trasa nad Jeziorem Kórnickim. Przy wyjściu z parkingu zamkowego skręcamy w lewo i po 50 m zjeżdżamy na promenadę nadjeziorną (równoległa do ul. Zamkowej). Bardzo malownicza trasa przechodzi koło zabudowań folwarcznych (bar szybkiej obsługi). Po dotarciu do ratusza w Bninie wracamy tą samą drogą na parking przy ratuszu w Kórniku (ok. 2 km). Informacja: Urząd Miejski w Kórniku, pl. Niepodległości 1, 62-035 Kórnik, tel. 61 817 04 11, www.kornik.pl.

Trasa 25C Pałac w Rogalinie (ok.1,2 km *) Dojazd: samochód, autobus
Rogalin to wieś położona nad Wartą, w Kotlinie Śremskiej, ok. 20 km na południe od Poznania, przy drodze Kórnik - Mosina. Ten znany ośrodek krajoznawczo-turystyczny, słynie z jednego z największych w Europie i rosnących na obu brzegach Warty starodrzewi dębowych (tzw. Dębów Rogalińskich), z których ok. 954 szt. uznano za pomniki przyrody. Dobra rogalińskie należały do kilku znacznych familii wielkopolskich (m.in. Rogalińskich i Arciszewskich). W 1768 r. nabył je marszałek nadworny koronny Kazimierz Raczyński i postanowił wznieść tu swoją główną rezydencję. Do 1773 r. powstał tutaj dwupiętrowy korpus z trzema ryzalitami i siedemnastu osiami okiennymi, nakryty wysokim, łamanym dachem. W latach 80. XVIII w. ukończono skrzydła boczne, złączone z pałacem ćwierć kolistymi galeriami, tworzące wraz z nim tzw. założenie palladiańskie. Znakomici królewscy architekci epoki stanisławowskiej (Dominik Merlini i Jan Christian Kamsetzer) zostali zatrudnieni przy dekorowaniu wnętrz, m.in. salonu, z którego do ogrodu prowadzą wielkie schody (odtworzone po II wojnie światowej). W 1820 r. w wielkim parku romantycznym, sięgającym Warty, zbudowano klasycystyczne mauzoleum Raczyńskich, wzorowane na rzymskiej świątyni Maison Carree w Nimes. Pałac Raczyńskich w Rogalinie wywarł wielki wpływ na środowisko twórców i fundatorów osiemnastowiecznej Wielkopolski i należy niewątpliwie do czołowych przykładów architektury rezydencjonalnej w Polsce.
Pałac w Rogalinie pełni funkcje muzealne od 1949 r. Muzeum Pałac w Rogalinie proponuje programy edukacyjne adresowane do szerokiego grona gości. W programach znajdują się nowe propozycje dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych, widzących oraz z dysfunkcją wzroku. Goście muzeum z kraju i zagranicy zwiedzający ekspozycję mogą skorzystać z audioprzewodników przygotowanych w trzech wersjach językowych, tabletów lub tradycyjnego oprowadzania przez przewodnika. Na terenie zespołu pałacowo-parkowego zostały uruchomione kioski multimedialne z informacjami o dziejach pałacu i o jego mieszkańcach oraz o ofercie muzeum.

Integralną częścią rezydencji w Rogalinie, ufundowanej przez Kazimierza Raczyńskiego w latach 70-tych XVIII w., jest założenie ogrodowo-parkowe. Bezpośrednio do pałacu, od strony zachodniej, przylega rokokowy ogród, stanowiący kompozycyjne dopełnienie barokowego w swej genezie założenia „entre cour et jardin"(fr. między dziedzińcem, a ogrodem). Parter, ze strzyżonymi stożkowo tujami, ujęty jest szpalerem lip, kształtowanych początkowo w kule. Na zachodnim skraju ogród zamyka kopiec zwany „Parnasem", z którego rozciągał się niegdyś, zasłonięty obecnie przez wysokie drzewa, widok na nadwarciańskie łąki. Ramy ogrodu wytyczają strzyżone szpalery grabowe, wewnątrz których (na wysokości „Parnasu") znajdują się owalne gabinety. Akcentami uzupełniającymi kompozycję ogrodu są kamienne wazony i rokokowe posągi mitologicznych bóstw.
W późniejszym okresie dawny zwierzyniec (ogrodzony obszar leśny, gdzie utrzymywano zwierzynę łowną), przylegający do rezydencji od strony południowej i zachodniej, zaczęto przekształcać w park o charakterze krajobrazowo-sentymentalnym. Już w 1788 r. powstał „Plan dzikiego ogrodu …", z którym należy zapewne wiązać projekt pawilonu w formie kiosku tureckiego. W zachodniej części parku znajdują się pomnikowe okazy dębów szypułkowych (Quercus robur). Najsłynniejszymi wśród nich są „Lech", „Czech" i niewiele od nich starszy, liczący sobie ok.700 lat „Rus" (rogalińskie dęby noszą imiona trzech legendarnych słowiańskich braci od okresu powojennego).

Warto zobaczyć:
- pałac Raczyńskich;
- kościół św. Marcelina, z dawną kaplicą z mauzoleum Raczyńskich;

- Powozownia i stajnie;
- park i ogrody;
- ośrodek jeździecki, (można zwiedzić historyczny majątek ziemski~~ego~~);
- szlak turystyczny o nazwie „Trasa Kórnicka”.

Wydarzenia:

- Rajd Pojazdów Zabytkowych Śladami Raczyńskich

Spacer po Pałacu w Rogalinie warto rozpocząć z parkingu. Zjeżdża się nań z drogi nr 431 w prawo (prowadzą tablice informacyjne). Z parkingu idziemy brukowaną aleją. Przechodzimy przez bramę na dziedziniec honorowy. Po obu stronach za bramą znajdują się czworaki, gorzelnia, stajnia i powozownia oraz aleje kasztanowe. Na wprost znajduje się dziedziniec honorowy a w głębi główny fronton pałacu. Aby wejść do ogrodów, należy obejść pałac z prawej strony. Po zwiedzeniu pałacu i ogrodów na parking wracamy tą sama drogą.
Dzięki projektowi rewaloryzacji pałac został przystosowany do obsługi osób niepełnosprawnych ruchowo. W głównym korpusie pałacu dostęp do kondygnacji przyziemia, parteru i I piętra zapewnia winda dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Niewielkie różnice poziomów w kondygnacji przyziemia można pokonać przy pomocy podjazdów i schodołazów. Po zwiedzeniu historycznych wnętrz korpusu głównego osoby na wózkach inwalidzkich przejadą, bez wychodzenia na zewnątrz, do Galerii Malarstwa. Osoby niepełnosprawne ruchowo mogą również wjechać pojazdem mechanicznym na dziedziniec pałacu (po uprzednim zgłoszeniu tego w kasie). Goście muzeum z dysfunkcją wzroku (ale również osoby widzące) będą mogli poznać elementy rezydencji dzięki przeznaczonej do dotykania makiecie zespołu pałacowo-parkowego w Rogalinie z opisami Braille’m, usytuowanej przy kasie muzeum. Zostaną też dla nich przygotowane plany parteru i piętra pałacu z oznakowaniem pomieszczeń. W historycznych wnętrzach znajdą się oznaczone obiekty muzealne i elementy trwałego wystroju pałacu, których formę i strukturę tworzywa, z jakiego zostały wykonane można będzie poznawać przez dotyk, natomiast w galerii malarstwa będą to albumy reliefowe dla niewidomych i słabo widzących z dziesięcioma wybranymi obrazami z kolekcji Edwarda Aleksandra Raczyńskiego.
Informacja: Pałac w Rogalinie, ul. Arciszewskiego 2, 62-022 Rogalin, tel. 61 813 88 00, www.rogalin.mnp.art.pl,

Trasa 25D Letnisko Puszczykowo (ok. 7 km **) Dojazd: samochód, autobus, kolej

Puszczykowo położone jest w odległości ok. 4,5 km od południowych i południowo-zachodnich granic administracyjnych Poznania oraz w odległości niespełna 2 km na południe od Lubonia. Część Puszczykowa (dotyczy to głównie terenów lasów) znajduje się w Wielkopolskim Parku Narodowym. Pozostała część miasta pozostaje w granicach otuliny WPN. Od strony wschodniej - wzdłuż Warty - Puszczykowo graniczy z Rogalińskim Parkiem Krajobrazowym. Puszczykowo powstało z połączenia czterech osad, będących obecnie dzielnicami miasta: Puszczykówka i Puszczykowa, stanowiących główną jednostkę osadniczą oraz położonego na wysoczyźnie Starego Puszczykowa, także Niwki (na południu).
Przez miasto przebiega linia kolejowa relacji Poznań – Wrocław oraz droga wojewódzka Poznań - Mosina - Śrem. Puszczykowo położone jest w przełomowej części doliny Warty, rozcinającej wysoczyznę morenową na głębokość średnio 20-30 m. W krajobrazie Puszczykowa wyraźnie wyodrębniają się dwie zasadnicze strefy: wysoczyzna morenowa (falista i pagórkowata, wyniesiona 30 - 50 m ponad dno doliny) i dolina Warty, z trzema, łagodnie zaznaczającymi się w krajobrazie poziomami terasowymi. Historia Puszczykowa datuje się na wiek XIV. Gwałtowny rozwój miasta przypada na przełom XIX i XX w., kiedy to Puszczykowo stało się miejscowością letniskową. Wraz z rozpoczęciem się w Poznaniu mody na wycieczki podmiejskie, w Puszczykowie nastał czas wielkiej budowy restauracji i pensjonatów, a jednocześnie pierwszych podmiejskich domów i rezydencji obywateli Poznania. Od 1897 r., w dni świąteczne, zatrzymywać się zaczęły w Puszczykowie pociągi, zaś w roku 1901 w regularnych rozkładach jazdy niemieckiej kolei pojawiła się nowa stacja pod nazwą „Unterberg” (Puszczykowo), a w dziesięć lat później, w roku 1911 kolejna stacja „Puschkau” (Puszczykówko). Świadectwem tego wielkiego skoku z początków XX w. oraz rozbudowy z czasów międzywojennego dwudziestolecia są budynki istniejące do dziś w Puszczykowie i w Puszczykówku.

Warto zobaczyć:

- Muzeum Arkadego Fiedlera – zlokalizowane w jego pracowni literackiej (ul. Słowackiego), z ekspozycją książek i pamiątek po pisarzu oraz wspaniałych trofeów z wypraw do różnych zakątków świata, a także Ogród Tolerancji a w nim: replikę Santa Marii (w skali 1:1) statku Krzysztofa Kolumba i replikę Hawkera Hurricane Mk I – brytyjskiego myśliwca z II wojny światowej (skala 1:1), piramidę;
- willę z tarasem – ul. Fiedlera 4;

- dom murowany z dużą drewnianą werandą – ul. Cienista;
- pałacyk myśliwski z początku XX w. – ul. Podleśna 4 (obecna siedziba Urzędu Miasta);
- willę z początku XX w. z dachem mansardowym i balkonem wspartym na 4 kolumnach – ul. Poznańska 94;
- dom o konstrukcji szachulcowej z gołębnikiem w kształcie baszty – ul. Klonowa;
- dużą drewnianą altanę z kopułą z ok. 1900 roku – ul. Wysoka 7;
- budynki mające charakter dworków z początku XX w. – ul. Sobieskiego 10, 12, 26;
- domy murowano-szachulcowe – ul. Ratajskiego 7, 11, 21;
- dworce kolejowe z początku XX w. w Puszczykowie i Puszczykówku;
- dom o wyglądzie dworku z lat 1932/36 – ul. Kopernika 18;
- pensjonat „Rusałka" z lat dwudziestych – las nad Wartą;
- eklektyczny kościół pw. Matki Boskiej Wniebowziętej, którego budowę rozpoczęto w 1923 r.;
- pomnik poświęcony „Wszystkim, którzy oddali życie dla Ojczyzny" – naprzeciwko stacji kolejowej Puszczykowo;
- dom z początku XX w. przy ul. Słonecznej;
- dom na rogu ul. Poznańskiej i ul. Cienistej z 1901 r.;
- budynek z 1898 r., o konstrukcji szachulcowej (na ulicy Wczasowej);
- willę „Mimoza"– ul. Poznańska;
- budynek „Letniska Silva" ul. Poznańska;
- trasy spacerowe nad Wartą i po puszczykowskich górach;
- zakole Warty.

Spacer rozpoczynamy ze stacji PKP Puszczykowo (WC dla w-skersów przy stacji kolejowej Puszczykowo czynne w godzinach otwarcia punktu EkoInfo). Z dworca idziemy na południe i skręcamy w lewo. Na skrzyżowaniu linii kolejowej i ul. Poznańskiej, ul. Wodziczki i ul. Wczasowej możemy wybrać dwa warianty. Pierwszy to trasa ul. Wczasową do skrzyżowania z ul. A. Mickiewicza przez osiedle domków willowych z początku XX w. (ok. 1,7 km). Drugi wariant to ścieżka leśna, biegnąca lekko w lewo od ul. Wodziczki, prowadząca szlakiem pomarańczowym - nad Wartą. Można tam także dotrzeć idąc ul. Wodziczki (koło Leśnego Ośrodka Szkoleniowego) i skręcając w prawo (ok. 2,3 km). Obie trasy schodzą się przy ul. A. Mickiewicza i Cyryla Ratajskiego. Podążamy dalej ul. C. Ratajskiego do ul. Spokojnej i skręcamy w prawo. Po 200 m docieramy do skrzyżowania ul. A. Fidlera i ul. J. Słowackiego. Skręcamy w ul. J. Słowackiego. Po lewej stronie jest Muzeum - Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera i Ogród Kultury i Tolerancji (ogród dostępny dla w-skersów - polecamy). Dalej proponujemy po wyjściu z muzeum iść w prawo w ul. A. Fiedlera, a nią do ul. C. Ratajskiego i znów skręcić w prawo - w ul. Dworcową. Po prawej stronie mijamy kościół pw. św. Józefa Oblubieńca NMP, a po 50 m dworzec w Puszyczykówku. Przechodzimy przez przejazd kolejowy i po 30 m skręcamy w ul. J. Kasprowicza. Teraz poruszamy się dzielnicą willową (ok. 800 m). Po lewej mijamy liceum. Na końcu przecinamy ul. B. Chrobrego i podążamy prosto (ok. 50 m) ścieżką turystyczną przy tablicy informacyjnej (po prawej), a następnie skręcamy w lewo - w ul. Kościelną. Po 400 m spaceru przez las, po prawej widzimy kościół pw. Matki Boskiej Wniebowziętej. Po dalszych 100 m skręcamy w prawo - na Rynek w Puszczykowie (WC dla w-skersów na Rynku i w Bibliotece). To nowe założenie architektoniczne. Z Rynku wychodzimy na ul. Poznańską i skręcamy w prawo. Po 1,4 km docieramy do Dworca Puszczykowo. Ulica Poznańska, mimo sporego ruchu samochodów, jest typowo willową ulicą i posiada chodniki oddzielone od jezdni pasem zieleni. Inny wariant tej samej pętli to spacer po Puszczykowie z Rynku (liczne parkingi i WC). Informacja: Centrum EkoInfo w Puszczykowie, Informacja turystyczna** , tel. 61 633 62 83, kom. 698 900 835, ekoinfo@puszczykowo.pl, Muzeum Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera w Puszczykowie, ul Słowackiego 1, 62-040 Puszczykowo, tel. 61 813 37 94, www.fiedler.pl, Urząd Miejski w Puszczykowie, ul. Podleśna 4, 62-040 Puszczykowo, tel. 61 898 37 00, www.puszczykowo.pl.

Trasa 25E Wielkopolski Park Narodowy - Bliżej przyrody (od 7 - 25 km *)** Dojazd: samochód, autobus, kolej

Wielkopolski Park Narodowy (o powierzchni 7584 ha), utworzony w 1957 r., położony jest nad Wartą, na południe od Poznania, w trójkącie miast Luboń - Stęszew - Mosina. W Parku utworzono 18 obszarów ochrony ścisłej, o łącznej powierzchni 260 ha. Chronią one rozmaite formy krajobrazu polodowcowego oraz najbardziej naturalne zbiorowiska roślinne i zwierzęta.

Starania o utworzenie w tym rejonie parku narodowego rozpoczęły się już w latach dwudziestych XX w. Pierwszy z tą ideą wystąpił w 1922 r. prof. Adam Wodziczko. Ukoronowaniem dziesięcioletnich starań było utworzenie w 1932 r. dwóch rezerwatów przyrody: w Puszczykowie (o powierzchni 239 ha) i w okolicy Jeziora Kociołek (o powierzchni

189 ha). W 1933 roku w Osowej Górze nastąpiło symboliczne otwarcie Wielkopolskiego Parku Narodowego. W latach 1935-39 można odnotować kolejny sukces na drodze ochrony tego terenu - a mianowicie całkowite wstrzymanie przez Lasy Państwowe wyrębów na obszarze 1165 hektarów pomiędzy rezerwatami w Puszczykowie i w okolicy J. Kociołek.
Nowy etap o prawne utworzenie Wielkopolskiego Parku Narodowego rozpoczął się zaraz po wyzwoleniu. W 1946 r. Ministerstwo Leśnictwa uznało obszary projektowanego Parku za ochronne, o dużych wartościach przyrodniczych i naukowych, natomiast w 1948 r. wojewoda poznański wydał rozporządzenie o ochronie krajobrazu i tworów przyrody na terenach projektowanego parku narodowego. Ostatecznie Wielkopolski Park Narodowy doczekał się prawnego uznania w 1957 r.

W Parku Narodowym istnieje gęsta sieć szlaków pieszych:

- Szlak turystyczny **czerwony** nr 186: Osowa Góra - Sulęcinek (Osowa Góra – leśniczówka Górka – Jezioro Góreckie – OOŚ Grabina – Jeziory – Głaz Leśników – Puszczykówko PKP, dł. 14,2 km)
- Szlak turystyczny **niebieski nr** 3583 Iłowiec - Otusz (Mosina PKP – Pożegowo – Osowa Góra – Jezioro Kociołek – Górka – Jezioro Dymaczewskie – Łódź – Jezioro Witobelskie – Witobel – Stęszew PKP, dł. 13,2 km)
- Szlak im. Bernarda Chrzanowskiego **żółty** (stacja Puszczykowo – Jarosławiec – Głaz Leśników – OOŚ Pojniki – stacja Puszczykówko, dł. 11,8 km)
- Szlak turystyczny **zielony nr** 3589 Stęszew - Szreniawa (Stęszew PKP – Jezioro Lipno – OOŚ Bagno Dębienko – Wypalanki – mogiły – Jezioro Chomęcickie – stacja Trzebaw Rosnówko – Jezioro Jarosławieckie – Jarosławiec – wzniesienie 125 – Szreniawa PKP, dł. 18,7 km)
- Szlak turystyczny **czarny nr 3590** Trzebaw Rosnówko – Dymaczewo Stare (Trzebaw Rosnówko PKP – Trzebaw – Łódź – Dymaczewo Stare PKS, dł. 10,6 km)

Przez Wielkopolski Park Narodowy przebiega samochodowy szlak turystyczny o nazwie Trasa Kórnicka oraz „Pierścień Rowerowy Dookoła Poznania". Południowo-wschodnim skrajem WPN, między Rogalinkiem a Mosiną przechodzi Wielkopolska Droga św. Jakuba. Planowane jest również uruchomienie turystycznej trasy drezynowej na biegnącej w głąb Parku linii kolejowej do Osowej Góry. Z myślą o aktywnym wypoczynku z inicjatywy Gmin: Mosina, Puszczykowo, Komorniki i Stęszew, przy współpracy z WPN powstał projekt pn. „Aktywna Trójka" - trasy trzech aktywności po Wielkopolskim Parku Narodowym. Na całym terenie objętym projektem znajdują się cztery pętle: mosińska (7,4 km), stęszewska (12,2 km), komornicka (10.1km), puszczykowska (20 km), powiązane trzema łącznikami (5,7 km), dzięki czemu pętle można ze sobą łączyć i dowolnie wydłużać o kolejne kilometry w zależności od kondycji i zainteresowania. W ramach projektu zostały postawione elementy małej infrastruktury turystycznej, w tym tablice z mapą tras, pojawiło się oznakowanie pętli. Do dyspozycji użytkowników są także toalety typu toi toi. Wydano także mapę z opisami tras oraz w wersji do pobrania na stronach internetowych partnerów.

***Trasy są w wielu miejscach dostępne dla w-skersów, ale ze względu na liczne utrudnienia terenowe (piaszczyste drogi, podjazdy, stopnie drogowe i długość tras) konieczne jest wsparcie osób trzecich i używanie wózka z napędem akumulatorowym na grubych oponach lub wyprawy na handbikach.
Informacja: Wielkopolski Park Narodowy, Jeziory, 62-050 Mosina, tel. 61 898 23 00, www.wielkopolskipn.pl
Muzeum przyrodnicze, tel. 61 898 23 23, muzeum@wielkopolskipn.pl

Trasa 25F Deli Park – Rosnówko; Poznaj przyrodę! Poczuj przygodę! (ok. 1 km *)

Ideą przewodnią stworzenia Deli Parku była nauka o przyrodzie i świecie poprzez zabawę. Położono nacisk na mądrą rozrywkę i poszanowanie przyrody. Zgodnie z przesłaniem: „Jesteśmy częścią ekosystemu" – zwrócono uwagę na zdrowy styl życia i zdrową dietę. Atrakcje Parku dają możliwość spędzenia całego dnia na świeżym powietrzu, a menu w tutejszym barze oparte jest wyłącznie na produktach pochodzących z regionalnych upraw i hodowli. W parku zadbano o bezpieczeństwo oraz dostępność dla osób niepełnosprawnych chcących zwiedzić park. Są podjazdy, umożliwiające swobodny dostęp do ekspozycji oraz toalety dostosowane dla osób niepełnosprawnych. Wszystkie atrakcje i wartości Deli Parku łączy przyroda – także motyw przewodni Parku, którym jest Deli Mamut.
Zwiedzanie „Deli Parku" obejmuje:

- 1.Prehistoryczne zwierzęta. Ten dział pozwala na cofnięcie się do dawnych czasów, kiedy to w trwającej ponad milion lat epoce lodowcowej na terenie Wielkopolskiego Parku Narodowego i jego okolic żyły takie zwierzęta, jak mamuty, nosorożce włochate czy tury.

- 2.Gigantyczne owady. Na ekspozycji „Gigantyczne owady" w „Deli Parku" można obejrzeć to, co na co dzień jest niedostrzegalne – chronione gatunki owadów z Wielkopolskiego Parku Narodowego w mega powiększeniu . Wielkopolski Park Narodowy, to mieszkanie dla 3 tysięcy gatunków owadów. Część z nich jest pod ścisłą ochroną, gdyż grozi im wyginięcie. Należą do nich m.in. jelonek rogacz oraz kozioróg dębosz.
- Park miniatur. W Parku Miniatur zgromadzono repliki najsłynniejszych budowli z różnych kontynentów, m.in. z Listy UNESCO. Miniatury zabytków zostały odwzorowane z dokładnością detali. W ciągu jednego dnia można stanąć obok najważniejszych światowych zabytków.
- Mini Zoo. W Mini Zoo na terenie „DELI Parku" spotkamy zwierzęta domowe, ale także alpaki i kangury. Mini Zoo to zabawa, nauka i wypoczynek.
- Interaktywne place zabaw. Interaktywne place zabaw, to specjalnie przygotowane ekrany edukacyjno – rozrywkowe, dzięki którym możesz dowiedzieć się wielu ciekawostek na temat życia „Mamuta DELI", nakarmić go i pograć w wyjątkowe gry z Mamutem w roli głównej. W „DELI Parku" czekają na turystów eko-zadania, układanki i łamigłówki. Na terenie znajduje się także zewnętrzny plac zabaw. To 1 000 m^2 czystej zabawy na świeżym powietrzu w tym huśtawki i zjeżdżalnie.
- Podniebna „Eko-Wioska" (niedostępna dla w-skersów, ale dostępna dla niewidomych z opiekunem). To jedyna w Polsce Podniebna Eko Wioska. 250 m tras wiodących wśród drzew: domki, tarasy, wiszące mosty i tajemnicze przejścia. Koncepcja Podniebnej Wioski to nowatorski projekt łączący w sobie wspaniałą rodzinną zabawę oraz edukację ekologiczną w zupełnie innowacyjnej formie. Atrakcja ta składa się z systemu domków oraz tarasów zainstalowanych na naturalnym drzewostanie połączonych wiszącymi mostami ograniczonymi z dwóch stron siatkami. Wioska jest tak pomyślana, żeby można przeżyć przygodę w gronie rodzinnym, ponieważ przeznaczona jest dla każdego. Nie mam tu wspinaczki, nie ma wysiłku fizycznego, nie ma konieczności wykazywania się swoją sprawnością. Uczestnicy nie muszą używać żadnego sprzętu alpinistycznego, gdyż poruszają się po stabilnych i komfortowych mostach (kładkach) z poręczami i siatkami bezpieczeństwa. Obiekt może jednocześnie pomieścić ponad 200 osób. Atrakcja dedykowana jest dla rodzin, dzieci ale również ze względu na edukacyjny charakter dla grup szkolnych, wycieczek turystycznych itp.

Głównym celem jest edukacyjny spacer po Wielkopolskim Parku Narodowym trasą podniebną, tu nikt się nie śpieszy, można ją zwiedzać we własnym tempie zatrzymując się na tarasach.
Osoby korzystające z wioski poruszają się w jednym, określonym kierunku po głównej trasie zwiedzając podniebne eksperymentaria, które stanowią wyposażenie domków. Natomiast tarasy widokowe zawierają elementy uzupełniające takie jak lornetki, tablice edukacyjne, zagadki, łamigłówki. Całość wyposażenia utrzymana jest w tematyce edukacji ekologicznej. Ideą tego projektu jest połączenie zabawy, przygody, aktywności outdoorowej z nowoczesną, interaktywną formą nauki.
Na ternie obiektu znajdują się: bar, restauracja, sklep z pamiątkami, pole piknikowe, hotel i kwiaciarnia.

Wydarzenia:

- Święty Mikołaj

Informacja: DELI Park, Park edukacyjno-rozrywkowy, Trzebaw/Rosnówko, ul. Poznańska 1, 62-060 Stęszew, www.delipark.pl, 61 81 95 262, zgłoszenia wycieczek, warsztatów, info@delipark.pl.

Trasa 25G Skansen Miniatur w Pobiedziskach, spacer po skansenie (ok. 0,5 km*)

Dojazd: samochód, autokar, kolej ok. 0,5 km

Skansen Miniatur to park zawierający makiety obiektów historycznych i interesujących fragmentów zabudowy miast wielkopolskich. Podstawową funkcją skansenu jest ukazanie struktury przestrzennej Szlaku Piastowskiego w jego dzisiejszym i częściowo historycznym kształcie oraz procesu rozwoju osadnictwa i kształtowania się państwowości polskiej. Skansen otwarty został w maju 1998 r., w roku jubileuszu 950-lecia Pobiedzisk, choć niektóre miniatury wykonano już w 1994 r. Jest to jedyny tego rodzaju obiekt w Polsce, obejmujący około 35 najważniejszych, a także i mniej znanych budowli z terenu Szlaku Piastowskiego oraz Wielkopolski. Miniatury są wykonane w skali 1:20, z trwałych materiałów: szkielet jest aluminiowy, a elewacja plastikowa zabezpieczona odpowiednimi środkami chemicznymi. Niektóre fragmenty są zrealizowane z materiałów identycznych jak obiekty oryginalne. Makiety przedstawiają ratusze, pałace, kościoły, grody itp. Są wierną kopią oryginałów z zachowaniem wszelkich detali. Są to obiekty najbardziej reprezentatywne dla naszego regionu, obejmujące trzy największe miasta Szlaku Piastowskiego: Poznań, Gniezno i Inowrocław. Obiekt w pełni dostępny dla osób

niepełnosprawnych ruchowo i niewidzących. Informacja: Pobiedziski Ośrodek Kultury, ul. Kostrzyńska 21, 62-010 Pobiedziska, tel. 61 817 72 27, 61 817 78 22, www.ok-pobiedziska.pl

Pobiedziska - gród

Trasa 25H Pośród maszyn oblężniczych (ok 0,3 km)*

Gród Pobiedziska to drewniana warownia z okresu początków Państwa Polskiego. Zlokalizowany, w sercu Szlaku Piastowskiego, w połowie drogi między Poznaniem a Gnieznem, jest doskonałym miejscem do praktycznego poznawania architektury, sztuki wojennej oraz aspektów związanych z życiem codziennym w okresie panowania Mieszka I i Bolesława Chrobrego.
Na terenie Grodu Pobiedziska udostępniono do zwiedzania wystawę średniowiecznych machin oblężniczych w naturalnej skali, zbrojownię, strzelnicę z działającymi katapultami oraz teren przeznaczony na prowadzenie gier i zabaw średniowiecznych. Wystawa uzupełniona o multimedia stanowi idealne miejsce do prowadzenia żywych lekcji historii, organizacji imprezy firmowych lub po prostu ciekawego spędzenia czasu w rodzinnym gronie.
Drewniana warownia w Pobiedziskach to nie klasyczne muzeum, ale innowacyjne przedsięwzięcie, gdzie promuje się filozofię „nauki poprzez zabawę”. Zachęcamy do dotykania wszystkich eksponatów a także do aktywnego korzystania z naszego unikalnego historycznego placu zabaw.

Wchodząc na teren grodu, po prawej stronie dostrzegamy pierwszą machinę oblężniczą – taran. - Jest to średniowieczny taran obsługiwany przez 14 osób. Ma on dwie części składowe. Pierwsza część to jest ruchoma drewniana szopa pod którą podwieszona jest specjalna belka, czyli ten przysłowiowy taran okuty stalową głową zaopatrzoną jeszcze w hak. Głównie służył on we wczesnym średniowieczu do wyważania bram, bo to była zazwyczaj najsłabsza część fortyfikacji.

Trebusz, czyli największa średniowieczna machina oblężnicza miotająca pociski o masie nawet 50 kg na odległość 200 m, który skutecznie kruszył nawet najgrubsze mury. - Ta maszyna przez laików nazywana jest katapultą, a nasz egzemplarz jest 10-metrowy przystosowany do strzelania kulami kamiennymi. Ten egzemplarz będzie w naszym grodzie „żył”, będzie wprawiony w ruch. W weekendy będziemy urządzać cyklicznie strzelania i to turyści będą go obsługiwać. Będzie można napiąć ten trebusz, a potem poprzez pociągnięcie liny zwolnić spust i zobaczyć, jak ta machina działała – zapowiada kasztelan grodu i dodaje, że ten trebusz będzie jedną z nielicznych machin w Europie, która będzie „żyła”. - Z tej machiny będziemy strzelać nie z kul kamiennych, ale prawdopodobnie z worków z piaskiem albo z kul drewnianych. Chodzi oczywiście o względy bezpieczeństwa.

Atrakcją Grodu w Pobiedziskach jest wieża, która jest jedną z trzech modeli wież na świecie! - Jedna znajduje się w Malborku i jest to największa rekonstrukcja. Ta jest rekonstrukcją wczesnośredniowiecznej wieży na kołach wzorowanej na wieżach stosowanych przez Niemców np. przy oblężeniu Głogowa lub Niemczy. Jest to wieża 10-metrowa, otwarta, a na samej górze z zakrytym kasztelem. Ta wieża stosowana była przede wszystkim do prowadzenia ostrzału murów, a nie do bezpośredniego szturmu..
Oprócz wspomnianych czterech machin oblężniczych na terenie grodu znajduje się jeszcze sześć innych. Jest to pluteja – prosta i szybka w budowie machina oblężnicza dająca ochronę łucznikom i kusznikom oblegającym twierdzę. Onager – niewielkich rozmiarów, ale o dużej skuteczności machina powodowała, że w prawie niezmienionej postaci służyła oblegającym przez ponad 1000 lat. Kolejną jest wineja – duża drewniana szopa na kołach dawała ochronę 15 saperom, którzy mogli bezpiecznie zasypywać fosy i niszczyć inne umocnienia polowe.

W dalszej części grodu znajduje się też perierre – lekka machina miotająca, która zasłynęła z zadziwiającej szybkostrzelności, mogąc wystrzelić nawet 300 niewielkich pocisków na godzinę! Jest też kosz, czyli lekka konstrukcja chroniąca przed strzałami i kamieniami ciskanymi z murów. Ostatnią z machin jest hak niszczycielski – były one używane podczas oblężeń zarówno przez oblegających, jak i obrońców. Sam żelazny hak mocowano do długiej żerdzi, a tą natomiast dla ułatwienia obsługi nierzadko podwieszano do ruchomego rusztowania.

Informacja: Siege Studio B. Styszyński, Gruszczyn, ul. Zielińska 3, 62-006 Kobylnica, tel. 601 377 802 www.siegestudio.com

Trasa 25H Park Orientacji Przestrzennej w Owińskach, spacer po parku (ok. 0,5 km*)
Jedyny w Europie, na taką skalę, Park Orientacji Przestrzennej, otworzono 3 września 2012 r. Na około 3 ha powierzchni odtworzono klimat ogrodu barokowego, łącząc go z parkiem krajobrazowym. Posadzono tu 280 gatunków roślin. Wkomponowano specjalne przyrządy dydaktyczne, takie jak: karylion ziemny, czyli system ziemnych dzwonów rurowych, wydających dźwięki i wibracje, równoważnie, huśtawki, ślizg linowy, przeplotnie, trampoliny czy pajęczyny, na których poza rozwijaniem sprawności fizycznej, ćwiczący będą mogli uczyć się orientacji przestrzennej. Na terenie Parku nie zabrakło także wieży wiatrów, która sygnalizuje jego kierunek oraz natężenie.
Specjalnie dobrane komunikatory głosowe mają pomóc osobom niewidomym znaleźć nowe sposoby orientacji przestrzennej opartej na dźwiękach. Ponadto do dyspozycji jest molo oraz oświetlony mostek. Projekt pochłonął prawie 6 mln złotych, z czego połowę kwoty przekazał Powiat Poznański, a drugą połowę uzyskano dzięki staraniom prof. Jerzego Buzka z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Oprócz wyjątkowego Parku Orientacji Przestrzennej w Owińskach, w Ośrodku dla Dzieci Niewidomych znajduje się także jedyne w Polsce Muzeum Tyflologiczne a także pierwsze w kraju laboratorium tyfloakustyczne, w którym wychowankowie poznają i uczą się odgłosów miasta. Informacja: Park Orientacji Przestrzennej, ul. Cysterek, 62-005 Owińska, tel. 61 812 04 86, biuro@niewidomi.edu.pl

Trasa 26 Powiat rawicki

Powiat Rawicki położony jest w zachodniej części Polski, na południowo-zachodnich krańcach Wielkopolski, pomiędzy Wrocławiem i Poznaniem. Przez jego teren przebiega międzynarodowa trasa nr 5 (Poznań-Wrocław) oraz DK 324 (Kalisz - Zielona Góra). Do Wrocławia jest 60 km, a do Poznania 100 km.
W jego skład wchodzi pięć gmin: Rawicz, Bojanowo, Jutrosin, Miejska Górka, Pakosław. Siedzibą powiatu jest Rawicz - miasto liczące ok.22 tys. mieszkańców. Powiat Rawicki jest obszarem typowo rolniczym, z rozwiniętym przetwórstwem rolno spożywczym. Najstarsze wzmianki o osadach wchodzących w skład dzisiejszego powiatu rawickiego pochodzą z XI w. Na terenach ziemi rawickiej znajdowała się wówczas kasztelania czestramaska, która w miarę upływu czasu połączyła się z Golejewkiem. Rolę Czestramia w XIII w. zastąpiła kasztelania dubińska. Pierwsze wzmianki o Jutrosinie pochodzą z 1281 r., o Konarach z 1292 r., o Miejskiej Górce z 1294 r. Przez powiat przebiega kilka pieszych i rowerowych szlaków turystycznych. Liczne kościoły, pałace i dwory świadczą o bogatej historii tego regionu (pałac w Dłoni, pałac w Dąbrówce, dwór w Tarchalinie). Powiat rawicki liczy ok. 60,4 tys. mieszkańców. **Informacje uzupełniające:** Starostwo Powiatowe w Rawiczu ul. Rynek 17, 63-900 Rawicz, tel. 65 546 51 30, www.powiatrawicki.pl.

Trasa 26A Rawicz zawsze otwarty, lokacja na Surowym Korzeniu (ok. 1,6 km*) Dojazd: samochód, autobus, kolej.
Miasto Rawicz położone jest w południowo-zachodniej części Wielkopolski, przy głównej drodze krajowej nr 5 Wrocław – Poznań (około 100 km od Poznania oraz 60 km od Wrocławia). Geograficznie leży na styku Kotliny Żmigrodzkiej, Wysoczyzny Leszczyńskiej i Wysoczyzny Kaliskiej. Początki Rawicza sięgają 1638 r. i wydanego wówczas aktu lokacyjnego przez króla Władysława IV. Uzyskane w ten sposób przywileje (w zakresie handlu) pozwalały na rozwój miasta. Dzięki lokacji na tzw. "surowym korzeniu" Rawicz powstał jako miasto starannie rozplanowane. Rozrastał się w szybkim tempie. Przyczyniło się do tego korzystne położenie - na szlaku handlowym z Poznania do Wrocławia, i bliskość granicy ze Śląskiem. Okres rozwoju Rawicza zahamowany został przez „potop szwedzki". Po zniszczeniu drewnianej zabudowy miasta w 1655 r. nastąpił etap kamienno murowany. Zaczęły powstawać okazałe domy i gmachy.
Początek XVIII w. to zastój w dziejach Rawicza. Najpierw pożar, który wybuchł w 1701 r., później okupacja szwedzka w latach 1704-1705 (przebywał tu król Karol XII) i przemarsze wojsk (rosyjskich w 1707 r., austriackich w 1719 r. i saskich w 1733 r.), które dokonały dzieła zniszczenia. Około połowy XVIII w. miasto zaczęło odradzać się. W drugiej połowie XVIII w. Rawicz zaczął znów szybko się rozwijać, a to za sprawą handlu i rzemiosła.
W wyniku drugiego rozbioru Polski w 1793 r. ziemia rawicka stała się częścią Prus. W wyniku traktatu pokojowego w Tylży Rawicz włączony został w 1807 r. do Księstwa Warszawskiego.
W 1831 i 1832 r. przebywał kilkakrotnie na ziemi rawickiej, goszcząc w Konarzewie, Adam Mickiewicz. W 1863 r. przybył tu przywódca powstania styczniowego - Stefan Bobrowski. W 1857 r. założono w Rawiczu drugą w Wielkopolsce gazownię miejską. W 1891 r. rozpoczęto zakładanie wodociągów, zaś w 1911 r. kanalizacji. W

okresie międzywojennym Rawicz, mimo odpływu ludności niemieckiej, pozostawał miastem wielonarodowościowym i zróżnicowanym wyznaniowo. 26 czerwca 1928 r. odwiedził je prezydent Ignacy Mościcki. 5 września 1939 r. Niemcy wkroczyli do Rawicza i rozpoczął się okres okupacji. Miasto zostało wyzwolone przez Armię Czerwoną w dniu 22 stycznia 1945 r. W latach 1945-1956 Rawicz był jednym z największych i najcięższych więzień, przez które przewinęło się ponad 19 tysięcy więźniów politycznych. Od połowy lat 50-tych XX w. nastąpił jego stopniowy rozwój. Najbardziej dynamiczny okres przypadł na przełom lat 60-tych i 70-tych. Powstało wówczas wiele nowych zakładów, zmodernizowano infrastrukturę miasta, gwałtownie wzrosło budownictwo mieszkaniowe.

Warto zobaczyć:

- barokowy ratusz na Rynku z lat 1753-1756, na rzucie prostokąta, dziewięcioosiowy, dawniej jatki, komora celna i areszt;
- kościół poewangelicki pw. św. Andrzeja Boboli, obecnie późnoklasycystyczny, zbudowany w latach 1803-1808;
- kościół neogotycki pw. Chrystusa Króla i Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, z 1902 r.;
- planty im. Jana Pawła II powstałe z przebudowania wałów obronnych w latach 1840-1850, drugie co do wielkości w Polsce po krakowskich (ok. 3 km długości);
- układ urbanistyczny – wszystkie ulice na Starym Mieście krzyżują się pod kątem prostym;
- fontannę z niedźwiedziem na plantach, z 1988 r.;
- pomnik św. Floriana - patrona strażaków, stoi koło strażnicy PSP w Rawiczu przy ul. Scherwentkego 13;
- pomnik polskiego papieża na rawickich plantach im. Jana Pawła II, stojący niedaleko kościoła pw. Chrystusa Króla i Zwiastowania NMP;
- pomnik Żołnierza Polskiego u zbiegu ulic Wojska Polskiego, Piłsudskiego i Wałów Kościuszki, w formie brązowej rzeźby żołnierza z karabinem i orłem na cokole;
- ratusz w Sarnowie - zbudowany w 1837 r., klasycystyczny z neogotycką wieżą z 1870 r.;

Wydarzenia:

- Turniej żużlowy o puchar Burmistrza Gminy Rawicz
- Rawicki półmaraton

Spacer po Rawiczu sugerujemy rozpocząć z Rynku (liczne parkingi i WC). Na Rynku znajduje się ratusz (a w nim muzeum regionalne) oraz historyczna zabudowa z XVII, XIX i pocz. XX w. Z Rynku udajemy się na zachód ul. Wojska Polskiego. To zadbany deptak miejski. Po 200 m dochodzimy do plant im. Jana Pawła II (Wały T. Kościuszki). Na skrzyżowaniu stoi pomnik Żołnierza Polskiego. Po lewej stronie na plantach w odległości 30 m od skrzyżowania fontanna niedźwiedzia. My skręcamy w prawo i idziemy na północ plantami ok. 200 i skręcamy w prawo (Wałami Gen. Jarosława Dąbrowskiego) i idziemy dalej ok. 500 m. Po lewej szkoła podstawowa w budynku z pocz. XX w., a dalej - na plantach - okrągła fontanna i po lewej Dom Katolicki. Idąc plantami dalej dochodzimy do pomnika Jana Pawła II. Po prawej stronie widzimy kościół pw. Chrystusa Króla i Zwiastowania NMP. Za kościołem skręcamy w prawo w ul. S. Staszica i po ok. 200 m znów skręcamy w prawo w ul. 17 Stycznia. Ta ulica ma niską zabudowę miejską, charakterystyczną dla małych miasteczek Wielkopolski. Ulicą tą dochodzimy do Rynku i skręcamy w lewo. Trzymamy się wschodniej pierzei Rynku i wychodzimy na ul. I. Buszy. Po lewej stronie Sąd Rejonowy a dalej po 50 m kościół pw. św. Andrzeja Boboli. Do Rynku, na parking wracamy ul. I. Buszy.
Informacja: Urząd Miejski Gminy Rawicz, ul. Piłsudskiego 21, 63-900 Rawicz, tel. 65 546 54 00, www.rawicz.pl

Trasa 27 Powiat słupecki

Powiat słupecki położony jest w północno - wschodniej części województwa wielkopolskiego. Według podziału fizyczno - geograficznego leży on w części Pojezierza Gnieźnieńskiego, Równiny Wrzesińskiej, Doliny Konińskiej i Równiny Rychwalskiej. W skład powiatu wchodzą: gminy miejskie: Słupca, gminy miejsko - wiejskie: Zagórów, gminy wiejskie: Lądek, Orchowo, Ostrowite, Powidz, Słupca, Strzałkowo.
Powiat Słupecki jest powiatem typowo rolniczym. Około 68 % mieszkańców powiatu zamieszkuje tereny wiejskie przy czym około 30 tys. mieszkańców związanych jest z rolnictwem.
Powiat położony jest na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, na osi autostrady A2. W Powiecie znajduje się Nadwarciański Park Krajobrazowy (ostoja ptaków) oraz Powidzki Park Krajobrazowy. W granicach powiatu jest 18 jezior, w tym największe w Wielkopolsce - Jezioro Powidzkie. Doskonałe miejsce do plażowania, kąpieli, nurkowania, wędkowania, spacerów, uprawiania sportów wodnych, a także jazdy konnej.

Znajdują się tu cenne zabytki (m.in. perełka architektury europejskiej - klasztor pocysterski w Lądzie - oraz przepiękny pałac w stylu rokokowym w Ciążeniu - (obecnie Dom Pracy Twórczej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza) z największym w Europie środkowo - wschodniej zbiorem masoników.
Są tu także ciekawe zespoły parkowo - pałacowe (m.in. dworek w Osówcu, pałac w Paruszewie, zespół pałacowy w Giewartowie, pałac w Mieczownicy). Liczne gospodarstwa agroturystyczne przyciągają miłośników ciszy i spokoju. Powiat słupecki liczy ok. 59,6 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Słupcy, ul. Poznańska 20, 62-400 Słupca, tel. 63 275 86 00, www.powiat-slupca.pl; Urząd Miasta w Słupcy, ul. Pułaskiego 21, 62-400 Słupca, tel. 63 277 27 27, www.miasto.slupca.pl

Trasa 27A Na Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej w Lądzie (ok. 0,8 km*) Dojazd: samochód, autobus
Ląd to wieś w powiecie słupeckim, położona około 4 km na północ od Zagórowa nad Wartą. Pierwsze ślady osadnictwa pochodzą tu z epoki kamiennej. W VII – VIII w. istniał tu gród (na „Rydlowej Górze") strzegący przeprawy przez Wartę, którego rozkwit nastąpił w XII w. Z 1136 r. pochodzi pierwsza pisana wzmianka o grodzie w Lądzie. Upadek grodu w połowie XIII w. zbiegł się z osadzeniem cystersów przez Mieszka III Starego. Przez trzy stulecia był to zakon niemiecki. Polacy byli przyjmowani jedynie do prac pomocniczych. W 1551 r. mnisi pochodzenia niemieckiego - nie godząc się, aby opatem Lądu został Polak - opuścili opactwo i udali się do Henrykowa. Od tego momentu w lądzkim klasztorze służyli zakonnicy z Polski. Złoty okres swojej historii Ląd przeżył pod rządami wybitnego opata-mecenasa Antoniego Mikołaja Łukomskiego (1697 – 1750). Nazwano go drugim fundatorem opactwa. Barokowy wygląd i wyposażenie kościoła i klasztoru zaistniały głównie dzięki jego staraniom. W wyniku rozbiorów Polski Ląd trafił pod zabór pruski, a majątki kościelne zostały skonfiskowane. Po zmianach politycznych w 1819 r. i przejściu Lądu pod zabór rosyjski opactwo uległo kasacie. W 1850 r. osadzono tu kapucynów, którzy wyremontowali istniejące budynki i zaczęli prowadzić działalność duszpasterską. Ten okres zakończyło powstanie styczniowe i aresztowanie ojca Maksyma Tarejwy, który prowadził działalność konspiracyjną. Wkrótce po tym nastąpiła też likwidacja klasztoru. Po licznych zmianach właścicieli, w Lądzie osadzono (w 1921 r.) salezjanów. W czasie II wojny światowej w latach 1940-41, znajdowało się tutaj więzienie dla polskich księży. Ośmiu z nich zostało w 1999 r. beatyfikowanych przez Jana Pawła II. Od 1952 r. mieści się tutaj Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego.

Warto zobaczyć:
- bogato wyposażony barokowy kościół pw. Najświętszej Maryi Panny i św. Mikołaja Biskupa z lat 1651 -1743, (ołtarze boczne, stalle, ambona, konfesjonały, organy);
- klasztor pocysterski, zachowały się z XIV w. krużganki, sień, oratorium, kapitularz oraz piwnice z gotyckimi sklepieniami krzyżowo-żebrowymi, oratorium św. Jakuba Apostoła Starszego ozdobione freskami w 1372 r., które należą do najcenniejszych zabytków sztuki średniowiecznej w Polsce, 17 czerwca 2009 r. zespół klasztorny w Lądzie został wpisany na Listę Pomników Historii.
- zrekonstruowany gród średniowieczny w Lądzie, gdzie we współpracy z poznańskim Muzeum Archeologicznym są organizowane imprezy plenerowe pt. "Festiwal Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej"
- Ośrodek Edukacji Przyrodniczej - Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego.

Ośrodek Edukacji Przyrodniczej *w Lądzie jest placówką Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego. Główny cel istnienia ośrodka to prowadzenie edukacji przyrodniczej (zwłaszcza dzieci i młodzieży) oraz promowanie wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych parków krajobrazowych Wielkopolski. Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Lądzie leży w Nadwarciańskim Parku Krajobrazowym. Jest to teren Doliny Środkowej Warty - będącej częścią Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. To obszar o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych, idealny dla realizacji edukacji przyrodniczej, wypoczynku, turystyki kwalifikowanej, spotkań oficjalnych i towarzyskich – zawsze jednak w zgodzie i z myślą o niezwykle cennej przyrodzie tego terenu.*

Wydarzenia:
- Festiwal Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej

Festiwal Kultury Cysterskiej i Słowiańskiej w Lądzie*, odbywa się cyklicznie od 2005 r. w pierwszej połowie czerwca na terenie klasztoru i parku przypałacowego Ośrodka Edukacji Przyrodniczej. Festiwal, dzięki*

towarzyszącym mu pokazom walk wojów, innym rekonstrukcjom historycznym, prezentacjom, koncertom i wystawom, ma dużą wartość edukacyjną. Co roku realizowana jest inna formuła.

Spacer po Lądzie warto rozpocząć od klasztoru (przed bramą główną jest kilka miejsc parkingowych). Warto wizytę uzgodnić (zwłaszcza osób na wózkach). Ojcowie są bardzo przychylni pielgrzymom i turystom. Warto zobaczyć: kościół pw. Najświętszej Maryi Panny i św. Mikołaja Biskupa, klasztor pocysterski, zrekonstruowanym gród średniowieczny i Ośrodek Edukacji Przyrodniczej.
Informacja: Wyższe Seminarium Duchowne, Ląd 101, 62-406 Lądek, tel. 63 276 33 23, www.lad.pl
Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Lądzie tel. 63 276 33 07

Trasa 28 Powiat szamotulski

Powiat szamotulski leży w dorzeczu dolnej Warty, w północno-zachodniej części województwa wielkopolskiego, na Wysoczyźnie Poznańskiej (w jej części zwanej Równiną Szamotulską). Tereny położone na północ od Warty stanowią fragment Kotliny Gorzowskiej. Znacznie większa część południowa powiatu wchodzi w skład Pojezierza Poznańskiego.
W skład powiatu wchodzą: gminy miejskie; Obrzycko, gminy miejsko-wiejskie; Ostroróg, Pniewy, Szamotuły, Wronki, gminy wiejskie; Duszniki, Kaźmierz, Obrzycko i miasta: Obrzycko, Ostroróg, Pniewy, Szamotuły, Wronki.
Sprzed 4 tys. lat pochodzą znalezione w Bytyniu figurki wołów w jarzmie – jedno z dwóch, poza Francją, tego typu znalezisk w Europie - wykonane z brązu na terenie dzisiejszej Syrii.
2,5 tys. lat temu przez teren powiatu przebiegał najważniejszy szlak handlowy, tzw. szlak bursztynowy. O rozległych kontaktach mieszkańców powiatu oraz ich zamożności świadczą także inne, późniejsze odkrycia, m.in. skarb srebrny z drugiej połowy X w. (zawierający monety rzymskie, bizantyjskie, arabskie, tureckie, perskie oraz indyjskie), znaleziony na terenie Obrzycka. W pierwszych latach państwowości polskiej ziemia regionu szamotulskiego stanowiła w większości własność rodu Nałęczów.
Obecnie powiat ma charakter rolniczy. Krzyżują się tutaj dwie ważne arterie: szlak kolejowy Północ - Południe (Wybrzeże Bałtyku - Poznań, Warszawa Śląsk) i drogowy Zachód - Wschód (Paryż - Berlin - Moskwa). Liczne szlaki piesze, rowerowe oraz ścieżki przyrodnicze dają możliwości uprawiania turystyki aktywnej.
W powiecie szamotulskim intensywnie rozwija się agroturystyka. Największe jej skupienie widoczne jest w północnej części regionu na terenie gminy Wronki oraz w części wschodniej – w gminie Pniewy.
Wieś powiatu Szamotulskiego daje możliwość korzystania z bogactwa natury – czystej wody, zieleni i świeżego powietrza, umożliwia poznanie wielowiekowego dziedzictwa kulturowego regionu. Powiat szamotulski liczy ok. 90 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Szamotułach, ul. Wojska Polskiego 4, 64-500 Szamotuły, tel. 061 292 87 00, www.szamotuly.com.pl

Trasa 28A Szamotuły, historia i tradycje (ok. 3,2 km *)** Dojazd: samochód, autobus, kolej

Miasto położone jest nad rzeką Samą, na Pojezierzu Wielkopolskim, ok. 35 km na północny zachód od centrum Poznania, w sąsiedztwie Puszczy Nadnoteckiej. Położenie sprzyja rozwojowi gospodarczemu miasta i gminy, a także ruchowi turystycznemu. Przecinają się tutaj ważne szlaki komunikacyjne, łączące sąsiednie ośrodki. Wiodą tędy również drogi międzynarodowe, które poprzez trasę A2 i Frankfurt n/Odrą biegną do Berlina, oraz linia kolejowa Poznań - Szczecin. Pierwsze wzmianki o osadzie „Stare Szamotuły" pochodzą z 1231 r. Przed 1257 r. otrzymała ona od Przemysła I prawo do odbywania targów. W 1284 r. kasztelan poznański Tomisław uzyskał od księcia Przemysła II zwolnienie Nowych Szamotuł od opłat targowych oraz przywilej lokowania tych osad na prawie zachodnim. W 1420 r. król Władysław Jagiełło nadaje miastu prawa miejskie. Na początku XV w. miasto podzielono między Świdwów-Szamotulskich i Górków. W 1551 r. powstała tu pierwsza drukarnia w regionie wielkopolskim. XVI w. Szamotuły stają się ośrodkiem reformacji i były jednym największych skupisk braci czeskich w Polsce. Na przełomie XVI i I poł. XVII w. ma tu miejsce osadnictwo niemieckie, szkockie i żydowskie. W latach 1793-1919 miasto trafia do zaboru pruskiego. Od 1815 – Szamotuły znajdują się w obrębie Wielkiego Księstwa Poznańskiego. W 1848 r. uruchomiona zostaje linia kolejowa Poznań-Szczecin. Na przełomie XIX i XX w. następuje silny rozwój miasta. Powstają: cukrownia, olejarnia, zakłady meblarskie i młyny. W latach 1918-1919 Szamotuły były ośrodkiem Powstania Wielkopolskiego. W okresie międzywojennym następuje szybki rozwój miasta. Po II wojnie światowej Szamotuły znów weszły w fazę intensywnego rozwoju gospodarczego.

Warto zobaczyć:

- historyczny układ urbanistyczny z XIV-XX w.;

- bazylikę mniejszą MB Pocieszenia i św. Stanisława Biskupa z 1423 r. i z lat 1513-42;
- zespół klasztorny reformatów obejmujący kościół pw. Świętego Krzyża z lat 1675-82, oraz klasztor z II połowy XVII w.;
- zespół zamkowy obejmujący Zamek Górków w Szamotułach, wieżę mieszkalną „Baszta Halszki" z XIV w.; budynek na podzamczu, tzw. Zamek, z XV w., oficynę z końca XVIII w., park z fragmentami fosy i wały, (XV- XIX w.);
- domy w Rynku z VIII i XIX w.;
- dom przy pl. Sienkiewicza 23, z II poł. XIX w.;
- szachulcowy dom przy ul. Braci Czeskich 8 z XIX w.

Muzeum „Zamek Górków" w Szamotułach prezentuje wnętrza siedziby magnackiej i jedną z największych w Polsce kolekcji ikon. W oficynie mieści się wystawa etnograficzna, a w baszcie eksponowane są m.in.: „komnata Halszki z Ostroga", obiekty archeologiczne i historia miasta. W XIX-wiecznym spichrzu wystawiono skarby archeologiczne odkryte w czasie budowy przebiegającego przez Wielkopolskę gazociągu jamalskiego.

Wydarzenia:
- Dni Szamotuł

Spacer po Szamotułach możemy rozpocząć z dworca PKP przy ul. Dworcowej. Po wyjściu z dworca skręcamy w lewo - w ul. Dworcową i przemierzamy ok. 800 m do Rynku. Po drodze mijamy Urząd Miasta i Gminy oraz kościół pw. Świętego Krzyża. Wchodzimy na okazałą starówkę otoczoną kamienicami z przełomu XIX/XX w. W centralnej części stoi kamienica z 1905 r. Obchodzimy Rynek z prawej strony i wchodzimy na ul. Braci Czeskich. Stąd idziemy ok. 300 m prosto, przecinając wąskie uliczki z zachowanym średniowiecznym układem urbanistycznym. Ulicami: Braci Czeskich, Wroniecką docieramy do Zamku Górków. Całe założenie położone jest po prawej stronie. Wchodzimy przez bramkę (koło Biblioteki Powiatowej). Na wprost gościniec, a po prawej pałac. Za nim, od strony ul. Wronieckiej wieża obronna i wały. Po zwiedzeniu założeń zamkowych i ogrodowych wracamy na ul. Wroniecką i skręcamy w lewo. Po ok. 200 m skręcamy w prawo na ul. Kapłańską i po dalszych 120 m docieramy do bazyliki mniejszej MB Pocieszenia i św. Stanisława Biskupa. Ulicą Kapłańską docieramy do ul. Ratuszowej - wychodzącej z Rynku. Skręcamy w prawo i po 200 m docieramy do Urzędu Miasta (WC), a dalej ul. Dworcową na parking przy dworcu PKP. Informacja: Urząd Miasta i Gminy Szamotuły, ul. Dworcowa 26,64-500 Szamotuły, tel.61 292 75 01, www.szamotuly.pl, Szamotulski Ośrodek Kultury, ul. Dworcowa 43, 64-500 Szamotuły, tel. 61 29 21 307 Muzeum - Zamek Górków, ul. Wroniecka 30, 64 - 500 Szamotuły, tel. 61 292 18 13, www.zamek.org.pl.

Trasa 28B Wronki Cię zaskoczą (ok. 2,5 km *)

Dojazd: samochód, kolej

Wronki leżą w odległości 50 km od Poznania, w zakolu doliny Warty, przy szlaku kolejowym Poznań-Szczecin. Na północ od rzeki rozciągają się wydmy śródlądowe, gęsto porośnięte sosnowymi borami. Znalezione nad brzegiem Warty grociki strzał świadczą, że ludzie pojawili się na terenie Wronek już 8 tys. lat p.n.e. Najstarszy zapis o Wronkach pochodzi z 1279 r. Wronki do początku XVI w. stanowiły własność królewską. Potem miasto należało do różnych wielkopolskich rodów. Od połowy XIX stulecia nastąpiło znaczne ożywienie gospodarcze, do czego przyczyniło się także uruchomienie w 1848 r. linii kolejowej Poznań-Szczecin. W okresie międzywojennym powoływane tu były licznie zespoły muzyczne, drużyny harcerskie, kluby sportowe, a istniejący już od dawna „Sokół" i Bractwo Kurkowe wznowiły swoją działalność. 25 stycznia 1945 r. Wronki zostały wyzwolone spod okupacji hitlerowskiej. Nastąpił czas budowy nowych zakładów pracy, rozwoju oświaty i kultury.
Wronki często określane są mianem „Bramy do Puszczy Noteckiej" – ten imponujący kompleks leśny zajmuje tu ok. 19 tys. ha, co odpowiada powierzchni 1000 Stadionów. Na terenie Puszczy występują liczne gatunki zwierząt objętych częściową lub ścisłą ochroną, m.in. kania ruda, kania czarna, bielik zwyczajny i bocian czarny. Obecnie we Wronkach prężnie rozwija się wiele znaczących zakładów produkcyjnych, w tym światowi liderzy branży AGD, firmy specjalizujące się w obróbce metalu i pracownie organmistrzowskie. Sąsiedztwo Warty tworzy znakomite warunki dla wodnej rekreacji. Stopniowo odradza się ruch żeglarski i kajakarski na rzece, a przystań w Olszynkach to świetne miejsce dla odpoczynku na stałym lądzie.

Warto zobaczyć:
- kościół parafialny pw. św. Katarzyny w stylu gotyckim, wzniesiony pod koniec XV w., ołtarz główny rzeźbiony i malowany, w nowym ołtarzu głównym znajduje się późnogotycka rzeźba Vir Dolorum z ok. 1500 r., a w prezbiterium renesansowa rzeźba - Pieta z końca XVI w.;

- kościół klasztorny oo. franciszkanów z XVII w., wcześniej siedziba dominikanów.

Wydarzenia:
- Dni Wronek
- Piknik Ekologiczny

Spacer po Wronkach polecamy rozpocząć przy parkingu Lidla przy ul. B. Chrobrego. Kierujemy się w lewą stronę drogą nr 182 w kierunku mostu na ul. Jana Pawła II. Przechodzimy mostem nad rzeką (ok. 650 m) z widokami na dolinę Warty i kładkę pieszo-rowerową po lewej stronie. Na Rondzie Europa skręcamy w lewo. Po prawej stronie znajduje się szkoła, a po lewej zajazd i stacja paliw Orlen. Na przeciwko Orlenu znajduje się Hotel Olympic i centrum sportowe (WC dostępne dla ON). Dalej skręcamy w lewo - w ul. Leśną i podążamy ok. 400 m do kładki pieszo-rowerowej nad Wartą. Z kładki rozciąga się widok na klasztor i most samochodowy po lewej stronie oraz most kolejowy po prawej stronie. Przechodzimy na drugą stronę kładki i skręcamy w lewo - w ul. Rzeczną, a po 50 m w prawo i jesteśmy przy klasztorze franciszkanów. Skręcamy w prawo - w ul. Klasztorną, przechodzimy przez Rynek, na którym znajduje się pomnik „Ku czci i chwale poległym za wolność Ojczyzny". Po dalszych 200 m, jesteśmy na ul. Sierakowskiej, mijając po lewej stronie kościół parafialny pw. św. Katarzyny. Następnie skręcamy w ul. Spokojną, a po 100 m jeszcze raz w lewo na pl. Wolności, czyli dawne wronieckie „planty" i targowisko, które po gruntownym remoncie w 2010 r. zmieniło się w jedno z najbardziej reprezentacyjnych miejsc na terenie miasta. Przechodzimy przez całą długość placu, a następnie skręcamy w lewo w ul. Powstańców i po chwili w prawo w ul. Poznańską, którą dochodzimy do ul. B. Chrobrego, przy której rozpoczęła się cała trasa. Parking Lidla znajduje się w odległości ok. 100 m po skręcie w lewo. Informacja: Urząd Miasta i Gminy Wronki, ul. Ratuszowa 5, 64-510 Wronki, Sekretariat: tel. 67 25 45 300, www.wronki.pl, Muzeum Ziemi Wronieckiej, ul. Szkolna 2, 64-510 Wronki, tel. 67 25 40 133, muzeum@wokwronki.pl.

Trasa 29 Powiat średzki

Powiat średzki leży w środkowej części województwa wielkopolskiego na południowy wschód od miasta Poznania. Ziemia średzka geograficznie leży na terenie Pojezierza Gnieźnieńskiego, subregionu Pojezierza Wielkopolskiego. Część północna to Równina Wrzesińska urozmaicona na południowym zachodzie długą rynną jezior Zaniemysko-Kórnickich. Południową część ziemi średzkiej zajmuje Kotlina Śremska, którą pośrodku przecina szeroka pradolina Warty (płynącej tutaj na linii wschód - zachód). Swoim zasięgiem powiat obejmuje pięć gmin: Dominowo, Krzykosy, Nowe Miasto nad Wartą, Zaniemyśl oraz Miasto i Gminę Środa Wlkp. Przez teren powiatu przebiegają szlaki komunikacyjne łączące Wybrzeże Morza Bałtyckiego ze Śląskiem (droga krajowa nr 11 oraz kolejowa magistrala z północy na południe Polski). Powiat średzki ma charakter rolniczo-przemysłowy. Teren powiatu jest równinny, a lesistość wynosi 16%. W regionie dominuje krajobraz typowy dla Wielkopolski - rozległe niziny wypełnione szachownicą pól i łąk, a niewielkie wzniesienia, porośnięte są lasami. Na terenie powiatu znajdują się cztery jeziora oraz zbiornik retencyjny. Gród w Gieczu stanowił ważny element systemu obronnego w państwie pierwszych Piastów.Dobra lokalizacja powiatu, rozbudowana infrastruktura, rozwinięta sieć dróg kołowych i kolejowych oraz bogactwo zabytków sprawiają, że powiat średzki jest miejscem atrakcyjnym dla inwestycji gospodarczych jak i regionem pełnym uroku i ciekawych miejsc, który warto odwiedzić i dobrze poznać. Powiat średzki liczy ok. 57 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Środzie Wielkopolskiej, ul. Daszyńskiego 5, 63-000 Środa Wielkopolska, tel. 61 285 80 51, www.powiatsredzki.pl

Trasa 29A Środa Wielkopolska, miasto ludzi aktywnych (ok. 2 km *)

Dojazd: samochód, autobus, kolej, komunikacja miejska gratis.

Środa Wielkopolska położona jest w centralnej części województwa wielkopolskiego. Jest największą i jedyną miejsko – wiejską gminą Powiatu Średzkiego. Przez Środę przebiega kolejowa magistrala północ – południe oraz droga krajowa DK 11 (łącząca środkowe wybrzeże Morza Bałtyckiego ze Śląskiem). Środa Wielkopolska leży na terenach, które są tylko w niewielkim stopniu zróżnicowane pod względem wysokości nad poziomem morza. Około 3700 r. p.n.e., w dorzeczu Maskawy, pojawiły się pierwsze grupy neolitycznych rolników przybyłe z południa Polski, prowadzące osiadły tryb życia. 2000 lat p.n.e. Środę i okolice zamieszkiwały ludy umiejące posługiwać się brązem. Zagęszczenie sieci osadniczej oraz dogodność szlaku komunikacyjnego wzdłuż Maskawy sprawiły, że tędy właśnie wiodła jedna z nitek szlaku bursztynowego, czego pośrednim dowodem mogą być paciorki egipskie znajdowane w Dębiczu, Nadziejewie i Środzie. Pierwsze grodzisko znajdowało się na wzniesieniu pomiędzy dzisiejszą Kolegiatą a Nowym Rynkiem. Na miejscu dzisiejszego ratusza, za Władysława Jagiełły w latach 1402-1413, był tu gotycki zamek królewski. Prawdopodobnie w latach 1261-67 Środa otrzymała prawa miejskie. W XV w. miasto było jednym z największych w Wielkopolsce. Nazwa w źródłach pojawia się poczynając od 1228 r.

Od 1454 r. aż do okresu rozbiorowego Środa była miejscem sejmików województw poznańskiego, kaliskiego, a później także gnieźnieńskiego. W mieście rozwijał się handel i rzemiosło. Podczas "potopu szwedzkiego" w 1655 r. miasto zostało zdobyte i złupione przez wojska szwedzkie. Mimo zniszczeń, dzięki odbywającym się w mieście sejmikom, utrzymało swoją zamożność. 15 lutego 1793 r. Środa trafiła pod zabór pruski. Miasto było ważnym miejscem walki o polskość i wyzwolenie spod zaboru. II wojna światowa przynosi terror i rozstrzeliwanie ludności polskiej. 23 stycznia 1945 r. Środa została wyzwolona. W 1967 r. obchodzono tu uroczystość 700-lecia nadania praw miejskich.

Warto zobaczyć:

- rynek i zachowany historyczny układ urbanistyczny starego miasta z XIV – XX w.,
- ratusz z poł. XIX w.,
- późnogotycką kolegiatę średzką pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z lat 1423-28, przebudowaną w końcu XV i na początku XVI w.,
- budynek bramny prowadzący na dziedziniec kolegiaty stanowiący neogotycką dzwonnicę z 1869 r.,
- plebanię z pocz. XIX wieku, ul. Jażdżewskiego 3,
- neoromański poewangelicki kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa z lat 1883-88,
- mury nawy kościoła dominikanów ze szkarpami z XV w.,
- cmentarz rzymskokatolicki (najstarszy nagrobek z 1792 r.) z kaplicą z 1913 r.,
- domy (wille) z XIX w., ul. Kilińskiego 7, ul. Dąbrowskiego 12, 20, Krótka 5,
- wodociągową wieżę ciśnień z lat 1910-11,
- szlak Średzkiej Powiatowej Kolei Wąskotorowej wraz z infrastrukturą (kolej prowadzi ruch turystyczny z wykorzystaniem trakcji parowej na zachowanym 14-kilometrowym szlaku Środa Miasto – Zaniemyśl),
- pomniki: pomnik J. H. Dąbrowskiego, pomnik harcerzy, pomnik zabitych robotników cukrowni we wrześniu 1939 r., pomnik - miejsce straceń środzian we wrześniu 1939 r., pomnik nauczycieli, pomnik 700-lecia miasta, pomnik Armii Poznań, pomnik Powstańców Wielkopolskich.

Spacer po Środzie Wielkopolskiej proponujemy rozpocząć z parkingu na pl. Armii Poznań. Na skrzyżowaniu ul. B. Limanowskiego z pl. Armii Poznań znajduje się pomnik bohaterskiej Armii Poznań. Naprzeciwko pomnika wychodzi ul. I. Daszyńskiego. Tam znajduje się Starostwo Powiatowe i Urząd Miejski. My kierujemy się na ul. Powstańców Wielkopolskich a następnie na ul. Generała Jana Henryka Dąbrowskiego. Wchodzimy do Rynku. Skręcamy w lewo i naprzeciwko mamy budynek sądu z czerwonej cegły. Na Rynku znajdują się dwie figury: figura NPM i figura św. Wawrzyńca. Podążamy przy sądzie prosto - na ul. 17 Września i za budynkiem parafialnym skręcamy w lewo do kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa. Po obejściu i zwiedzeniu kościoła wychodzimy na ul. Wiosny Ludów i skręcamy w prawo przy placu zabaw. Dalej poruszamy się po plantach miejskich (dawne obwarowania i fosa), ul. Księdza Kegla, ok. 200 m, do ul. Szpitalnej i dalej - do ul. T. Kościuszki. Planty średzkie to zielone płuca miasta, miejsce spacerów i wypoczynku mieszkańców. Z plant skręcamy w ul. Kilińskiego prowadzącą do Rynku. Po 100 m, zostawiając Rynek po prawej stronie, skręcamy w lewo - do kolegiaty średzkiej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Z kościoła kierujemy się ul. Szkolną do ul. Kościelnej, a następnie w prawo - w ul. Ratuszową - do parkingu na pl. Armii Poznań. Informacja: Urząd Miejski w Środzie Wielkopolskiej, ul. Daszyńskiego 5, 63-000 Środa Wielkopolska, tel. 61 286 77 00, www.sroda.wlkp.pl

Trasa 30 Powiat śremski

Powiat rozciąga się w trzech krainach geograficznych. Środkową część zajmuje Pradolina Warszawsko-Berlińska, a jej dnem płynie rzeka Warta, która oddziela tereny Pojezierza Wielkopolskiego na północy od Pojezierza Leszczyńskiego na południu. W skład powiatu wchodzą: gminy miejsko-wiejskie: Dolsk, Książ Wielkopolski, Śrem, gminy wiejskie: Brodnica, miasta: Dolsk, Książ Wielkopolski, Śrem. Teren powiatu śremskiego należy do obszarów nizinnych oraz pojezierzy. Został on ukształtowany w wyniku działalności lądolodu skandynawskiego - stąd w jego krajobrazie jeziora, wzgórza morenowe, ozy i wały wydmowe porośnięte lasami. Ma charakter głównie rolniczo-usługowy. Krajobraz wiejski to m.in. parki podworskie (w Górze, Jaszkowie, Łęgu, Manieczkach, Mechlinie, Międzychodzie, Mszczyczynie, Włościejewkach), znajdują się w nich pomniki przyrody: dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, kasztanowce zwyczajne i platany. Największe skupisko głazów narzutowych uznanych za pomniki przyrody (w Wielkopolsce) znajduje się w gminie Dolsk. Liczne jeziora, parki krajobrazowe, szlaki rowerowe i piesze sprzyjają uprawianiu turystyki aktywnej. Oprócz pomników przyrody region śremski posiada wiele zabytków

architektonicznych. Powiat śremski liczy ok. 60,7 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Śremie, 63-100 Śrem, ul. Mickiewicza 17, tel. 61 283 70 01, www.powiat-srem.pl

Trasa 30A Po historycznym Śremie (ok. 4,5 km *) Dojazd: samochód, autobus,
Śrem to miasto położone w kolanie Warty w Kotlinie Śremskiej. Śrem był po raz pierwszy wspomniany w dokumentach pisanych w 1136 r. jako ważny gród kasztelański. W 1253 r. miasto lokowano na lewym brzegu Warty, a w 1393 r. przeniesiono je na wyspę zwaną „Kobylec", bliżej starego grodu. W późnym średniowieczu nastąpił rozwój Śremu związany z rozwojem sukiennictwa oraz położeniem miasta przy szlaku łączącym Poznań z Wrocławiem. Wiek XVII to okres wielkich klęsk, w wyniku których miasto podupadło. W latach 1653-1656 w Śremie i na okolicznych ziemiach szalała epidemia dżumy, która doprowadziła do śmierci ok. 70% ówczesnych mieszkańców miasta. Zniszczeń dopełnili Szwedzi w okresie Potopu Szwedzkiego (w 1655-1660 r.). W następnych latach miasta dopadły klęski żywiołowe m.in. wielka powódź z 1736 r., a w 1762 r. pożar wzniecony przez wojska rosyjskie strawił ponad 100 budynków. W 1807 r. Śrem znalazł się w granicach Księstwa Warszawskiego. Po Kongresie Wiedeńskim miasto weszło w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego - pod władanie pruskie. Ochotnicze oddziały ze Śremu podczas Powstania Wielkopolskiego, walczyły w bitwach pod: Zbąszyniem, Rawiczem i Lesznem. Miasto ponownie przeżyło rozkwit po II wojnie światowej.

Warto zobaczyć:

- Rynek a dziś pl. 20 Października, prostokątny plac (160 × 90 m) wytyczony w XVI w.;
- kamienice na Rynku z XIX w., których fasady nawiązują do elementów renesansu i baroku;
- najstarszą kamienicę z 1827 r. (ul. Kościuszki 1);
- śremski ratusz z 1838 r. nawiązujący do klasycyzmu i wczesnego renesansu włoskiego;
- kościół farny Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej, późnogotycki kościół z 1393 r. zwieńczony 62-m wieżą;
- przy kościele zabytkowy cmentarz;
- plebanię przy ul. Farnej 17 (organistówka – jeden z niewielu zachowanych domów szczytowych konstrukcji szkieletowej z początku XIX w. oraz neogotycka wikaryjka z 1889 r. Tuż za nimi dawna kaplica szpitalna i lazaret wojskowy z 1862 r., który w 1930 r. został przebudowany na szpital powiatowy, a od 1990 r. Dom Opieki Społecznej);
- dawne gimnazjum przy ul. Poznańskiej 11 z 1869 r., dzisiaj Liceum Ogólnokształcące im. Generała Józefa Wybickiego;
- zespół poklasztorny franciszkanów otoczony wysokim murem z dwoma barokowymi bramkami z 1770 r.;
- kościół klasztorny pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny;
- kościół pw. Świętego Ducha, późnogotycki z 1614 r.;
- wieżę ciśnień przy ul. Mickiewicza, z 1909 r. o wysokości 43,7 m;
- budynek przy ul. ks. Piotra Wawrzyniaka 3, zwieńczony barokowym szczytem z ok. 1910 r.;
- budynek Starostwa Powiatowego z portalem wejściowym, nawiązujący do renesansu holenderskiego powstały w 1904 r.;
- zespół poklasztorny klarysek składający się z barokowej kaplicy Matki Boskiej Wniebowziętej i poklasztornego budynku z XVIII w.;
- cmentarz staromiejski na Górczynie gdzie znajdują się pomniki: Powstańców Wielkopolskich;
- pomniki bohaterów Wiosny Ludów oraz z I i II wojny światowej;
- zespół koszarowy zbudowany w latach 1902–1903, w skład którego wchodzą: koszary, budynki zaplecza, ujeżdżalnia, internat oraz wille oficerskie;
- zabytkowe kamienice przy ul. Kościuszki i ul. Marciniaka;
- budynki Bractwa Kurkowego;
- Pomnik ławeczkę ks. Piotra Wawrzyniaka na nadwarciańskiej promenadzie, odsłonięta 15 listopada 2010 r., dzieło Krzysztofa Jakubika, siedzący ksiądz w kapeluszu, z książką na kolanach, obok tablica z napisem „Ks. Piotr Wawrzyniak, 1849-1910, Organicznik, Twórca spółdzielczości bankowej";
- pomnik ławeczkę Heliodora Święcickiego na nadwarciańskiej promenadzie, założyciela i pierwszego rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, autorstwa Piotra Garstki, odsłonięty 30 czerwca 2010 r.

Wydarzenia:

- Śremskie żyrafy
- Dni Śremu

- Międzynarodowy Weekend Filmowy

Spacer po Śremie sugerujemy rozpocząć z Rynku dziś pl. 20 Stycznia (liczne parkingi). Na placu znajduje się historyczna zabudowa, ratusz i fontanna. Kierujemy się ul. Farną ok. 150 m. Po prawej stronie mijamy kościół farny pw. NMP Wniebowziętej. Idziemy dalej ok 50 m i skręcamy w prawo w ul. Parkową. Teraz idąc dzielnicą willową mamy do przebycia ok. 300 m. Przed stadionem skręcamy w prawo i poruszamy się między parkiem a stadionem. Po przejściu 150 m, przy bramie stadionu, mamy rozwidlenie dróg. W lewo ścieżka prowadzi do „Dobosza" pomnika Powstańców Wielkopolskich (ok. 200 m) a lekko na skos w prawo na ul. Poznańską. My podążamy w prawo - na ul. Poznańską. Po prawej stronie jest pomnik Żołnierza Polskiego, a dalej plac zabaw dla dzieci. Wychodzimy przy fontannie i krzyżu na ul. Poznańską. Na siatce po prawej napis „Park Powstańców Wielkopolskich 1918-1919". Skręcamy w prawo i podążamy ok. 500 m przez pl. 20 Stycznia i dalej - ul. Kościuszki do ul. Prymasa S. Wyszyńskiego. Tu znajduje się kościół pw. Ducha Świętego. Stąd możemy wrócić ul. Prymasa S. Wyszyńskiego i ul. Kościuszki do Rynku, na parking. Możemy też (ul. Prymasa S. Wyszyńskiego i Młyńską) przejść do ul. J. Piłsudskiego i skręcić w prawo na most - na Warcie. Polecamy kontynuować spacer do ronda (na rondzie symboliczny rower), a dalej (dwa razy w prawo) - na promenadę i ul. Nadbrzeżną. Kiedy już znajdziemy się nad Wartą, to promenada odchodzi w prawo ok. 800 m (po drodze pomnik - ławeczka Heliodora Święcickiego – założyciela i pierwszego rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz pomnik - ławeczka ks. Piotra Wawrzyniaka). My podążymy w lewo - ul. Nabrzeżną. Tu cumują jednostki białej floty na Warcie (przystań w Śremie). Na nabrzeżu, przy moście, latem znajduje się wypożyczalnia rowerów. Jest tu też restauracja. Podążając ul. Nadbrzeżną ok. 700 m docieramy do Mariny w Śremie. Jest tu możliwość wyczarterowania łodzi, kajaków, miejsce do odpoczynku i parking. Do Rynku wracamy ul. Nadbrzeżną, Mostem 23 Stycznia, ul. J. Piłsudskiego i skręcamy w lewo - w ul. Doktora S. Matuszewskiego (ok. 1,3 km). Informacja Turystyczna - Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości * *, ul. Okulickiego 3, 63-100 Śrem, tel./fax 61 283 27 04, unia@srem.com.pl, „Cafe Tej!" Miejskie Centrum Informacji, pl. 20 Października 11, 63-100 Śrem, tel. 61 670 61 35, 600 924 173, cafetej@gmail.com.

Trasa 30B Dolsk - Pośród historii i przyrody (ok.1,8 km *)

Dojazd: samochód, autobus

Miasto położone jest na przesmyku między Jeziorem Dolskim Wielkim a Jeziorem Dolskim Małym, przy drodze wojewódzkiej nr 434. Jest tu prawdziwa mozaika form terenowych ukształtowanych przez lodowiec, ozdobiona jeziorami zgrupowanymi wokół miasteczka. Pierwsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu kultury łużyckiej. Znaleziono tu brązowe ozdoby z tego okresu oraz cmentarzysko. Na półwyspie Jeziora Dolskie Małe znajdowało się grodzisko, które istniało do XVIII w. Osada targowa znajdowała się tu na przełomie XI i XII w. Powstała ona na szlaku handlowym z Poznania na Śląsk. Pierwsze informacje o miejscowości zamieszczone zostały w 1136 r. w tzw. Bulli gnieźnieńskiej papieża Innocentego II, gdzie wymieniana jest jako własność biskupów gnieźnieńskich. W latach 1231-1797 Dolsk był własnością biskupów poznańskich. W 1359 r. Dolsk otrzymał średzkie prawa miejskie z przywileju króla Kazimierza Wielkiego. 22 kwietnia 1866 r. powstało tu pierwsze w Wielkopolsce kółko rolnicze (Dolskie Kółko Włościańsko-Rolnicze). Podczas Powstania Wielkopolskiego utworzono w mieście kompanię (pod dowództwem por. Tomasza Paula), która wchodziła w skład batalionu śremskiego i walczyła pod Rawiczem i Zbąszyniem. Podczas masowych egzekucji II wojny światowej, rozstrzelano 10 mieszkańców Dolska i okolic. Wyzwolenie nastąpiło 21 stycznia 1945 r.. Obecnie w miasteczku działają niewielkie zakłady rzemieślnicze i usługowe.

Warto zobaczyć:

- ratusz z wieżą z 1981 r., powstał poprzez przebudowę trzech kamienic, dziś Urząd Miasta i Gminy oraz biblioteka z Izbą Regionalną,
- Rynek i założenie urbanistyczne dziś pl. Wyzwolenia, regularny rozplanowany po założeniu miasta w 1359 r.,
- na Rynku pomnik Bohaterów Ziemi Dolskiej z 1978 r. oraz figura św. Nepomucena z 1880 r.,
- piętrowe kamieniczki z XVIII i XIX w., najstarsza barokowa nr 23,
- kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła, późnogotycki wzniesiony ok. 1460 r., ufundowany przez bp. Andrzeja z Bnina,
- mur przykościelny z barokową bramą, gruntownie odrestaurowany po pożarze w 1790 r.,
- dzwonnicę z końca XVIII w. z dzwonami z 1680 i 1777 r.,
- plebanię z połowy XVIII w., z dachem mansardowym z lukarnami,
- barokowy kościół pw. Świętego Wawrzyńca z 1685 r.,

- drewniany kościół pw. Świętego Ducha z 1618 r., zbudowany na planie kwadratu z wielobocznie zamkniętym prezbiterium, konstrukcji szachulcowej, w ołtarzu głównym znajduje się płaskorzeźba ze sceną koronacji Najświętszej Maryi Panny oraz rzeźby św. Jana Ewangelisty i św. Mateusza,
- dom przy ul. Rynek 23 z połowy XVIII w.,
- willę „Azaria" przy ul. Śremskie Przedmieście 23 z 1903 r.,
- wiatrak koźlak z 1 poł. XIX w.,
- dwór secesyjny z 1909 r. w dawnym folwarku Podrzekta i park dworski,
- oficynę dawnego dworu biskupiego z ok. 1760 r., obecnie Szkoła Podstawowa im. Janusza Kusocińskiego;
- pomnik Janusza Kusocińskiego z 1977 r.;
- pomnik Kozy z 2010 r.

Spacer po Dolsku rozpoczynamy na Rynku (parking). Dziś jest to pl. Wyzwolenia. Najstarszym budynkiem jest ustawiony szczytowo barokowy dom pod nr 23 z połowy XVIII w. W pierzei zachodniej wznosi się ratusz z wysoką wieżą z 1981 r. W centrum Rynku jest granitowy pomnik Bohaterów Ziemi Dolskiej z 1978 r. oraz zrekonstruowana figura św. Jana Nepomucena z 1880 r. - na wysokiej kolumnie. Z Rynku trasa prowadzi ul. Świętego Ducha w stronę Śremu. Należy uważać, gdyż chodniki są na początku bardzo wąskie i należy przez ok. 100 m jechać jezdnią. Po lewej stronie mamy kościół pw. Świętego Ducha z 1618 r. Podążamy dalej prosto mijając po drodze, po prawej stronie, stację Orlen i po 300 m skręcamy w ul. Śremskie Przedmieście. Dalej prosto dzielnicą willową znów 300 m do ul. Szkolnej. Nieco powyżej widoczna wśród drzew eklektyczna willa „Azaria" z ok. 1880 r. Tu po lewej stronie mamy ładny widok na Dolsk. Skręcamy w lewo i schodzimy ul. Szkolną. To teren dawnego folwarku biskupiego, nazwanego później „Jaskółki", a dziś integralna część miasta. Na wysokim, opadającym w stronę jeziora wzniesieniu, stał pałac biskupi rozebrany ok. 1790 r., otoczony ogrodem włoskim i winnicami na stoku. Zachowała się jedna z dwóch barokowych oficyn dawnego pałacu z około 1760 r. Wraz z sąsiednimi budynkami mieści się tu szkoła podstawowa. Za boiskiem szkolnym, w miejscu zniszczonej drugiej oficyny, wznosi się budynek gimnazjum i nowoczesna hala sportowa. Ulicą Kościelną powracamy do kościoła farnego św. Michała Archanioła. Po drugiej stronie ulicy znajdują się zabudowania późnobarokowej plebani z połowy XVIII w., z dachem mansardowym z lukarnami, uważanej za najładniejszą w Wielkopolsce. Przed plebanią stoi kapliczka z figurą Serca Jezusowego. Na kamiennym cokole tablica założycieli najstarszego w Wielkopolsce Kółka Rolniczego z 1926 r. Tablica zniszczona w czasie II wojny światowej została zrekonstruowana w 1996 r.
Dalej podążamy za parkingiem przykościelnym w prawo - nad jezioro Dolskie Wielkie. Nowo wybudowane ścieżki i pomosty pozwolą chwilę wypocząć nad jeziorem. Spacer kontynuujemy prosto promenadą przez ok. 200 m - na mostek. Wracamy do Rynku ul. Pocztową (ok. 100 m), a następnie w prawo ul. Podgórną na pl. Wolności.
Informacja: Urząd Miasta i Gminy Dolsk, pl. Wyzwolenia 4, 63-140 Dolsk, tel. 61 282 50 01, www.dolsk.pl.

Trasa 31 Powiat turecki

Powiat Turecki położony jest we wschodniej Wielkopolsce, w pasie nizin zwanych „Krainą Wielkich Dolin", na Nizinie Wielkopolskiej. Rzeźba terenu powiatu jest charakterystyczna dla krajobrazów staroglacjalnych, związanych ze zlodowaceniem środkowopolskim. Są to typowe formy dla krajobrazu wysoczyzn morenowych, płaskich, urozmaiconych jedynie skupiskami wydm rozciętych dolinami rzek. Zachodnią część powiatu stanowi Wysoczyzna Turecka, wschodnią zaś dolina rzeki Warty. Administracyjnie powiat podzielony jest na sześć gmin wiejskich: Brudzew, Kawęczyn, Malanów, Przykona, Turek, Władysławów, dwie gminy miejsko – wiejskie: Dobra i Tuliszków oraz jedną gminę miejską Turek. Powiat ma charakter przemysłowo-rolniczy. Swoistą cechą Powiatu Tureckiego jest kopalnictwo odkrywkowe. Najważniejszym eksploatowanym bogactwem naturalnym jest węgiel brunatny. Udokumentowane i eksploatowane złoża występują na terenie gmin: Turek, Przykona, Brudzew. Węgiel wykorzystywany jest jako surowiec energetyczny w miejscowej Elektrowni „ADAMÓW". Poza węglem występują dość powszechnie pospolite surowce mineralne jak: piaski, żwiry, gliny morenowe, iły wykorzystywane w budownictwie. Tereny pokopalniane rekultywuje się w kierunku zbiorników wodnych służących rekreacji. Powstały akweny: Przykona, Bogdałów, Janiszew, Władysławów. Powiat turecki liczy ok. 85 tys. mieszkańców
Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Turku, ul. Kaliska 59, 62-700 Turek, tel. 63 222 32 86, www.powiat.turek.pl.

Trasa 31A Turek - miasto Mehoffera (ok. 1,6 km *)

Dojazd: samochód, autobus
Miasto Turek położone jest w zapadlisku na Wysoczyźnie Tureckiej nad kanałem Folusz.
Turek jest drugim co do wielkości ośrodkiem przemysłowym Konińskiego Zagłębia Węgla Brunatnego. Obecność złóż węgla brunatnego w pobliżu miasta zadecydowała o powstaniu Kopalni Węgla Brunatnego Adamów oraz

Elektrowni Adamów. Około VI w. p.n.e. – pierwsi osadnicy pojawili się na ziemi turkowskiej. Pierwsza wzmianka o Turku pochodzi z 1136 r. (w bulli papieża Innocentego II) i wymienia Turek jako posiadłość arcybiskupów gnieźnieńskich. W XIII i XIV w. tereny wschodniej Wielkopolski były wielokrotnie niszczone przez wojska. Prawa miejskie Turkowi nadał biskup Janisław w 1341 r. Turek już wtedy był największym ośrodkiem w promieniu kilkunastu kilometrów i posiadał murowany kościół, który przetrwał do początków XX w. Ulgi podatkowe zastosowane wobec mieszkańców przez arcybiskupa w związku z nadaniem praw miejskich, zapewniły osadzie szybki rozwój. W 1357 r. król Kazimierz III Wielki potwierdził władztwo biskupów gnieźnieńskich nad Turkiem. Wielki pożar miasta w 1523 r. zniszczył większość zabudowy. W 1655 r. przez miasto przemieszczały się oddziały wojskowe Stefana Czarnieckiego i Jerzego Lubomirskiego walczące ze Szwedami. W wyniku II rozbioru Polski w 1793 r. Turek przeszedł pod panowanie pruskie. W trakcie kampanii napoleońskiej w 1807 r. miasto weszło w skład Księstwa Warszawskiego. Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. miasto wraz z ziemią kaliską zostało włączone do Królestwa Polskiego. W 1820 r. nadano miastu charakter osady fabrycznej. Nastąpił szybki rozwój gospodarczy i przestrzenny miasta. Założono tu gorzelnię i browar, wytyczono nowe ulice i działki dla osiedleńców. Wybuch powstania listopadowego i represje rosyjskie zahamowały szybki rozwój miasta. W 1861 r. nastąpił poważny kryzys w przemyśle tkackim, co spowodowało protesty o charakterze społecznym i narodowym. 4 sierpnia 1914 r. żołnierze i urzędnicy carscy opuścili miasto. Do Turku wkroczyły wojska niemieckie (okres I wojny światowej). Okres międzywojenny to czas rozwoju miasta. 7 września miasto Turek zajęły wojska niemieckie. 17 września przy placu targowym Wehrmacht rozstrzelał kilkunastu mieszkańców miasta. Turek i okolice zostały włączone wówczas do niemieckiego Kraju Warty. W 1940 r. Niemcy utworzyli na terenie miasta getto, w którym umieszczono 3,7 tys. Żydów z miasta i okolicy. 21 stycznia 1945 r. Turek zajmuje Armia Czerwona. Po wojnie nastąpiła stopniowa rozbudowa miasta. Obecnie Turek jest ważnym w Wielkopolsce ośrodkiem przemysłowym i usługowym. Mocną stroną Turku jest infrastruktura techniczna.

Warto zobaczyć:

- ratusz miejski z II połowy XIX w.;
- neogotycki kościół rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, (projektu architekta Konstantego Wojciechowskiego i jego syna Jarosława), z witrażami i polichromią Józefa Mehoffera z początków XX w. (konsekracja 7 września 1924 r.);
- ławeczkę Józefa Mehoffera na wprost głównego wejścia do kościoła odsłoniętą w 2009 r.;
- cmentarz i kościół ewangelicko-augsburski;
- Muzeum Miasta Turku im. Józefa Mehoffera w budynku dawnego ratusza;
- pomnik Józefa Piłsudskiego w parku im. Żerminy Składkowskiej.

Wydarzenia:

- SCABB Festival
- Sztuka Na Ulicy – teatry uliczne
- Dni Turku

Spacer po Turku sugerujemy rozpocząć przy ul. Kaliskiej lub 3 Maja. Kierujemy się przez ul. Kaliską na pl. H. Sienkiewicza. Znajduje się tu kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa. Naprzeciwko kościoła na skwerku przy hotelu „Ławeczka Józefa Mehoffera". Po obejrzeniu kościoła kierujemy się na ul. Parkową. Po 150 m wchodzimy północno-wschodnią stroną do parku Żerminy Składkowskiej. Nad kanałem Foluszy znajdują się dwa stawy. Jeden w części środkowej, a drugi w części wschodniej. Polecamy chwilę odpocząć w parku i mały spacer. Jest tu pomnik Józefa Piłsudskiego. Z parku wracamy ul. Parkową przy kościele na pl. Wojska Polskiego. Tutaj (w dawnym ratuszu) znajduje się muzeum a na placu w centralnej części fontanna i obelisk. Wokół placu liczne historyczne kamienice z XIX i XX w. Z pl. Wojska Polskiego polecamy wybrać się ok. 300 m w prawo (ul. Kolską) pod pomnik „Nigdy Więcej Wojny". Na parking wracamy ul. Kolską. Informacja: Muzeum Miasta Turku im. Józefa Mehoffera , pl. Wojska Polskiego 1, 62-700 Turek, tel. 63 222 30 86, www.muzeum.turek.pl, turystyka@muzeum.turek.pl.

Trasa 32 Powiat wągrowiecki

Powiat wągrowiecki jest jednym z większych powiatów Wielkopolski, leżącym w północno-wschodniej części województwa. Leży w północno-zachodniej części Pojezierza Gnieźnieńskiego na przecięciu Szlaku Piastowskiego ze Szlakiem Cysterskim. Początki Wągrowca związane są z ekspansją cystersów sprowadzonych ok. 1142 r. do Łekna (leżącego nieopodal Wągrowca).

W skład powiatu wchodzą: gminy miejskie: Wągrowiec, gminy miejsko-wiejskie: Gołańcz, Skoki, gminy wiejskie: Damasławek, Mieścisko, Wapno, Wągrowiec, miasta: Wągrowiec, Gołańcz, Skoki.
Powiat ma charakter rolniczo-usługowy. W powiecie znajdują także się liczne obiekty sakralne, wśród nich najstarszy, będący zabytkiem klasy „0" drewniany kościół p.w. św. Mikołaja w Tarnowie Pałuckim. Takie walory jak: przyjazne środowisko, liczne jeziora i lasy, ścieżki piesze i szlaki rowerowe, baza noclegowa, stwarzają doskonałe warunki do wypoczynku oraz uprawiania sportów wodnych oraz turystyki rowerowej. Ciekawostką jest skrzyżowanie dwóch rzek w Wągrowcu: Nielby i Wełny, wykonane ok 1830 r. podczas prac melioracyjnych przez cystersów. Powiat wągrowiecki liczy ok. 69,8 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Wągrowcu, ul. Kościuszki 15, 62-100 Wągrowiec, tel. 67 26 80 515, www.wagrowiec.pl

Trasa 32A Wągrowiec wyzwala energię (ok. 4,7 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej
Wągrowiec znajduje się w północno-wschodniej Wielkopolsce, 55 km na północ od Poznania i 40 km od Gniezna, nad Jeziorem Durowskim. Jest położony na południu Pałuk - regionu historycznego i etnograficznego. Wągrowiec leży też na Szlaku Cysterskim, utworzonym w 1990 r. decyzją Rady Europy. Rzeźba terenu w okolicy miasta jest płaska z licznymi jeziorami. Miasto zostało założone około 1300 r. jako osada na wyspie Prostynia (Prostorzecze) w dolinie rzek Nielby i Wełny. W 1319 r. tereny wokół Wągrowca jak i sama osada zostały wykupione przez zakon cystersów. Miasto zostało ulokowane w 1381 r. a w 1396 r. cystersi przenieśli swoją siedzibę z Łekna do Wągrowca. Przekazanie praw miejskich datowane jest na 1381 r. Wągrowiec jest ściśle związany z zakonem cystersów łekneńskich i rodem Pałuków. W 1393 r. król Władysław Jagiełło zatwierdził prawo do organizowania na wągrowieckim rynku cotygodniowych targów oraz corocznych jarmarków, odbywających się w dniu patrona miasta św. Jakuba Apostoła. Od połowy XVII w. Wągrowiec coraz częściej nawiedzały klęski żywiołowe. Miasto kilkakrotnie ulegało zniszczeniu w wyniku pożarów, odnotowano powtarzające się powodzie i nawroty epidemii. W XVII w. działała w Wągrowcu szkoła św. Marii Magdaleny przy kościele cysterskim, jej rektorem i altarystą w 1639 r. był Adam Gradowicz. W 1793 r. miasto znalazło się pod zaborem pruskim. Wiek XIX przyniósł pewne ożywienie gospodarcze. 1 września 1939 r. Wągrowiec został zbombardowany przez Luftwaffe, zginęło wówczas wielu mieszkańców miasta, w tym ówczesny burmistrz Szymon Wachowiak. 5 września do miasta wkroczyło wojsko niemieckie i przez cały okres II wojny światowej doprowadziło praktycznie do jego całkowitego wyludnienia. 23 stycznia 1945 r. miasto zostało wyzwolone. Od tego momentu Wągrowiec notuje stały dynamiczny rozwój.

Warto zobaczyć:

- kościół farny pw. św. Jakuba Apostoła, z XVI w., w stylu późnogotyckim, ze szczytami wczesnorenesansowymi, murowany z cegły z wykorzystaniem granitowych ciosów, w środku 9 ołtarzy i nastawa dziesiątego, najstarszy ołtarz późnorenesansowy z XVI w., malowidła naścienne w Kaplicy Różańcowej;
- przy kościele drewnianą podmurowana dzwonnicę z 1847 r., obok stary dzwon ustawiony na cokole;
- klasztor pocysterski z końca XVIII w. i kościół pw. Wniebowzięcia NMP, z ok. 1392 r., klasztor po pożarze odbudowany po 1799 r., w kościele późnogotycka rzeźba z początku XVI w., przedstawiająca Maryję z Dzieciątkiem;
- wirydarz otoczony krużgankami a w jego centrum studnia o głębokości 25 m;
- pomnik ks. Jakuba Wujka, autora przekładu Pisma Świętego na język polski;
- budynek Muzeum Regionalnego;
- wieżę widokową „Wspinalnię" (Izba Tradycji Pożarnictwa OSP w Wągrowcu);
- kościół poewangelicki;
- schrony wybudowane w lecie 1939 r., tworzące fragment polskiej obrony;
- piramidę rotmistrza Franciszka Łakińskiego w Łaziskach k. Wągrowca, to grobowiec z barokową kolumną z ok. 1845 r. (Franciszek Łakiński (1767-1845) rotmistrz wojsk napoleońskich w latach 1804-1814., został odznaczony Orderem Virtuti Militari i francuskiej Legii Honorowej za udział w walkach narodowo-wyzwoleńczych).

Wydarzenia:

- Dni Wągrowca
- Dni Europy
- Festyn Cysterski
- „Lato na Pałukach"
- Noc Kupały

- Dni Kultur Narodowych
- „RockNoc”
- Fetiwal „Aura”
- Festiwal „Młode Miasto”

Spacer po Wągrowcu rozpoczynamy sprzed Dworca PKP przy ul. Dworcowej (liczne miejsca parkingowe). Kierujemy się w prawo - do ul. Kolejowej. Następnie w prawo ok. 70 m i w lewo - w al. Jana Pawła II. Po 150 m docieramy na Rynek (w kształcie trapezu). W kamienicy pod nr 12 pod „zegarem” znajdują się toalety. Wokół liczne kamienice z XIX i pocz. XX w. Na środku Rynku „Tańcząca fontanna”. Z Rynku wychodzimy na południe al. Jana Pawła II. Po 50 m przekraczamy rzekę Wełnę. Po lewej stronie drewniana fontanna na rzece (zimą lodowa). Kontynuujemy spacer ok. 50 m. Idziemy w lewo, a po ok. 200 m mamy wieżę widokową „Wspinalnię”. My skręcamy w prawo - w ul. Klasztorną i po 200 m mamy po lewej stronie kościół farny pw. św. Jakuba Apostoła. Przy kościele drewniana podmurowana dzwonnica i figura Matki Boskiej. Ulicą Klasztorną podążamy dalej prosto ok. 200 m do klasztoru paulinów (dawny klasztor cysterski). Następnie cofamy się ok. 100 m i skręcamy w lewo w ul. Opacką. Przed mostem na rzece Wełnie, po lewej stronie, znajduje się Muzeum Regionalne, a po prawej parking i miejsce z ławeczkami do odpoczynku. Przekraczamy rzekę i po 170 m docieramy do ul. Rogozińskiej. Tu skręcamy w prawo i wzdłuż linii kolejowej podążamy do przejazdu (ok. 300 m). Skręcamy w prawo na przejazd i tuż za przejazdem skręcamy od razu w prawo na promenadę nad Jeziorem Durowskim (ok. 1,4 km). Trzymamy się jeziora (po lewej stronie). Ten odcinek ma charakter widokowy pośród błękitu wody i zieleni parku nad jeziorem. Po drodze mijamy (po prawej stronie) Urząd Miejski i docieramy do kąpieliska z pomostami przy hotelu Pietrak. W parku znajduje się amfiteatr. Dalej prosto znajduje się Starostwo Powiatowe i stadion. My skręcamy w prawo - na ul. T. Kościuszki i podążamy pośród licznych willi ok. 700 m, do ul. Kolejowej. Następnie skręcamy w lewo i po 150 m docieramy na ul. Dworcową - na parking. Informacja: Urząd Miejski, ul. Kościuszki 15a, 62-100 Wągrowiec, 67 262-15-22, www.wagrowiec.eu

Trasa 33 Powiat wolsztyński

Powiat Wolsztyński położony jest w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego. Geomorfologicznie ukształtowało go najmłodsze zlodowacenie bałtyckie. Z tego powodu występują tu żywe i urozmaicone formy ukształtowania powierzchni.

Najważniejszym elementem krajobrazu jest Pojezierze Leszczyńskie i Pradolina Warciańsko - Odrzańska (Warszawsko - Berlińska). Pozostawione po lodowcu formy krajobrazu to jeziora, wydmy i wzgórza morenowe. W skład powiatu wchodzą gmina miejsko-wiejska: Wolsztyn; gminy wiejskie: Przemęt, Siedlec; miasto: Wolsztyn Użytki rolne zajmują 58%, a lasy około 30%. Powiat ma charakter rolniczo-usługowy.

Z uwagi na atrakcyjną przyrodę i krajobraz różnymi formami ochrony objęto aż 52,3% powierzchni powiatu. Liczne jeziora, trasy rowerowe i ścieżki edukacyjne zachęcają do uprawiania turystyki. Powiat wolsztyński liczy ok. 56,9 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe - Wydział Oświaty, Kultury, Sportu i Promocji w Wolsztynie, ul. 5 Stycznia 5, 64-200 Wolsztyn tel. 68 384 56 29, 68 384 56 18, www.powiatwolsztyn.pl

Trasa 33A Wolsztyn - Trasa miejska historyczna (ok. 3,4 km *)

Dojazd: samochód, autobus, kolej

Miasto i gmina Wolsztyn leżą w zachodniej części województwa wielkopolskiego, 70 km od Poznania i 60 km od Zielonej Góry. Główną arterią komunikacyjną jest droga krajowa nr 32, łącząca Poznań z Zieloną Górą. Niespełna 25 km od Wolsztyna przebiega autostrada A2. Gmina usytuowana na pograniczu Pojezierzy Poznańskiego i Lubuskiego, dzięki polodowcowemu ukształtowaniu terenu, licznym lasom jeziorom oraz zabytkom i infrastrukturze rekreacyjnej jest regionem bardzo atrakcyjnym turystycznie. Pierwsze ślady osadnictwa i działalności człowieka na terenie ziemi wolsztyńskiej pochodzą z okresu kultury wczesnołużyckiej. Miasto powstało na przełomie XIII i XIV w. Założyli je cystersi z pobliskiego klasztoru w Obrze. Początki Wolsztyna związane są z produkcją sukna i handlem wełną. Stąd prawdopodobnie pochodzi nazwa od niemieckich słów „die Wolle – wełna oraz der Stein – kamień”, tzw. kamień wełny – Wollstein. W latach 1469 i 1518 pożary niszczyły miasto. W 1793 r., w wyniku II rozbioru Polski, miasto wraz z okolicami dostało się pod panowanie pruskie. W latach 1807 – 1813 było w granicach Księstwa Warszawskiego, a następnie na mocy postanowień Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. weszło w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego. W XIX w. mieszkańcy walczyli w obronie polskości Ziemi Wolsztyńskiej. Wolsztyn powrócił do Polski w 1919 r., na mocy traktatu wersalskiego. Wybuch II wojny światowej przyniósł Wolsztynowi okupację niemiecką. Na terenie miasta znajdował się obóz jeniecki - Stalag XXI C Wollstein. Wolsztyn został wyzwolony 26 stycznia 1945 r. przez Armię Czerwoną. Dziś Wolsztyn liczy około 13 tys. mieszkańców i jest miastem o charakterze przemysłowo-usługowym, z dobrze rozwiniętym przemysłem meblarskim, spożywczym i metalowym. Jest ważnym ośrodkiem oświatowym, kulturalnym oraz turystycznym.

Warto zobaczyć:

- parowozownię;
- kościół farny pw. NMP Niepokalanie Poczętej, późnobarokowy z II poł. XVIII w.;
- poewangelicki kościół filialny Wniebowstąpienia Pańskiego, z lat 1830 -1832;
- klasztor pocysterski i opactwo oo. cystersów w Obrze założone w 1231 r. przez Sędziwoja kantora katedry gnieźnieńskiej, obecny kościół pochodzi z XVII w. i prowadzony jest przez Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, dziś Wydział Teologiczny Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu;
- park nad Jez. Wolsztyńskim z dębem, na którym znajdują się rekonstrukcje rzeźb Marcina Rożka (Fauna i Meduzy) oraz neoklasycystyczny pałac z początku XX w.;
- Muzeum Roberta Kocha, laureata Nagrody Nobla za odkrycie prątków gruźlicy w 1905 r.;
- Skansen Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski, ul. Bohaterów Bielnika 26, (karczma z 1706 r., stodoła zrębowa, stajnia z wozownią, studnia zrębowa, chałupa parobka, zrębowa chata, obora z wozownią oraz wiatrak koźlak z 1603 r.);
- Muzeum Marcina Rożka, ul. 5 Stycznia 34, wielkopolskiego rzeźbiarza tworzącego w latach 30. XX w.;
- zespoły parkowo- pałacowe w Chorzeminie, Wroniawach, Gościeszynie,

Wydarzenia:

- Parada Parowozów
- Dni Ziemi Wolsztyńskiej
- Spotkania Folklorystyczne Ziemi Wolsztyńskiej
- Jarmark Miodowy
- Międzynarodowy Festiwal „CZYSTE COUNTRY”
- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej
- Puchar Świata w Quadrathlonie i Triatlonie – Polska Man
- Festyn Jesienny
- Jarmark Bożonarodzeniowy

Spacer po Wolsztynie sugerujemy rozpocząć z parkingu na ul. Komorowskiej. Z parkingu skręcamy w prawo i podążamy ok. 100 m. do ul. Drzymały. Przecinamy ją i przez symboliczną bramę wchodzimy do Parku Miejskiego. Kierujemy się lekko na lewo do pałacu **rodziny Mycielskich** w Wolsztynie. Na terenie parku znajdują się alejki grądowe oraz dąb Marcina Rożka. Trasa dalej wiedzie Promenadą Klemensa Modlińskiego wzdłuż jeziora pomiędzy Fala Park (WC) po lewej i jeziorem po prawej. Dochodzimy do molo. Idąc dalej ścieżką wzdłuż brzegu Jeziora Wolsztyńskiego możemy podziwiać po lewej stronie ogród oraz obejście Muzeum Marcina Rożka (wielkopolski artysta, rzeźbiarz). Po 100 m docieramy do ul. Rzecznej i skręcamy przy Ośrodku WTZ w lewo. Podążamy do ul. 5 Stycznia i skręcamy w lewo. Nazwa ulicy nawiązuje do wydarzeń z Powstania Wielkopolskiego z 5 stycznia 1919 r., kiedy to Wolsztyn wyzwolono spod panowania pruskiego. Po lewej stronie mamy poewangelicki kościół filialny Wniebowstąpienia Pańskiego (w sierpniu koncerty w ramach Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Organowej i Kameralnej). Po 30 m skręcamy w prawo w ul. Doktora Kocha i po 50 m, po lewej stronie, wchodzimy w obręb posesji kościoła farnego pw. NMP Niepokalanie Poczętej, od strony absydy. Po zwiedzeniu kościoła i terenów parafii, w-skersi muszą wrócić za zakrystią i ul. Doktora Kocha, obejść kościół od prawej lub lewej strony chodnikiem. Wyjście od frontu posiada schody. Ulicą Doktora Kocha kontynuujemy zwiedzanie i po 150 m, od kościoła, docieramy do Muzeum Roberta Kocha (punkt it i WC, wejście, dojazd od ul. Dutkowskiego). Spod muzeum ul. Krzywą docieramy do Rynku. Na Rynku znajduje się ratusz z siedzibą władz miejskich w Wolsztynie. Przed ratuszem duży plac ładnie zadrzewiony z niską zabudową mieszczańską. Z Rynku wychodzimy ul. Poznańską w prawo do ronda. Dalej przez skwer im. Ks. Teodora Lercha, przy Kaplicy Niepokalanego Poczęcia NMP, wracamy do parku i dalej - na parking przy ul. Komorowskiej. Informacja: Gminne Centrum Informacji, ul. Doktora Kocha 12a, 64-200 Wolsztyn, tel.68 347 31 04, www.wolsztyn.pl

Trasa 33B Wolsztyn - Ścieżka Przyrodnicza (ok. 5 km **) Dojazd: samochód, autobus, kolej

Trasa szlaku prowadzi na ogół ścieżkami promenady i gruntowymi, wzdłuż malowniczych zakątków Jeziora Wolsztyńskiego i lokalnej rzeki Dojcy. Jest to niezwykle atrakcyjny szlak dla ludzi lubiących obcowanie z naturą i aktywny wypoczynek. Trasę rozpoczynamy z parkingu przy ul. Komorowskiej. Wychodzimy z parkingu i skręcamy w prawo, a po 100 m przecinamy ul. Drzymały i wchodzimy do Parku Miejskiego.

Pierwszy punkt to zespół pałacowy Rodziny Mycielskich (tu warto zwrócić uwagę na tarcze z herbami Dołęga i Korzbok), następnie plaża i pomost nad Jez. Wolsztyńskim. Na uwagę zasługuje również obelisk ku czci J.B. Falińskiego, pioniera ochrony przyrody Ziemi Wolsztyńskiej. Na terenie parku znajdują się alejki grądowe z przewagą dębów, grabów, lip i klonów. Idąc od pałacu w lewo aleją, w kierunku jeziora, mamy pomniki przyrody:

dęby (o obwodzie do 470 cm) buki (o obwodzie do 370 cm) jesiony (o obwodzie do 350 cm) topolę kanadyjską (o obwodzie 520 cm) miłorząb japoński (o obwodzie 170 cm) oraz dąb Marcina Rożka. Trasa dalej wiedzie Promenadą Klemensa Modlińskiego, wzdłuż jeziora pomiędzy Fala Park (WC) po lewej i jeziorem po prawej. Dochodzimy do molo. Idąc dalej ścieżką wzdłuż brzegu Jeziora Wolsztyńskiego możemy podziwiać, po lewej stronie, ogród oraz obejście Muzeum Marcina Rożka (wielkopolski artysta, rzeźbiarz). Po 200 m, docieramy Promenadą Klemensa Modlińskiego i ul. Rzeczną do mostu na rzece Dojcy (stanowiska kaczki krzyżówki i perkoza dwuczubego). Za mostem mamy strefę litoralną (szuwary i zarośla - strefa przybrzeżna szczególnie bogata w różne gatunki flory wodnej: pałka wodna, turzyce, grzybień biały, tatarak, jeżogłówka). Teraz traktem pomiędzy linią kolejową a jeziorem musimy pokonać ok. 350 m. Przejeżdżamy pod wiaduktem i skręcamy w prawo. Po prawej stronie, w lesie sosnowym, znajduje się pomnik pomordowanych w 1939 r. wolsztynian. Po 150 m, docieramy do Skansenu Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski (wiatrak koźlak, kuźnia). Na parking wracamy tą samą drogą, a od molo ul. Poznańską i ul. Drzymały (ok. 2,4 km). **Informacja:** Gminne Centrum Informacji****, ul. Doktora Kocha 12a, 64-200 Wolsztyn, tel.68 347 31 04, gci@wolsztyn.pl

Trasa 33C Wolsztyn - pełną parą - Parowozownia (ok. 0,4 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej Parowozownia w Wolsztynie, powstała w 1907 r. Jest dziś ostatnią czynną parowozownią w Europie, a powstałe wtedy zabudowania i urządzenia (hala postojowa, wieża wodna, kanał oczystkowy, zasiek węglowy, obrotnica o średnicy 20,5 m oraz żuraw wodny) istnieją do dziś. Parowozownia posiada obecnie około 30 parowozów z 14 różnych serii. Najstarszy „Ok. 1 – 359”, powstały w Berlinie, pochodzi z 1917 r. Jest tu tez parowóz ostatniej serii wytwarzanej w Polsce - "Ty 51" wyprodukowany w HCP w Poznaniu w 1957 r., a także zabytkowe wagony i drezyny, sprzęt i akcesoria kolejowe. Najbardziej znanym parowozem jest „Piękna Helena" z 1937 r. - wyprodukowany w fabryce w Chrzanowie najszybszy polski parowóz, który osiągał prędkość aż 130 km na godzinę. Przy parowozowni mieści się małe muzeum, w którym można zobaczyć eksponaty związane z kolejnictwem (m.in. kolejowe lampy naftowe, bilety, urządzenia sygnalizacyjne) oraz makietę przedstawiającą fragment stacji Wolsztyn. Do 2014 r. część wolsztyńskich parowozów prowadziła regularne linie kolejowe z Wolsztyna do Zbąszynka, Leszna i Poznania. Dziś wykorzystywane są już one jednak tylko w celach turystycznych. Parowozownia jest dostępna dla turystów, a co roku, na początku maja organizowana jest tu "Parada parowozów”. Na ten niezwykły pokaz przyjeżdżają turyści i miłośnicy kolei z całego świata.
Teren Parowozowni jest dostosowany dla osób niepełnosprawnych pod względem miejsc parkingowych i toalet. Zainteresowani zwiedzaniem powinni zgłosić swój przyjazd telefonicznie. Przejazdy pociągami turystycznymi prowadzonymi przez wolsztyńskie parowozy w bliższe i dalsze strony organizuje Instytut Rozwoju i Promocji Kolei z Poznania. Szczegóły dotyczące planowanych wycieczek znajdują się na stronach internetowych turkol.pl i woltur.pl. Informacja: Gminne Centrum Informacji****, ul. Doktora Kocha 12a, 64-200 Wolsztyn, tel.68 347 31 04, gci@wolsztyn.pl; Parowozownia Wolsztyn, ul. Fabryczna 1, 64-200 Wolsztyn, tel. 68 419 17 93, www.parowozowniawolsztyn.pl, www.parowozy.com.pl.

Po Ziemi Przemeckiej

Trasa 33D Przemęt Gmina nad jeziorem

Ziemia Przemęcka to teren o bogatej ośmiowiekowej historii, która związana jest dziejami zakonu cystersów. Pierwszą znaną datą, która pojawia się w zapisanych dziejach tych ziem, jest rok 1210. Na ten czas datowany jest dokument Władysława Odonica – księcia kaliskiego, nadający cystersom z klasztoru w Pforta (w Turyngii) prawo założenia opactwa w okolicy Przemętu. W innym dokumencie – Księdze brackiej klasztoru benedyktynów w Lubiniu – z końca XII w. – pojawia się wzmianka o Przemęcie już jako civita, a więc mieście. Być może więc już wówczas gród Przemęcki miał prawa miejskie. Za datę początku Przemętu jako miasta przyjęto jednak rok 1210. Dokument z 1210 roku został podpisany 29 lipca podczas zjazdu zwołanego przez księcia Władysława Odonica w Borzykowej. Na zjazd przybył opat klasztoru z Porty – Winemar, który sam sporządził dokument fundacyjny. Miejscem budowy nowego opactwa, ofiarowanym przez Odonica opatowi Winemarowi, była miejscowość Wierzchuje. Fundacja nie została jednak zrealizowana. Dopiero w 1252 r. syn Władysława Odonica – Przemysł I, chcąc spełnić wolę ojca, podarował w Międzyrzeczu Beniaminowi Zarembie cztery posiadłości książęce położone in districtu Przemiąt: Plove, Wieleń, Łupice i Obrzycko. Darowizna była początkiem fundacji klasztoru w Wieleniu.

Na rok 1278 datuje się założenie przez cystersów paradyskich nowego klasztoru na terenie dzisiejszego Kaszczoru (miejscowość ta na początku XV wieku nazywana była „Stari Klasztor" od łacińskiego „Antiquum claustrum"). Klasztor w Wieleniu nazywany był „Jeziorem Najświętszej Maryi Panny" – „Lacus Sanctac Mariac". Nieco późniejsze dokumenty, gdyż z połowy XV wieku, stwierdzają, że klasztor w Wieleniu założony został na pustkowiu, na skraju Królestwa i początkowo dobrze uposażony, zubożał na skutek najazdów i grabieży. Przełom XIII i XIV wieku to dla Przemętu czas zmiany panowania. W 1296 roku gród dostał się pod panowanie książąt głogowskich. Lokacja Przemętu doprowadziła do wykształcenia się niewielkiego ośrodka miejskiego. W 1332 r. Ziemie Przemęckie wróciły pod panowanie króla Łokietka (1332 r.). 25 czerwca 1406 r. w Kościanie król Władysław Jagiełło wystawił przywilej przenoszący Przemęt z prawa polskiego na prawo magdeburskie. Wydarzenie, które zmieniło bieg historii Przemętu było sprzedanie miasta w 1408 r. cystersom. Choć zakonnicy byli obecni na tych terenach od XIII w., to dopiero w Przemęcie zakon rozwinął skrzydła. Powstały wówczas kościół klasztorny w Przemęcie z cegły, natomiast budynki klasztorne były drewniane. Warto tu zaznaczyć, iż świątynia ta przetrwała aż do 1651 roku, gdy zastąpił ją nowy kościół, istniejący do dziś. Zmiana statusu miasta z królewskiego na klasztorny pociągnęła za sobą z pewnością zmianę w kompetencjach i sposobie wyboru władz miejskich.
W dniu 26 września 1594 roku klasztor i kościół odwiedził król Polski i Szwecji Zygmunt III. Tak dostojnego gościa podejmował opat Ostrowski. U schyłku XVI wieku klasztor w Przemęcie, podobnie jak wszystkie klasztory w Polsce, objęty został tzw. komendą, co oznaczało mianowanie opatów przez króla i to często spoza grona zakonników. Ostatnim nie mianowanym przez króla opatem przemęckim był Stanisław Ostrowski. Dobra kondycja klasztoru sprawiła, że w roku 1651 r. rozpoczęto budowę nowej świątyni. Kamień węgielny pod budowę świątyni położył 24 czerwca 1651 r. ówczesny opat Zygmunt z Sulanek Suliński. Nowa świątynia została poświęcona Matce Bożej Wniebowziętej, patronce zakonu. Po czterech latach ze względu na wojnę ze Szwecją budowę kościoła przerwano i to aż na blisko 25 lat.
Na początku wojny w 1655 roku Przemęt był narażony na bezpośrednie skutki walk jak i pośrednio na przemarsze walczących oddziałów. Wydaje się, że miasto nie zostało jednak wówczas zniszczone. Dopiero w kolejnym roku – 1656, gdy do południowo-zachodniej Wielkopolski wkroczyły oddziały brandenburskie pod dowództwem generała Derfflingera i dotarły do Przemętu, miasto zostało zniszczone, a znaczna część mieszkańców wymordowana. Mimo wojny zamożność przemęckiego klasztoru była znaczna. Dowodem na to są pożyczki, jakich opactwo udzielało miastom. Jedna z najwyższych pożyczek udzielona została 31 lipca 1677 roku miastu Wschowa – opiewała ona na kwotę 15.000 złotych polskich. Spłata okazała się sporym wyzwaniem dla miasta, gdyż jej sprawa ciągnęła się jeszcze w II połowie XVIII wieku. Dłużnikiem klasztoru były także miasta Śmigiel i Kościan.
Przemęt uzyskał potwierdzenie przywileju na odbywanie 3 jarmarków w ciągu roku, a 14 kwietnia 1662 roku król Polski Jan Kazimierz potwierdził ważność utraconych w czasie wojny jak i istniejących jeszcze dokumentów klasztornych. W roku 1680, po ćwierćwieczu od przerwania prac budowlanych, wznowiono budowę kościoła w Przemęcie.
Wiek XVIII to dla przemęckiego opactwa czas budowy i odbudowy świątyń. W roku 1793 Ziemia Przemęcka w wyniku drugiego rozbioru Polski znalazła się w zaborze pruskim. Władze pruskie 28 lipca 1796 r. ogłosiły deklarację o konfiskacie dóbr polskich, znajdujących się we władaniu duchownych, starostów i majątków królewskich oraz o przejęciu ich przez skarb pruski. Deklaracja ta odnosiła się także do dóbr klasztoru cystersów w Przemęcie. Dobra te zostały sprzedane w 1805 roku marszałkowi dworu pruskiego hrabiemu von Keyserlingk. 1 czerwca 1797 r. Przemęt stracił prawa miejskie a w 1833 r rząd pruski wydał reskrypt, na mocy którego zaczęto powoli likwidować klasztor.
W roku 1859 r. odbudowano kościoła św. Andrzeja, zniszczony w pożarze z 1802 roku. Zakończenie I wojny światowej oraz wybuch Powstania Wielkopolskiego przyniosły Przemętowi

powrót do Polski. Pierwsze lata w II Rzeczypospolitej podobnie jak w całym kraju, także w gminie Przemęt, poświęcono na organizację życia politycznego, społecznego i religijnego. W latach 1921-1926 r. trwały prace zabezpieczające resztki klasztoru w Przemęcie. Rozebrano wówczas zniszczone skrzydło wschodnie i odremontowano skrzydło zachodnie, które oddano do użytku proboszcza. W dniach 5-7 września 1939 r. Przemęt zajęty został przez wojska niemieckie. 22 stycznia 1945 r. do Przemętu i Przedmieścia wkroczyły wojska radzieckie. Kroniki nie odnotowały walk o Przemęt i okolice.

Przemęt trasa pośród Jezior i lasów Ziemi Przemęckiej (ok. 12,2 km*)**
Trasę na ziemi Przemęckiej polecamy bardziej jako rajd samochodowy po wybranych punktach lub pobyty nad jeziorami pośród lasów. Godne polecenia są: Przemęt, Olejnica, Brenno. Warto spędzić czas na plaży nad jeziorami: Jeziorem Wieleńskim, Jeziorem Górskim, Jeziorem Olejnickim które łączy się z Jeziorem Przemęckim. Dla bardziej sprawnych w-skersów polecamy trasę na wózkach lub hendbeikach wokół jezior Przemęckich. Można ją rozpocząć z parkingu przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela. Z parkingu skręcamy w lewo w ul. Opacką , która przechodzi w Zaborowską. Po ok. 400 m przecinamy osiedle i skręcamy lekko w prawo w ul. Powstańców Wielkopolskich. Teraz do wsi Perkowo mamy ok. 2 km. Za Perkowem Skręcamy w lewo. Tras wiedzie dalej około 4,3 km, początkowo pośród pól, następnie lasów przy Jeziorze Radomierskim (na jeziorze wyspa Konwaliowa). Po dotarciu do Olejnicy skręcamy w lewo w ul. Słoneczną. Prowadzi ona do centrum wsi i mariny żeglarskiej nad Jeziorem Górskim. Z Olejnicy ul. Słoneczną przez Radomierz mamy ok. 5,5 km do Przemętu.

Warto zobaczyć
- kościół pw. św. Barbary w Buczu, drewniany z 1782 r.,
- pałac w Buczu - klasycystyczny pałac, zbudowany przez rodzinę Petzel w XIX w.,
- kościół pw. św. Wojciecha w Kaszczorze, późnobarokowy z lat 1764-1777,
- kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Przemęcie z lat 1651-1690,
- kościół pw. św. Andrzeja w Przemęcie początku XIX w.,
- pałac w Siekowie w stylu renesansu francuskiego, wbudowany w latach 1878-1879 dla Zygmunta Czarneckiego,
- wiatraki typu koźlak w Siekowie, Siekówku, Kluczewie, Błotnicy, Barchlinie,
- Wieże widokowe w Olejnicy, Siekowie i Kaszczorze,

Wydarzenia:
- Średniowieczny Jarmak Cysterski

Informacja: Gmina Przemęt, ul. Jagiellońska 8, 64-234 Przemęt, tel. 65 549 60 72, www.przemet.pl

Trasa 34Powiat wrzesiński

Obszar powiatu rozciąga się w środkowozachodniej części Pojezierza Wielkopolskiego, wchodzącego w skład geograficznego pasa Wielkich Dolin. Położony w obrębie ważnego centrum komunikacyjnego i gospodarczego kraju - Poznania. Przebiegająca przez powiat autostrada A2 oraz skrzyżowanie dróg krajowych podnoszą atrakcyjność licznych terenów inwestycyjnych.
W skład powiatu wchodzą: gminy miejsko-wiejskie: Miłosław, Nekla, Pyzdry, Września, gmina wiejska: Kołaczkowo, miasta: Miłosław, Nekla, Pyzdry, Września.
Ziemia wrzesińska ma cechy typowego dla Wielkopolski krajobrazu nizinnego, a główną gałęzią gospodarki jest rolnictwo. Bezcenne są liczne obszary chronione z bogatym światem roślinnym i zwierzęcym. Prawna ochrona obejmuje znaczną powierzchnię powiatu. Istniejące od wielu lat Żerkowsko-Czeszewski oraz Nadwarciański Park Krajobrazowy w dużej mierze znajdują się na obszarach objętych europejską siecią ekologiczną - NATURA 2000. Na chętnych czekają rezerwaty przyrody Dwunastak i Czeszewski Las. Dopełnieniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych południowej części powiatu wrzesińskiego są zachowane do dziś dawne parki dworskie, liczne

turystyczne szlaki piesze i rowerowe. Głębokie zakorzenienie w przeszłości, bogactwo dorobku kulturowego, cenne zabytki architektury, niezwykłe walory przyrodniczo-krajobrazowe stanowią o możliwościach rozwoju turystyki. Powiat wrzesiński liczy ok. 76,6 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe we Września, ul. Chopina 10, 62-300 Września, tel. 61 640 44 44, www.wrzesnia.powiat.pl

Trasa 34A Września - Do Pomnika Dzieci Wrzesińskich (ok. 2,5 km *) Dojazd: samochód, autobus, kolej Września położona jest na najważniejszym szlaku komunikacyjnym Europy Paryż – Moskwa, 45 km na wschód od Poznania przy autostradzie A2. Wykopaliska archeologiczne świadczą o istnieniu na tym terenie pierwszych grup ludzkich w środkowej epoce kamiennej – mezolicie (8000-2500 lat p.n.e.). Z epoki tej pochodzi osada wydmowa z Tarnowej pod Pyzdrami, stąd w archeologii stosuje się określenie „kultura tarnowska". Najstarsza wzmianka źródłowa o Wrześni pochodzi z 1256 r. i występuje w dokumencie wydanym w Poznaniu. Września jako miasto - civitas - wymieniona została w liście biskupa krakowskiego Bodzanty z rodu Porajów w 1357 r. Prawdopodobnie nazwa miasta pochodzi od wrzosu, niegdyś bujnie porastającego te okolice. Pierwszymi właścicielami Wrześni i jej okolic byli Poraje-Różyce do poł. XVI w. W XIII w. Września powoli przekształcała się w osadę targową. Miasto nie było otoczone murami i podczas potopu szwedzkiego w 1664 r. uległo zniszczeniu wskutek pożarów oraz wojskowych rekwizycji. Od poł. XVII w. rozpoczął się napływ ludności niemieckiej do miasta. Silną grupą wyznaniową była dość liczna gmina żydowska. W wyniku drugiego rozbioru Polski w 1793 r. Września znalazła się w granicach zaboru pruskiego. W latach 1807-1815 wchodziła w skład Księstwa Warszawskiego. Po Kongresie Wiedeńskim miasto ponownie dostało się pod panowanie pruskie. Głośnym echem w świecie odbił się strajk dzieci wrzesińskich w obronie wiary i mowy ojców w maju 1901 r. Skazano wówczas 20 osób na kary grzywny i kary więzienia. W obronie strajkujących dzieci stanęli Henryk Sienkiewicz i Maria Konopnicka. Na przełomie XIX i XX w. nastąpił szybki rozwój gospodarczy Wrześni. Powstały wówczas cukrownia, elektrownia i rzeźnia. Wybudowano okazały ratusz, budynek starostwa i gimnazjum, gmach sądu, koszary dla wojska. W 1912 r. zbudowano wodociągi i założono kanalizację miasta. W 1875 r. zbudowano linie kolejową z Gniezna przez Wrześnię do Wrocławia. W okresie międzywojennym nastąpił dynamiczny rozwój miasta. W tym okresie pobudowano we Wrześni wiele domów mieszkalnych, powstał park miejski, stadion, przytułek dla starców, strażnica, wybrukowano i skanalizowano ulice. W okresie II wojny światowej nastąpiła zakrojona na szeroką skalę eksterminacja ludności żydowskiej. Na terenie powiatu utworzono trzy obozy pracy dla Żydów, w których większość z nich została zamordowana. Ludność polską wysiedlano na tereny Generalnego Gubernatorstwa. 22 stycznia 1945 r. Września została wyzwolona przez wojska radzieckie. Dziś atrakcje turystyczne, oparte na wielowiekowej historii, sprawiają, że Września jest wielokulturową ozdobą Wielkopolski. Jest doskonałym połączeniem rozwijającego się biznesu i przemysłu z terenami zielonymi.

Warto zobaczyć:

- historyczny układ urbanistyczny z XIV-XIX w.;
- kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Stanisława Biskupa Męczennika (farny) z połowy XV w., przebudowywany w 1792 r. i w latach 1881-87;
- kościół Świętego Ducha (neogotycki poewangelicki) z 1894 r.;
- kościół Świętego Krzyża (drewniany) z 1664 r.;
- cmentarz farny;
- zespół pałacowy: pałac z 1870 r. i park, obecnie miejski z XVIII-XIX w.;
- ratusz z lat 1909-1910;
- willę starosty z lat 1913-15;
- szkołę z połowy XIX w. (dziś budynek Muzeum Regionalnego im. Dzieci Wrzesińskich);
- wozownię w zespole koszar z 1910 r.;
- kamienicę z oficynami z 1905 r.;
- domy z . XIX w., ul. Warszawska 10 i 15;
- Wyższą Szkołę Miejską z 1911 r. (obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Sienkiewicza).

Wydarzenia:

- Wrzesiński Weekend Muzyczny
- Rodzinny Rajd Rowerowy
- Grzybowski Turniej Wojów
- Kaziuki Wileńskie
- Targi „Rolnicza Jesień"

Spacer po Wrześni proponujemy rozpocząć na parkingu przy Kauflandzie (ul. Kaliska). Ruszamy w prawo ul. Kaliską do ronda. Tu skręcamy w prawo w ul. Miłosławską i przechodzimy przez rzekę Wrześnica. Podążamy dalej prosto ok. 100 m i skręcamy w lewo w ul. Mickiewicza. W tle widać kościół farny. Dochodzimy do Rynku, na którym odbywają się okazjonalne wystawy. Warto zwrócić uwagę na kamieniczki wokół Rynku z II połowy XIX w. Powolnym tempem ruszamy wzdłuż ryneczku i dochodzimy do ul. Dzieci Wrzesińskich. Znajduje się tu Regionalne Muzeum imienia Dzieci Wrzesińskich oraz biblioteka publiczna. Po chwili docieramy do kościoła farnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Stanisława Biskupa Męczennika. Po krótkiej przerwie (na zwiedzenie kościoła) ruszamy dalej ul. Rzeczną i po 50 m skręcamy w prawo - w ul. Jana Pawła II. Dochodzimy do ronda, a przed nami w neogotyckim stylu Urząd Miasta. Idąc dalej ul. Jana Pawła II dochodzimy do Rynku. Kontynuujemy spacer ul. H. Sienkiewicza i ul. Harcerską. Warto podejść do pomnika Dzieci Wrzesińskich i oddać cześć młodym bohaterom. Po historycznej zadumie przy pomniku cofamy się do deptaka na ul. Warszawską i podążamy nim w prawo (napawając się klimatem małego miasteczka). Po 120 m skręcamy w prawo - w ul.3 Maja, a po 30 metrach znowu w prawo - w ul. Moniuszki. Na końcu ul. Moniuszki znajduje się Willa Sołtysa, w klasycystycznym stylu z charakterystycznymi kolumnami nawiązującymi do starożytności. Następnie na rondzie - skręcamy w ul. F. Chopina, na której znajduje się reprezentacyjny gmach Starostwa Powiatowego. Idziemy dalej i skręcamy w prawo, w ul. 3 Maja. Docieramy do kościoła pw. Świętego Ducha. Za kościołem od ul. Opieszyn, rozciąga się park imienia Dzieci Wrzesińskich, w którym można wypocząć. Na jego terenie są jeziorka. Po zwiedzeniu wychodzimy z parku Aleją Solidarności na ul. Opieszyn i skręcamy w lewo. Po lewej stronie znajduje się pałac z 1870 r. przerobiony na ekskluzywny hotel. Dalej idziemy ul. Opieszyn, przez rzekę Wrześnicę, mijamy po lewej stadion sportowy, a po prawej jeziorko z pływającą fontanną. Ulicą Opieszyn docieramy do ul. Kaliskiej i skręcamy w prawo. Po lewej stronie znajduje się oryginalny parowóz z wagonami upamiętniający jeżdżącą niegdyś przez Wrześnię kolej wąskotorową. Po dalszych 100 m jesteśmy na parkingu**.** Informacja: Urząd Miasta i Gminy, Ratuszowa 1, 62-300 Września, tel. 61 640 40 40, www.wrzesnia.pl.

Trasa 35 Powiat złotowski

Jest najdalej wysuniętym powiatem na północ w woj. wielkopolskiego. Od wschodu, zachodu i północy graniczy z województwami kujawsko-pomorskim, pomorskim i zachodniopomorskim. Większa część powiatu znajduje się na terenie historycznej Krajny i leżącym na niej Pojezierzu Krajeńskim, pozostała część w Dolinie Gwdy, na Pojezierzu Szczecineckim oraz Równinie Wałeckiej. Przez powiat złotowski przebiegają DK 11 łącząca Poznań z Kołobrzegiem oraz DK 22 z Gorzowa Wielkopolskiego do Elbląga. W skład powiatu wchodzą: gmina miejska: Złotów, gminy miejsko-wiejskie: Jastrowie, Krajenka, Okonek, gminy wiejskie: Lipka, Tarnówka, Zakrzewo, Złotów, miasta: Złotów, Jastrowie, Krajenka, Okonek. Rzeźbę terenu Powiatu Złotowskiego ukształtował lądolód skandynawski i powstałe z niego wody roztopowe. Spotkać tu można charakterystyczne formy polodowcowe: moreny czołowe, moreny denne, pola sandrowe i jeziora rynnowe. W paśmie wzgórz moreny czołowej znajduje się najwyższe wzniesienie powiatu – Brzuchowa Góra (208 m n.p.m.). Gleby są pochodzenia polodowcowego. Są to gleby bielicowe i brunatne słabo i średnio urodzajne. Powiat Złotowski w całości przynależy do dorzecza Noteci i Warty. Główną rzeką powiatu jest Gwda, która wraz z dopływami Płytnicą, Rurzycą, Debrzynką i Głomią, a także Łobzonką – dopływem Noteci, przepływając przez malownicze leśne tereny, liczne przesmyki i jeziora rynnowe, stanowi atrakcyjny szlak wodny do spływów kajakowych. Jezior i sztucznych zbiorników jest tu około 70 zajmujących łączną powierzchnię ok. 2045 ha. Największym atutem powiatu, obok wód powierzchniowych, są lasy, które zajmują ok. 45% jego powierzchni, obfitujące w grzyby, jagody i zwierzynę łowną. Lasy rosnące wzdłuż Gwdy nazywane są „Puszczą nad Gwdą", lasy koło Kujania – Borami Kujańskimi. Wśród zwierząt często spotyka się sarny, jelenie i dziki, nieco rzadziej daniele i borsuki. W czystych wodach żyją bobry oraz wiele gatunków ryb. Powiat złotowski liczy ok 69,9 tys. mieszkańców. Informacje uzupełniające: Starostwo Powiatowe w Złotowie, al. Piasta 32, 77- 400 Złotów, tel. 67 263 32 20, www.zlotow-powiat.pl.

Trasa 35A Nad Jeziorem Miejskim w Złotowie. (ok. 3 km *)

Dojazd: samochód, autobus, kolej (linia kolejowa Piła - Chojnice)

Złotów położony jest nad rzeką Głomią pomiędzy Jeziorem Miejskim a Jeziorem Zaleskim. Pierwsze wzmianki o Złotowie pochodzą z testamentu Kazimierza Wielkiego z 1370 r. Ratusz wraz z zamkiem złotowskim uległ spaleniu w czasie wojny polsko-szwedzkiej w 1657 r. W wyniku kolejnych wojen, epidemii i bardzo trudnej sytuacji gospodarczej ratusz odbudowano dopiero w 1914 r. Po bezpotomnej śmierci Stefana Grudzińskiego dobra złotowskie w 1688 r. stały się własnością rodziny Działyńskich. W 1772 r., po I rozbiorze, miasto znalazło się w granicach państwa pruskiego. 31.01.1945 r. Złotów wyzwoliły jednostki IV Dywizji im. J. Kilińskiego.

Dziś Złotów jest ośrodkiem przemysłowym i lokalnym ośrodkiem handlowo-usługowym.

Warto zobaczyć:

- kościół pw. Wniebowzięcia NMP, wczesnobarokowy kościół farny zbudowany w latach 1661-1664 z fundacji wojewody poznańskiego Andrzeja Karola Grudzińskiego;
- kościół poewangelicki pw. św. Stanisława Kostki, klasycystyczny z lat 1829-1830, z fundacji króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III według projektu pruskiego architekta, Karla Friedricha Schinkla;
- kościół pw. św. Rocha, neogotycki zbudowany w latach 1903-1904 z inicjatywy ks. dr Bolesława Domańskiego;
- kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła z 2001 r.;
- ratusz - siedziba władz miejskich przy al. Piasta wzniesiona w 1914 r. według projektu ówczesnego architekta miejskiego - Adolfa Behra;
- posąg jelenia, godło heraldyczne miasta – znajdujący się przed budynkiem ratusza, na pl. 31 Stycznia, pośrodku wysepki ronda (codziennie o godz. 12.00 złotowski jeleń wykonuje obrót wokół własnej osi przy akompaniamencie porykiwań godowych, sygnałów myśliwskich i hejnału miejskiego);
- Starostwo Powiatowe - monumentalny budynek przy al. Piasta wybudowany w latach 1910-1912 w stylu neorenesansowym, jako siedziba władz powiatowych, w budynku znajduje się kolekcja unikatowych, zabytkowych witraży secesyjnych;
- jedyny w Polsce pomnik Piasta Kołodzieja (przed budynkiem Starostwa Powiatowego w Złotowie);
- Pałac Działyńskich zbudowany na przeł. XVIII i XIX w.;
- bożnicę;
- Muzeum Ziemi Złotowskiej w XVIII wiecznej kamienicy mieszczańskiej o konstrukcji szachulcowej
- (zbiory archeologiczne, etnograficzne, historyczne Ziemi Złotowskiej);
- Górę Żydowską, dawny cmentarz żydowski (wzniesienie w pobliżu Jeziora Baba i Proboszczowskiego), czynny od XVI do końca lat 30. XX w. (dziś lapidarium);
- pomnik Adama Mickiewicza z 1951 r., stojący w Parku Mickiewicza przy pl. Wolności;
- wieżę wodociągową - zabytek techniki z 1913 r.;
- dawny budynek sądu rejonowego, neogotycki z 1866 r. przy pl. T. Kościuszki.

Wydarzenia:

- Złotowski „Bieg Zawilca”
- „Euro Eco Festival Złotów”

Trasę po Złotowie warto rozpocząć z parkingu nad Jeziorem Miejskim, przy zbiegu ul. Powstańców i Staszica. Kierujemy się wzdłuż jeziora, Promenadą nad Jeziorem Miejskim w kierunku północno zachodnim. Po ok. 800 m, po prawej stronie znajduje się pomnik, cmentarz i kościół pw. Św. Rocha. Dalej idziemy promenadą ok. 800 m - do Półwyspu Rybackiego (zielone planty i labirynt, a nad jeziorem pływające fontanny i drewniany mostek). Nabrzeże dobrze utrzymane, z licznymi ławeczkami. Z półwyspu i promenady kierujemy się na wschód - na ul. Panny Marii i do kościoła Wniebowzięcia NMP. Dalej wracamy ul. Panny Marii i pl. T. Kościuszki - do kościoła św. Stanisława Kostki. Polecamy przejść się ulicami: Rybacką, Dworzaczka i Kościelną, ze względu na ciekawą zabudowę i charakter miasta. Do parkingu wracamy ul. Obrońców Warszawy i ul. S. Staszica. Istnieje możliwość obejścia Jeziora Miejskiego wokoło ciągiem pieszo-rowerowym. Trasa ma ok. 4 km (duże nachylenie powierzchni w pobliżu amfiteatru). **Informacja:** Urząd Miejski w Złotowie, al. Piasta 1, 77-400 Złotów, tel. +48 67 263 26 40, www.zlotow.eu.

Trasa 36A Szlak Powstania Wielkopolskiego Trasa samochodowa ***

Powstanie Wielkopolskie lata 1918 -1919 to jedna z najbardziej chlubnych kart historii Polski. Dziś po latach zachowało się dużo pamiątek po tych wydarzeniach (groby, tablice, pomniki), które są dowodami naszej pamięci o bohaterach tamtych wydarzeń. Wielkopolanie nigdy nie pogodzili się z utratą niepodległości. Sprzyjające warunki do jej odzyskania po latach zaborów powstały dopiero w 1918 r., - w wyniku rozwoju sytuacji międzynarodowej. Podpisane w Compiègne zawieszenie broni nakazywało jednak powrót do granic sprzed wybuchu wojny i nie było w nim mowy ani o utworzeniu państwa polskiego, ani też o jakichś ustępstwach terytorialnych na rzecz Polski. Wybuch powstania nastąpił 27 grudnia 1918 r. - jako reakcja na wystąpienia Niemców, stanowiące z kolei odpowiedź na polskie manifestacje wywołane wizytą Ignacego Paderewskiego w Poznaniu. Nie było to wydarzenie zaplanowane, choć różne kręgi liczyły się z wcześniejszym lub późniejszym przystąpieniem do akcji o charakterze

zbrojnym. Powstanie zakończyło się 16 lutego 1919 r. podpisaniem w Trewirze rozejmu, który był dla powstańców dużym sukcesem, gdyż przyznawał im większy obszar niż uzyskany w trakcie walk. W efekcie walk i działalności dyplomatycznej powstanie zakończyło się sukcesem: włączeniem regionu Wielkopolski w skład odbudowywanego państwa polskiego.

- Trasa 1: Front Południowy: Poznań - Jarocin – Kalisz- Ostrów Wlkp. – Ostrzeszów- Krotoszyn - Poznań, 355 km
- Trasa 2: Front Południowo Zachodni: Poznań - Kościan - Osieczna - Rawicz - Gostyń - Poznań, 241 km
- Trasa 3:Front Zachodni: Poznań – Wolsztyn - Babimost - Zbąszyń - Poznań, 230 km
- Trasa 4: Front Północny: Poznań - Czarnków - Chodzież - Wągrowiec – Oborniki - Poznań, 227 km

Informacja: www.regionwielkopolska.pl dział szlaki tematyczne, www.27grudnia.pl,

Trasa 36B Wielka Pętla Wielkopolski - szlak wodny

Wielkopolska to przede wszystkim obszar z rozległą siecią rzeczną i jeziorami, będącą atrakcją dla amatorów turystyki wodnej. Szlak biegnący wokół największych rzek w regionie (Warta, Noteć) i zamykający się w obrębie zwartej trasy turystycznej został nazwany Wielką Pętlą Wielkopolski. Jego wyjątkowość polega na wykorzystaniu równoleżnikowego kierunku przepływu rzeki Warty i Noteci oraz południkowego położenia kanału Warta-Gopło. Szlak ten, liczący blisko 690 km, przebiega przez takie miejscowości województwa wielkopolskiego, jak: Ślesin, Konin, Pyzdry, Śrem, Poznań, Oborniki, Wronki, Sieraków, Międzychód, Krzyż Wielkopolski, Wieleń, Drawsko, Czarnków, Ujście. Przebiega również przez teren województw lubuskiego i kujawsko-pomorskiego.
Wielka Pętla jest skomunikowana z zachodnią Europą (poprzez dostęp do Odry, jej dopływów i kanałów łączących ją z drogami wodnymi Brandenburgii) oraz Kaliningradem (poprzez Kanał Bydgoski z Wisłą i innymi rzekami Drogi Wodnej E-70).
Cała trasa ,,Pętli" jest dostępna dla jednostek o zanurzeniu do 60 cm, szerokości do 4 m i długości do 20 m. Większe jednostki pływają jedynie na dolnej Warcie i Noteci oraz odcinku Konin – Kruszwica.
Długość szlaku w poszczególnych województwach:
wielkopolskie (356,5 km),
lubuskie (167,9 km),
kujawsko-pomorskie (153,5 km).

Wielka Pętla Wielkopolski dzieli się na następujące odcinki:

- **Szlak Noteci** (Santok – Drezdenko – Krzyż Wielkopolski – Nakło nad Notecią) – **187,2 km**, Odcinek ten składa się z odcinków: Noteć swobodnie płynąca, Noteć Bystra skanalizowana, Noteć Leniwa skanalizowana. Noteć jest skanalizowana za pomocą 14 stopni wodnych (jaz i śluza). Przy pomocy śluz statki pokonują spad wynoszący 26,93 m.
- **2. Droga wodna Kanał Bydgoski-Warta** (Nakło nad Notecią – Bydgoszcz – Kruszwica – Konin) – **162,3 km**. Odcinek ten składa się z 5 odcinków: Kanał Bydgoski – 15,7 km, Kanał Górnonotecki – 25,0 km, (pokonania spadu 13,68 m na 6 śluzach), Noteć górna skanalizowana – 62,1 km, (wodny węzeł rozrządowy, 2 śluzy i 3 jazy), Jezioro Gopło – 27,5 km, Kanał Ślesiński – 32,0 km.
- **3.Szlak Warty** (Konin – Poznań – Santok) – **338,5 km.**

Szlak Wielkiej Pętli jest w pełni dostępy dla osób niepełnosprawnych w tym w-skersów. Oczywiście różny jest stopień przygotowania infrastruktury ale z roku na rok ta sfera się mocno poprawia. Przed planowanym rejsem czy to kajakami, czy jachtem motorowodnym należy skontaktować się z organizatorami, wypożyczalnią i zapytać o warunki na poszczególnych odcinkach szlaku. Na wszystkich rejsach i zajęciach na wodzie osoba niepełnosprawna obowiązkowo musi przebywać pod opieką sprawnego opiekuna.

Informacje Przydatne:
Warta
Odcinek obejmujący przystanie: Śrem, Mosinę, Puszczykowo, Poznań, Czerwonak

- Przystań Akwen Marina Czerwonak, ul. Leśna 6, 62-004 Czerwonak, tel. 61 646 01 49, fax 61 812 12 36, www.akwenczerwonak.pl, (nabrzeże do cumowania, slip, miejsce biwakowe);
- Marina Śrem, Stowarzyszenie „Wodniacy Śrem", 63-100 Śrem, ul. Nadbrzeżna, tel. 517 395 600, wodniacy@marina-srem.pl , www.marina-srem.pl, (prąd, woda, WC, grill, boisko do siatkówki, pole namiotowe, parking, czynna całodobowo);

- Przystań Binduga w Mściszewie, 62-095 Murowana Goślina, ul. Poznańska 18, tel. 61 892 36 40, v.szalata@murowana-goslina.pl, (zadaszone wiaty, miejsce na ognisko, pole biwakowe, boiska sportowe, WC);
- Przystań Nadzoru Wodnego Śrem, 63-100 Śrem, ul. Nadbrzeżna, (można zacumować za zgodą kierownika, woda, prąd, toalety);
- Przystań Puszczykowo, tel. 506 651 200, Andrzej Winkel-Jagiełło, (pomost pływający, slip, woda, prąd);
- Przystań Poznański Klub Motorowodny LOK, ul. Piastowska 74, tel. 61 832 09 08, (pomost pływający, slip);
- Przystań Jaszkowo, Centrum Hipiki Jaszkowo, Jaszkowo 16, 63-112 Brodnica, tel. 61 28 37 556, fax 61 28 39 940, www.centrumhipiki.com, info@centrumhipiki.com, (hotel, restauracja, sklep spożywczy, wypożyczalnia sprzętu wodnego);
- Przystań Jana Pawła II w Rogalinku, tel. 61 89 38 000;
- Przystań Klubu „UKS Kotwica", 60-022 Rogalinek, tel. 607 507 422, kotwicarogalinek@gmail.com, (slip, 2 pomosty pływające, parking, miejsce na ognisko, WC);
- Przystań centrum kultury i sztuki w ramach KontenerART (01.05-31.08), Poznań, ul. Ewangelicka, kontenerart@gmail.com, (pomost pływający, WC, koncerty, imprezy);

wypożyczalnie sprzętu wodnego:

- Wypożyczanie sprzętu wodnego DIsport - Izabela Dylewska, 61-065 Poznań, ul. Wilcza 16, disport@disport.com.pl , www.disport.com.pl;
- Wypożyczalnia sprzętu wodnego „Autolux", 63-100 Śrem, Pysząca, ul. Zachodnia 5, tel. 506 425 045, 509 916 005, biuro@czarterjacht.eu;
- Organizacja spływów kajakowych Wartą, Sowinki 64, 62-050 Mosina, Daniel Markowski, tel. 506 742 137;
- Wypożyczalnia kajaków, Mosina, Nikodem Kujawa, tel. 502 681 630;
- Wypożyczanie sprzętu wodnego Ravelion s.c., 60-566 Poznań, ul. Szamotulska 59a/17, tel. 516 726 863, 516 726 864, biuro@czarternawarcie.pl , www.czarternawarcie.pl;

pozostałe:

- Statek wycieczkowy „Bajka", Firma "Finezja" s. c., 63-100 Śrem, ul. Brzechwy 27/2, tel. 603 137 788, www.statekbajka.pl , biuro@statekbajka.pl;
- Pole biwakowe „Biały Gościniec" w Kotowie koło Mechlina, (ujęcie wody, pomost dla małych jednostek pływających);

Odcinek obejmujący przystanie: Oborniki, Wronki, Sieraków i Międzychód

- Przystań Międzychód przy „Starym Moście", Przemysław Górny, tel. 501 020 315, (teren biwakowy i imprez masowych);
- Przystań Kowale, 64-600 Oborniki, ul. Szamotulska 18, tel. 503 754 656, 501 001 099, www.przystankowale.pl, pole_kowal@o2.pl, 205,7 km Warty - prawy brzeg - Oborniki ul Szamotulska 18, (przystań rzeczna, pole namiotowe, sanitariaty, prysznice, bieżąca woda, prąd, namiot biesiadny, miejsce na ognisko, teren ogrodzony, monitowany, wypożyczalnia kajaków, czarter łodzi motorowych);
- Przystań „U Agnieszki i Macieja", Maciej Szopiński, 64-607 Kiszewo, Stobnica 15, tel. 61 29 71 951, 69 76 23 418, maciek-67@o2.pl, (pomost pływający, betonowe pachołki, slip, prąd, bieżąca woda, WC, prysznic, pole namiotowe, miejsce na ognisko i grilla, zadaszone wiaty);
- Przystań Rzeczna „Na skarpie", Piotr Matuszewski, 64-510 Wronki, ul. Rzeczna, tel. 503 571 590, 502 098 698, www.szkutnik.com.pl , szkutnik@poczta.onet.pl, (wypożyczalnia sprzętu wodnego, pole namiotowe, miejsce do biesiadowania, grill, ognisko, ławki, stół);
- Przystań kajakowa w Sierakowie, (wiata, stoły, ławy);
- Przystań Agrokeya, Chorzępowo, Grzegorz Borowski, tel. 61 295 40 31, www.chorzepowo_przystan.republika.pl, (prąd, woda, miejsce do wodowania łodzi);
- Przystań Wronki na terenie Olszynek, (miejsce postoju, cumowisko, zadaszona wiata z ławkami, slip, woda, pole namiotowe, miejsce na ognisko, parking, amfiteatr, boisko Orlik).

wypożyczalnie sprzętu wodnego:

- Wypożyczalnia kajaków Delfin, 64-600 Oborniki, ul. Bielawska 8, tel. 607 387 952, www.nauka-plywalnia.pl;
- Wypożyczalnia kajaków Swim Live, 64-600 Oborniki, ul. Leśniaka 11, tel. 606 877 613, www.swimlive.pl;

- Wypożyczalnia kajaków Rob-Fil, 64-600 Oborniki, ul. Wodna, tel. 512 277 366;
- Turystyka Rzeczna Joanna Kubacka, 64-510 Wronki, Obelzanki 8a, tel. 791 517 629, 502 654 067, www.turystykarzeczna.pl , info@turystykarzeczna.pl;
- Wypożyczalnia sprzętu wodnego, Ośrodek Sportu i Rekreacji, 64-410 Sieraków, ul. Poznańska 28, tel. 61 29 52 868;
- Wypożyczalnia sprzętu wodnego Regionalne Towarzystwo Kajakowe „Czapla", 64-410 Sieraków, ul. Poznańska 28, tel. 509 296 920 zbyszek@klubczapla.pl, www.klubczapla.pl;
- **pozostałe:**
- Stanica kajakowa Piotr Czarnecki, 64-400 Międzychód, ul. Wały Jana Kazimierza, tel. 667 277 560, www.czarny-kajaki.pl;
- Stanica wodna w Starym Porcie Międzychodzkiego Towarzystwa Turystyki i Sportów Wodnych, tel. 606 874 136 (zaplecze socjalno-kuchenne, plac biwakowy, pomost pływający).

Odcinek obejmujący przystanie Pyzdry, Nowe Miasto nad Wartą i Żerków

- Marina „Pod Czarnym Bocianem", ul. Poznańska 42 C, 63-040 Nowe Miasto nad Wartą, tel. 61 287 03 40, tel. kom. 668 882 636, info@marina-podczarnymbocianem.pl, www.marina-podczarnymbocianem.pl, (basen portowy, pomosty pływające, woda i prąd na kei, slip, dźwignica do wodowania i podnoszenia jachtów, WC, prysznice, pralnia, tawerna, warsztat remontowy, odbiór odpadów i ścieków, pole namiotowe, sklepik, parking, możliwość zimowania jachtów);
- Przystań Pyzdry, 62-310 Pyzdry, ul. 3-Maja 23, tel. 608 035 412, 63 276 8313, 796 675 212, www.ttwperkoz.pyzdry.eu, ttwperkoz@wp.pl, (basen portowy z pomostami pływającymi, woda i prąd na kei, stoły, ławki, plaża, możliwość zrzutu nieczystości, w budynku przystani WC, prysznic, 8 miejsc noclegowych, wypożyczalnia sprzętu wodnego bar);
- Nowe Miasto - przystań WOPR, (slip, prąd, woda).

wypożyczalnie sprzętu wodnego:

- Wypożyczalnia sprzętu wodnego Tomasz Wojtyński, 62-310 Pyzdry, ul. 3-Maja 23, tel. 63 276 813, 608 035 412;
- Ośrodek Kultury i Rekreacji - Mickiewiczowskie Centrum Turystyczne, 63-210 Żerków, ul. Jarocińska 35, tel. 62 740 20 82, biuro@mct.zerkow.pl, www.mct.zerkow.pl, (spływy kajakowe, wycieczki rowerowe);

pozostałe:

- Spławie, (pomost dla kajakarzy);
- Nowa Wieś Podgórna – Pogorzelica, (na lewym i prawym brzegu pomosty dla kajakarzy);
- Czeszewo, (pomost dla kajakarzy, na lewym brzegu miejsce biwakowe);
- Orzechowo, (pomost dla kajakarzy);
- Ośrodek Edukacji Leśnej - „Centrum Zarządzania Łęgami" w Czeszewie, 62-322 Orzechowo, ul. Szkolna 29, tel. 61 438 31 21;
- Folwark Konny Hermanów, Hermanów 1, 63-040 Nowe Miasto nad Wartą, tel. 61 287 30 15, www.hermanow.pl, folwarkkonny@hermanow.pl;

Rzeka Noteć

Odcinek obejmujący przystanie: powiat czarnkowsko-trzcianecki, miasta i gminy nadnoteckie

- Marina Czarnków, 64-700 Czarnków, ul. Rybaki 30, tel. 784 681 214, www.czarnkow.pl/marina, Ośrodek Sportu i Rekreacji w Czarnkowie, (przystań wodna z nowoczesną infrastrukturą: basen portowy z nabrzeżem i pomostami pływającymi, punkty medialne na pomostach, woda, energia elektryczna, slip, ławki, grill, WC i prysznice w budynku Kapitanatu, wypożyczalnia rowerów, kajaków i łodzi, Wi-Fi, całodobowy monitoring);
- Marina „YNDZEL" w Drawsku, p. Ryszard Ociepa, tel. 535 953 490, czynna: pn.–pt. 13.00-21.00; sob.-niedz. 11.00-22.00, (przystań z nowoczesną infrastrukturą, kominkiem, zapleczem kuchennym, miejsca noclegowe, zaplecze sanitarne i energetyczne, punkty medialne na pomostach, woda, energia elektryczna, grill, pole biwakowe, boiska, slip, zrzut ścieków, wypożyczalnia rowerów, kajaków i łodzi);
- Przystań Kajakowa „Meta na Drawie", 64 -761 Krzyż Wielkopolski, Łokacz Wielki 54, tel. 662 728 361, www.metanadrawie.pl , rybarczykkajaki@interia.pl;
- Pianówka (pomost dla kajaków, stoły, miejsce na ognisko).

wypożyczalnie sprzętu wodnego:

- Wypożyczalnia kajaków Wojciech Rybarczyk, 64 - 761 Krzyż Wlkp., ul. Letnia 11, rybarczyk.kajaki@interia.pl, tel. 662 72 83 61;
- Wypożyczalnia kajaków Jan Adamski, Przesieki 26, tel. 692 146 426;
- Wypożyczalnia kajaków Mirosław Wiśniewski, Przesieki, tel. 67 253 10 00, 502 335 624;
- Wypożyczalnia kajaków Ośrodek Wypoczynkowy „Świderek" nad Jeziorem Królewskim, Adam Świderski, 64 - 761 Krzyż Wlkp., ul. Mickiewicza 36, www.owswiderek.com.pl, anita.mendlewska@o2.pl, ow.swiderek@gmail.com, tel. 512 353 097;
- Wypożyczalnia kajaków Robert Boch, 64 - 761 Krzyż Wlkp., ul. Daszyńskiego 14, tel. 672 564 412, 514 929 277;
- Wypożyczalnia kajaków i łodzi „Kotwica" Mariusz Michałek, Góra nad Notecią 85, 64-700 Czarnków, tel. 67 255 55 76, 507 229 905.

Odcinek obejmujący przystanie: Powiat pilski i chodzieski

- przystań remiza Ochotniczej Straży Pożarnej Ujście, (cumowanie, woda, prąd, WC).

wypożyczalnie sprzętu wodnego:

- Wypożyczalnia sprzętu wodnego Kazimierz Przydatek, 64-920 Piła, Al. Niepodległości 179, tel. 606 949 654, www.pilskiekajaki.pl , biuro@pilskiekajaki.pl.

pozostałe:

- Ośrodek Turystyczno-Wypoczynkowy Płotki, Płotki k/Piły, tel. 67 212 26 99, 67 212 70 74, www.mosir.pila.pl , sekretariat@mosir.pila.pl, (wypożyczalnie sprzętu wodnego, kąpielisko z plażą, boiska sportowe, kort tenisowy, gastronomia);
- Osiek nad Notecią, (pomost wędkarski, cumowanie, slip, teren biwakowy).

Kanał Warta - Bydgoszcz

Odcinek obejmujący przystanie: powiat koniński i powiat słupecki

- Konin - Bulwary Nadwarciańskie, (pomosty do cumowania, slip, dwupoziomowy deptak, taras widokowy);
- Marina Ląd, własność prywatna Mirosław Słowiński, tel. 63 2763 307, 507 47 83 49, www.marinalad.pl , kapitanat@marinalad.pl, (wypożyczalnia kajaków, slip, prąd i woda na kei, prysznic i WC, pole biwakowe, bar „Zielona Tawerna", zimowisko dla łodzi, dozór całodobowy);
- Przystań Dłusk, (miejsce postoju, ławki i stoły pod zadaszeniem, miejsce na ognisko);
- Przystań Warzymowo, (pływający pomost, plac zabaw dla dzieci, taras widokowy);
- przystań żeglarska Ośrodka Wypoczynkowego PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów S.A., bosman Wiktor Nowak, (basen portowy, czarter łodzi kabinowych, slipowanie, WC, natryski, domki kempingowe, pole namiotowe, sklep spożywczy, gastronomia, monitoring);
- Przystań wodna w Ślesinie,62-561 Ślesin, ul. Napoleona 15b, tel. 63 270 40 48, 63 270 41 68, www.termy-slesinskie.com.pl, recepcja@termy-slesinskie.com.pl, (trzy pomosty, żuraw do wodowania i wyciągania łodzi, slip, zaplecze sanitarne, hangar, gastronomia);
- Koniński Klub Kajakowy i Sportów Wodnych, 62-510 Konin, ul. Podwale, tel. 886 506 735, można dojść (150 m) do stadionu (WC i prysznice, woda);
- Przystań Mielnica Duża Gminnego Ośrodka Kultury, (slip, sanitariaty);
- Sławsk przystań prywatna Aleksandra i Jacek Wojciechowscy, (slip, prąd, woda);
- Ratyń przystań, (pomosty dla kajakarzy).

wypożyczalnie sprzętu wodnego:

- Gminny Ośrodek Kultury Mielnicy Dużej, tel. 63 268 55 46, (wypożyczalnia kajaków i rowerów wodnych);
- Agua Skulsk Irena Wesołowska, tel. 661 261 963, wypożyczalnia sprzętu wodnego nad jeziorem Skulska Wieś;
- Koniński Klub Kajakowy i Sportów Wodnych, 62-500 Konin, ul. Z. Urbanowskiej, tel. 886 506 735, tel. 63 270 75 31, (wypożyczalnia sprzętu wodnego);
- E & T Marine, 62-561 Ślesin, ul. Napoleona 15b, tel. 783 031 936 (wypożyczalnia sprzętu wodnego);
- Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy „Przystań Gosławice", 62-506 Konin, ul. Rybacka 1, tel. 63 247 1449, (wypożyczalnia sprzętu wodnego).

pozostałe:

- Centrum Zdrowia i Relaksu „Verano”, 62-561 Ślesin, ul. Leśna 5, www.verano-slesin.pl, recepcja@verano.slesin.pl, tel. 63 270 41 32;
- Ląd Ośrodek Edukacji Przyrodniczej Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, Ląd 39, 62-406 Lądek, tel. 63 276 33 07.

Wydarzenia Wodniackie

- Zawody motorowodne w Skulsku
- Regaty o Błękitną Wstęgę Ślesina (Dni Ślesina)
- Regaty o Puchar Wojewody Wielkopolskiego w Ślesinie
- Szanty na Wodzie w Ślesinie
- Regaty o Puchar Prezesa Zespołu Elektrowni PAK Konin
- Spływ Kajakowy Szlakiem Śluz WPW
- Zimowe Regaty Barbórkowe w Koninie-Pątnowie
- Zawody motorowodne na rozpoczęcie i zakończenie sezonu w Śremie
- Międzynarodowy Spływ Kajakowy Warta Tour, Kruszwica-Poznań
- Święto Noteci w Drawsku
- Biesiada Rybna - Oborniki
- Święto Noteci w Czarnkowie
- Noc Sobótkowa na Śluzie w Krostkowie
- Pilska Masa Krytyczna Kajakarzy w Pile
- Regaty Smoczych Łodzi w Pile
- Regaty Żeglarskie w klasie Optimist o Puchar Grodu Staszica w Pile
- Ogólnopolski Maraton Kajakowy „Warta Top” – Poznań
- Ogólnopolski Maraton Kajakowy „Warta Challange” – Poznań
- Spływ kajakowy Wartą Konin – Ląd
- Regionalny Amatorski Spływ Kajakowy Ląd – Pyzdy
- Spływy Kajakowe ze „Śremskim Sportem”
- Międzynarodowy Spływ Kajakowy „Warta Tour”

Informacja

- Wielkopolska Organizacja Turystyczna, Piekary 17, 61-823 Poznań, tel. 61 664 52 34,
- www.wielka-petla.pl, www.wielkopolska.travel;
- Kaliski Okręgowy Związek Żeglarski, ul. Fabryczna 9, Kalisz, tel. Kom. 530 743 411, www.ozz.kalisz.pl;
- Koniński Okręgowy Związek Żeglarski, Konin-Niesłusz, ul. Matejki 18a, tel 63 242 25 44, www.knozz.pl;
- Pilski Okręgowy Związek Żeglarski, ul. Żeromskiego 33, 64-800 Chodzież (przystań klubu Opty nad Jeziorem Miejskim), ul. Staszica, 64-800 Chodzież, tel. 501 737 655, www.pilskiozz.tzr.pl;
- Wielkopolski Okręgowy Związek Żeglarski, ul. Wodna 8/9, 61-782 Poznań, tel. 61 835 49 35, www.pozz.poznan.pl.

Trasa 36C Szlak Piastowski (ok. 250 km**) samochodowy

Obiekty warte polecenia:

- Poznań (zespół obiektów: Ostrów Tumski z Archikatedrą, Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego, Kościół św. Jana Jerozolimskiego na Komandorii, Muzeum Archeologiczne, Zamek Królewski, multimedialna makieta grodu poznańskiego, Trakt Królewsko - Cesarski),
- Pobiedziska (Skansen Miniatur Szlaku Piastowskiego),
- Ostrów Lednicki (zespół obiektów: grodzisko, tzw. Mały Skansen z ekspozycją,
- Gniezno (zespół obiektów: Archikatedra, Muzeum i Archiwum Archidiecezjalne, Muzeum Początków Państwa Polskiego, Kościół Franciszkanów, zalecana dodatkowo tematyczna trasa miejska w ramach oferty szlaku, wówczas z kościołem św. Jana),
- Biskupin (Rezerwat Archeologiczny z muzeum i ośrodkiem archeologii eksperymentalnej),
- Wągrowiec (klasztor pocysterski, muzeum regionalne),

- Gniezno (zespół obiektów: Archikatedra, Muzeum i Archiwum Archidiecezjalne, Muzeum Początków Państwa Polskiego, Kościół Franciszkanów, zalecana dodatkowo tematyczna trasa miejska w ramach oferty szlaku, wówczas z kościołem św. Jana),
Grzybowo (grodzisko piastowskie i muzeum),
- Giecz (zespół obiektów: rezerwat archeologiczny z muzeum, kościół św. Mikołaja),
- Ląd nad Wartą (kompleks dawnego opactwa cysterskiego),
- Konin (koniński słup milowy),
- Kalisz (zespół obiektów: Rezerwat Archeologiczny Zawodzie, Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej, katedra św. Mikołaja Biskupa, zalecana tematyczna trasa miejska w ramach oferty szlaku)

Informacja: www.szlakpiastowski.com.pl

Punkty Informacji Turystyczna w Wielkopolsce

- Centrum Informacji Turystycznej ****, Stary Rynek 59/60, 61-772 Poznań, tel. 61 852 61 56, centrum@cim.poznan.pl it@cim.poznan.pl,
- Centrum Informacji Miejskiej – Arkadia ****, ul. Ratajczaka 44, 61-728 Poznań, tel. 61 851 96 45, fax 61-856-04-54, centrum@cim.poznan.pl it@cim.poznan.pl,
- CIM – filia Dworzec Główny PKP **, ul. Dworcowa 2, 61-801 Poznań, tel. 61-633-10-16, fax 61 633 10 17 dworzec@cim.poznan.pl,
- CIM – filia na lotnisku Ławica ****, ul. Bukowska 285, 60-189 Poznań, tel./fax 61 849 21 40, lawica@cim.poznan.pl,
- CIM – filia na terenie Międzynarodowych Targów Poznańskich**, ul. Głogowska 14, 60-734 Poznań, tel. 61 869 20 84, centrum@cim.poznan.pl,
- Powiatowe Centrum Informacji Turystycznej ***, Rynek 14, 62-200 Gniezno, tel./fax 61 428 41 00
- Punkt Informacji Turystycznej w Jarocinie **, Rynek – Ratusz, 63-200 Jarocin, tel. 62 747 30 63, fax 62-747-30-63, turystyka@jarocin.pl,
- Centrum Informacji Turystycznej ****, ul. A. Chodyńskiego (wejście od ul. Zamkowej), 62-800 Kalisz tel./fax 62 598 27 31, it@um.kalisz.pl,
- Centrum Informacji Turystycznej***, ul Dworcowa 2, 62-510 Konin, tel. 63 246 32 48,biuro@lotmarina.pl
- Informacja Turystyczna ***, ul. Słowiańska 24, 64-100 Leszno, tel. 65-529-81-91, fax 65 529 81 92, infotur@leszno.pl,
- Gminny Ośrodek Informacji****, Plac Niepodległości 10, 64-300 Nowy Tomyśl, tel. 61-44-23-806, fax 61 44 22 754, goi@nowytomysl.pl,
- Regionalne Centrum Kultury – Fabryka Emocji*, Plac Staszica 1, Piła, tel. 67 210 50 04, sekretariat@rck.pila.pl
- Centrum Informacji EKOinfo**, ul. Poznańska1, Puszczykowo, tel. 61 898 37 20, gci@puszczykowo.pl
- - Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości**, ul. Okulickiego 3, 63-100 Śrem, tel./fax 61 28 32 704, unia@srem.com.pl,
- Muzeum Rzemiosła Tkackiego – punkt informacji turystycznej**, Plac Wojska Polskiego 1, 62-700 Turek tel. 63 222 30 86, turystyka@muzeum.turek.pl,
- Gminne Centrum Informacji****, ul. Kocha 12a, 64-200 Wolsztyn, tel./fax 68 347 31 04, gci@wolsztyn.pl
- OLANDIA **,Prusim 5, 64-420 Kwilcz, tel. 61 29 15 379, olandia@olandia.pl

Wybrane ośrodki jeździeckie

- Centrum Hipiki „Jaszkowo” – Jaszkowo 16, 63-112 Brodnica, tel. 61 283 75 56
- Stado Ogierów w Sierakowie – ul. Stadnina 14, 64-410 Sieraków, tel. 61 295 25 11
- Stadnina Koni „Racot”, ul. Dworcowa 5, 64-000 Kościan, tel. 65 511 79 65
- Dwór „Andrzejówka” - Miechlin koło Śremu, ul Śremska 3, 63-100 Mechalin, tel. 61 283 02 97
- Tamarynowa Osada - ul. Dormowska 4, 64-426 Łowyń, tel. 534 090 774
- „Traperska Osada” - ul. Lipowa 50a, 62-005 Bolechówko, tel. 693 160 293
- Pałac Baborówko - ul. Parkowa 1, Baborówko, 64-500 Szamotuły, tel. 61 29140 27

- Flowark konny „Hermanów” - Hermanów 1, 63-040 Nowe Miasto nad Wartą, tel. 61 287 30 15
- Ośrodek „Jansówka” - Dwór „Jansowo”, ul. Szczanieckiej 23, 64 -316 Kuślin, tel. 605 639 254
- Gospodarstwo agroturystyczne „Jędrusiowa Chata” - Kocień Wielki 33, 64-730 Wieleń tel. 505 99 60 10
- Ośrodek rekreacji konnej „Stara Stajnia” - Zawidowice 14a, 63-300 Pleszew, tel. 605 596 554,
- Stajnia Mokrzec, Mokrzec 24, 64-400 Międzychód, tel. 95 74 83 522, 601 519 580
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Wójtostwo", ul. Zwierzyniec 6, 62-310 Pyzdry, tel. 63 276 86 64
- Centrum Jeździecko -Tenisowe Hotel „Sypniewo", Sypniewo 1, 64-830 Margonin, tel. 67 284 70 91
- Centrum Jeździectwa, Rybno Wielkie k. Kiszkowa, ul. Główna 15A, 62-280 Kiszkowo, tel. 61 427 60 08
- „Chata Zbójców”, Bucharzewo 64, 64-410 Sieraków, tel. 61 295 30 56
- Stajnia w Rusinowie, tel. 501 352 902, tel. dom 61 84 88 146
- Stajnia „Foltyna”, ul. Poznańska 67, 61-160 Poznań-Daszewice, tel. 61 893 98 66, 608 57 40 61
- Stajnia „Kokoszk” i, Kokoszki 21, 62-330 Nekla, tel. 61 438 61 78, 502 29 12 46

Wielkopolskie potrawy

- Czernina /czarnina, czarna zalewajka
- Golonka z kapustą
- Kaczka pieczona z modrą kapustą i pyzami
- Pieczeń cielęca
- Pierogi
- Plyndze /plendze/
- Pyry z gzikiem
- Rogale marcińskie
- Ser smażony
- Szagówki /kluski z gotowanych ziemniaków/
- Szare kluski
- Szneki z glancem
- Wielkopolski rosół z kury
- Zrazy wołowe
- Zupa „Ślepe ryby"
- Zupa Parzybroda
- Zupa z korbola
- Żur na kiełbasie

Wybrane Baseny i aquaparki

- Gniezno GOSiR, ul. Bł. Jolenty 5, 62-200 Gniezno
- Gostyń Kryta Pływalnia NA FALI, ul. Starogostyńska 9a, 63-800 Gostyń
- Jarocin Aquapark, ul. Sportowa 6, 63-200 Jarocin
- Kalisz Aquapark KALISZ, ul. Sportowa 10, 62-800 Kalisz
- Konin Obiekt Rekreacyjno Sportowy RONDO, Al. 1-go Maja 1a, 62-510 Konin
- Kościan Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, ul. Nacławska 84, 64-000 Kościan
- Kozie Głowy Pływalnia Delfin, ul. Piłsudskiego 3, 62-028 Koziegłowy
- Kórnik Kórnickie Centrum Rekreacji i Sportu OAZA, ul. I. Krasickiego 1, 62-035 Kórnik
- Krotoszyn Kryta Pływalnia WODNIK, ul. Mahle 4, 63-700 Krotoszyn
- Leszno Centrum Konferencji i Rekreacji Akwawit, ul. Św. Józefa 5, 64-100 Leszno
- Ostrzeszów Kryta Pływalnia OCEANIK, ul. Kąpielowa 4A, 63-500 Ostrzeszów
- Piła Centrum Sportowo- Rekreacyjne, ul. Kossaka, 64-920 Piła
- Pleszew Park Wodny PLANTY, ul. Sportowa 4, 63-300 Pleszew
- Poznań Pływalnia ATLANTIS, os. Stefana Batorego 101, 60-687 Poznań
- Poznań Termy Maltańskie, ul. Termalna 1, 61-028 Poznań
- Suchy Las Park Wodny Octopus, ul. Szkolna 18, 60-002 Suchy Las
- Swarzędz Pływalnia Wodny Raj, ul. Kosynierów 1, 62-020 Swarzędz

- Szamotuły Kryta Pływalnia OSiR, ul. Sportowa 6, 64-500 Szamotuły
- Tarnowo Podgórne Tarnowskie Termy, ul. Nowa 54, 62-080 Tarnowo Podgórne
- Wągrowiec Aquapark Wągrowiec, ul. Kościuszki 49A, 62-100 Wągrowiec
- Wolsztyn Pływalnia Miejska, ul. Komorowska 2, 64-200 Wolsztyn
- Złotów Pływalnia Laguna, ul. Norwida 4a, 77-400 Złotów

Bibliografia:

1. Ostrów Wielkopolski: ilustrowane dzieje miasta, red. Witold Banach (i in.), Ostrów Wielkopolski: Gmina Miasto Ostrów Wielkopolski, Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego, 2009,
2. Krotoszyn i okolice: opracowania i materiały źródłowe, T. 4: praca zbiorowa pod red. Józefa Zdunka, Krotoszyn: Towarzystwo Miłośników i Badaczy Ziemi Krotoszyńskiej, 2008,
3.Odkryj Dzielnicę Zamkową: wydawnictwo pokonferencyjne pod red. Janusza Pazdera, Centrum Turystyki Kulturowej „Trakt", Poznań: Wydaw. Miejskie, 2011,
4.Krotoszyn i okolice: opracowania i materiały źródłowe, T. 4, praca zbiorowa pod red. Józefa Zdunka, Krotoszyn: Towarzystwo Miłośników i Badaczy Ziemi Krotoszyńskiej, 2008,
5. Dziedzictwo przemysłowe Kalisza i regionu, red. Tadeusz Krokos, Polskie Towarzystwo Historyczne. Oddział w Kaliszu, Kalisz: PTH Oddział w Kaliszu i Edytor, 2003,
6. Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy pod red. Henryka Samsonowicza, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2000,
7. Studia nad dziejami społeczeństwa, polityki i kultury dawnej Polski w wiekach XVI-XVIII, Włodzimierz Dworzaczek; wyboru dokonali, opracowali, bibliografią i posłowiem opatrzyli Zbigniew Chodyła i Zofia Sprys, Warszawa, Wydaw. DiG, 2010,
8. Wielkopolska brać cechowa w okresie staropolskim: katalog wystawy, teksty Zofia Wojciechowska (i in.); oprac. Elżbieta Kowalska. - Gniezno: Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie, 2005,
9. Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy pod red. Henryka Samsonowicza, Kraków, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2000,
10. 100 postaci, które tworzyły historię Polski, Andrzej Szwarc, Marek Urbański, Paweł Wieczorkiewicz, Warszawa: Świat Książki, Grupa Wydaw. Bertelsmann Media, 2002,
11. Polska, Ilustrowany przewodnik, Maria i Przemysław Pilichowie, Sport i turystyka MUZA SA, Warszawa 1999,
12. Słownik Geograficzno-Krajoznawczy Polski, Wydanie II zmienione, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 1992, s.
13. Historia Polski 1795-1914, red. Jerzy Zdrada PWN 2015,
14. Chronologia polska, red. naukowa Bronisław Włodarski, Wydawnictwo Naukowe PWN 2015,
15. Poznański informator dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin cz.4, Dostępność Budynków Użyteczności Publicznej, wyd. Poznań 2009,
16.Ulotka pt. Szlak miejski w Sierakowie,
17. Słownik dla Wodników, folder, wydawca; Wielkopolska Organizacja Turystyczna 2015,
18. Szlaki Rowerowe w Wielkopolsce zestaw folderów, wydawca; Wielkopolska Organizacja Turystyczna 2011,
19. Poznań - Przewodnik po zabytkach i historii, Janusz Pazder, Wydawnictwo Miejskie, 2010,
20. Wielkopolska - Przewodnik, Anna Plenzler, Wydanie I, 2008,
21. Powiat Gniezno tu powstała Polska, wyd. Starostwo Powiatowe w Gnieźnie, Artem,
22. Powiat poznański, folder informacyjny,
23, Region Śremski i Krobia zapraszają, folder turystyczny,
24. Mapa turystyczna powiatu konińskiego, wyd. I Artem, 2013, Starostwo Powiatowe w Koninie,
25. Wielkopolska Mapa atrakcji kulturowych wyd. Wielkopolska Organizacja Turystyczna Poznań 2011,
26. Przystanek Wikli-Nowy Tomyśl, wyd. Urząd Miejski w Nowym Tomyślu 2014,
27. Wielkopolska wybitnych Polaków, wyd. Wielkopolska Organizacja Turystyczna Poznań 2012,
28. Podręcznik: Historia państwa i prawa polskiego. W. Uruszczak, Tom I (966-1795), wyd. Wolters Kluwer 2010,
29. Geografia Polski - Mezoregiony fizycznogeograficzne, Jerzy Kondracki,1994,
30. Atlas form i typów rzeźby terenu Polski, skala 1:25 000, Andrzej Marcinkiewicz, Warszawa 1960,
31. Śladami braci czeskich i morawskich po Polsce, Joanna Szczepankiewicz- Battek, wyd. Biblioteka JEDNOTY, Warszawa 2015,
32. Wielkopolska nasza kraina. Tom 1: Rzecz o współczesności i przyrodzie - red. Włodzimierz Łęcki, wyd. Kurpisz, 2004,
Wielkopolska nasza kraina. Tom 2: Rzecz o historii i pamiątkach z przeszłości Wielkopolski - red. Włodzimierz Łęcki, wyd. Kurpisz, 2004
Wielkopolska nasza kraina. Tom 3: Rzecz o wybitnych ludziach, kulturze ludowej i turystyce Wielkopolski - red. Włodzimierz Łęcki, wyd. Kurpisz, 2004,
33. Przewodnik turystyczny po Wielkopolsce Południowej dla młodzieży szkolnej i nie tylko, Piotr Sobolewski, Kalisz, Edytor, 2009,
34. Informacje bieżące, dotyczące wydarzeń, udostępnionych atrakcji turystycznych, stanu obiektów historycznych, dziedzictwa kulturowego zaczerpnięto z serwisów internetowych powiatów, miast i gmin woj. wielkopolskiego.
Materiały zaczerpnięto i weryfikowano z następujących stron: www.wielkopolska.travel, www.poznan.travel, www.poznan.pl, www.gpswielkopolska.pl, www.bramapoznania.pl, www.regionwielkopolska.pl, www.wielkopolskipn.pl, www.wielka-petla.pl, www.powiat-chodzieski.pl, www.chodziez.pl, www.czarnkowsko-trzcianecki.pl, www.czarnkow.pl, www.powiat-gniezno.pl, www.tupowstalapolska.pl www.szlakpiastowski.com.pl, www.lednicamuzeum.pl, www.lednica2000.pl, www.powiat.gostyn.pl, www.filipini.gostyn.pl, www.pgw.pl, www.grodzisk.wlkp.pl, www.powiat-jarocinski.pl, www.jarocin.pl, www.powiat.kalisz.pl, www.cit.kalisz.pl, www.powiatkepno.pl, www.um.kepno.pl, www.starostwokolskie.pl, www.kolo.pl, www.powiat.konin.pl, www.turystyka.konin.pl, www.slesin.pl, www.lichen.pl, www.powiatkoscian.pl, www.koscian.pl, www.soplicowo.eu, www.powiat-krotoszyn.pl, www.krotoszyn.pl, www.powiat-leszczynski.pl, www.leszno.pl, www.rydzyna.pl, www.powiat-miedzychodzki.pl, www.miedzychod.pl, www.sierakow.pl, www.stadoogierow.eu, www.powiatnowotomyski.pl, www.nowytomysl.pl, www.zbaszyn.pl, www.powiatobornicki.pl, www.oborniki.pl, www.turystyka.iostrow.com, www.palacantonin.pl, www.powiatostrzeszowski.pl, www.kajakimohikan.pl, www.kajakiprosna.pl, www.wypocznijwostrzeszowie.pl, www.powiat.pila.pl, www.rck.pila.pl, www.kajaczki.pila.pl, www.powiatpleszewski.pl, www.pleszew.pl, www.powiat.poznan.pl, www.muzeum-szreniawa.pl, www.kornik.pl, www.rogalin.mnp.art.pl, www.majatekrogalin.pl, www.puszczykowo.pl, www.fiedler.pl, www.delipark.pl, www.ok-pobiedziska.pl, www.niewidomi.edu.pl, www.powiatrawicki.pl, www.rawicz.pl, www.powiat-slupca.pl, www.lad.pl, www.szamotuly.com.pl, www.szamotuly.pl, www.zamek.org.pl, www.wronki.pl, www.srodawlkp-powiat.pl, www.sroda.wlkp.pl, www.dolsk.pl, www.srem.com.pl, www.powiat.turek.pl, www.muzeum.turek.pl, www.wagrowiec.pl, www.wagrowiec.eu, www.powiatwolsztyn.pl, www.parowozowniawolsztyn.pl, www.parowozy.com.pl, www.wrzesnia.powiat.pl, www.wrzesnia.pl, www.zlotow-powiat.pl, www.zlotow.eu, www.regionwielkopolska.pl, www.27grudnia.pl, www.wielka-petla.pl, www.pl.wikipedia.org, www.dzieciakiwplecaki.pl, www.law.uj.edu.pl, www.turystyka.konin.pl

Autorzy fotografii powiatami:

1. Miasto Poznań: Stanisław Francuz, Wiktor Francuz, Andrzej Kopystyński,
Malta: fot. Marek Kaczmarczyk, Tomasz Baumgart, Radosław Maciejewski,
Stare miasto: fot. Zbigniew Ratajczak, Radosław Maciejewski, fotoportal.poznan.pl, Grzegorz Babicz,
Ostrów Tumski: Radosław Maciejewski, Marek Kaczmarczyk, Andrzej Gogulski,
Cytadela: fot. Marek Zakrzewski,
2. Powiat chodzieski: fot. Stanisław Francuz, z archiwum Urzędu Miejskiego w Chodzieży,
3. Powiat czarnkowski: fot. Stanisław Francuz, Wiktor Francuz, Andrzej Kopystyński, Waldemar Brygier,
fot. ze zbiorów Starostwa Powiatowego w Czarnkowie, fot. Jacek Wojcieszyński,
4. Powiat gnieźnieński: z archiwum Starostwa Powiatowego w Gnieźnie,
5. Gniezno fot. Jerzy Andrzejewski,
6.Muzeum w Dziekanowicach: fot. Andrzej Ziółkowski, z archiwum Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy,
7. Dziekanowicki Park Etnograficzny fot. ze strony skanseny.net wg regulaminu (non profit),
8. Lednickie Pole: fot. Dominik Mol,
9. Powiat gostyński: z archiwum Starostwa Powiatowego w Gostyniu, Święta Góra fot. Tomasz Szpruta,
10. Powiat grodziski z archiwum Urzędu Miasta Grodzisk Wielkopolski,
11.Powiat jarociński: fot. Marcin Francuz, Spichlerz Rocka fot. Szymon Gruchalski,
12. Powiat kaliski: fot. Marcin Francuz,
13. Powiat kępiński: z archiwum Gminy Kępno,
14. Powiat kolski fot. archiwum Starostwa Powiatowego w Kole oraz Kopalni Soli w Kłodawie, fot. ZeroJeden, z archiwum Urzędu Miejskiego w Kole
15. Powiat koniński i miasto Konin: fot. z archiwum Starostwa Powiatowego w Kole, fot z archiwum Urzędu Miasta w Koninie, fot. Andrzej Łącki, fot. Licheń fot. Stanisław Francuz, Ślesin fot. z archiwum Urzędu miasta i Gminy Ślesin,
16. Powiat kościański i miasto Kościan: fot. Stanisław Francuz, Waldemar Brygier, B. Ludowicz, fot. K. Kujawa, kamilczaja.com, z archiwum Urzędu Miasta Kościan,
17. Soplicowo filmowe: fot. Marek Pinkowski,
18. Powiat krotoszyński; fot. Marcin Francuz, z archiwum Urzędu Miejskiego w Krotoszynie
19. Powiat leszczyński i miasto Leszno: fot. z archiwum Urzędu Miasta Leszna fot. Bogdan Marciniak, Wiktor Francuz,
20. Rydzyna: z archiwum Gminy Rydzyna fot. Sławomir Zygner,
21. Powiat międzychodzki: fot. Klaudia Płócienniczak, z archiwum Starostwa Powiatowego w Międzychodzie,
22. Sieraków: fot. Klaudia Płócienniczak, z archiwum Urzędu Miasta,
23. Nowy Tomyśl: fot. z archiwum Urzędu Miasta Nowy Tomyśl,
24. Zbąszyń: fot. z archiwum Urzędu Miasta Zbąszyń,
25. Powiat obornicki: fot. Stanisław Francuz, z arch. Urzędu Miejskiego w Obornikach
26. Powiat ostrowski: fot. Marcin Francuz,
27. Antonin: fot. Stanisław Francuz, Andrzej Kopystyński,
28. Powiat ostrzeszowski: fot. z archiwum Starostwa Powiatowego w Ostrzeszowie, z archiwum Urzędu Miasta i Gminy w Ostrzeszowie,
29.Grabów n/Prosną: fot. kajakiprosna.pl,
30. Powiat pilski: fot. Stanisław Francuz, z archiwum Urzędu Miejskiego w Pile i Regionalnego Centrum Kultury w Pile, fot. B. Mirowski, D. Semenov, D. Majewski,
31. Rzeka Gwda: Stanisław Francuz,
32. Powiat pleszewski: fot. Marcin Francuz,
33. Szreniawa: fot. z archiwum Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie,
34. Kórnik: fot. Stanisław Francuz, fot z archiwum Poznańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, Radosław Maciejewski, Tomasz Baumgart,
35. Rogalin: fot. Wojciech Mania, fot z archiwum Poznańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, fot. P. Namiota, Movlab Studio
36. Puszczykowo: fot z archiwum Poznańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, fot. z archiwum www.poznan.travel, z archiwum muzealnego Ogrodu Kultur i Tolerancji w Puszczykowie, fot. Marek Fiedler, fot. Anna Polaszczyk,
37.Wielkopolski Park Narodowy: fot. z archiwum Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej,
38. DELI Park: fot. z archiwum DELI Parku,
39. Pobiedziska: fot. ze zbiorów Pobiedziskiego Ośrodka Kultury,
40. Owińsk: fot. z zasobów Ośrodek Szkolno - Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych w Owińsku,
41. Powiat rawicki i miasto Rawicz: fot. Marcin Francuz, fot. Adam Waresiak, z archiwum Urzędu Miasta w Rawiczu,
42. Powiat słupecki: fotografie z Lądu z archiwum Starostwa Powiatowego w Słupcy,
43. Powiat szamotulski: fot. Stanisław Francuz,
44. Wronki: fot. FotoRafi - Rafał Sierchuła, Waldemar Graś, Richard Szymański,
45. Powiat średzki: fot. z archiwum Urzędu Miejskiego w Środzie Wielkopolskiej, fot. Anna Ziętek,
46. Dolsk: fot. z archiwum Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Dolsk,
47. Powiat śremski: fot. z archiwum Starostwa Powiatowego w Śremie, fot. Grzegorz Przymus, Michał Jaśkowiak, Monika Maciejewska, Paulina Przybylska,
48. Powiatu turecki i miasto Turek: fot., Monika Gajda, Paulina Gąsiorek, Michał Mosiężny, Paula Janiak,
Anna Michalak, z archiwum Urzędu Miejskiego w Turku, z archiwum Starostwa Powiatowego w Turku,
49. Powiat wągrowiecki: fot. archiwum Starostwa Powiatowego w Wągrowcu, fot. archiwum Urzędu Miejskiego w Wągrowcu, fot. Iza Marcinkowska, fot. Marek Chełminiak,

50. Powiat wrzesiński: fot. z archiwum Starostwa Powiatowego we Wrześni, fot. M. Jadryszak, fot. R. Lipigórski,
51. Wielka Pętla Wielkopolski: fot. Ewa Przydrożny, G. Wójcik, I. Frąckowiak ,archiwum biura Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej,
51. Nowe Miasto n/ Wartą: fot. z archiwum Mariny Sudnik Motoryachts fot. Z.S.,
52. Złotów: fot. Robert Judycki, i z zasobów Urzędu Miejskiego w Złotowie,
53. Szlak Powstańców Wielkopolskich: fot. Jagoda Kubiak

Stopka Redakcyjna
Projekt współfinansowany ze środków PFRON będących w dyspozycji Samorządu Województwa Wielkopolskiego. Przedstawione treści wyrażają poglądy realizatora projektu i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Samorządu Województwa Wielkopolskiego. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
ul. Feliksa Nowowiejskiego 11, 61-731 Poznań, www.rops.poznan.pl, tel. +48 61 856 73 00

Autorzy:
Stanisław Francuz, Marcin Francuz, Wiktor Francuz
Konsultacje dostosowania dla osób niewidomych: Patryk Miś
Projekt i opracowanie graficzne: Andrzej Duliba

Foto:
Z zasobów firmy Interior Multimedia i Wydawnictwa, archiwum Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej, archiwum Poznańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, archiwum www.poznan.travel
Korekta językowa: Grażyna Francuz, Marta Francuz, Barbara Granek
Weryfikacja tras w terenie: Wiktor Francuz, Marcin Francuz, Stanisław Francuz
Recenzenci: Edward Kaszuba, Wojciech Radliński, Dagmara Lachmann, Joanna Szepankiewicz-Battek
Konsultacje: Ewa Przydrożny, Centrum Informacji Miejskiej w Poznaniu
Opracowanie kartograficzne: Andrzej Duliba, Aleksandra Domeradzka
Obsługa informatyczna: Piotr Pietrus, Andrzej Kopystyński
Druk: Printvit Sp. z o.o., ul. Wałbrzyska 11/85, 02-739 Warszawa, tel. +48 71 354 88 20
© Copyright by
Wydawca: INTERIOR Multimedia i Wydawnictwa Stanisław Francuz,
ul. Stabłowicka 72, 54-058 Wrocław, www.interior.net.pl, www.tourist.net.pl
na zlecenie
Stowarzyszenia Inicjatyw Obywatelskich PROGRES, www.progres.media.pl

ISBN: 978-83-930088-9-6